

บทบาทของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค
ภายหลังสงครามเย็น (1990 - 1998) :
ศึกษาความร่วมมือของประเทศสมาชิก

ร้อยตำรวจโทชวลิต ชวลิตพงศ์พันธุ์

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

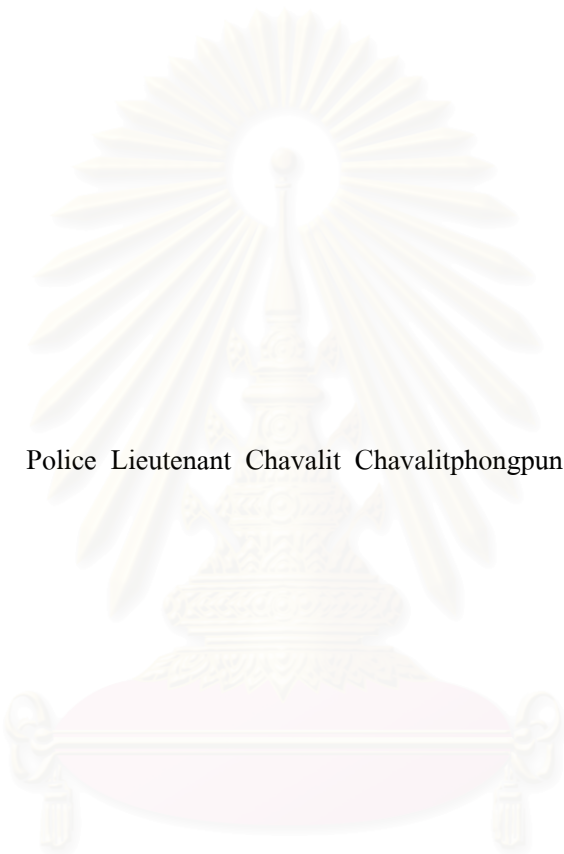
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-347-075-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLES OF THE SOUTH ASIAN ASSOCIATION FOR REGIONAL
COOPERATION AFTER THE COLD WAR (1990 - 1998) :
A STUDY OF COOPERATION AMONG THE MEMBER STATES

Police Lieutenant Chavalit Chavalitphongpun

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Political Science in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-347-075-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาคภายหลัง
สงครามเย็น (1990 - 1998) : ศึกษาความร่วมมือของประเทศสมาชิก
โดย ร้อยตำรวจโทชวลิต ชวลิตพงศ์พันธุ์
สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์

ร.ต.ท.ชวลิต ชวลิตพงศ์พันธุ์: บทบาทของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาคภายหลังสงครามเย็น (1990 - 1998): ศึกษาความร่วมมือของประเทศสมาชิก (The Roles of the South Asian Association for Regional Cooperation after the Cold War (1990 - 1998): A Study of Cooperation among the Member States) อ.ที่ปรึกษา: รศ.ดร.สมพงษ์ ชูมาก, 144 หน้า. ISBN 947-347-075-1

การศึกษารอบบทบาทของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (The South Asian Association for Regional Cooperation - SAARC) เกี่ยวกับความร่วมมือของประเทศสมาชิกพบว่าปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาคเอเชียใต้มีสาเหตุทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก และทำให้เกิดความขัดแย้งที่สำคัญได้แก่ ความขัดแย้งภายในรัฐที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาข้ามพรมแดน การใช้ทรัพยากรน้ำและแม่น้ำร่วมกัน ข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนจากยุคอาณานิคม ปัญหาการสร้างดุลแห่งอำนาจและการแพร่กระจายอาณานิคมในภูมิภาค อันเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อน แต่ก็ได้เกิดความพยายามที่จะประสานผลประโยชน์และร่วมมือกันในขอบเขตที่เป็นไปได้ จากการก่อตั้งสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ.1985 ซึ่งได้ก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งที่มีมาแต่อดีตยังไม่หมดลงและได้ทำให้ SAARC ซึ่งเป็นกลไกความร่วมมือในภูมิภาคประสบปัญหาจนทำให้ถูกมองว่าไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

SAARC ได้ก่อตั้งขึ้นในช่วงของสงครามเย็นและได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันอันเป็นช่วงหลังสงครามเย็น ปรากฏว่าองค์การได้เข้ามามีบทบาทความร่วมมือภายในภูมิภาคทางด้านเศรษฐกิจ การค้า ด้วยการส่งเสริมการค้าภายในภูมิภาคและให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกันมากขึ้น จนนำไปสู่การรวมกลุ่มกันเป็นเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (South Asian Free Trade Area - SAFTA) นอกจากนี้ SAARC ยังมีบทบาทที่แสดงถึงความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกภายนอกภูมิภาคด้วยการมีจุดยืนร่วมกันในการกระทำใด ๆ อันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งหมดของสมาชิก และ SAARC ยังแสดงบทบาทในการเป็นตัวแทนของสมาชิกร่วมมือกับองค์การหรือสถาบันระหว่างประเทศต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าประเทศสมาชิก SAARC ต่างได้ตระหนักในบทบาทของ SAARC ที่เพิ่มขึ้นในฐานะเป็นองค์การระดับภูมิภาค ถึงแม้ว่าจะยังมีความร่วมมือบางด้านที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การกำจัดความยากจน การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการต่อต้านการค้ายาเสพติดและการก่อการร้าย

จากการศึกษาสรุปได้ว่าการดำเนินการของ SAARC สามารถดำเนินการต่อไปได้และประสบความสำเร็จในขอบเขตความร่วมมือในระดับหนึ่งแล้ว นั่นคือความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า และความร่วมมือในการรอบของการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียใต้ ตลอดจนความร่วมมือในการแสดงจุดยืนร่วมกันในเวทีระหว่างประเทศ และความร่วมมือกับองค์การหรือสถาบันระหว่างประเทศ ซึ่งความร่วมมือเหล่านี้ทำให้ SAARC ยังดำเนินการอยู่และพัฒนาความร่วมมือขององค์การต่อไปได้

ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ลายมือชื่อนิติ

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

AN ABSTRACT

4081185924 : MAJOR INTERNATIONAL RELATION

KEY WORD : SAARC / COOPERATION / SAFTA / CONFLICT

CHAVALIT CHAVALITPHONGPUN : THE ROLES OF THE SOUTH ASIAN ASSOCIATION FOR REGIONAL COOPERATION AFTER THE COLD WAR (1990 - 1998): A STUDY OF COOPERATION AMONG THE MEMBER STATES. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SOMPHONG CHOOMAK, DOCTEUR EN DROIT 144 pp. ISBN 974-347-075-1

The study concentrates on the roles of the South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC) after the cold war (1990 - 1998) relating to cooperation among the member states. It appears that these states generally had conflicts which the causes often resulted from internal and external factors. The vital conflicts were internal issues relating to ethno-linguistic and religious groups with cross border affiliation; territorial disputes inherited from the colonial past; the sharing of the water resources of common rivers; the balance of power and the proliferation of nuclear weapons in the subcontinent. These problems were very complex yet there were some efforts to coordinate common interest and cooperate in possible areas. Therefore, the establishment of SAARC on December 8th, 1985 provided many areas of cooperation. Yet many conflicts in the past still existed and affected the SAARC's cooperation process and organization's survival.

SAARC was formed during the cold war era and still exists today. Its present existence demonstrates that SAARC is an important organization in the region professing roles in the trade and economic areas. It increasingly promotes trade and economic cooperation among member states. Eventually it created the South Asian Free Trade Area (SAFTA). Besides, SAARC member states have positioned themselves into a collective body of common interests and at the same time SAARC also cooperates with other international organizations and institutions. Member states are convinced that SAARC's roles have increased and now it becomes a regional organization. However some areas of cooperation do not progress, such as poverty eradication, environmental and natural resources development, human rights protection and the combating against drug trafficking abuse and terrorism.

In conclusion, this study shows that SAARC can move on and there is a certain level of success in trade and economic cooperation and in the South Asian Free Trade Area framework. Member states have also created a common position in the international platform, and it also interacts and cooperates with other international organizations and institutions. At the same time these cooperations can ensure SAARC's existence and develop its cooperation further.

Department International Relation Student's signature
 Field of study International Relation Advisor's signature
 Academic year 2000

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความเมตตา กรุณาและความช่วยเหลือของท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อย่างที่คุณผู้วิจัยจะพรรณนาในที่นี้ได้หมด ท่านอุตส่าห์เสียสละเวลาอันมีค่าช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ความเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการทำวิจัยนี้ นอกจากนี้ท่านยังได้ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย หากมิได้ท่านอาจารย์ผู้เมตตาได้รับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้วิจัยแล้ว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงสำเร็จลงมิได้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาอาทรและความช่วยเหลือของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ช่วยชี้แนะ ตีชม ตรวจสอบ ตรวจสอบวิทยานิพนธ์และท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู คณบดีคณะรัฐศาสตร์ ในฐานะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งได้ตีชม แนะนำ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อชวณ และคุณแม่เต็ม ชวลิตพงศ์พันธุ์ ที่ให้กำเนิด เลี้ยงดู อบรม พ่าร้าสอนและให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต ตลอดจนให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตั้งแต่ต้น แม้จะทำให้ท่านต้องเหนื่อย ลำบากยากเข็ญสักเพียงใดก็ตาม แต่ท่านก็มีเคยย่อท้อ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในบุญคุณอันใหญ่หลวงนี้และคงไม่สามารถหาสิ่งใดมาตอบแทนท่านได้ ผู้วิจัยจึงขอมอบความดีทั้งหลายให้แก่ท่าน ให้ท่านได้ชื่นชมในความสำเร็จนี้นี้ และขอระลึกถึงนายชวณันท์ ชวลิตพงศ์พันธุ์ น้องชายคนเล็กของผู้วิจัย ที่จากผู้วิจัยไปเมื่อปี พ.ศ.2538

สุดท้าย ผู้วิจัยได้ยึดถือคติประจำใจเสมอมาว่า “ ความพยายามเท่านั้นที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ ” และผู้วิจัยได้ใช้เวลาพิสูจน์คตินั้นให้เป็นจริงแล้ว ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชาทุกท่าน พี่ไก่อ พี่ที่น่ารักทุก ๆ คน ขอขอบคุณเพื่อน ๆ น้อง ๆ ทุกท่านที่ได้ถามไถ่และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยมาตลอดจนกระทั่งสามารถสำเร็จการศึกษาลงได้

ร.ต.ท.ชวลิต ชวลิตพงศ์พันธุ์

18 พฤศจิกายน 2543

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฌ
สารบัญแผนภาพ	ญ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 สภาพปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	8
1.3 ขอบเขตการศึกษา	8
1.4 กรอบความคิด	9
1.5 สมมติฐานในการศึกษา	11
1.6 วิธีดำเนินการศึกษา	11
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
1.8 วิธีการนำเสนอ	12
2. ความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งระหว่างประเทศในเอเชียใต้	13
2.1 ความขัดแย้งที่สำคัญ	13
2.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	34
3. บทบาทของ SAARC ทางด้านความร่วมมือภายในภูมิภาค	52
3.1 ความเป็นมาของการก่อตั้ง SAARC.....	52
3.2 ความร่วมมือที่ดำเนินไปด้วยดี	56
3.2 ความร่วมมือที่ยังมีปัญหาและอุปสรรค	73
4. บทบาทของ SAARC ทางด้านความร่วมมือภายนอกภูมิภาค	86
4.1 การแสดงจุดยืนร่วมกันของประเทศสมาชิกในเวทีระหว่างประเทศ	87
4.2 ความร่วมมือกับองค์การหรือสถาบันระหว่างประเทศ	93
5. บทสรุปและวิเคราะห์.....	101
5.1 ผลประโยชน์ร่วมของสมาชิกในการต่อรองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ..	102
5.2 ผลประโยชน์ร่วมของสมาชิกในการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันในภูมิภาค	102

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5.3 ผลประโยชน์ร่วมกันในการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก	103
รายการอ้างอิง	114
ภาคผนวก	125
ภาคผนวก ก. Charter of The South Asian Association for Regional Cooperation	126
ภาคผนวก ข. Agreement on SAARC Preferential Trading Arrangement	131
ประวัติผู้วิจัย	144

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ดุลการชำระเงินของสหรัฐอเมริกา เยอรมันนี และญี่ปุ่น ระหว่าง ค.ศ.1985 - 1991	38
ตารางที่ 2 การค้าภายในภูมิภาคเอเชียใต้ต่อความสัมพันธ์กับการค้าโลก	57

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

รูปที่ 1	แผนที่แสดงภูมิศาสตร์กายภาพของภูมิภาคเอเชียใต้	หน้า ๗
รูปที่ 2	แผนที่แสดงจุดขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถานบริเวณดินแดน จัมมูและแคชเมียร์	๗

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 1 แผนที่แสดงภูมิศาสตร์กายภาพของภูมิภาคเอเชียใต้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 2 แผนที่แสดงจุดขัดแย้งระหว่างอินเดีอกับปากีสถานบริเวณดินแดนจัมมูและแคชเมียร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สภาพปัญหา

นับแต่อดีต ภูมิภาคเอเชียใต้เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะเป็นดินแดนแห่งศิลปะและวัฒนธรรม เป็นต้นกำเนิดของศาสนาฮินดูซึ่งถือเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก¹ นอกจากนี้ยังเป็นภูมิภาคที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก เช่น แร่ธาตุ ป่าไม้ พลังงานน้ำ และทรัพยากรทางทะเลในมหาสมุทรอินเดีย เป็นต้น รวมทั้งเป็นแหล่งเพาะปลูกและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของโลก จะเห็นได้ว่าภูมิภาคเอเชียใต้เป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ (geo - strategic location) เพราะเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลางซึ่งมีสินค้ายุทธปัจจัยอันได้แก่น้ำมัน กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง ภูมิภาคเอเชียใต้มีพื้นที่ประมาณ 1,725,000 ตารางไมล์ หรือประมาณ 4,468,000 ตารางกิโลเมตร² ปัจจุบันมีประชากรจำนวนถึง 1,168 ล้านคน³ หรือประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรโลก และได้รับการกล่าวขวัญว่า “ ครึ่งหนึ่งของผู้ยากจนของโลกอาศัยอยู่ในภูมิภาค เอเชียใต้ ”⁴ ด้วยขนาดของพื้นที่และจำนวนประชากรทำให้ภูมิภาคเอเชียใต้มีความสำคัญ รวมทั้งปัญหาที่กำลังเผชิญหรือที่เกิดขึ้นในภูมิภาคก็ยิ่งทำให้ภูมิภาคนี้น่าสนใจมากขึ้น

ประเทศตะวันตกรู้จักดินแดนในเอเชียใต้นี้จากการเดินทางสำรวจทางทะเลของวาสโก ดากามา (Vasco de Gama) ชาวโปรตุเกส ที่แล่นเรืออ้อมแหลมกู๊ดโฮป (Cape of Good Hope) จนมาถึงเมืองโกซิคโคเด (Kozhikode) หรือเมืองกาลิกูต (Calicut) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 พยายามให้ชนพื้นเมืองนับถือศาสนาคริสต์และผสมผสานกับชนพื้นเมืองด้วยการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์⁵ และนับจากนั้นมาภูมิภาคเอเชียใต้นี้ก็ถูกประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกแย่งชิงเพื่อ

¹ Stanley Wolpert, **Roots of Confrontation in South Asia** (New York : Oxford University Press, 1982), p.3.

² Ibid., p.1.

³ Monica Bhanot, **Challenges to Regional Security in South Asia : A New Perspective**. <http://www.trinstitute.org/ojpcr/2/3bhanot.htm/15/Nov/2000>.

⁴ S. R. Osmani, “ Poverty and Nutrition in South Asia, ” in **Nutrition and Poverty**, S.R.Osmani (ed.), (paper from the ACC/SCN 24th Session Symposium Katmandu, March 1997), p.23.

⁵ B. H. Farmer, **An Introduction to South Asia** (London : Routledge, 1993), p.26.

ครอบครองและแสวงหาประโยชน์* จนในที่สุดอังกฤษก็ได้ครอบครองดินแดนนี้และเป็นผู้กอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติไปเป็นจำนวนมหาศาล

หลังจากที่ประเทศในภูมิภาคนี้ได้รับเอกราชจากอังกฤษก็เกิดความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถานซึ่งต่างก็คิดว่าตนจะเป็นผู้สืบทอดจักรวรรดิอินเดีย - อังกฤษ (British - Indian Empire)⁶ จนกลายเป็นปัญหาการแย่งชิงความเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคนี้ ด้วยการใช้งบประมาณของประเทศที่น่าจะนำไปพัฒนาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนไปซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์สะสมไว้เป็นมูลค่ามหาศาลมีการพัฒนานิวเคลียร์ให้เป็นอาวุธที่มีประสิทธิภาพ เพื่อมุ่งหวังจะเป็นมหาอำนาจแห่งภูมิภาค

นอกจากนี้ในช่วงสงครามเย็น อินเดียยังมีข้อพิพาทในเรื่องพรมแดนกับสาธารณรัฐประชาชนจีนจนต้องตั้งสหภาพโซเวียตเข้ามาถ่วงดุลด้วยการเป็นมิตรกับสหภาพโซเวียต ขณะที่ปากีสถานก็สร้างสัมพันธภาพอันดีกับกลุ่มประเทศอิสลามตะวันออกกลางกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกาเป็นช่วง ๆ

ด้านความขัดแย้งก็ได้ขยายตัวและลุกลามไปทั่วภูมิภาคเอเชียใต้ เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางด้านศาสนาระหว่างศาสนาฮินดู - อิสลาม จนกลายเป็นสงครามศาสนา ความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถานเรื่องการครอบครองดินแดนในรัฐจัมมูและแคชเมียร์ (The State of Jammu and Kashmir) ซึ่งรัฐจัมมูนั้น ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวฮินดูและชาวซิกข์ ส่วนรัฐแคชเมียร์ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ทำให้เกิดสงครามแย่งชิงดินแดนระหว่างอินเดียกับปากีสถาน ปัญหาการแยกตัวของปากีสถานตะวันออกเป็นประเทศบังคลาเทศโดยมีอินเดียเป็นผู้สนับสนุนในการแยกตัวเป็นอิสระ⁷ ปัญหาการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการใช้น้ำคงคาร่วมกันระหว่างอินเดียกับบังคลาเทศ จนนำไปสู่ข้อพิพาทระหว่างกัน ปัญหาการแยกตัวเป็นรัฐอิสระปกครองตนเองของรัฐปันจาบ (Punjab) ในอินเดีย ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวทมิฬ (Tamil) กับชาวสิงหล (Sinhala) ในประเทศศรีลังกา ซึ่งชาวทมิฬในศรีลังกาต้องการแยกตัวเป็นอิสระปกครองตนเอง⁸

* เช่นสงครามคาร์เนติก 3 ครั้ง ระหว่าง ฝรั่งเศสกับอังกฤษ ครั้งที่ 1 (ค.ศ.1741 - 1748), ครั้งที่ 2 (ค.ศ.1749 - 1754) และครั้งที่ 3 (ค.ศ.1756 - 1761)

⁶ B. H. Farmer, *op.cit.*, p.2.

⁷ *Ibid.*, pp.83 - 87.

⁸ *Ibid.*, pp.87 - 91.

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น มีรากฐานแห่งปัญหามาจากหลายสาเหตุ เช่น ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ (ethnicity) ภาษา ศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชนชั้นวรรณะ (caste) เป็นต้น ซึ่งเป็นสาเหตุเรื้อรังอันนำไปสู่ปัญหาทางการเมืองทั้งในประเทศและระหว่างประเทศจนถึงปัจจุบัน ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ก่อให้เกิดความไม่สงบสุข การรบราฆ่าฟันระหว่างประชาชนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา เกิดขึ้นเป็นประจำ ปัญหาการสะสมกำลังอาวุธของรัฐบาลต่าง ๆ โดยใช้เงินงบประมาณจำนวนมหาศาล ได้นำไปสู่ปัญหาความอดอยากยากจนของประชาชนหลายล้านคน และได้ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาโภชนาการ ปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัย ปัญหาเด็กหญิงและสตรี ปัญหาสุขอนามัย เป็นต้น

จากปัญหาความขัดแย้งและความตึงเครียดภายในสังคมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงขึ้นภายในภูมิภาค⁹ จึงได้มีแนวความคิดในการสร้างความร่วมมือภายในภูมิภาคขึ้น ซึ่งเป็นความคิดริเริ่มของอดีตนายกรัฐมนตรี ชีเยอร์ ราห์มาน แห่งบังคลาเทศ โดยได้เสนอแนวคิดนี้เป็นครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1980 หลังจากที่ได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของ 7 ประเทศ (บังคลาเทศ ภูฏาน เนปาล อินเดีย ปากีสถาน ศรีลังกา และหมู่เกาะมัลดีฟส์) ที่กรุงโคลอมโบ (Colombo) ในเดือนเมษายน ค.ศ.1981 และ 2 - 3 เดือนต่อมา ที่ประชุมได้กำหนดขอบเขตของความร่วมมือในภูมิภาคเป็น 5 สาขา อันได้แก่ เกษตรกรรม การพัฒนาชนบท การโทรคมนาคม อุตุนิยมวิทยา และประชากร และต่อมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้ง 7 ประเทศได้ประชุมกันเป็นครั้งแรกที่กรุงนิว เดลี (New Delhi) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1983 โดยยอมรับคำประกาศว่าด้วยความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียใต้ (The Declaration on South Asian Regional Cooperation - SARC) พร้อมกับการเริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการ¹⁰

ต่อมาประมุขของรัฐหรือหัวหน้ารัฐบาลของประเทศสมาชิกประกอบด้วย ประธานาธิบดีฮุสเซน มุฮัมหมัด เออซาด (Hussain Muhammad Ershad) แห่งบังคลาเทศ ประธานาธิบดีโมมูน อับดุล เกยุม (Maumoon Abdul Gayoom) แห่งมัลดีฟส์ สมเด็จพระราชาธิบดีจิกเม ซิงกี วังชุก (Jigme Singye Wangchuk) แห่งภูฏาน สมเด็จพระราชาธิบดีฟีเรนทรา ปีร์

⁹ Kumar Rupesinghe and Khawar Mumtaz, **Internal Conflicts in South Asia** (London : SAGE Publication Ltd., 1996), p.xii.

¹⁰ **Historical Background and Institutional Structure.** (SAARC Secretariat) . <http://www/saarc-sec.org/saarc/chapter1.htm/15/Jan/1999>.

ปีแกรม ชาห์ เดพ (Birendra bir Bikram Shah Dev) แห่งเนปาล นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธี (Rajiv Gandhi) แห่งอินเดีย ประธานาธิบดีมูฮัมหมัด เซีย-อุล-ฮัค (Muhammad Zia - Ul - Haq) แห่งปากีสถาน ประธานาธิบดี จูเนียส ริชาร์ด ซเยวาร์เดเน (Junius Richard Jayewardene) แห่งศรีลังกา ได้ประชุมสุดยอด (summit) ร่วมกันเป็นครั้งแรกที่กรุงดักกา (Dhaka) เมืองหลวงของประเทศบังกลาเทศ ระหว่างวันที่ 7 - 8 ธันวาคม ค.ศ.1985 ในการประชุมดังกล่าวได้มีการลงนามรับรองกฎบัตร (charter) ก่อตั้งสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (The South Asian Association for Regional Cooperation -- SAARC) อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ.1985

SAARC เป็นองค์การที่แสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจของประชาชนในเอเชียใต้ที่จะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันด้วยจิตวิญญาณแห่งมิตรภาพ ความไว้วางใจ ความเข้าใจ และสร้างระเบียบแบบแผนบนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน ความยุติธรรม และการแบ่งปันผลประโยชน์

วัตถุประสงค์ของ SAARC ตามกฎบัตรในมาตรา 1 มีด้วยกัน 8 ประการ ได้แก่

- 1) เพื่อส่งเสริมสวัสดิการ (welfare) และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในเอเชียใต้
- 2) เพื่อเร่งความจำเป็นเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและการพัฒนาวัฒนธรรม และให้โอกาสประชาชนทุกคนมีชีวิตที่สมภาคภูมิและตระหนักในศักยภาพสูงสุดของตน
- 3) เพื่อส่งเสริมและขยายการพึ่งพาตนเองระหว่างกลุ่มเอเชียใต้
- 4) เพื่อช่วยให้เกิดความไว้วางใจ ความเข้าใจ และสำนึกในปัญหาของกันและกัน
- 5) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันและความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์
- 6) เพื่อขยายความร่วมมือไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา
- 7) เพื่อขยายความร่วมมือระหว่างสมาชิกในเวทีโลก และ
- 8) เพื่อความร่วมมือกับสากล และองค์การในภูมิภาคต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายและความตั้งใจเดียวกัน * โดยยึดหลักของความเท่าเทียมกันในอธิปไตยแห่งรัฐ บูรณาภาพทางการเมือง ความเป็นอิสระทางการเมือง การไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐสมาชิก และผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

บทบัญญัติทั่วไป (general provision) ของ SAARC ก็คือ การตัดสินใจในทุกระดับภายในองค์การจะมีขึ้นได้ก็โดยหลักเอกฉันท์ (unanimity)

จะเห็นได้ว่า SAARC ได้ตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์พื้นฐานคือการเร่งกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในรัฐสมาชิก ผ่านทางความร่วมมือในสาขาต่าง ๆ ที่เห็นพ้องกัน การเริ่มต้นของ SAARC นั้นถือเป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาคที่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่าง

* Charter of The South Asia Association for Regional Cooperation - SAARC, Article 1.

สูงสุดของภูมิภาคการเมือง¹¹ จากความขัดแย้งไปสู่ความร่วมมือ ซึ่งได้ขยายความร่วมมือระหว่างสมาชิกออกไปอีกได้แก่ด้าน การขนส่ง ไปรษณีย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การกีฬา ศิลปะและด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

ในด้านการจัดองค์การของ SAARC ได้มีการกำหนดไว้ในกฎบัตร มาตรา 3 ให้มีการประชุมในระดับสุดยอดระหว่างประมุขรัฐและหรือหัวหน้ารัฐบาลของประเทศสมาชิกอย่างน้อยปีละครั้งหรือที่ประเทศสมาชิกพิจารณาตามความจำเป็น * นอกจากนี้ยังมีการประชุมของสภารัฐมนตรี (council of ministers) อันประกอบไปด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของชาติสมาชิก ซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบายของ SAARC พิจารณาทบทวนความก้าวหน้าของความร่วมมือภายใต้ SAARC พิจารณาตัดสินใจร่วมมือในสาขาใหม่ จัดตั้งกลไกการดำเนินการภายใต้ SAARC ที่เห็นว่ามีผลจำเป็น ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นผลประโยชน์ทั่วไปของ SAARC โดยจะจัดให้มีการประชุมปีละ 2 ครั้ง และการประชุมวาระพิเศษมีขึ้นได้ด้วยความตกลงระหว่างสมาชิก นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการลำดับรองลงมาอีก ได้แก่ คณะกรรมการประจำ (standing committee) คณะกรรมการด้านวิชาการ (technical committee) และคณะกรรมการปฏิบัติการ (action committee) โดยมีเลขาธิการ (secretary-general) ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและดูแลส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการประชุมของ SAARC และติดต่อประสานงานกับประเทศสมาชิกและองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ

ในปัจจุบันปัญหาความขัดแย้งภายในอินเดียและความขัดแย้งในระดับทวิภาคีระหว่างอินเดีย-ปากีสถาน ศรีลังกา บังคลาเทศ เนปาล ได้สร้างบรรยากาศของความสงสัยและไม่น่าไว้วางใจระหว่างกันภูมิภาค ความขัดแย้งดังกล่าวมีตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ.1992 กำลังทหารฮินดูของอินเดียบุกเข้าทำลายมัสยิดของชาวมุสลิม ผลจากความรุนแรงทำให้ประชาชนเสียชีวิตประมาณ 2,000 คน และมีการลอบวางระเบิดที่เมืองบอมเบย์ (Bombay) และกัลกัตตา (Calcutta) ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1993 ความรุนแรงระหว่างกำลังทหารมุสลิมกับกองกำลังรักษาความมั่นคงของอินเดียในปัญหาแคชเมียร์ ความรุนแรงในรัฐปัญจาบระหว่างกำลังทหารชาวกีร์กับกองกำลังของอินเดีย ขบวนการแบ่งแยกดินแดนในรัฐซินด์ (Sind) ในปากีสถาน การที่ปากีสถานทดลองอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งถือเป็นการคุกคามสันติภาพในภูมิภาคและสันติภาพของโลก ปัญหาทางด้านเชื้อชาติระหว่างชาวทมิฬกับชาวสิงหลในศรีลังกาที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้

¹¹ Joel Krieger, The Oxford Companion to Politics of the World (New York : Oxford University Press, 1993), p.847.

* Charter of The South Asian Association for Regional Cooperation, Article 3, Meeting of The Heads of State or Government

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดียนับกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีขนาดเล็ก เป็นต้น หากจะทำความเข้าใจต่อปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวจะต้องเข้าใจถึงวัฒนธรรม อุดมการณ์ และความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์¹² ซึ่งรวมไปถึง ศาสนา เชื้อชาติ ภาษา ชนเผ่า และสังคมการเมือง¹³

บทบัญญัติทั่วไปของ SAARC ได้บัญญัติหลักการไว้ว่า การตัดสินใจดำเนินการใดๆ ณ ทุกระดับภายใต้ SAARC จะมีขึ้นได้ก็แต่โดยความยินยอมพร้อมใจกันของประเทศสมาชิกที่เรียกว่า “ มติเอกฉันท์ ” (unanimous) ซึ่งหมายความว่า ประเทศสมาชิกจะต้องมีความร่วมมือร่วมใจพร้อมเพรียงกันเกิดขึ้นในระดับหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่ SAARC มีการประชุมร่วมกันตั้งแต่ระดับสุดยอดซึ่งเป็นการประชุมระดับผู้นำประเทศ และในการประชุมทุกครั้งก็จะมีคำประกาศ (declaration) ออกมาร่วมกัน นอกจากการประชุมผู้นำระดับสุดยอดแล้ว ก็ยังมีการประชุมระดับคณะกรรมการต่าง ๆ ของ SAARC อย่างต่อเนื่อง * ตลอดจนมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม เช่น ในคำประกาศ (declaration) ของการประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ที่กรุงโคลอมโบ ศรีลังกา เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม ค.ศ.1991 ได้ประชุมตกลงกันในกรอบของ SAARC ให้มีมาตรการสำหรับการค้าเสรีระหว่างประเทศสมาชิก และได้นำไปสู่การมีข้อตกลงว่าด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้า (Agreement on SAARC Preferential and Trade Arrangement - SAPTA) ลงนามเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1995 และที่ประชุมตกลงจะก้าวไปสู่เขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (South Asian Free Trade Area - SAFTA) ในปี ค.ศ.2001¹⁴

นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือเกิดขึ้นด้านต่าง ๆ มากมายในภูมิภาค จนถึงปัจจุบันความร่วมมือระหว่างสมาชิกประกอบไปด้วยความร่วมมือทางด้านการเกษตร การพัฒนาชนบท ศิลปะและวัฒนธรรม การเปิดเสรีทางการค้า ภาพยนตร์ การขนส่งและการเดินทาง การติดต่อระหว่างภาคเอกชนกับเอกชน การกำหนดมาตรการพิเศษสำหรับรัฐเล็ก ๆ และรัฐที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล การศึกษาและวรรณกรรม การบรรเทาปัญหาความยากจน การสื่อสารและโทรคมนาคม อุตุนิยมวิทยา ไปรษณีย์ การป้องกันการลักลอบค้ายาเสพติด การพัฒนาเยาวชน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การกีฬา การท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม การเพิ่มภูมิคุ้มกันแก่เด็กแรกเกิดและการลด

¹² Joel Krieger, *op.cit.*

¹³ Kumar David, “ Ethnic Conflict : Rethinking the Fundamentals, ” in **Internal Conflicts in South Asia** , Kumar Rupesinghe and Khawar Mumtaz (eds.) (London : SAGE publication Ltd., 1996), p.1.

* ตั้งแต่ก่อตั้งองค์การในปี ค.ศ.1985 จนถึงปี ค.ศ.1998 มีการประชุมระดับสุดยอด ระหว่างผู้นำของ SAARC รวม 10 ครั้ง

¹⁴ **Trade and Economic Cooperation.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/saarc/chapter4.htm/25/Aug/1998>.

อัตราการตายของทารก การพัฒนาบทบาทสตรีและเด็กหญิง สิทธิมนุษยชน และการป้องกัน การก่อการร้าย**

SAARC ยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศสมาชิกในการเจรจาระดับภูมิภาคต่อ ภูมิภาคหรือระดับโลก เช่น รายงานของ SAARC กล่าวถึงการประชุมอย่างไม่เป็นทางการเมื่อ วันที่ 23 กันยายน ค.ศ.1998 ระหว่างนายลักชมาน คาเดอร์กามา (Lakshman Kadirgamar) ประธานสภารัฐมนตรี (council of ministers) ของ SAARC กับนายเฟอโรโร วาลด์เนอร์ (Ferrero Waldner) เลขาธิการฝ่ายกิจการต่างประเทศของออสเตรเลีย ซึ่งเป็นตัวแทนของสหภาพยุโรป (European Union -- EU) โดยมีการตัดสินใจที่จะขยายความร่วมมือ โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลการเจรจาทั้ง 2 องค์การจะจัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือกันภาย ในของแต่ละองค์การในเรื่องดังกล่าวด้วย และเมื่อวันที่ 25 กันยายน ค.ศ.1998 ก็มีการประชุม อย่างไม่เป็นทางการระหว่างประธานสภารัฐมนตรีของ SAARC กับนายเจกุมาร (Jaykumar) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสิงคโปร์ซึ่งเป็นตัวแทนของสมาคมประชาชาติแห่ง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations -- ASEAN) ที่นครนิวยอร์ก (New York) ประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อแสวงหาหนทางที่จะประสานและขยายความร่วมมือ ทางด้านการค้า การลงทุน การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมการ ติดต่อกันระหว่างพลเมืองของทั้ง 2 ภูมิภาค ให้เพิ่มมากขึ้นรวมถึงการเป็นตัวเชื่อมปฏิสัมพันธ์ ระหว่างภาคเอกชนจากประเทศสมาชิกของทั้ง 2 องค์การ โดยในการประชุมดังกล่าวมีนายนาอีม ยู ฮัสซัน (Naeem U. Hasan) เลขาธิการของ SAARC กับนาย รูดอล์ฟ ซี. เซเวอริโน เลขาธิการ ASEAN (Rudolfo C. Severino Jr.) ร่วมประชุมด้วย¹⁵

นอกจากนี้ SAARC ซึ่งนำโดย นายลักชมาน คาเดอร์กามา ประธานสภารัฐมนตรี มนตรีของ SAARC กับนายนาอีม ยู ฮัสซัน เลขาธิการของ SAARC ยังได้เข้าร่วมประชุมสมัชชา สหประชาชาติ ที่นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในวันที่ 28 กันยายน ค.ศ.1998 มีการ พิจารณาร่วมความร่วมมือที่เกี่ยวกับเอเชียใต้ โครงการทางสังคมของเอเชียใต้ (SAARC's social agenda) การบรรเทาความยากจน และปัญหาสิทธิเด็ก-สตรี ซึ่งในสองประเด็นหลังถือเป็น ประเด็นหลักในการประชุม โดยนายลักชมาน คาเดอร์กามา ประธานสภารัฐมนตรี และนาย นาอีม ยู ฮัสซัน เลขาธิการของ SAARC ได้เสนอให้มีการพิจารณาหามาตรการเพื่อช่วยเหลือใน

** สรุปลจาก the 1st SAARC Summit Declaration - the 10th SAARC Summit Declaration

¹⁵ **SAARC leaders reaffirm commitment to regional cooperation.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/saarc/oct98.htm/15/Nov/1998>.

กรอบของการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ และในระดับองค์กรภายในของสหประชาชาติ¹⁶ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า SAARC มีความสำคัญต่อประเทศสมาชิกและยังสามารถดำเนินการอยู่ได้ตั้งแต่ช่วงยุคสงครามเย็นซึ่งได้มีการก่อตั้งองค์การขึ้นมาเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ.1985 จนถึงปัจจุบัน

ที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าในขณะที่ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้มีความร่วมมือกันภายในกรอบของ SAARC นั้น ประเทศสมาชิกต่างก็มีปัญหาความขัดแย้งหรือมีข้อพิพาทระหว่างกันตลอดมาจนถึงปัจจุบันโดยไม่มีที่ท่าว่าจะยุติลงง่าย ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า เพราะเหตุใด SAARC จึงยังคงสามารถดำเนินการอยู่ได้ ท่ามกลางสภาพปัญหาความขัดแย้งภายในของประเทศสมาชิกและความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก โดยในการศึกษานี้จะศึกษาถึงบทบาทของ SAARC ในด้านความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคภายหลังยุค สงครามเย็น รวมถึงปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาค โดยกำหนดระยะเวลาการศึกษาระหว่าง ปี ค.ศ.1990-1998

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทางด้านความร่วมมือระหว่างสมาชิก และข้อมูลทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ของภูมิภาคเอเชียใต้เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจประเด็นปัญหา
2. เพื่อศึกษาความร่วมมือของประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียใต้ภายใต้การดำเนินการของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) และปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาค
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านความร่วมมือของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) และบทบาทขององค์การดังกล่าวในช่วงภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง
4. เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาสำหรับการดำเนินการทางด้านความร่วมมือในกรอบของ SAARC ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้โดยใช้ช่วงระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ.1990 จนถึง ค.ศ.1998 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง โดยระบบ

¹⁶ Ibid.

ระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบ 2 ขั้วอำนาจ (bipolar) ไปเป็นระบบหลายขั้วอำนาจ (multipolar) ระยะเวลาการศึกษาดังกล่าวได้ครอบคลุมการประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ณ กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ จนกระทั่งถึงการประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ.1998 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา

1.4 กรอบความคิด

ในการศึกษาวิจัยนี้จะใช้กรอบความคิดเรื่องความร่วมมือ (cooperation) โดยจะเน้นแนวความคิดของโรเบิร์ต โอ. โคเฮน (Robert O. Keohane)¹⁷ ซึ่งมองว่า ความร่วมมือจะเกิดขึ้นเมื่อตัวแสดง (actors) ต่าง ๆ ปรับพฤติกรรมของตนเพื่อให้ได้สิทธิประโยชน์หรือสิทธิพิเศษ (preference) ที่คาดว่าจะได้จากตัวแสดงอื่น ๆ การปรับพฤติกรรมนี้จะผ่านกระบวนการประสานนโยบาย (policy coordination) ระหว่างกัน

โดยสรุปก็คือ ความร่วมมือระหว่างรัฐบาล (intergovernmental cooperation) จะเกิดขึ้นได้เมื่อนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลหนึ่งถูกพิจารณาโดยรัฐบาลอื่น ๆ ว่านโยบายของรัฐบาลนั้นไม่ขัดแย้งและอำนวยความสะดวกร่วมของรัฐบาลต่าง ๆ ที่มาร่วมมือกันดำเนินไปได้จริง ๆ การพิจารณานโยบายดังกล่าวเป็นผลมาจากกระบวนการประสานนโยบาย หากความพยายามในการประสานนโยบายไม่ประสบผลสำเร็จจะทำให้เกิดความบาดหมางไม่ลงรอยกันขึ้น และเมื่อเกิดความบาดหมางไม่ลงรอยกันขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่ความพยายามที่จะโน้มน้าวให้ตัวแสดงอื่นเปลี่ยนแปลงนโยบาย ถ้าหากความพยายามนี้ได้รับการต่อต้านก็จะเกิดความขัดแย้งในนโยบาย (policy conflict) แต่ถ้าความพยายามในการปรับนโยบายประสบความสำเร็จ ความร่วมมือก็จะเกิดขึ้น ทั้งนี้แต่ละรัฐจะสนใจเฉพาะสิ่งที่ตนเข้าใจว่าเป็นผลประโยชน์ของตน และจะต่อรองผลประโยชน์กับรัฐอื่น ๆ ด้วยการทำข้อตกลงโดยไม่จำเป็นว่าจะต้องได้ผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

ดังนั้น เมื่อมีความร่วมมือจึงไม่ได้หมายความว่าไม่มีความขัดแย้ง ในทางตรงกันข้าม ความร่วมมือเป็นรูปแบบผสมผสาน ระหว่างความขัดแย้งกับความพยายามที่จะเอาชนะความขัดแย้ง ความร่วมมือไม่ควรจะถูกมองว่าไม่มีความขัดแย้งแต่ควรมองว่าเป็นปฏิริยาตอบกลับต่อความขัดแย้ง ซึ่งหมายความว่า แม้จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น แต่รัฐต่าง ๆ ก็ยังสามารถร่วมมือกันได้ โดยมีผลประโยชน์อย่างหนึ่ง อย่างใดที่ทำให้รัฐมาร่วมมือกัน

¹⁷ โปรดอ่านรายละเอียดใน Robert O. Keohane, "Cooperation and International Regimes," in Perspectives on World Politics, Richard Little and Michael Smith (eds.) (New York : Routledge, 1992), pp.102 - 114.

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดของโรเบิร์ต เอ็กเซลรอด (Robert Axelrod)¹⁸ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมให้ความร่วมมือนั้นยังคงอยู่ได้ ว่ามี 3 ประการคือ

1. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน (common interest) ความร่วมมือจะไม่เกิดขึ้นเลยถ้ารัฐไม่เข้าใจผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่างในความร่วมมือ ความร่วมมือและความขัดแย้งมีอยู่คู่กันในการเมืองระหว่างประเทศ ดังนั้น รัฐที่มีเห็นประโยชน์ก็จะร่วมมือกัน แต่ก็เป็นสิ่งที่ยากและเป็นความเสี่ยงที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันนั้น เนื่องจากข้อจำกัด 2 ด้าน คือ ระบบช่วยเหลือตนเอง (self-help system) และความกดดันจากการเมืองภายใน (the pressure of domestic politics) ซึ่งเป็นส่วนผลักดันให้รัฐไม่ร่วมมือ แต่อย่างไรก็ตามหากรัฐเห็นว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันในระดับสูง และมีความขัดแย้งน้อยกว่า ก็น่าจะทำให้รัฐสามารถหาหนทางที่จะเอาชนะการที่จะไม่ร่วมมือได้
2. จำนวนตัวแสดงที่มาร่วมมือกันมีจำนวนน้อย (a small number of actors) หากมีจำนวนรัฐมาก การเจรจาที่จะยอมรับข้อตกลงซึ่งกันและกันจะเป็นสิ่งที่ยาก ดังนั้น ความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ง่าย เมื่อมีรัฐจำนวนน้อยประสานนโยบายกัน อีกทั้งรัฐจำนวนน้อยจะทำให้การเจรจามีความเป็นไปได้มากขึ้น และจะทำให้เข้าใจหรือรับรองสิทธิพิเศษซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น
3. อนาคตของความร่วมมือ (shadow of the future) รัฐส่วนมากมองประโยชน์ได้ในระยะยาว จึงทำให้มีเจตจำนงที่จะร่วมมือ บางรัฐเห็นแก่ประโยชน์ในระยะสั้นจึงตกลงร่วมมือ และรัฐเหล่านี้จะตักตวงผลประโยชน์ด้วยการขอลดหรือใช้เล่ห์เหลี่ยม กลโกง อย่างไรก็ตามพฤติกรรมเช่นนี้หากมองในระยะยาวจะกลายเป็นเหตุทำให้รัฐอื่นไม่ไว้วางใจ และจะไม่ร่วมมือกับรัฐดังกล่าว ดังนั้นรัฐต่าง ๆ ที่ร่วมมือกันจะต้องระมัดระวังถึงอนาคต จะต้องเต็มใจที่จะเสียผลประโยชน์ในระยะสั้นเพื่อที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือในระยะยาว

จากแนวคิดความร่วมมือดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาอธิบายความร่วมมือที่เกิดขึ้นในสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) ซึ่งมีจำนวนสมาชิกเพียง 7 ประเทศได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความร่วมมือที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียใต้ในรูปของ SAARC นั้น เกิดขึ้นมาจากความตึงเครียด และความขัดแย้งภายในภูมิภาค แม้ว่าจะก่อตั้ง SAARC ขึ้นแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถทำให้ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทต่าง ๆ ยุติลงได้ แต่ในขณะเดียวกันการที่ SAARC

¹⁸ Joel Krieger, *op.cit.*, pp.434 - 436.

ยังคงอยู่และความร่วมมือในกรอบของ SAARC ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่องดังนั้นแสดงให้เห็นว่าตามแนวความคิดนี้ประเทศสมาชิกจะต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันบางประการที่ทำให้สามารถตกลงกันได้ในรูปแบบของมติของ SAARC ซึ่งเป็นมติที่นำไปเจรจาในเวทีการเมืองระหว่างประเทศในนามของกลุ่มได้

1.5 สมมติฐานในการศึกษา

การที่สมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาคยังสามารถดำเนินการอยู่ได้ ท่ามกลางความขัดแย้งของประเทศสมาชิกที่ดำเนินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นผลมาจากการมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกใน 3 ประเด็นหลัก คือ การต่อรองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก และการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันในภูมิภาค

1.6 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร (documentary research) และเป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative analysis) เพื่ออธิบายเหตุการณ์โดยพยายามตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ข้อเท็จจริงจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในแง่เหตุและผล จะอธิบายว่าเพราะเหตุใดสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) จึงสามารถดำเนินการอยู่ได้ ทั้งที่ยังมีความขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้นภายในภูมิภาค และบทบาทของ SAARC ในด้านความร่วมมือทั้งในภูมิภาคและนอกภูมิภาคเป็นอย่างไร โดยผู้เขียนใช้ข้อมูลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นต้น (primary sources) ได้แก่ สนธิสัญญาก่อตั้งสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค เอกสารการประชุมและคำประกาศ (declaration)
2. ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นสอง (secondary sources) ได้แก่ ตำราทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ วารสารต่างประเทศ วิทยานิพนธ์ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการพัฒนาการของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) จะได้ทราบข้อมูลและเห็นภาพการพัฒนาการของ SAARC ช่วงภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง

2. ใช้พิจารณาศึกษาปัญหาความขัดแย้งภายในภูมิภาคเอเชียใต้ซึ่งส่งผลต่อความร่วมมือที่เกิดขึ้นในภูมิภาค
3. ใช้พิจารณาศึกษาความร่วมมือภายในภูมิภาคเอเชียใต้ซึ่งจะเห็นได้ว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นก็เพื่อผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกนั่นเอง

1.8 วิธีการนำเสนอ

บทที่ 1 กล่าวถึงสภาพปัญหา กรอบความคิด ที่มา ประวัติ และพัฒนาการของ SAARC

บทที่ 2 วิเคราะห์ความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกของ SAARC

บทที่ 3 ประเมินบทบาทของ SAARC ทางด้านความร่วมมือภายในภูมิภาค

บทที่ 4 ประเมินบทบาทของ SAARC ทางด้านความร่วมมือภายนอกภูมิภาค

บทที่ 5 เป็นบทสรุป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ความขัดแย้งภายใน

และความขัดแย้งระหว่างประเทศในเอเชียใต้

2.1 ความขัดแย้งที่สำคัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในเอเชียใต้อันประกอบไปด้วย บังกลาเทศ ภูฏาน อินเดีย หมู่เกาะมัลดีฟส์ เนปาล ปากีสถาน และศรีลังกา มีลักษณะของการเป็นข้อพิพาทแบบทวีภาคี ลักษณะที่สำคัญของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็คือการมีอินเดียเป็นศูนย์กลาง (Indo-centric) ประเทศส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียใต้มีข้อพิพาทเกี่ยวพันกับอินเดีย จะมียกเว้นก็แต่ข้อพิพาทระหว่างปากีสถานกับบังกลาเทศเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกัน และการส่งกลับชาวปากีสถานที่ตกค้างอยู่ในบังกลาเทศหลังจากบังกลาเทศได้รับเอกราช ที่เป็นเช่นนี้อาจจะมาจากข้อเท็จจริงที่ว่าประเทศเอเชียใต้ทุกประเทศมีพรมแดนติดกับอินเดีย ข้อพิพาทเหล่านั้นมีมากมายดังนี้ ประเด็นที่ 1 จะกล่าวถึงความขัดแย้งภายในรัฐที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนาข้ามพรมแดน ประเด็นที่ 2 กล่าวถึงการใช้น้ำร่วมกันและแม่น้ำร่วมกัน ประเด็นที่ 3 เกี่ยวกับข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนจากยุคอาณานิคม และประเด็นสุดท้ายคือปัญหาการสร้างดุลแห่งอำนาจและการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาค

2.1.1 ความขัดแย้งภายในรัฐที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนาข้ามพรมแดน

ภูมิภาคเอเชียใต้ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์และหลากหลายความเชื่อ ดังนั้นสิ่งที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ (ethno-racial) ภาษาที่หลากหลาย (linguistic diversity) * และศาสนาสำคัญ ๆ ถึง 6 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาฮินดู (Hinduism) ศาสนาอิสลาม (Islam) ศาสนาพุทธ

* เฉพาะอินเดียมีภาษาราชการถึง 16 ภาษา ได้แก่ อังกฤษ (English) ฮินดี (Hindi) เบงกาลี (Bengali) เตลugu (Telugu) เมาราตี (Marathi) ทมิฬ (Tamil) อูรดู (Urdu) กูจราตี (Gujarati) มาลายา (Malayalam) กันนาดา (Kannada) โอริยา (Oriya) บันจาบ (Punjabi) อัซซิม (Assamese) แคชเมียร์ (Kashmiri) ซินดี (Sindhi) และ สันสกฤต (Sanskrit) โดยภาษาฮินดี ซึ่งเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่แพร่หลายทางตอนเหนือของประเทศ ส่วนในปากีสถานก็มีภาษามากกว่า 8 ภาษา ได้แก่ บันจาบ (Punjabi) ซินดี (Sindhi) ซีไรกี (Siraiki) อูรดู (Urdu) บาโลชี (Balochi) ฮินโค (Hindko) บราวี (Brahvi) และอื่น ๆ

(Buddhism) ศาสนาซิกข์ (Sikhism) ศาสนาคริสต์ (Christianity) และศาสนาเชน (Jainism) จึงก่อให้เกิดปัญหาทั้งภายในรัฐและระหว่างรัฐอันลึกซึ้งที่ดำเนินไปพร้อมกันกับพลวัตของการพัฒนาวัฒนธรรม-การเมือง (politico-cultural) และเศรษฐกิจ-สังคม (socio-economic) ในภูมิภาค

นัยสำคัญของความขัดแย้งภายในรัฐอยู่ที่ปัญหาชาติพันธุ์-ภาษา และศาสนาในภูมิภาคซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้ภูมิภาคเอเชียใต้เกิดความไม่มั่นคง¹ ดังเช่น กรณีกลุ่มทมิฬอีแลม โจมตี ลอบวางระเบิดสถานที่สำคัญ ลอบสังหารนักการเมืองและผู้นำคริสตังกาหลายคน เพื่อเรียกร้องเขตแดนทมิฬอิสระโดยไม่ยอมรับข้อเสนองานใด ๆ ในการแก้ไขปัญหของฝ่ายรัฐบาลสิงหล คริสตังกา² กรณีที่ปากีสถานได้ประกาศให้ภาษาอูรดูเป็นภาษาราชการ ทั้ง ๆ ที่ประชากรถึง 56 % ของประเทศพูดภาษาเบงกาลี ซึ่งเป็นภาษาของปากีสถานตะวันออก ได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวปากีสถานตะวันออก และเป็นเหตุผลหนึ่งอันนำไปสู่การแบ่งแยกปากีสถานตะวันออก (บังกลาเทศในปัจจุบัน) ออกจากปากีสถานตะวันตก³ กรณีความขัดแย้งระหว่างศาสนาฮินดูกับมุสลิมในอินเดีย เป็นต้น

ปัญหาชาติพันธุ์-ภาษา และศาสนาในภูมิภาคนำไปสู่ปัญหาการอพยพข้ามพรมแดน ความไม่ลงรอยกันทางการเมือง และการใช้กำลังอาวุธ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนาที่อยู่ข้ามพรมแดนได้ยั่วยุให้เกิดความบาดหมางภายในประเทศเพื่อนบ้าน ขณะเดียวกันที่ผู้ปกครองไม่สามารถหาวิธีการแก้ปัญหความขัดแย้งภายในรัฐได้ และบ่อยครั้งที่ต้องขอสนับสนุนจากประเทศเพื่อนบ้านในการระงับปราบปรามและเคลื่อนย้ายประชาชนเพื่อปกป้องอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของประเทศ ความขัดแย้งภายในรัฐจึงขยายตัวเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งต่อเนื่องและบางครั้งก็รุนแรงในเอเชียใต้ เช่นกรณีของความขัดแย้งภายในระหว่างชาวทมิฬกับชาวสิงหลในประเทศศรีลังกาที่ลุกลามกลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศ จนทำให้รัฐบาลของอินเดียเข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

สังคมที่มีความหลากหลายในเอเชียใต้นี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในภูมิภาคอย่างมากมาย ความผูกพันแบบข้ามพรมแดนของชาติพันธุ์-ภาษา (cross-border affiliation of ethno- linguistic) และกลุ่มศาสนา (religious communal) ได้เปลี่ยนความขัดแย้งภายในรัฐหนึ่ง

¹ Sandy Gordon, *India's Rise to Power* (Great Britain : Macmillan Press, 1995), p.268.

² เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, “ เรื่องจากศรีลังกา (6). ” *ข่าวสด*, (28 กุมภาพันธ์ 2543) : 7.

³ Khawar Mumtaz and Yameema Mitha, *Pakistan Tradition and Change* (Oxford : Oxfam, 1996), p.25.

ไปสู่ความขัดแย้งภายในอีกรัฐหนึ่ง ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาชาติพันธุ์-ศาสนา ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น ปัญหาอาณาเขตทางบกและทางทะเลที่ไม่แน่นอน ความขัดแย้งของผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ซึ่งเป็นต้นเหตุของข้อพิพาททวิภาคี (bilateral disputes) รวมทั้งอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของประเทศในภูมิภาค การเป็นศัตรูกันตั้งแต่อดีตก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจ (mistrust) ที่ทำให้ความขัดแย้งยังคงอยู่ในภูมิภาคนี้จนถึงปัจจุบัน⁴

จึงกล่าวได้ว่า ภูมิภาคเอเชียใต้เผชิญกับความบาดหมางภายในและความขัดแย้งทางชนชั้น ความแบ่งชั้นทางสังคม (social strata) ชาติพันธุ์ กลุ่มภาษา (linguistic groups) และศาสนา (religious communities)

ในอดีต ภูมิภาคเอเชียใต้ได้รับการพัฒนาแบบสมัยใหม่ในช่วงการเป็นอาณานิคม แต่อังกฤษซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมก็ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเท่าที่ควร เพียงหวังกอบโกยผลประโยชน์กลับสู่เมืองแม่เท่านั้น การปกครองดูแลภูมิภาคอันกว้างใหญ่อย่างเอเชียใต้ของอังกฤษ จึงใช้ยุทธศาสตร์ของการแบ่งแยกและปกครอง (divide and rule strategy)⁵ เช่น ที่อินเดียให้ชนชาวฮินดูมีอำนาจเหนือชนชาติอื่น เป็นต้น ซึ่งได้สร้างความไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคมเอเชียใต้ ผลจากยุคอาณานิคมทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และกลุ่มศาสนาที่มีอยู่อย่างมากมายตามพื้นที่ต่าง ๆ ในภูมิภาคได้รับการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน

การที่อังกฤษเจ้าอาณานิคมมิได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทำให้สถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองในเอเชียใต้ไม่ได้รับการพัฒนาไปด้วย เช่น อังกฤษได้ทำลายการค้าและอุตสาหกรรมของประเทศอินเดีย เริ่มด้วยการห้ามนำสินค้าจากอินเดียเข้าสู่ตลาดยุโรป และเข้ามาจัดระบบการจัดการสินค้าของอินเดีย เมื่อไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้อย่างคล่องตัวและเป็นอิสระ จึงไม่มีรายได้เข้าสู่อินเดียอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยและทำให้อินเดียตกต่ำลง ประเทศอินเดียซึ่งเคยได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่ร่ำรวยต้องยากจนลง และยังคงประสบกับภัยพิบัติจากโรคภัย และความอดอยาก นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียใต้ก็ไม่รู้หนังสือ สามีญ่สำนักทางการเมืองและเศรษฐกิจ-สังคม อยู่ในระดับต่ำ โครงสร้างทางสังคมที่มีการแบ่งชนชั้นยังคงมีลักษณะเหนียวแน่น ชนชั้นนายทุนที่เกิดขึ้นก็มีความอ่อนแอและขึ้นอยู่กับเงินทุนของ

⁴ A. K. M. Abdus Sabur, "South Asian Security in the Post - Cold War Era : Issues and Outlook , " Contemporary South Asia 3 (April 1994), p. 99.

⁵ Ibid, p. 100.

ต่างประเทศ ชนกลุ่มเล็ก ๆ ที่ได้รับสิทธิพิเศษจากยุคอาณานิคมสามารถช่วงชิงอำนาจในรัฐที่เพิ่งจะเกิดใหม่ได้ง่าย* ยุทธศาสตร์การพัฒนาคงอยู่ภายใต้ข้อกำหนดและการบริหารของกลุ่มนั้น ๆ ซึ่งแสวงหารูปแบบทางสังคมเพื่อปกป้องและสร้างความแข็งแกร่งให้กับผลประโยชน์ของตนเอง

การถอนตัวของอังกฤษจากภูมิภาคเอเชียใต้ได้ก่อให้เกิดอุปสรรคขัดขวางความต่อเนื่องทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจในดินแดนที่ได้รับเอกราชใหม่อันได้แก่อินเดียและปากีสถานซึ่งถูกแบ่งแยกออกในปี ค.ศ.1947 ทั้งนี้เพราะชาวฮินดูกับชาวมุสลิมไม่สามารถประนีประนอมกันได้ดินแดนอนุทวีป จึงทำให้มีการแบ่งออกเป็น 2 รัฐคืออินเดียกับปากีสถาน แต่อย่างไรก็ตามการแบ่งประเทศอินเดียดังกล่าวไม่ได้แก้ปัญหา แต่ได้ขยายปัญหาออกไปเป็นปัญหาระหว่างสังคม (สังคมฮินดูกับสังคมมุสลิม) ลุกกลามไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐ⁶ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาภูมิภาค และได้ก่อให้เกิดปัญหาการแสวงหาการรวมกลุ่ม การอ้างชาติพันธุ์ ศาสนา เอกลักษณ์ของกลุ่มแต่ละกลุ่มทั่วทั้งภูมิภาค

เอเชียใต้ได้กำหนดแนวคิดการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจ โดยใช้แนวคิดและวิธีปฏิบัติตามอย่างตะวันตก⁷ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ เช่น มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย การเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมหนักอันได้แก่ อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามสภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในประเทศ รวมทั้งพื้นฐานทางทรัพยากรและวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้วในขั้นเริ่มต้นของการพัฒนาอุตสาหกรรม ยิ่งกว่านั้นสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศยังแตกต่างกันอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ได้สร้างปัญหาอันร้ายแรงในการดัดแปลงและปรับตัวไปสู่ความมีเอกราชที่แท้จริงของรัฐเกิดใหม่ในเอเชียใต้ เช่น การพัฒนาที่ประเทศตะวันตกให้ความช่วยเหลือทั้งการเงิน เครื่องจักรและผู้เชี่ยวชาญชาวตะวันตกนั้น เป็นการสงวนและรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกมากกว่าที่จะพัฒนารัฐเกิดใหม่อย่างจริงจัง

เอเชียใต้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากการตกเป็นเป้าหมายของการแก่งแย่งทรัพยากรที่ขาดแคลนระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งร่วมมือกับนักธุรกิจต่างชาติ ผลที่ตามมาก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม

* ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ ล้วนได้รับเอกราชในเวลาไล่เลี่ยกัน และยังคงมีความอ่อนแออยู่

⁶ Gowher Rizvi, *South Asia in a Changing International Order* (New Delhi : Sage Publication, 1993), p.148.

⁷ Parmanad, *Political Development in South Asia* (New Delhi : Sterling Publishers Pvt.Ltd., 1988), p.238.

ของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มภาษา กลุ่มศาสนาและภูมิภาคที่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่าการครอบงำของกลุ่มที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมได้กีดกันกลุ่มอื่นออกจากความชอบธรรมที่ควรมีร่วมกันเช่น การที่อังกฤษให้พวกเบงกาลีซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยเข้ามาตั้งรกรากและเป็นผู้ควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่เศรษฐกิจที่เรียกว่า Chittagong Hill Tract-CHT ในบังกลาเทศหรือการที่ปากีสถานสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าบนที่ดินทำกินของชนเผ่าชาวกมา (Chakma) ในปากีสถานตะวันออก เพื่อประโยชน์ของปากีสถานเอง เป็นต้น

สถานการณ์เช่นนี้มีผลทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองที่ซับซ้อน กระบวนการของกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อเสรีภาพแห่งชาติ (National Liberal Movement) กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และกลุ่มย่อยอื่น ๆ ได้รวมตัวกันต่อต้านการเป็นอาณานิคม และต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ ซึ่งมีความหมายต่อความสำเร็จในการปลดปล่อยเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองให้มีความเป็นอิสระ

หลังจากที่ภูมิภาคเอเชียใต้ได้รับเอกราชจากอังกฤษ ทำให้ประชาชนเกิดความคาดหวังเกี่ยวกับอสังภาพและความมั่งคั่ง ซึ่งอันที่จริงต้องใช้เวลาหลายทศวรรษที่จะประสบความสำเร็จในการพัฒนา เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่ก้าวหน้าในอดีตซึ่งใช้เวลาหลายศตวรรษในการพัฒนา ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อบรรดาผู้นำทั้งหลายในภูมิภาคเอเชียใต้ และแม้ว่าจะมีความพยายาม แต่ก็ยากที่จะคาดหวังให้เกิดการพัฒนาเช่นนั้นโดยง่าย

การแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการปราบปรามทางวัฒนธรรม การเมืองของชนกลุ่มหนึ่งหรือการรวมกันของกลุ่มอื่น ๆ ได้ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงระหว่างประชาชนที่มีวัฒนธรรมหรือศาสนาหรือชาติพันธุ์ ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกันกับชนชั้นปกครองและได้ก่อให้เกิดความรู้สึกเหมือนมี “ อาณานิคมภายใน ” (internal colonialism) ประชาชนในภูมิภาคเอเชียใต้ซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษมาด้วยกันไม่สามารถมองเห็นจุดหมายแห่งการพัฒนาในอนาคตร่วมกันได้ ดังนั้นประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคซึ่งได้รับทุกขุทรมานจากปัญหาการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน ยังเริ่มประสบปัญหาใหม่จากวิกฤตของเอกลักษณ์แห่งชาติภายหลังที่ได้รับเอกราช

การแสวงหาเพื่อมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกันในกระบวนการสร้างชาติของชนกลุ่มน้อยที่ถูกกีดกัน การต่อสู้เพื่อค้นหาเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากกลุ่มที่ครอบงำ ได้กลายเป็นภัยอันตรายคุกคามเสถียรภาพภายในเอเชียใต้ กลุ่มแบ่งแยกที่รวมกันเป็นกองกำลังต่อต้านผู้ปกครองได้ขยายตัวทางสังคมไปตามกลุ่มย่อยต่าง ๆ ได้ทำให้บรรยากาศทางการเมืองตึงเครียดอย่างมาก

ในเมื่อชนกลุ่มน้อยเหล่านี้เริ่มยืนยันความเป็นชาติพันธุ์หรือศาสนาและมีการเคลื่อนย้ายกำลังในลักษณะเตรียมพร้อม เช่น กองกำลังชาวซิกข์ทั้งในรัฐซินด์ ปากีสถานและในอินเดีย กลุ่มพยัคฆ์ทมิฬ อีแลมในศรีลังกา กลุ่มอิสลามหัวรุนแรงในแคชเมียร์ เป็นต้น

ผลที่ตามมาของการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันทำให้ผู้นำในช่วงหลังยุคอาณานิคมต้องเผชิญกับความล้มเหลวที่จะควบคุมสังคมให้อยู่ภายในกรอบของสถาบันประชาธิปไตย โดยการกระจายอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ และล้มเหลวที่จะสร้างเสรีภาพทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างสังคมที่หลากหลาย ผู้นำจึงต้องทำให้สังคมมีความเข้มแข็งขึ้นโดยใช้กำลังบังคับเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ และต่อต้านกลุ่มชาตินิยมต่าง ๆ ที่กลับมีกำลังขึ้นมาใหม่ ในระดับทางการเมือง ความคิดของชนชั้นปกครองที่เห็นแก่พวกพ้อง และมองในมุมที่แคบเพียงเพื่อรักษาฐานอำนาจและผลประโยชน์ของพรรคพวกของตนเอง เช่น พวกสิงห์หลของศรีลังกา ได้ประกาศใช้ภาษา สิงห์หลเป็นภาษาราชการทำให้เกิดการต่อต้านจากพวกทมิฬ พวกฮินดูในอินเดียได้พยายามให้วัฒนธรรมของชาวฮินดูเข้าครอบงำทางสังคมและการเมืองของประเทศ และปากีสถานที่มีชาวมุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่ได้ประกาศให้ประเทศเป็นรัฐอิสลาม ทั้งที่ยังมีประชาชนที่ยังนับถือศาสนาอื่น ๆ อีกเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นในจุดนี้ กระแสของการอ้างชาติพันธุ์หรือกลุ่มย่อยของชนชาติที่เพิ่มขึ้นมีส่วนอย่างสูงต่อการแบ่งแยก และความรุนแรงทางการเมือง เป็นที่ยอมรับกันว่ามีความล้มเหลวที่จะใช้วิถีทางการเมืองในการแสวงหาทางแก้ไขปัญหาโดยใช้สันติวิธีหรือโดยการประนีประนอมต่อปัญหาดังกล่าว

ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา ในเอเชียใต้จึงได้ขยายตัวออกและมีรูปแบบร่วมกันดังนี้

1. กลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการพัฒนาไม่เท่าเทียมกันได้ก้าวมาสู่เวทีทางการเมืองด้วยความต้องการที่จะมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในกระบวนการสร้างชาติ กลุ่มทางชาติพันธุ์ ภาษา หรือศาสนาเหล่านั้นได้รวมตัวกันเพื่อต่อต้านกลุ่มปกครองที่เป็นผู้แบ่งแยกกลุ่มย่อยเหล่านั้น
2. แนวคิดที่คับแคบของกลุ่มชนผู้ปกครองต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของชนกลุ่มน้อยนำไปสู่ข้อเรียกร้องเพื่อการแบ่งแยกเอกลักษณ์ของชาติและความต้องการจะมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันภายในรัฐที่แบ่งแยก
3. ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง (dynamic) และยากที่จะทำให้หมดไปได้

4. ความต้อร้นและการยึดถือแนวคิดตนเป็นหลักของกลุ่มชน 2 ฝ่าย (เป็นอย่าง น้อย) ทำให้เกิดความขัดแย้งกันในแต่ละรัฐและขยายตัวไปสู่ความขัดแย้ง ระหว่างประเทศในภูมิภาค

จากจุดเริ่มของเอเชียใต้ที่ก้าวไปสู่การพัฒนาสมัยใหม่หลังจากได้รับเอกราช การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันทางวัฒนธรรม - การเมือง และเศรษฐกิจ - สังคม ของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่ม ภาษา กลุ่มศาสนาและกลุ่มภูมิภาคที่แตกต่างกัน ทำให้การเมืองในภูมิภาคขาดเสถียรภาพและ ปัญหาได้ทวีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ.1971 ชาวปากีสถานตะวันออกได้ ทำการต่อสู้เพื่อเอกราช จนกลายเป็นการสูญเสียดินแดนปากีสถานตะวันออก และได้ก่อให้เกิดรัฐ อธิปไตยก็คือประเทศบังคลาเทศ⁸

ในศรีลังกา* กลุ่มชนชั้นปกครองซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ได้ทำการปราบปรามชนกลุ่ม น้อยอย่างรุนแรงเกินควร ทำให้การเมืองขาดเสถียรภาพและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของ ประเทศ โดยชาวสิงหลซึ่งมีประมาณร้อยละ 74 ของประชากรอาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของ ประเทศอันเป็นชนกลุ่มใหญ่ และชาวทมิฬศรีลังกาซึ่งมีบรรพบุรุษมาจากอินเดียประมาณร้อยละ 12 อาศัยอยู่ทางเหนือและทางตะวันออก กลุ่มที่แตกต่างกันนี้มีชีวิตที่แบ่งแยกกันอย่างสูง (highly-segregated lives) และอาศัยอยู่ในชุมชนของตนเองอันห่างไกลจากเมืองหลวง นอกจากนี้ยังมีชาว ทมิฬอินเดียประมาณร้อยละ 6 ของประชากร ที่อังกฤษได้นำเข้ามาอยู่ในศรีลังกาตั้งแต่ คริสตศตวรรษที่ 19 ทำงานและอาศัยอยู่ทางตอนกลางและทางใต้ ชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ได้แก่ พวกเวดดา (Veddas) พวกมุสลิม และพวกเบอร์เกอร์ (Burghers) ที่สืบเชื้อสายจากพวกอาณานิคมยุโรป ชาวสิงหลส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ชาวทมิฬนับถือศาสนาฮินดู และชาวมุสลิมนับ ถือนิกายสุนี่ (Sunni Islam) ศาสนามีบทบาทอันสำคัญในการพัฒนาเอกลักษณ์แห่ง ชุมชนและความเกลียดชังซึ่งกันและกันบนเกาะศรีลังกาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (The multi-ethnic island) แห่งนี้ การตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกหลายชาติตั้งแต่ คริสตศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ชาติตะวันตกเหล่านั้น ได้แก่ เนเธอร์แลนด์ (ดัตช์) โปรตุเกส และ ทำายสุดอังกฤษ ซึ่งได้ใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครองอันเป็นแหล่งบ่มเพาะให้เกิดความตึงเครียด ระหว่างชาวสิงหลและชาวทมิฬ อังกฤษได้กีดกันพวกทมิฬ ที่แม้ว่าจะเป็นผู้มีการศึกษาแต่ก็จะ ไม่ได้ทำงานที่ดี

⁸ Sugata Bose and Ayesha Jalal, Modern South Asia History, Culture, Political Economy (London : Routledge, 1998), p. 202.

* ศรีลังกาได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1948

หลังจากที่ศรีลังกาได้รับเอกราชโดยในปี ค.ศ.1956 ความตึงเครียดได้เพิ่มขึ้นเมื่อมีการประกาศให้ภาษาสิงหลเป็นภาษาราชการ และมีการสร้างมาตรการต่อต้านพวกทมิฬ จนถึงกลางทศวรรษที่ 1970 ชาวทมิฬได้เรียกร้องให้มีการแบ่งแยกรัฐทางตอนเหนือและตะวันออก และเริ่มมีการใช้กำลังรุนแรงของพวกกลุ่มพยัคฆ์ทมิฬอีแลม (Liberal Tigers of Tamil Eelam -- LTTE) ในปี ค.ศ.1983 ศรีลังกาได้เผชิญกับความรุนแรงทางสังคมเนื่องจากทหารชาวสิงหลจำนวน 13 นายถูกฆ่าตายโดยชาวทมิฬ ทำให้ชาวสิงหลโกรธแค้นและฆ่าชาวทมิฬหลายร้อยคนในเมืองหลวง และชาวทมิฬ 100,000 คนหลบหนีไปสู่รัฐทมิฬนาดู (Tamil Nadu) ทางตอนใต้ของอินเดีย สถานการณ์ได้เลวร้ายขึ้นเมื่อมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของทั้งสองฝ่าย ศรีลังกาได้กล่าวหาอินเดียซึ่งมีชาวทมิฬประมาณ 55 ล้านคนว่าให้การสนับสนุนชาวทมิฬในศรีลังกา จึงได้เริ่มมีการเจรจาระหว่างรัฐบาลของศรีลังกากับอินเดีย และในปี ค.ศ.1987 กองกำลังทหารของศรีลังกาได้เคลื่อนตัวเข้าสู่ตอนเหนือของประเทศ อินเดียได้คัดค้านวิธีการดังกล่าว ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศเลวร้ายลงเมื่ออินเดียมีแผนที่จะตัดการสนับสนุนศรีลังกา และในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1987 อินเดียกับศรีลังกาได้ลงนามข้อตกลงที่จะระงับปัญหาโดยให้มีการปกครองตนเองของชาวทมิฬ โดยมีกองกำลังรักษาสันติภาพของอินเดีย (India Peace Keeping Force -- IPKF) เข้าไปปลดอาวุธพวกกบฏ การยินยอมให้ปกครองตนเองดังกล่าวนำไปสู่ข้อเสนอที่จะให้รวมตอนเหนือและตะวันออกของประเทศเข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของชาวทมิฬ และได้ทำให้ชาวสิงหลชาตินิยมนำโดย นาง สิริมาโว บันการานายเก (Sirimavo Bandaranaike) หัวหน้าพรรคอิสระศรีลังกา (Sri-Lanka Freedom Party -- SLFP) ก่อความรุนแรงและต่อต้านข้อตกลงดังกล่าว ในปี ค.ศ.1989 มีการเจรจาสันติภาพระหว่างกลุ่มพยัคฆ์ทมิฬอีแลม (LTTE) และประธานาธิบดีเปรมาดาดาชา (Premadasa) อันนำไปสู่การที่ประธานาธิบดีเปรมาดาดาชาเรียกร้องให้อินเดียถอนทหาร ซึ่งอินเดียก็ได้ถอนทหารออกไปเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1990 แต่หลังจากนั้นในวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ.1991 นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีของอินเดียได้ถูกลอบสังหารในระหว่างช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โดยมีกลุ่มพยัคฆ์ทมิฬอ้างตัวเป็นผู้รับผิดชอบ⁹ ต่อมาอินเดียก็ได้ยุติบทบาทในศรีลังกาลง ส่วนสถานการณ์ภายในศรีลังกาในปัจจุบันยังคงเต็มไปด้วยความขัดแย้ง มีการตอบโต้กล่าวหาซึ่งกันและกัน ระหว่างฝ่ายพยัคฆ์ทมิฬกับฝ่ายรัฐบาล ดังที่ นายเวลลูพิไล พรหาคารัน (Vellupilai Prahakaran) ผู้นำกลุ่มพยัคฆ์ทมิฬได้กล่าวโจมตีนางจันทริกา กุมาระตุงคะ (Chandrika Kumaratunga) ประธานาธิบดีของศรีลังกาว่า “ เป็นช่วงที่เลวร้ายของชาวทมิฬ ” “ มี

⁹ Sri Lanka : The ethnic divide. (BBC World Service, 10 November 1999) http://news.bbc.co.th/hi/english/world/south_asia/newsid_514000/514577.stm/15/May/1999.

การกดขี่ทางเผ่าพันธุ์และการลงโทษที่เลวร้ายในช่วงการกดขี่ของทรวราชย์”¹⁰ กลุ่มพยัคฆ์ทมิฬได้ต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวทมิฬใน ศรีลังกา มาตั้งแต่ปี ค.ศ.1972 ผู้คนต้องล้มตายมากกว่า 55,000 คน ใช้เงินมากกว่า 850 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในการแก้ปัญหา¹¹ แม้ว่าจะมีประเทศที่สามยื่นมือเข้ามาช่วยในการเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติสิงหลกับเชื้อชาติทมิฬก็ตาม¹² แต่ความขัดแย้งก็ยังไม่มียุติลง ดังนั้นการหยุดความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ยังคงเป็นงานเร่งด่วนที่ต้องรีบแก้ไขในศรีลังกา

บังคลาเทศประสบปัญหาความมั่นคงอันเนื่องมาจากชนเผ่าบริเวณจิตตะกอง

(Chittagong Hill Tracts - CHT) ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และมีความอุดมสมบูรณ์ ไม้สัก ต้นไผ่ เป็นจำนวนมาก โดยอังกฤษได้ครอบครองพื้นที่ดังกล่าวมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1787 พื้นที่ดังกล่าวปัจจุบันอยู่ในเขตของ 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดบันดาบาน (Bandarban) จังหวัดรังกามาตี (Rangamati) และจังหวัดคากาซารี (Khagrachari) มีชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวหลายชนเผ่าด้วยกันได้แก่ ชากมา (Chakma) มาร์มา (Marma) ทริปุลา (Tripura) ทานชังกา (Tanchanga) มูร่า (Mura) อุไซ (Uchai) ลูไซ (Lushai) บอม (Bom) พังกัว (Pankua) ชาก (Chak) เคียง (Khang) และมุมิส (Mumis) โดยชากมา (Chakma) เป็นชนเผ่าที่ใหญ่ที่สุด มีชนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง บางชนเผ่านับถือศาสนาพุทธ ฮินดู คริสต์ และภุคตี วิญญาณ โดยไม่มีชนเผ่าใดนับถือศาสนาอิสลาม ชนเผ่าต่างๆ รวมแล้วมีประมาณร้อยละ 60 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 40 เป็นชาวเบงกาลี (ในปี ค.ศ.1981) ในช่วงการเป็นอาณานิคมของอังกฤษ อังกฤษได้ส่งเสริมให้ชาวเบงกาลีเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อประโยชน์ของอังกฤษใน การให้ชาวเบงกาลีซึ่งถือเป็นชนกลุ่มน้อยในพื้นที่เป็นผู้ควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การค้าไม้ ผลิตรubber จากป่า มีการเรียกเก็บภาษีจากชนเผ่าที่ทำป่าไม้สัก และผลิตรubber จากไม้ ก่อให้เกิดความคับแค้นใจของชนเผ่าดั้งเดิมเหล่านั้น เพราะผลประโยชน์ที่ได้ตกเป็นของอังกฤษและพวก เบงกาลี โดยไม่มีการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวจนถูกประกาศเป็นดินแดนล้ำหลัง “backward tract” และต่อมาในปี ค.ศ.1947 พื้นที่ดังกล่าวได้ตกไปอยู่ในความครอบครองของปากีสถาน ซึ่งพยายามจะยัดเยียดความเป็นมุสลิมให้กับชนเผ่าต่างๆ แต่ก็ได้รับการต่อต้านจากนายสเนห์ กูมา ชากมา (Sneh Kumar Chakma) ผู้นำเผ่าชากมา (

¹⁰ **Tamil leader blames Sri Lanka 'curse'.** (BBC World Service, 27 November 1999) http://news.bbc.co.th/hi/english/world/south_asia/newsid_539000/539102.stm/30/Nov/1999.

¹¹ Ibid.

¹² **Norway in Sri Lankan peace attempt.** (BBC World Service, 25 January 1999) http://news.bbc.co.th/hi/english/world/south_asia/newsid_618000/618218.stm/26/Jan/1999.

Chakma) ที่เรียกร้องให้พื้นที่ CHT ปกครองตนเอง แต่รัฐบาลปากีสถาน (Ayub government) ก็ได้หลีกเลี่ยงการเป็นศัตรูโดยตรงกับชนเผ่าที่ต่อต้านการครอบงำของมุสลิม โดยในปี ค.ศ.1964 ได้พยายามผนวกชนเผ่าเข้าสู่ปากีสถาน มีการส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่ CHT ตั้งวิทยาลัยรังกามาตี (Rangamati Government College) สถานศึกษาแห่งนี้มีบทบาทสำคัญก่อให้เกิดกลุ่มปัญญาชนและผู้ที่ต้องการให้ CHT เป็นอิสระมากขึ้น

ข้อกำหนดอันเกี่ยวกับสถานะพิเศษของ CHT ที่ได้ทำไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ.1900 ก็ได้ถูกยกเลิกทำให้ไม่มีกฎหมายในการเข้า-ออกพื้นที่ CHT ชาวเบงกาลีจึงหลั่งไหลเข้าสู่ CHT พวกเขาแสดงความวิตกในการเข้ามาของชาวเบงกาลี จนเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1972 นายมานobenดรา นารายัน ลาร์มา (Manobendra Narayan Larma) สมาชิกสภาบังคลาเทศชาวชากมา (Chakma) ได้เสนอความต้องการของชนเผ่าใน CHT ที่ต้องการปกครองตนเอง แต่ก็ถูกนายมุจิบอร์ ร่าห์มาน (Mujibur Rahman) นายกรัฐมนตรีของบังคลาเทศปฏิเสธ ผู้นำของชนเผ่าต่าง ๆ ได้แก่ นายมานobenดรา นารายัน ลาร์มา (Manobendra Narayan Larma) นายจิตินดาลาล โบทิปรียา ลาร์มา (Jyotindralal Bodhipriya Larma) นายจิตินดาลาล ทริปูลา (Jyotindralal Tripura) นายพโวโตเดวัน (Bhavotosh Dewan) นายอเมอริยา เซน ชากมา (Amirya Sen Chakma) และนายคาลี มัดฮาว ชากมา (Kali Madhav Chakma) จึงได้รวมกันก่อตั้งกลุ่มที่เมืองรังกามาตี (Rangamati) ในวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ.1972 ต่อมาได้ประกาศเป็น Parbotta Chattagram Jana Sanghati Samity -- PCJSS ต่อต้านรัฐบาลบังคลาเทศ และชาวเบงกาลี ที่ครอบงำ CHT ด้วยการทำสงครามกองโจร

หลังจากอสังกรรมของนายกรัฐมนตรีนายมุจิบอร์ ร่าห์มาน (Mujibur Rahman) ในปี ค.ศ.1975 นายลาร์มา (Larma) และพวก PCJSS ได้อาศัยประเทศอินเดียเป็นฐานที่มั่นในการต่อสู้กำลังเพื่อโจมตีรัฐบาลบังคลาเทศ โดยรัฐบาลของอินเดียก็ได้ให้ความสะดวกและสนับสนุนการปฏิบัติการข้ามพรมแดนของ PCJSS ทั้งหนังสือพิมพ์อินเดียก็ได้เสนอข่าวการดิ้นรนต่อสู้ของชนเผ่าใน CHT อย่างต่อเนื่อง จนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับบังคลาเทศเลวร้ายลง¹³

ในช่วงสงครามกลางเมืองปี ค.ศ.1971 นายราชา ตริเทพ รอย (Raja Tridev Roy) ผู้นำชาวชากมา (Chakma) ได้กลับไปร่วมมือกับรัฐบาลปากีสถานเกิดความขัดแย้งในชนเผ่าต่าง ๆ จนทำให้บางชนเผ่าต้องอพยพข้ามพรมแดนเข้าสู่อินเดียด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อต่อต้านปากีสถาน โดยที่อินเดียให้การสนับสนุนแก่พวกเขาอพยพเหล่านั้นและชาวเบงกาลีในการต่อสู้เพื่อเอกราชจากปากีสถาน

¹³ Ishtiaq Ahmed, *State, Nation and Ethnicity in Contemporary South Asia* (London : Biddles Ltd., 1996), p.233.

นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างศาสนาฮินดู-ศาสนาอิสลามซึ่งเป็นที่มาของการแบ่งแยกประเทศออกเป็นอินเดียและปากีสถานตามแนวของศาสนาในปี ค.ศ.1947¹⁴ และเป็นปัญหาภายในประเทศอินเดียได้ขยายตัวออกไปเป็นปัญหาระหว่างประเทศ และจากเหตุการณ์ในเมือง อโยธยา (Ayodhya)¹⁵ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม ค.ศ.1992 ที่ชาวฮินดูเข้าทำลายมัสยิดบาบรี (Babri Mosque) อันเป็นสถานที่เกิดของราม (Ram -- พระเจ้า) ของชาวมุสลิม ได้ปล้นสดมภ์และสังหารชาวมุสลิมเป็นจำนวนมาก สิ่งนี้ได้สร้างความรู้สึกโกรธแค้นให้กับชาวมุสลิม ซึ่งเป็นชนทางศาสนากลุ่มน้อยที่ใหญ่ที่สุดประมาณร้อยละ 10 - 12 ของประชากรอินเดียที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมเกิดความรู้สึกเหมือนเป็นพวกต่างด้าว จากเหตุการณ์นั้นได้ทำความเสียหายให้กับระบบการเมืองของอินเดีย¹⁶ ตลอดจนภาวะการเติบโตทางเศรษฐกิจก็ต้องชะงักงันเนื่องจากชาวต่างชาติไม่กล้าเข้ามาลงทุนในอินเดียเพราะหวั่นเกรงเหตุการณ์ไม่สงบ จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้สะท้อนความรู้สึกของพวกมุสลิมหัวรุนแรงในบังคลาเทศ โดยเฉพาะในเมืองจิตตะกอง ซึ่งได้เผาบ้านเรือน วัด และปล้นสดมภ์ชาวฮินดู และไม่มีใครที่จะดำเนินคดีกับพวกเหล่านี้¹⁷ นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างศาสนาฮินดูกับศาสนาอิสลามดังกล่าวแล้ว ประสพการณ์แห่งความขัดแย้งในอดีตระหว่างอินเดียกับปากีสถานยังคงดำเนินมาถึงปัจจุบัน ปัญหาแคชเมียร์ซึ่งมีนัยสำคัญทางความแตกต่างของทั้งสองศาสนา และยังเป็นปัญหาในเรื่องของดินแดนของสองประเทศที่มีบทบาทในภูมิภาคเอเชียใต้ และถือว่าเป็นประเด็นปัญหาหลักที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียใต้ จนกล่าวได้ว่าหากปัญหาแคชเมียร์สามารถแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปได้ก็จะทำให้ความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียใต้มีมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงปัญหาแคชเมียร์ต่อไป

เกี่ยวกับความอ่อนแอของเอเชียใต้ ภายใต้การพัฒนาและการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันของชนชั้นและกลุ่มทางสังคม สถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจ ฐานทางการเมืองที่แคบของผู้นำ ทรัพยากรที่ขาดแคลน การพึ่งพิงจากภายนอกและธรรมชาติที่ตรงข้ามของกระบวนการพัฒนา ทำให้การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันยังคงเป็นภาพของชีวิต วัฒนธรรมการเมือง และเศรษฐกิจ-สังคม ที่เป็นผลของความขัดแย้ง

2.1.2 การใช้ทรัพยากรน้ำและแม่น้ำร่วมกัน

¹⁴ Ananya Mukherjee Reed, "Regionalization in South Asia Theory and Praxis," *Pacific Affair* 70 (Summer 1997), p.242.

¹⁵ รายละเอียดเหตุการณ์ความขัดแย้งในเมืองอโยธยา (Ayodhya) โปรดอ่านใน K. R. Malkani, *The Politics of Ayodhya and Hindu-Muslim Relation* (New Delhi : Har-Anand Publication, 1993).

¹⁶ Baladas Ghoshal, "Internal Sources of Conflict in South Asia," in *South Asia After the Cold War International Perspectives* Kanti P. Bajpai and Stephen P. Cohen eds. (Colorado : Westview Press, 1993), p.80.

¹⁷ Jim Monan, *Bangladesh : The Strength to Succeed* (United Kingdom : Oxfam, 1995), p.54.

ทรัพยากรน้ำในภูมิภาคเอเชียใต้ถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญประการหนึ่ง แม่น้ำสำคัญหลายสายในภูมิภาคเอเชียใต้ไหลผ่านหลายประเทศในภูมิภาค เช่น แม่น้ำคงคา ไหลผ่านเนปาล อินเดีย บังคลาเทศ แม่น้ำพรหมบุตร ไหลผ่าน อินเดีย บังคลาเทศ แม่น้ำสินธุ ไหลผ่าน ปากีสถาน อินเดีย สามารถใช้ประโยชน์ทั้งด้านกิจกรรม และยังเป็นพลังงานสำคัญที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า การจัดสรรประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญในภูมิภาคนี้ เพราะเกี่ยวพันกับการพัฒนาของแต่ละประเทศ

ความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรน้ำเกิดจากประเทศที่อยู่ต้นน้ำ เปลี่ยนทางเดินของกระแสน้ำ สร้างอุปสรรคกีดขวางทางน้ำ ทำให้น้ำมีคุณภาพต่ำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการกีดกันประเทศที่อยู่ปลายน้ำมิให้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำได้เต็มที่ โดยอินเดียซึ่งเป็นประเทศที่ได้เปรียบในเชิงภูมิศาสตร์ที่แม่น้ำสำคัญหลายสายในภูมิภาคเอเชียใต้ไหลผ่าน เช่น แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา เป็นต้น การสร้างเขื่อนฟาร์คคา (Farakka) ของอินเดียกั้นแม่น้ำคงคาซึ่งถือเป็นแม่น้ำสากลที่ไหลผ่านหลายประเทศ จนทำให้ประเทศบังคลาเทศซึ่งอยู่ในภูมิภาคที่เสียเปรียบคืออยู่ปลายน้ำไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแม่น้ำได้ กลายเป็นปัญหาการเมืองระหว่างอินเดียกับบังคลาเทศในช่วงปี ค.ศ.1985 เขื่อนได้ถูกสร้างเพื่อควบคุมปริมาณน้ำในแม่น้ำฮูกลี (Hoogly) ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำคงคาผ่านทางใต้ลงสู่เบงกอลตะวันตก เข้าสู่เมืองกัลกัตตา และเป็นการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำให้ไหลลงสู่แม่น้ำพาคีราตี (Bhagirathi) เพื่อทำให้ท่าเรือกัลกัตตาลีกและเดินเรือได้สะดวกโดยอินเดียได้ดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียว การควบคุมปริมาณน้ำในแม่น้ำฮูกลีดังกล่าวจากอัตราการไหลของน้ำระดับปกติ 130,000 คิวบิกฟุตต่อวินาที เหลือเพียง 80,000 คิวบิกฟุตต่อวินาที ได้สร้างความไม่เป็นธรรม เนื่องจากบังคลาเทศซึ่งเป็นประเทศที่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรมประชากรส่วนใหญ่มีชีวิตเกี่ยวข้องกับผลิตผลทางการเกษตร¹⁸ ได้รับความเสียหาย รัฐบาลบังคลาเทศได้เรียกร้องให้อินเดียให้เปลี่ยนแปลงกระแสน้ำและให้มีอัตราการไหลเพิ่มขึ้นสูงสุดอีก 50,000 คิวบิกฟุตต่อวินาที

นอกจากนี้เขื่อนฟาร์คคาได้ทำให้การไหลของแม่น้ำคงคาเข้าสู่บังคลาเทศลดลง ในช่วงฤดูแล้ง ในปลายปี ค.ศ.1994 ทางตะวันตกเฉียงเหนือของบังคลาเทศเผชิญกับความแห้งแล้งอย่างหนัก รัฐบาลบังคลาเทศได้เรียกร้องให้มีการปล่อยน้ำจากเขื่อนซึ่งไหลเพียงร้อยละ 25 จากฤดูปกติ โดยลดลง 40,000 คิวบิกฟุตต่อวินาทีเหลือเพียง 10,000 คิวบิกฟุตต่อวินาที และหากฝน

¹⁸ Jim Monan, *op.cit.* p.5.

ตกน้อยก็ยิ่งทำให้แห้งแล้งมากขึ้นอีก ผลของการกักเก็บน้ำของเขื่อนฟาร์คคายังได้ก่อให้เกิดสภาพดินเค็มอีกด้วย¹⁹

นอกจากความขัดแย้งเหนือแม่น้ำคงคาแล้ว ยังมีความขัดแย้งเหนือการควบคุมและใช้แม่น้ำพรหมบุตร ที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ที่เทือกเขาเขมาย้งดุง (Chemayungdung) ในประเทศเนปาล ไหลผ่านทิเบต สู่อัสสัม ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน วกกลับเข้าสู่รัฐอรุณาชานประเทศ (Arunachal Pradesh) และรัฐอัสสัม (Assam) ก่อนที่จะเข้าสู่บังคลาเทศทางตอนเหนือของเมือง Kuringram ซึ่งบังคลาเทศได้เปลี่ยนชื่อเป็นแม่น้ำยมุนา (Jamuna) บรรจบกับแม่น้ำคงคาไหลลงสู่อ่าวเบงกอล โดยอินเดียต้องการสร้างอ่างเก็บน้ำทางตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐอัสสัม บังคลาเทศเห็นด้วยกับความต้องการสร้างอ่างเก็บน้ำแต่ต้องการให้สร้างอ่างเก็บน้ำในประเทศเนปาลซึ่งเป็น ต้นน้ำ ทั้งนี้เพื่อมิให้อินเดียสามารถควบคุมการใช้น้ำได้อีก จะเห็นได้ว่าอินเดียพยายามแสวงหาประโยชน์จากการใช้แม่น้ำอย่างเต็มที่ทุกวิถีทาง โดยไม่ได้คำนึงถึงประเทศอื่นในภูมิภาคซึ่งก่อให้เกิดประเด็นความขัดแย้งบาดหมางเรื่องการใช้ทรัพยากรน้ำระหว่างประเทศในภูมิภาคมากขึ้น

2.1.3 ข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนจากยุคอาณานิคม

ข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนที่สำคัญจนเป็นปัญหาของภูมิภาคเอเชียใต้ทุกวันนี้ คือ ปัญหาจัมมูและแคชเมียร์ อันมีรากเหง้าแห่งปัญหามาจากการแบ่งอินเดียออกเป็นอินเดียกับปากีสถานในปี ค.ศ.1947²⁰ โดยสงครามที่เกิดขึ้น 3 ครั้ง เป็นสงครามระหว่างอินเดียกับปากีสถาน ซึ่งได้ทำสงครามแย่งดินแดนแคชเมียร์ถึง 2 ครั้งในปี ค.ศ.1947 และ ค.ศ.1965 จนเผ่าชาวปากีสถานได้บุกเข้ายึดดินแดนบิโนในเมืองหลวงแคชเมียร์ชื่อ สรีนาคา (Srinagar) เมื่อวันที่ 21 - 22 ตุลาคม ค.ศ.1947 เกิดการต่อสู้ ประชาชนบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก มหาราชา ฮารี ซิงห์ (Maharaja Hari Singh) ผู้ปกครองแคชเมียร์ต้องการความช่วยเหลือจากอินเดีย นาย วี.พี.เมนอน (V.P.Menon) ข้าราชการอาวุโส (senior civil servant) บอกกับมหาราชาว่ากองทัพอินเดียจะเข้ามาช่วยเหลือถ้าหากมหาราชายินยอมเข้ากับอินเดีย สถานการณ์ขณะนั้นทำให้มหาราชาจำต้องร่วมมือกับอินเดีย ทั้งที่มีความเชื่อกันว่ามหาราชาต้องการประกาศให้รัฐจัมมูและแคชเมียร์เป็นอิสระ มหาราชาได้ลงนามใน The Accession Bill เพื่อเข้ากับอินเดีย เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม

¹⁹ Ibid., p.40.

²⁰ Ms. Amera Saeed, "Origins of the Kashmir Dispute," in Perspectives on Kashmir K. F. Yusuf ed. (Islamabad : Pakistan Forum, 1996), p.2.

ค.ศ.1947 และอินเดียได้ส่งผู้บินสู่กรุงศรีนาคา (Srinagar) ทันที จากนั้นได้ผลักดันชนเผ่าชาวปากีสถานออกไป

ตาม The Accession Bill บทบัญญัติข้อ 7 มหาราชาจะไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญของอินเดียในอนาคต ข้อ 8 ยืนยันว่าแคชเมียร์สงวนไว้ซึ่งอธิปไตย และมี 3 ประการที่แคชเมียร์ยินยอมให้อินเดียเข้ามาเกี่ยวข้องคือการป้องกัน กิจการภายนอก และการสื่อสาร ซึ่งมองดูกิจการทั้ง 3 ประการดังกล่าวแล้วถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ซึ่งเพียงพอที่จะทำให้อินเดียถือว่ารัฐจัมมูและแคชเมียร์เป็นส่วนหนึ่งของอินเดียการผลักดันชนเผ่าชาวปากีสถานประสบความสำเร็จจนในที่สุดปลายปี ค.ศ.1947 อินเดียสามารถครอบครองดินแดนได้ 2 ใน 3 ส่วนปากีสถานครอบครองส่วนที่เหลือ

ปากีสถานซึ่งครอบครองดินแดน 1 ใน 3 ที่เรียกว่าอซาด แคชเมียร์ (Azad Kashmir) ได้เรียกร้องการครอบครองดินแดนทั้งหมดโดยอ้างว่าประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 75 (ในปี ค.ศ.1941) เป็นชาวมุสลิม ²¹ ดังนั้นแนวคิด การปฏิบัติตัว ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ย่อมเหมือนกับปากีสถานซึ่งประกาศตัวเป็นรัฐอิสลาม จึงทำให้ปากีสถานต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิในการปกครองดินแดนเหนือจัมมูและแคชเมียร์

เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1948 อินเดียได้เรียกร้องต่อสหประชาชาติให้ปากีสถานหยุดการรุกรานแคชเมียร์ อินเดียหวังว่าสหประชาชาติโดยคณะมนตรีความมั่นคงจะให้การสนับสนุนข้อเรียกร้องของอินเดีย แต่ในช่วงดังกล่าว นายซัลฟีลาห์ ข่าน (Zafrihah Khan) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของปากีสถานและอดีตผู้พิพากษาศาลสูงสุดของปากีสถานได้กล่าวต่อที่ประชุมคณะมนตรีความมั่นคงเป็นเวลากว่า 5 ชั่วโมง ปฏิเสธข้อกล่าวหาของอินเดียและยังพยายามกล่าวหาอินเดียว่ากระทำตัวเป็นผู้มีอำนาจขยายอิทธิพลที่จะกลืนเพื่อนบ้านและการยินยอมตามข้อตกลงที่อินเดียทำกับมหาราชา ฮารี ซึ่งหั้นนั้นได้มาโดยการโกงและโดยความรุนแรง และเป็นการครอบงำดินแดนโดยพลการ การกล่าวหาของ นายซัลฟีลา ข่าน ได้รับความเห็นอก เห็นใจจากบรรดาสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงซึ่งไม่รู้ถึงความซับซ้อนและมองเห็นแต่เพียงว่าเป็นการรุกรานของรัฐที่ใหญ่กว่าเท่านั้น ²² คณะมนตรีความมั่นคงได้มีมติเมื่อ

²¹ Kumar Rupesinghe, "Strategies for Conflict Resolution: the Case of South Asia," in **Internal Conflicts in South Asia** Kumar Rupesinghe and Khawar Mumtaz eds. (London : Sage Publication, 1996), p.174.

²² Gowher Rizvi, "India, Pakistan and the Kashmir Problem -- 1947 - 1971," in **Perspectives on Kashmir** K. F. Yusuf ed. (Islamabad : Pakistan Forum, 1996), pp. 24 - 25.

วันที่ 6 มกราคม ค.ศ.1948 ให้ทั้งสองประเทศระงับการกระทำที่ไม่สอดคล้องตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติและ รับผิดชอบต่อผลของการรุกราน ต่อมาในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ.1948 ได้มีมติตั้งคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริงและรายงานต่อคณะมนตรีความมั่นคง มติดังกล่าวได้พยายามประนีประนอมแต่ได้สร้างความไม่พอใจให้กับทั้งสองฝ่าย อินเดียได้จำกัดขอบเขตคณะกรรมการให้เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์การออกเสียงประชามติที่กระทำภายใต้รัฐบาลแคชเมียร์ที่นิยมอินเดีย แต่ปากีสถานเรียกร้องให้คณะกรรมการมีอำนาจในการสั่งหยุดยิง และให้ปรึกษาหารือกับพรรคการเมืองในแคชเมียร์รวมทั้งกลุ่มเคลื่อนไหวอิสระ และจัดตั้งเป็นฝ่ายบริหารที่เป็นกลางในการจัดการทำประชามติ

อินเดียมองบทบาทของสหประชาชาติว่าจะช่วยหยุดการรุกรานของปากีสถาน เพื่อให้มีทำประชามติที่ดำเนินการโดยอินเดียต่อไป และกล่าวว่าปากีสถานไม่มีสิทธิที่จะแทรกแซง (locus standi) ในแคชเมียร์ เนื่องจากแคชเมียร์ได้เข้ากับอินเดียแล้วตามข้อตกลงของมหาราชา หากให้มีการทำประชามติโดยประเทศอื่นก็จะเป็นการผิดข้อตกลงที่ได้ทำกันไว้ อินเดียมีภาระหน้าที่ในการป้องกันแคชเมียร์จากการรุกรานทั้งภายในและภายนอก ดังนั้นกองกำลังของอินเดียจึงไม่สามารถถอนตัวออกจากดินแดนดังกล่าวได้ อินเดียจะไม่ยอมรับทั้งรัฐบาลผสมและการตัดสินใจของประชาชนชาวแคชเมียร์อีก²³ ปากีสถานได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องดังกล่าวและยืนยันให้มีการทำประชามติภายใต้การดูแลของสหประชาชาติ ตัวแทนจากซีเรีย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และโคลัมเบียได้ตำหนิอินเดีย และสองฝ่ายก็ยังคงยืนยันในการครอบครองแคชเมียร์ วัน 18 มีนาคม ค.ศ.1948 จีนได้ร่างมติเรียกร้องสันติภาพด้วยการให้ถอนชนเผ่าผู้รุกรานและชาวปากีสถานออกจากดินแดนแคชเมียร์ และให้ทำประชามติภายใต้รัฐบาลที่คัดเลือกจากสหประชาชาติประกอบด้วยตัวแทนของกลุ่มพรรคการเมืองใหญ่ ๆ ในแคชเมียร์²⁴ นายเยาหวะราน เนห์รู นายกรัฐมนตรียอมรับร่างมติดังกล่าว แต่ได้เปลี่ยนแปลงร่างมติโดยให้อินเดียมีอธิปไตยเหนือแคชเมียร์ แต่กระบวนการสันติภาพยังไม่ทันดำเนินต่อไป ปากีสถานได้ส่งกำลังทหาร 3 กองพลเข้าสู่แคชเมียร์ ซึ่งคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริงก็เพิกเฉย ทำให้อินเดียโกรธแค้นและหันมาทำสงครามกับปากีสถาน

²³ Gowher Rizvi, *op.cit.*, p. 26.

²⁴ สำหรับบทบาทของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในแคชเมียร์ โปรดอ่านรายละเอียดใน ศรีตระกูล เวลาคี, “บทบาทของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดีย-ปากีสถาน : ศึกษากรณีปัญหาจัมมู-แคชเมียร์ (พ.ศ.2490 - 2542)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542)

ประเด็นปัญหาแคชเมียร์ยังคงตั้งเครียดตลอดมาในช่วงทศวรรษ 1950 แม้จะมีแนวโน้มที่อินเดียจะยอมให้มีการทำประชามติและพร้อมที่จะสูญเสียแคชเมียร์²⁵ แต่เนื่องจากปากีสถานยอมรับความช่วยเหลือทางด้านทหารจากสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ.1954 จึงทำให้อินเดียยกเลิกการทำประชามติในแคชเมียร์ และจำเป็นจะต้องรับความช่วยเหลือทางด้านอาวุธจากสหภาพโซเวียตเพื่อเป็นการถ่วงดุลย์ ทางด้านคณะมนตรีความมั่นคงนั้น อินเดียได้กล่าวว่าการยินยอมเข้ากับอินเดียของแคชเมียร์เป็นการตั้งรกรากแหล่งสุดท้าย สภาธรรมนุญของแคชเมียร์เป็นตัวแทนในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับรัฐ และปากีสถานควรยุติการรุกรานแคชเมียร์

แม้ว่าจะมีความพยายามในการแก้ปัญหาแคชเมียร์ต่อมาในทศวรรษ 1960 เช่น ข้อตกลงทาชเคนท์ (Tashkent) * ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหภาพโซเวียตเสนอ แต่ก็ประสบกับความล้มเหลว และเผชิญกับอุปสรรคตลอดมา ในที่สุดก็เกิดสงครามระหว่างอินเดียบกับปากีสถานอีกครั้งในปี ค.ศ.1965 ผลของสงครามทำให้เศรษฐกิจของทั้งสองประเทศเสียหาย งบประมาณรายจ่ายด้านการป้องกันประเทศเพิ่มสูงขึ้น สำหรับปากีสถานก่อให้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจภายในประเทศเนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้หยุดพักการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางทหาร นอกจากนี้ผลของสงครามนำไปสู่การสูญเสียปากีสถานตะวันออกในปี ค.ศ.1971

และในปี ค.ศ.1972 ที่มีการทำข้อตกลงซิมลา (Simla Agreement) ระหว่างอินเดียบกับปากีสถานโดย นางอินทรีวา คานธี นายกรัฐมนตรีของอินเดียและนายซัลฟิกา อาลี บุตโต (Z. A. Bhutto) นายกรัฐมนตรีของปากีสถาน มีการยอมรับกันในข้อตกลงว่าปัญหาแคชเมียร์ไม่ควรนำมาเป็นข้อเจรจาอีกต่อไป ภายหลังจากปากีสถานมีการละเมิดข้อตกลงโดยพยายามยกประเด็นปัญหาแคชเมียร์ขึ้นมาเจรจาในเวทีระหว่างประเทศ โดยเรียกร้องให้แคชเมียร์มีเสรีภาพ มีดินแดนอันเป็นอิสระ รัฐบาลอชชาด แคชเมียร์ (Azad Kashmir) มีอธิปไตย และต้องการให้ประชาชนในรัฐจัมมูและแคชเมียร์ทำประชามติเพื่อกำหนดทางเลือกของตัวเอง โดยเลือกที่จะเข้ากับปากีสถานหรืออินเดีย²⁶ ซึ่งทำให้อินเดียไม่พอใจ จนทำให้ปัญหาตั้งเครียดมากยิ่งขึ้น ถึงอย่างไรก็ตามยังมีชาวมุสลิมและชาวฮินดูในแคชเมียร์ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อให้ได้รับเอกราชและปฏิเสศที่

²⁵ Gowher Rizvi, *op.cit.*, p. 39.

* ตามข้อตกลงดังกล่าว ที่เมืองทาชเคนท์ (Tashkent) ทั้งอินเดียและปากีสถานเห็นชอบที่จะถอนทหาร แต่อินเดียยังคงยืนยันว่าแคชเมียร์เป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย ส่วนปากีสถานก็ถือว่าแคชเมียร์เป็นความขัดแย้งที่สำคัญที่สุด เรื่องอื่นเป็นเรื่องรอง และคัดค้านการที่อินเดียถือว่าแคชเมียร์เป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย จึงทำให้ไม่สามารถทำการตกลงกันได้

²⁶ Ishtiaq Ahmed, *op.cit.*, p.137.

จะเป็นส่วนหนึ่งของทั้งอินเดียและปากีสถาน²⁷ ก็ยิ่งทำให้ประเด็นปัญหาดังกล่าวมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นไปอีก กล่าวได้ว่าประเด็นปัญหาแคชเมียร์ไม่ได้เป็นปัญหาบูรณภาพแห่งดินแดนระหว่างอินเดียกับปากีสถานเท่านั้น ปัจจุบันปัญหาดังกล่าวได้เป็นประเด็นปัญหาสำคัญของโลกด้วย²⁸ และแม้ว่าจะมีประเทศภายนอกภูมิภาค เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต หรือองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ หรือแม้กระทั่งนักวิชาการนานาชาติพยายามหาหนทางใน แก้ปัญหา* แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากอินเดียซึ่งถือว่าเรื่องดังกล่าวเป็นปัญหาทวิภาคีระหว่างอินเดียกับปากีสถาน และไม่ยอมรับหนทางในการแก้ปัญหาจากภายนอก การยืนยันในจุดยืนของทั้งฝ่ายอินเดียและปากีสถานโดยไม่มีที่ท่าจะลดราวาศอกให้แก่กันสร้างความไม่มั่นคงให้เกิดขึ้นในภูมิภาคและกระทบต่อความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นในภูมิภาคด้วยเช่นเดียวกัน

2.1.4 ปัญหาการสร้างดุลแห่งอำนาจและปัญหาอาวูญนิวเคลียร์ในภูมิภาค

เป็นที่รู้กันดีว่ารากฐานความเป็นศัตรูระหว่างอินเดียกับปากีสถานเนื่องมาจากมรดกทางประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถย้อนกลับไปสู่ช่วงที่อิสลามทำทลายการครอบงำของฮินดู ความสามารถของชาวมุสลิมในการรักษาลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของตนไว้ได้ มีอำนาจเพิ่มพูนและทำลายความรู้สึกของชาวฮินดู เป็นชนวนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวฮินดู กับชาวมุสลิม²⁹ ความเป็นศัตรูกันได้เพิ่มมากขึ้นหลังจากที่อังกฤษได้เข้ามาปกครองภูมิภาคเอเชียใต้ เพราะพวกฮินดูกับมุสลิมต่างต้องแข่งขันกันเพื่อเข้าถึงอำนาจ³⁰ ซึ่งในที่สุดพวกฮินดูสามารถเข้าถึงอำนาจเหนือพวกมุสลิม ต่อมาภายหลังจากที่อังกฤษได้ถอนตัวออกจากภูมิภาคเอเชียใต้และได้แบ่งอินเดียออกเป็นอินเดียกับปากีสถานเมื่อปี ค.ศ.1947 ความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถานก็ยังไม่มิตีท่าว่าจะยุติ และตั้งแต่อินเดียกับปากีสถานได้รับเอกราช ความขัดแย้งระหว่าง 2 ประเทศได้ปรากฏชัดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาแคชเมียร์ยังคงเป็นปัญหาที่

²⁷ Kumar Rupesinghe, *op.cit.*

²⁸ Shah Ghulam Qadir, "International Efforts to Solve Kashmir Issue," in Perspectives on Kashmir K. F. Yusuf ed. (Islamabad : Pakistan Forum, 1996), p.249.

* การแก้ปัญหาแคชเมียร์สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 วิธีคือ 1) การทำประชามติ (plebiscite) 2) การแบ่งดินแดน (partition) 3) การให้เป็นเอกราช (independence) 4) การยินยอมให้ปกครองตนเอง (condominium/confederation) รายละเอียดโปรดอ่าน K. F. Yusuf, Perspectives on Kashmir (Islamabad : Pakistan Forum, 1996).

²⁹ รายละเอียดของความขัดแย้งระหว่างศาสนาฮินดูกับศาสนาอิสลาม โปรดอ่าน Ishwari Prasad and S. K. Subedar, Hindu-Muslim Problem (India : Chugh Publications, 1974).

³⁰ Hasan-Askari Rizvi, Pakistan and the Geostrategic Environment : A Study of Foreign Policy (New York : St.Martin's Press, 1993), p.18.

สำคัญที่สุดที่สร้างความเป็นศัตรูกันระหว่างอินเดียกับปากีสถานอย่างลึกซึ้ง³¹ อินเดียได้ตัดสินใจที่จะพัฒนาพลังงานปรมาณูโดยได้รับเตาปฏิกรณ์ปรมาณู แร่ยูเรเนียม และระบบน้ำ (heavy water system) จากประเทศแคนาดา ซึ่งสามารถติดตั้งเตาปฏิกรณ์ได้สำเร็จในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ.1957 ส่วนในปากีสถาน ความต้องการของปากีสถานที่ต้องการสร้างดุลยภาพแห่งอำนาจกับอินเดียปรากฏให้เห็นขึ้นโดยในปี ค.ศ.1955 รัฐบาลปากีสถานได้ตัดสินใจตั้งคณะกรรมการพลังงานปรมาณู (Atomic Energy Committee) ซึ่งในปี ค.ศ.1956 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นคณะกรรมการพลังงานปรมาณูปากีสถาน (Pakistan Atomic Energy Commission -- PAEC) และเพื่อที่จะแข่งขันกับอินเดีย ปากีสถานได้วางแผน 5 ปี (ค.ศ.1955 - 1960) กำหนดให้มีการวิจัยและฝึกปฏิบัติด้านนิวเคลียร์ด้วยการส่งนักวิทยาศาสตร์ของตนไปเรียนรู้อย่างต่างประเทศ ในระหว่างแผน 5 ปี ฉบับที่ 2 ได้วางแผนที่จะซื้อเตาปฏิกรณ์ปรมาณู จากการดำเนินการตามแผนต่าง ๆ ในที่สุดโรงงานนิวเคลียร์แห่งแรกของปากีสถานได้ถูกสร้างขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1972

ความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ.1962 และการที่สาธารณรัฐประชาชนจีนสามารถทดลองอาวุธนิวเคลียร์ได้สำเร็จในปี ค.ศ.1964 ทำให้อินเดียต้องเร่งพัฒนาโครงการอาวุธนิวเคลียร์ของตน ในขณะที่นายซัลฟิคา อาลี บุตโต (Z. A. Bhutto) ผู้ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของปากีสถานในปี ค.ศ. 1963 (ภายหลังต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรีของปากีสถาน) ต้องการมีนิวเคลียร์เท่าเทียมกับอินเดีย เขาเชื่อว่าความมั่นคงและบูรณภาพแห่งดินแดนของปากีสถานมีความสำคัญกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ เขาคิดว่าหากอินเดียผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้ ปากีสถานก็ต้องผลิตได้หรือไม่ก็ต้องซื้อ ถึงแม้ว่าปากีสถานจะต้องกินหญ้าก็ตาม เขาประกาศว่าปัญหาที่จำเป็นของปากีสถานคือทำอย่างไรถึงจะมีอาวุธนิวเคลียร์ได้ก่อนที่จะเกิดวิกฤต³²

แต่ในวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ.1974 อินเดียก็สามารถทดลองนิวเคลียร์ได้เป็นผลสำเร็จ ทำให้อินเดียมีความได้เปรียบเหนือปากีสถานในการครอบงำภูมิภาคเอเชียใต้ แม้ว่านางอินทิรา คานธี นายกรัฐมนตรีอินเดียจะกล่าวว่าการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ดังกล่าวจะอยู่ภายใต้โครงการพลังงานปรมาณูเพื่อสันติภาพ (peaceful atomic energy) และว่าอินเดียไม่มีเจตนาที่จะเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ก็ตาม³³ แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็ได้สร้างความหวาดหวั่นพรั่นพรึงมาสู่

³¹ Gowher Rizvi, "Arms Control and Indo-Pakistani Relations", in Arms Control in Asia Gerald Segal ed. (London : Macmillan Press, 1987), p.135.

³² D. D. Khanna, "Pakistan's nuclear development and policy," Strategic Environment in South Asia During the 1980s (West Bengal : Naya Prokash, 1979), p. 64.

³³ Stanley Wolpert, India (California : California Uni., 1991), p.245.

ภูมิภาค โดย นายซัลฟิกา อาลี บุตโต นายกรัฐมนตรีปากีสถานกล่าวว่าปากีสถานไม่ยอมรับหรือ
 ถูกครอบงำโดยอินเดียและย่ำสิ่งที่ได้เคยกล่าวไปแล้วในปี ค.ศ.1966 ว่า ถึงแม้ว่าปากีสถานจะต้อง
 กินหญ้าก็ตามก็ต้องผลิตอาวุธนิวเคลียร์ให้ได้ นายซัลฟิกา อาลี บุตโต ได้ใช้แนวคิดทางศาสนา
 เพื่อจุดประกายความพยายามโดยกล่าวว่า “ ชาวคริสต์ ชาวยิว และชาวฮินดู มีความสามารถในการ
 การผลิตนิวเคลียร์ มีเพียงชาวอิสลามที่ยังไม่สามารถทำได้ ” และเขาได้แสดงความมุ่งมั่นว่า “
 ชาว อิสลามปากีสถานจะต้องผลิตนิวเคลียร์ให้ได้เป็นชาติแรก ” ³⁴ แม้ว่าต่อมา นายซัลฟิกา อาลี
 บุตโต จะถูกพลเอกเซีย อุล ฮัค (Zia ul-Haq) ยึดอำนาจเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ.1977 โดย
 อ้างเหตุผลของการยึดอำนาจว่าเพื่อป้องกันสงครามกลางเมืองและเป็นการรักษาความสงบ
 เรียบร้อยภายในประเทศ ³⁵ แต่ปากีสถานก็ยังคงเดินหน้าพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ต่อไป

ในด้านความสัมพันธ์กับอินเดีย นั้น ทั้ง 2 ฝ่ายยังอยู่ในภาวะที่ตึงเครียด โดยอินเดีย
 ได้จัดให้มีการประชุมสภาโลกซินด์ (World Sindhi Congress) ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1983 มีนาง
 อินทิดา คานธี นายกรัฐมนตรีของอินเดียเป็นประธานเปิดการประชุม รัฐบาลปากีสถานกล่าวหา
 ว่าอินเดียแทรกแซงกิจการภายในของปากีสถานและคัดค้านการกระทำดังกล่าว รวมทั้ง
 หนังสือพิมพ์ปากีสถาน ทามส์ (Pakistan Times) ยังได้โจมตีว่า นโยบายของอินเดียได้แทรกแซง
 กิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้าน ³⁶ ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1983 อินเดียได้กล่าวหา
 ปากีสถานว่าลักพาตัวคนรับใช้ชาวอินเดียในสถานทูตอินเดียประจำกรุงอิสลามาบัดแต่ 2-3 วัน
 ต่อมาก็พบคนทั้งสองในกรุงนิว เดลี และในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1984 มีการตอบโต้ระหว่างกัน
 ด้วยการขับไล่เจ้าหน้าที่ของสายการบินแห่งชาติทั้งที่ในเมืองลาฮอร์ (Lahore) ประเทศปากีสถาน
 และกรุงนิว เดลี ประเทศอินเดีย และในเดือนเดียวกันนั้นกำหนดการของนายเอช เค แอล แบกฮัท
 (H.K.L. Bhaghat) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงข้อมูลข่าวสารของอินเดียที่จะไปเยือนปากีสถานได้ถูก
 เลื่อนออกไป ³⁷

สำหรับโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถานในสมัยรัฐบาลของพลเอก เซีย อุล ฮัค
 ยังคงดำเนินไปตามแนวทางของนายซัลฟิกา อาลี บุตโต และได้เร่งส่งเสริมให้นักวิทยาศาสตร์
 พัฒนาโครงการนิวเคลียร์โดยใช้เงินทุนจากงบประมาณของทหาร ³⁸ และยังได้รับความช่วยเหลือ

³⁴ D. D. Khanna , *op.cit.*, p.66.

³⁵ รายละเอียดโปรดอ่าน ถนอม อานามวัฒน์, **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้: อดีตถึงปัจจุบัน** (กรุงเทพมหานคร : บางลำภู
 การพิมพ์, 2517), ทวี ทวีวาร, **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้หลังการประกาศเอกราชจนถึงปัจจุบัน** (กรุงเทพมหานคร :
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522).

³⁶ Hasan-Askari Rizvi, *op.cit.*, p.42.

³⁷ *Ibid.*, pp.42-43.

³⁸ Anthony Hyman, Muhammed Ghayur and Naresh Kaushik, **Pakistan : Zia and After ...** (India : Abhinav
 publications, 1989), pp.61-62.

จาก บริษัท ออแทรก (Otrag) แห่งประเทศเยอรมันตะวันตก ประเทศลิเบีย ประเทศซาอุดีอาระเบีย สาธารณรัฐประชาชนจีน ตลอดจนเทคโนโลยีของบริษัทเอกชนของยุโรปตะวันตก³⁹ และปากีสถานสามารถพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์จนประสบความสำเร็จในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1983 ที่ทะเลทรายลอปนอร์ (Lop Nor) ในมณฑลซินเจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน⁴⁰

ถึงแม้ว่าจะมีการก่อตั้งสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1985 โดย SAARC ทำหน้าที่เป็นเวทีแห่งความร่วมมือในการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำของประเทศสมาชิกทั้ง 7 ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ ผู้นำของประเทศอินเดียและปากีสถานคือนายราจีฟ คานธี นายกรัฐมนตรีอินเดียและพลเอกเขีย อุล ฮัค ประธานาธิบดีปากีสถานได้เจรจากันที่กรุงนิว เดลี หลังจากการก่อตั้ง SAARC ได้ 1 สัปดาห์ และสามารถบรรลุผลการเจรจาด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันที่จะไม่ปะทะกันโดยใช้อาวุธนิวเคลียร์ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือในการลดความตึงเครียดลงระหว่าง 2 ประเทศซึ่งที่ผ่านมาแต่ความไม่ไว้วางใจ ความหวาดกลัว และรังเกียจเดียดฉันท์ นอกจากนี้ในปี ค.ศ.1986 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของทั้งสองประเทศได้ประชุมร่วมกันตกลงในด้านการค้า และยังเห็นพ้องต้องกันในความร่วมมือทางด้านการโทรคมนาคม การจัดการด้านการบินและการขนส่งอีกด้วย แต่ความร่วมมือของทั้งสองประเทศก็เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพราะทั้งฝ่ายอินเดียและปากีสถานยังคงไม่เห็นพ้องต้องกันในประเด็นปัญหาแคชเมียร์และประเด็นนิวเคลียร์⁴¹ ซึ่งทั้งสองประเทศดังกล่าวถือเป็นประเด็นที่สำคัญมากที่ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมลดราวาศอกให้แก่กัน นอกจากนี้อินเดียได้กล่าวหาว่าปากีสถานอยู่เบื้องหลังการสนับสนุนชาวซิกข์ในรัฐปันจาบของอินเดียให้ก่อการกบฏในปี ค.ศ.1988⁴² อยู่เบื้องหลังการก่อการร้ายในอินเดียนับครั้งไม่ถ้วน⁴³ และให้การสนับสนุนกลุ่มชาตินิยมชาวแคชเมียร์ตลอดระยะเวลาที่มีความขัดแย้งกันจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.1998) รวมทั้งการที่ปากีสถานยอมรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารเป็นมูลค่าหลายพันล้านเหรียญสหรัฐ⁴⁴ ทำให้อินเดียไม่ไว้วางใจปากีสถานและเช่นเดียวกันกับฝ่ายปากีสถานก็ยังคงมีความระแวงสงสัยในจุดยืนของอินเดียที่จะครอบงำ

³⁹ Richard P. Cronin, " India and Pakistan, " in **Limiting Nuclear Proliferation** Jed C. Snyder and Samuel F. Wells, Jr. eds. (Massachusetts : Ballinger Publishing, 1985), p.67.

⁴⁰ Noor A. Husain, " India's Regional Policy : Strategic and Security Dimensions, " in **Arms Control in Asia** Gerald Segal (ed.) (London : Macmillan Press, 1987), p.44.

⁴¹ Hasan-Askari Rizvi, *op.cit.*, p.47.

⁴² Anthony Hyman, Muhammed Ghayur and Naresh Kaushik, *op.cit.*, p.60.

⁴³ Hasan-Askari Rizvi, *op.cit.*, pp.41-49.

⁴⁴ Shahid Javed Burki, **Pakistan : A Nation in the Making** (Colorado : Westview Press, 1986), p.189.

ภูมิภาคทำให้ทั้งสองประเทศไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันและทำให้ปัญหาระหว่างประเทศทั้งสองยังคงไม่ได้รับการแก้ไขให้ลุล่วง

นอกจากทั้ง 2 ฝ่ายจะไม่ไว้วางใจต่อกันแล้ว ทั้งอินเดียและปากีสถานต่างก็พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ดังกล่าวได้สร้างผลกระทบต่อระบบความมั่นคงของโลก โดยล่าสุดอินเดียและปากีสถานได้ทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ.1998 * จนได้รับมาตรการคว่ำบาตร (sanction) จากประเทศตะวันตกทั้งหลาย⁴⁵ แต่อินเดียได้ให้เหตุผลว่า การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ดังกล่าวเป็นไปเพื่อความมั่นคงของประเทศซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกับปากีสถาน ถึงแม้ว่าทั้งสองฝ่ายต่างยืนยันว่าจะไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งและจะไม่เป็นผู้ริเริ่มการใช้อาวุธนิวเคลียร์ก่อน (no first use) ก็ตาม และแม้จะมีการชักจูงจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาหรือประเทศตะวันตกอื่น ๆ ให้เข้าร่วมในสนธิสัญญาการห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (The Nuclear Non-Proliferation Treaty -- NPT) สนธิสัญญาการห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์ (The Comprehensive Test Ban Treaty -- CTBT) แต่อินเดียก็ได้ตอบโต้ด้วยการเรียกร้องให้มีการจัดทำสนธิสัญญาห้ามมีอาวุธนิวเคลียร์สากล (universal nuclear disarmament) ซึ่งจะทำให้โลกปราศจากอาวุธนิวเคลียร์อย่างแท้จริง นอกจากนี้อินเดียยังได้กล่าวว่า ข้อตกลงการห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ไม่ช่วยให้มีการยุติการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ ตรงกันข้ามกลับเป็นอุปสรรคต่อการกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ให้หมดสิ้นไปจากโลก เพราะจะมีกลุ่มประเทศเพียงกลุ่มเดียวที่มีอาวุธนิวเคลียร์โดยชอบธรรม และการมีอาวุธนิวเคลียร์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดอำนาจครอบงำประเทศที่ปราศจากอาวุธนิวเคลียร์และจะทำให้การกำจัดอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธที่ทำลายล้างผู้คนได้คราวละมาก ๆ (weapons of mass destruction - WMD) ไม่สามารถเป็นไปได้ เพราะประเทศที่เป็นภาคีในสนธิสัญญาอาวุธนิวเคลียร์ก็จะไม่ยอมกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ของตน⁴⁶ ดังนั้นปัญหาอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียใต้ นอกจากจะเป็นปัญหาระหว่างอินเดียกับปากีสถานแล้ว ยังส่งผลถึงระบบความมั่นคงของโลก ประเทศภายนอกต่างมีความหวาดวิตกถึงความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถานว่าจะทวีความรุนแรงขึ้น ซึ่งมีความไม่แน่นอนว่าสันติภาพในภูมิภาคจะคงอยู่ต่อไปหรือไม่ และจะไปมีผลเกี่ยวข้องกับมวลมนุษยชาติทั่วโลก หากทั้งสองประเทศหันมาทำสงครามอาวุธนิวเคลียร์กัน

* อินเดียและปากีสถานได้ทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1998

⁴⁵ ในสหรัฐอเมริกา มีการคว่ำบาตรอินเดียและปากีสถานตามข้อเสนอของวุฒิสมาชิก John Glenn รายละเอียดโปรดอ่าน Clifford E. Singer, Jyotika Sakkena and Milind Thakar, "Feasible Deals with India and Pakistan After the Nuclear Test," *Asian Survey* 12 (December 1998), pp.1014 - 1038.

⁴⁶ รายละเอียดโปรดอ่าน "South Asia Goes Nuclear: Indian and Pakistani Positions," *Contemporary South Asia* 7 (July 1998), pp.193 - 200.

โดยสรุปความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ-สังคม วัฒนธรรมการเมือง ชนชาติพันธุ์ และภาษา ที่สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งกันอย่างสูง บางปัจจัยมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด บางปัจจัยได้ก่อให้เกิดการพัวพันกันระหว่างประเทศในเอเชียใต้ และบางปัจจัยก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ไม่อาจกลับฟื้นคืนดีได้ แม้ว่าการเกิดขึ้นของข้อพิพาทในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อพิพาทเหล่านี้ได้สร้างวิกฤตของ ความเชื่อมั่นในการเมืองภูมิภาค

มีประชากรมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ที่ไม่รู้หนังสืออาศัยอยู่ในเอเชียใต้ และประชากร ประมาณครึ่งหนึ่งของภูมิภาคมีชีวิตอยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ภูมิภาคนี้ไม่สามารถป้องกัน ตนเองได้จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก ความทุกข์ทรมานของเอเชีย ใต้ และภาระหน้าที่มากมายได้สร้างความกดดันอย่างมหาศาลต่อภูมิภาค ภูมิภาคเอเชียใต้ยังคงจม ปลัดอยู่กับความขัดแย้งทั้งภายในรัฐและระหว่างรัฐ ขณะที่โลกได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจาก ความขัดแย้งไปสู่ความร่วมมือ การมีความร่วมมือภายในภูมิภาคในกรอบของ SAARC เพื่อที่จะบรรลุงานในการสร้างชาติและเผชิญกับความท้าทายของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจร่วม สมัย ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างประเทศในภูมิภาคได้กลายเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างไม่เคยมี มาก่อน และเพื่อหากลไกมาจัดการแก้ปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในรัฐและระหว่างรัฐ ดังนั้นการ จัดการกับ ปัญหาเหล่านี้จึงหมายถึงความร่วมมือในภูมิภาคเพื่อประโยชน์ร่วมกันอย่าง แท้จริง

2.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

2.2.1 ปัจจัยภายนอก

ในช่วงของสงครามเย็น* ความสัมพันธ์และการเมืองระหว่างประเทศในโลกได้แปร เปลี่ยนไปเป็นลักษณะ 2 ค่าย หรือ 2 กลุ่ม (bipolar) โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำของกลุ่มโลก เสรี และสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ การแข่งขันและความขัดแย้ง ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจทำให้ต่างฝ่ายต้องแสวงหามิตร ประเทศหรือพันธมิตรทางทหาร เพื่อขัดขวางการขยายอิทธิพลของฝ่ายตรงข้าม⁴⁷

* ช่วงระหว่าง ค.ศ.1950 - 1989

⁴⁷ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น”, ใน **5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทยจากความ ขัดแย้งสู่ความร่วมมือ** ชัยโชค จุลศิริวงศ์ บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท פרסเกล จำกัด, 2536), หน้า 122.

ภูมิภาคเอเชียใต้ถูกมองจากประเทศมหาอำนาจว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญและเห็นประโยชน์ในภูมิภาคดังกล่าว ดังนั้นจึงพยายามเข้ามาแทรกแซงภูมิภาคเอเชียใต้ ประเทศมหาอำนาจที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับภูมิภาคเอเชียใต้ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

ก) สหภาพโซเวียต

ตามประวัติศาสตร์จักรวรรดิรัสเซีย (หลังจากปี ค.ศ.1917 ได้เปลี่ยนเป็นสหภาพโซเวียต) ได้พยายามที่จะขยายอาณาเขตเข้ามาในภูมิภาคเอเชียใต้เพื่อไปสู่เขตน้ำมันในมหาสมุทรอินเดีย และแหล่งน้ำมันดิบในอ่าวเบงกอล ซึ่งในความเป็นจริงสหภาพโซเวียตได้แทรกแซงอัฟกานิสถานมาตั้งแต่อังกฤษได้ถอนตัวออกจากภูมิภาคเอเชียในปี ค.ศ.1947 ซึ่งในที่สุดสหภาพโซเวียตได้รุกรานอัฟกานิสถาน ในปี ค.ศ.1979 และครอบงำดินแดนแห่งนี้ ฝ่ายอินเดียซึ่งได้ทำสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือ (Treaty of Peace, Friendship and Cooperation) กับสหภาพโซเวียตเมื่อปี ค.ศ.1971⁴⁸ ในสมัยของนางอินทรีรา คานธี นายกรัฐมนตรีไม่ได้ตำหนิการที่สหภาพโซเวียตครอบงำอัฟกานิสถาน แต่ได้ตระหนักถึงการที่มหาอำนาจได้เริ่มเข้ามาบีบคั้นเหนือบ่าภูมิภาคเอเชียใต้ และในกรณีที่สหภาพโซเวียตเข้าครอบงำอัฟกานิสถานนี้ กล่าวได้ว่าอินเดียไม่ได้มีบทบาทแม้ว่าอินเดียจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งสหภาพโซเวียตและปากีสถานก็ตาม⁴⁹ แต่การรุกรานดังกล่าวถือว่าการคุกคามต่อภูมิภาคเอเชียใต้ โดยเฉพาะปากีสถานซึ่งต้องรับภาระผู้พลีชีพชาวอัฟกานิสถานจำนวนนับพันที่อพยพข้ามพรมแดนเข้ามาในปากีสถาน⁵⁰ และทำให้สหรัฐอเมริกาให้ร่วมมือกับปากีสถานด้วยการขยายและเพิ่มความช่วยเหลือ ทางด้านการทหารและเศรษฐกิจให้กับปากีสถานเพื่อทำสงครามตัวแทน (proxy war) ต่อต้านการขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียต

ข) สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างได้ให้ความสำคัญกับเอเชียใต้และมหาสมุทรอินเดียซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์แห่งหนึ่งของโลกเพราะเป็นดินแดนที่เชื่อมต่อกับกลุ่มประเทศอาหรับ ซึ่งมีทรัพยากรน้ำมัน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การขยายอิทธิพลเพื่อครอบงำภูมิภาคนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในยุคสงครามเย็น⁵¹ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนถึงการขยาย

⁴⁸ Lawrence Ziring, "South Asian Tangles and Triangles," in **The Subcontinent in World Politics : India, Its Neighbors, and the Great Powers** Lawrence Ziring ed. (New York : Praeger Publishers, 1978), p.2.

⁴⁹ Anthony Hyman, Muhammed Ghayur and Naresh Kaushik, *op.cit.*, p.56.

⁵⁰ W. Howard Wriggins, "Pakistan's Foreign Policy after Afghanistan," in **The Security of South Asia : American and Asian Perspective**, Stephen Phillip Cohen ed. (USA : University of Illinois, 1987), p.64.

⁵¹ Ference A. Vali, **Politics of the Indian Ocean Regional : The Balance of Power** (New York : The Free Press, 1976), pp.171 - 198.

อิทธิพลของมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียใต้ก็คือการที่สหภาพโซเวียตรุกรานอัฟกานิสถานในปี ค.ศ.1979 จนทำให้อัฟกานิสถานกลายเป็นดินแดนที่อยู่ภายใต้การครอบงำของสหภาพโซเวียต ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาต้องให้ความช่วยเหลือแก่ปากีสถานเพื่อปิดล้อมการขยายตัวของฝ่าย คอมมิวนิสต์ นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังให้ความช่วยเหลือแก่อินเดียซึ่งเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตเพื่อมิให้อินเดียพึ่งสหภาพโซเวียตมากเกินไป

ค) สาธารณรัฐประชาชนจีน

นอกจากนี้ สาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งถือเป็นมหาอำนาจอีกประเทศหนึ่ง และมีพรมแดนติดกับภูมิภาคเอเชียใต้ ยังได้เข้ามามีบทบาทต่อภูมิภาคดังกล่าว ในอดีตสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ใช้นโยบายเชิงรุก (aggressive diplomacy)⁵² และได้ทำสงครามแก่งแย่งดินแดนในแถบเทือกเขาหิมาลัย (ประเทศภูฏาน) โดยในปี ค.ศ.1959 นายโจว เอิน ไหล (Zhou Enlai) นายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาชนจีนได้กล่าวหาว่า อินเดียไม่มีอำนาจอันชอบธรรมเหนือดินแดนบริเวณเทือกเขาหิมาลัย แต่นายกรัฐมนตรี Jawaharlal Nehru ของอินเดีย ปฏิเสธข้อกล่าวหาโดยเชื่อว่าอินเดียมีอธิปไตยเหนือดินแดนแถบนั้นและประชาชนแถบนั้นก็มีความรู้สึกอันเป็นชาติเดียวกัน (nationhood) กับอินเดีย สงครามระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับอินเดียได้เริ่มขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1962 สถานการณ์ในขณะนั้นสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความได้เปรียบเหนืออินเดีย นายกรัฐมนตรีเนห์รูของอินเดียจึงได้ขอความช่วยเหลือจากประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) ของสหรัฐอเมริกาให้ส่งกำลังทหารและเครื่องบินมาช่วยเหลือทำให้สาธารณรัฐประชาชนจีนลดความได้เปรียบลง⁵³ ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1962 ทั้งสองฝ่ายประกาศหยุดยิง โดยฝ่ายสาธารณรัฐประชาชนจีนต้องการได้ดินแดนของตนที่รวมอยู่ในเขตแดนของอินเดียอย่างไม่ถูกต้องคืนมาเท่านั้นได้แก่ ดินแดนส่วนหนึ่งของเมืองลาดัค (Ladakh) ในแคว้นแคชเมียร์⁵⁴ และจะไม่รุกรานช่องแคบแมกมาฮอน (McMahon Line) ผลสุดท้ายอินเดียต้องสูญเสียดินแดนบริเวณดังกล่าวรวมเนื้อที่ประมาณ 26,000 ตารางไมล์ ต่อมาทั้งสองฝ่ายได้มีการเจรจาปัญหาพรมแดนกันอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1962 แต่ผลการเจรจายังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร⁵⁵

⁵² Saed Aziz-al Ahsan and Bhnmitra Chakma, " Bhutan's Foreign Policy Cautious Self - Assertion? ", Asian Survey 33 (November 1993), p.1047.

⁵³ Ainslie Embree, " Statehood in South Asia, " Journal of International Affairs 51 (summer 1997), p.4.

⁵⁴ William J. Barnds, India, Pakistan, and the Great Powers (London : Pall Mall Press, 1977), p.149.

⁵⁵ A. Appadorai, National Interest and India's Foreign Policy (New Delhi : Kalinga Publications, 1992), p.101.

ดังนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวอิทธิพลจากภายนอกภูมิภาคเอเชียใต้จึงเป็นตัวกำหนดการเมืองในภูมิภาคทั้งที่เกี่ยวกับความขัดแย้งและความร่วมมือ⁵⁶ ในด้านของความขัดแย้งเป็นความเกี่ยวพันที่สลับซับซ้อน ส่งผลให้ภูมิภาคเอเชียใต้มีความขัดแย้งอันเกี่ยวกับการแข่งขันของมหาอำนาจภายนอกภูมิภาค และได้กระตุ้นให้ความขัดแย้งขยายตัวเพิ่มขึ้น

ภายหลังการสิ้นสุดการเป็นศัตรูกันของสหภาพโซเวียตกับสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 และการพังทลายลง ยุทธศาสตร์ของโลกจึงได้เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีผลสะท้อนถึงภูมิภาคเอเชียใต้ด้วยกล่าวคือ โดยสหรัฐอเมริกาและรัสเซียไม่ได้มองเอเชียใต้เป็นจุดยุทธศาสตร์อีกต่อไป และมีแนวโน้มว่าจะถอนตัวออกจากภูมิภาคนี้ ดังที่ ซามูเอล พี. ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington) ได้กล่าวว่า “หมดสงครามเย็นแล้ว มันไม่มีประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกาในการที่จะรู้ว่าใครเป็นผู้ปกครองอัฟกานิสถาน หรือในกรณีของอินเดียกับปากีสถานที่ว่าใครจะเป็นผู้ปกครองแคชเมียร์”⁵⁷ และกรณีของอินเดียซึ่งได้ทำสนธิสัญญาสันติภาพ 25 ปีกับสหภาพโซเวียตเมื่อปี ค.ศ.1971 รวมถึงข้อตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือทางด้านทหารต่ออินเดียในกรณีถูกรุกรานจากภายนอก⁵⁸ แต่เมื่อสงครามเย็นยุติลงเสียงของสหภาพโซเวียตในคณะกรรมาการสมัชชาสหประชาชาติ (UN General Assembly) ได้เปลี่ยนไปให้การสนับสนุนปากีสถานเป็นอันดับแรกและบังคลาเทศเป็นอันดับสอง นอกจากนี้ 5 มหาอำนาจในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติยังได้ปรึกษาดันเกี่ยวกับการทำให้เอเชียใต้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear-free zone) ซึ่งนับเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ยุคของสตาลินที่สหภาพโซเวียตได้เปลี่ยนจุดยืนคัดค้านรัฐบาลอินเดียในเรื่องเกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียใต้⁵⁹

ยุคหลังสงครามเย็นเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงจากยุค 2 ขั้วอำนาจ ไปสู่ยุคหลายขั้วอำนาจ ประเด็นทางด้านทหารได้ลดบทบาทลงและประเด็นของการพัฒนาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้มีนัยสำคัญมากขึ้น แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะยังคงเป็นมหาอำนาจทางการทหาร แต่สหรัฐอเมริกาก็ได้สูญเสียความเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจเนื่องจากการขาดดุลงบประมาณของประเทศเป็นเวลานานหลายปีติดต่อกัน และการมีหนี้สินจำนวนมหาศาลจนกลายเป็นสภาพจากประเทศเจ้าหนี้เป็นประเทศลูกหนี้ ขณะที่ญี่ปุ่นและเยอรมันก็มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากขึ้น (โปรดดูตารางที่ 2) อีกทั้งการรวมกันของยุโรปตะวันตกเป็นประชาคมเศรษฐกิจ

⁵⁶ A. K. M. Abdus Sabur, “South Asian Security in the post - Cold War Era : Issues and Outlook,” Contemporary South Asia 3 (March 1994), pp. 98 - 99.

⁵⁷ Samuel P Huntington, “America’s Changing Strategic Interests,” Survival (January/February, 1991), p.14.

⁵⁸ Ishtiaq Ahmed, opcit, p.62.

⁵⁹ Peter Nyon, “South Asia and the Geostrategies of the 1990s,” Contemporary South Asia 1 (January 1992), p. 30.

ยุโรป (European Economic Community -- EEC) * ก็ได้ลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา จนทำให้สหรัฐอเมริกาต้องหันกลับมาฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศ

ตารางที่ 1 ดุลการชำระเงินของสหรัฐอเมริกา, เยอรมันนี และญี่ปุ่น ระหว่าง ค.ศ.1985 - 1991 :
หน่วย พันล้านเหรียญสหรัฐฯ

ประเทศ/ปี ค.ศ.	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
สหรัฐอเมริกา	-122.3	-145.4	-162.3	-128.9	-110.0	-99.5	-37.8
เยอรมันนี	16.5	39.5	45.7	50.3	55.3	44.5	9.8
ญี่ปุ่น	49.2	85.8	87.0	79.6	57.2	35.7	42.0

ที่มา : World Economic Outlook May 1991 : A Survey by Staff of the International Monetary Fund (Washington D.C. : IMF, 1991)

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการรวมตัวกันของประเทศในยุโรปตะวันตกทำให้ประเทศโลกที่ 3 ต้องเผชิญหน้ากับตะวันตกโดยลำพัง ความสามารถในการเจรจาต่อรอง โดยเฉพาะประเด็นทางเศรษฐกิจจึงลดลง กลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement – NAM) ซึ่งเคยมีบทบาทในฐานะเป็นฐานเสียงของประเทศโลกที่ 3 ได้ลดความสำคัญลง ประเทศที่พัฒนาแล้ว (developed countries) มีนัยที่จะถอนตัวออกจากโลกที่ 3 แต่อย่างไรก็ตามการที่ประเทศโลกที่ 3 รวมถึงเอเชียใต้ ยังเป็นแหล่งทรัพยากร วัตถุดิบและตลาดสำหรับสินค้าอุตสาหกรรม จึงทำให้ประเทศโลกที่ 3 ยังมีความสำคัญต่อประเทศพัฒนาแล้วต่อไป ถึงกระนั้นก็ตามความช่วยเหลือของทางตะวันตกต่อเอเชียใต้ก็ลดลง เช่น เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 นายคาร์ล ดีเตอร์ สปรองเกอร์ (Carl-Dieter Spranger) รัฐมนตรีความร่วมมือทางเศรษฐกิจของเยอรมันนี ได้กล่าวว่าความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของเยอรมันนีต่ออินเดียจะถูกลดลงร้อยละ 25 (จากระดับปกติ 395 ล้านดอลลาร์ หรือประมาณ 245 ล้านเหรียญสหรัฐฯ) ในปี ค.ศ.1992 เป็นต้น

การที่ตะวันตกลดความช่วยเหลือแก่ภูมิภาคเอเชียใต้ลดลงนั้น เนื่องจากประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ให้การช่วยเหลือประเทศโลกที่ 3 ได้ลดลง กลายสภาพจากประเทศเจ้าหนี้เป็นประเทศลูกหนี้ ตลอดจนการเปลี่ยนนโยบายกระจายความช่วยเหลือไปสู่ยุโรปตะวันออก รวมไปถึงการที่เยอรมันนีซึ่งเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจสูงต้องใช้จ่ายทรัพยากรจำนวนมหาศาลฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังการรวมประเทศเมื่อปี ค.ศ.1991

* ต่อมาได้พัฒนาเป็นสหภาพยุโรป (European Union -- EU)

และมุมมองของเยอรมันนี้ที่มองเห็นความสำคัญของตลาดยุโรปตะวันออกและรัสเซียว่ามี
ความสำคัญกว่าตลาดของประเทศโลกที่ 3⁶⁰

อย่างไรก็ตามการถอนตัวของมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาออกจากภูมิภาคเอเชีย
ใต้ และการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ได้ทำให้ประเด็นที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งในภูมิภาค
เอเชียใต้ลดลง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการถอนตัวของมหาอำนาจได้ช่วยระงับความขัดแย้งในเอเชีย
ใต้มิให้ลุกลามกระจายไปที่ภูมิภาค ซึ่งพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามหาอำนาจก็มีบทบาทสำคัญที่
ก่อให้เกิดความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียใต้ในช่วงสงครามเย็น แต่ก็ก็เป็นเพียงปัจจัยภายนอก
ภูมิภาคปัจจัยหนึ่งเท่านั้น ตามความเป็นจริงแล้ว ความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียใต้หรือความเป็น
ศัตรูกันมีสาเหตุจากประเทศภายในภูมิภาคด้วยกันเองมากกว่า⁶¹ การที่ภูมิภาคเอเชียใต้เคยเป็น
อาณานิคมของอังกฤษในทุกด้าน ของชีวิต สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ก็เป็น
ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความตึงเครียดในภูมิภาค นอกจากนี้เอเชียใต้ยังอยู่ในชั้น
เบื้องต้นของการสร้างชาติ (nation-building) ซึ่งสภาพภายในประเทศมีความหลากหลายเป็น
อย่างมาก (a highly pluralistic setting) กระบวนการดังกล่าวได้สร้างความยากลำบาก ความ
เจ็บปวด ความโกลาหล ภายในรัฐ (intra-state) ซึ่งก่อตัวขึ้นในรูปของความขัดแย้งทางด้านชาติ
พันธุ์ ภาษา และ ศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างมากภายใน
ภูมิภาคเอเชียใต้

2.2.2 ปัจจัยภายใน

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียใต้อันเกิดจากปัจจัยภายในนั้น เป็นความ
ขัดแย้งใน 2 รูปแบบดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งภายในรัฐ (intra - state conflict)
2. ความขัดแย้งระหว่างรัฐในภูมิภาคเอเชียใต้ (inter - state conflict)

พร้อมกันนี้ความขัดแย้งทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น มีความเกี่ยวพันกันอย่าง
สลับซับซ้อน และเชื่อมโยงกัน อันถือเป็นปัจจัยสำคัญที่คอยขัดขวางและเป็นอุปสรรคต่อการ
พัฒนาความร่วมมือภายในภูมิภาคนี้เป็นอย่างมาก ในการวิเคราะห์ความขัดแย้งดังกล่าว ผู้วิจัย

⁶⁰ A. K. M. Abdus Sabur, *op.cit*, pp. 97 - 98.

⁶¹ Ross Mallick, " Cooperation Among Antagonist : Regional integration and Security in South Asia, " **Contemporary South Asia** 2 (January 1993), p. 33.

ได้แบ่งการวิเคราะห์สาเหตุในแต่ละรัฐซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐได้ด้วย ดังนี้

ก. อินเดีย แม้อินเดียจะถือได้ว่ามีารปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา แต่ระเบียบทางสังคมก็มีความแตกต่างและไม่สอดคล้องกับสถาบันรัฐสภา นายพอลอาร์ บราส (Paul R. Brass)⁶² ได้กล่าวว่า อินเดียควรจะแสวงหาธรรมเนียมทางสถาบันที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตนเอง

อินเดียยังคงเผชิญหน้ากับปัญหาเศรษฐกิจและสังคมภายใน เช่น ความขัดแย้งทางศาสนาระหว่างฮินดูกับมุสลิม ที่เมืองอโยธยา (Ayodhya) ในปี ค.ศ.1992⁶³ ได้ก่อให้เกิดภาพของความไม่มั่นคงทางการเมืองและความแตกแยกที่คุกคามเสถียรภาพอินเดีย ทำให้อินเดียยังคงเผชิญกับความรุนแรงและความไร้ระเบียบในท้องถิ่น แม้ว่านายกรัฐมนตรีอตัล เบฮารี วัชปายี (Atal Behari Vajpayee) จะได้เรียกร้องเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ.1998 ให้การชุมนุมของชาว อิสลามในโอกาสครบรอบ 6 ปีนับจากที่มัสยิดบาบรี (Babri) ในเมืองอโยธยา (Ayodhya) ถูกทำลายโดยชาวฮินดูให้เป็นไปอย่างสงบหลังจากปีที่ผ่านมาที่มีการปะทะกันระหว่างชาวฮินดูกับชาวมุสลิมและได้ทำความเสียหายให้กับชีวิตและทรัพย์สินเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ นายวัชปายียังได้กล่าวถึงความหวังในการก่อให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาทั้งฝ่ายฮินดู และฝ่าย อิสลามว่า “ ผมเชื่อว่าไม่มีประเด็นหรือข้อพิพาทที่ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ โดยการเจรจาในบรรยากาศของความไว้วางใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน สิ่งนี้ใช้ได้กับกรณีของ อโยธยาด้วย ”⁶⁴ อย่างไรก็ตามผู้นำฮินดูหัวรุนแรงได้ปฏิญาณว่าจะดำเนินแผนการสร้างวัดของชาวฮินดูต่อไปและกล่าวว่ามัสยิดบาบรีถูกสร้างมา 400 ปีโดยการรุกรานของพวกโมกุล (Mogul) ที่ใช้เศษหินของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาฮินดูอันเป็นที่เคารพสักการะของประชาชน ความคิดเช่นนี้ทำให้ปัญหาดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาภายในที่ตึงเครียดและยังลุกลามกลายเป็นการจลาจลข้ามประเทศ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเรียกร้องการปกครองตนเองของชาวชีกข์ในรัฐป็นจาบ⁶⁵ การเรียกร้องของชนพื้นเมืองรัฐอัสสัมที่เกรงว่าชาวเบงกาลีเป็นจำนวนมากที่อพยพมาจากบังคลาเทศจะเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองและความต้องการชาวอัสสัมที่ปรารถนา

⁶² Paul R. Brass, *The Politics of India Since Independence* (2nd ed.) (Great Britain : Cambridge, 1994), p.13.

⁶³ โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน K. R. Malkani, *The Politics of Ayodha and Hindu-Muslim Relation* (New Delhi : Har-Anand Publication, 1993).

⁶⁴ *Ayodhya Anniversary Passes Peacefully*. (BBC World Service, 1 December 1998) http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_2290000/229081.html/1/Dec/1998.

⁶⁵ B.H. Farmer, *An Introduction to South Asia* (London : Routledge, 1993), p.56

ให้รัฐอัสสัมเป็นรัฐอิสระ และในรัฐจัมมูแคชเมียร์ ซึ่งมีการเรียกร้องให้มีการปกครองอิสระตามแนวของศาสนาหรือเรียกร้องเพื่อความเป็นเอกราช⁶⁶ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาภายในที่มีความละเอียดอ่อน จำเป็นต้องใช้เวลา รวมทั้งหาวิธีการต่าง ๆ มาแก้ไขเพื่อให้คลี่คลายไปในทางที่ดี ปัญหาภายในเหล่านี้ บางปัญหาได้ลุกลามขยายตัวเป็นปัญหาระหว่างประเทศและถือเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่จุดรั้งความร่วมมือภายในภูมิภาค

ในความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน อินเดียมีข้อพิพาทกับเพื่อนบ้านทุกประเทศ ยกเว้นมัลดีฟส์ และภูฏาน อย่างไรก็ตาม เมื่ออินเดียได้ถอนกำลังรักษาสันติภาพออกจากศรีลังกาในปี ค.ศ.1990 ทำให้ความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างอินเดียกับศรีลังกาได้รับการปรับปรุงเป็นอย่างมาก ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับบังคลาเทศนั้น แม้ว่านายกรัฐมนตรีชีค ฮาสนา (Sheikh Hasina) ของบังคลาเทศจะได้กล่าวก่อนการเดินทางไปประชุมใหญ่สหประชาชาติที่กรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 18 กันยายน ค.ศ.1999 ว่าอินเดียเป็นเพื่อนบ้านที่ดีของบังคลาเทศ และบังคลาเทศต้องการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยการรักษามิตรภาพกับอินเดีย คำกล่าวเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลของบังคลาเทศยังรักษามิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ดีกับอินเดีย แต่ปัญหาและอุปสรรคยังคงมีอยู่ เช่นการโต้แย้งกันในเรื่องเกาะทิน บิกคา (Tin Bigha) ซึ่งอินเดียปฏิเสธที่จะปักปันเขตแดนทางทะเล⁶⁷ ปัญหาความตึงเครียดบริเวณแนวชายแดนของทั้งสองประเทศที่บังคลาเทศได้ให้สัตยาบันต่อข้อตกลงแบ่งแนวชายแดนในปี ค.ศ.1974 แต่รัฐสภาของอินเดียยังคงไม่ให้สัตยาบัน ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาการปะทะกันของกำลังทหารทั้งสองฝ่ายตลอดมาจนถึงปัจจุบัน⁶⁸ ข้อพิพาทเกี่ยวกับปัญหาผู้อพยพชาวชากมา (Chakma) และประเด็นของเขื่อนฟาร์คคา (Farakka) อันเกี่ยวข้องกับการใช้แม่น้ำคงคาที่บังคลาเทศต้องการให้ถือเป็นแม่น้ำสากล ปัญหาเหล่านี้ยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องและเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับบังคลาเทศที่ต้องได้รับการแก้ไข

ปัญหาสำคัญที่สร้างความตึงเครียดแก่ภูมิภาคเอเชียใต้ก็คือปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถาน กล่าวคือตั้งแต่ได้รับเอกราช ทั้ง 2 ประเทศได้ทำสงครามถึง 3 ครั้ง และ 2 ใน 3 ครั้งเป็นเรื่องของความขัดแย้งเหนือดินแดนแคชเมียร์ (ปี ค.ศ.1948 และ

⁶⁶ **India, History of Foreign Policy.** (Encyclopedia, Britannica) <http://www.britannica.com/bcom/eb/article/5/0,5716,121175+13,00.html7/Mar/2000>

⁶⁷ **Friendship with India Must not be a Matter of Party Politic.** (The New Nation) http://www.Nation-Online.com/The_New_Nation_Internet_Editon.html/12/Dec/1999

⁶⁸ Ibid.

ค.ศ.1965) ส่วนสงครามอีกครั้งหนึ่งเป็นเรื่องของสงครามเพื่อเสรีภาพของปากีสถานตะวันออก (บังกลาเทศ ในปี ค.ศ.1971) ความขัดแย้งระหว่างอินเดียและปากีสถานเกิดจากสาเหตุคือ โครงสร้างของรัฐที่ไม่สมดุลกันระหว่าง 2 ประเทศ ความปรารถนาของอินเดียที่จะมีอิทธิพลเหนือภูมิภาคเอเชียใต้แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งได้รับการคัดค้านจากปากีสถาน และเช่นเดียวกันกับ ปากีสถานที่ต้องการมีอิทธิพลเท่าเทียมกันกับอินเดียการมีระบบการเมืองที่แตกต่างกัน (ปากีสถานปกครองโดยระบบทหารเป็นเวลานาน ขณะที่อินเดียปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย) การย้ายจุดยืนของปากีสถานที่เป็นรัฐอิสลามต่อต้านอินเดียที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการนับถือ ศาสนา (secularism) และการใส่ร้ายกันในทางการเมืองของผู้นำทั้ง 2 รัฐ⁶⁹ เช่น อินเดียได้ กล่าวหาว่าปากีสถานสนับสนุนด้านอาวุธยุทธโธปกรณ์แก่ผู้ก่อการร้ายในรัฐบังจาบ เป็นต้น และ จนถึงปัจจุบันการโจมตีทางการเมืองของสองประเทศนี้ก็ไม่มีทีท่าว่าจะยุติลง อินเดียโดยนาย จอร์จ เฟอร์นันเดซ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้กล่าวในที่ประชุมว่าด้วยความมั่นคงของ เอเชีย ที่กรุงนิว เดลี เมื่อวันที่ 24 มกราคม ค.ศ.2000 ว่า “ ภูมิภาคอัฟกัน - ปากีสถาน ได้ กลายเป็นศูนย์กลางของการก่อการร้าย ข้ามชาติ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากการลักลอบค้ายา เสพติดและปัญหาอยู่ที่ว่าปากีสถาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพและฝ่ายข่าวกรองได้เห็นชอบให้ ใช้การก่อการร้ายดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมาย ด้วยความเห็นชอบของอิสลาม ”⁷⁰ ซึ่งสอดคล้องกับที่นายกรัฐมนตรีอินเดียคือ นายอตัล เบฮารี วัชปายี ได้กล่าวหาปากีสถานว่าอยู่ เบื้องหลังการกบฏและการแบ่งแยกดินแดนรัฐทางตะวันออกเฉียงเหนือว่า “ เป็นส่วนหนึ่งของ แผนการใหญ่ ” เพื่อทำลายอินเดียและกล่าวว่สิ่งนี้จะ เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจของ ภูมิภาค ทำให้สถานการณ์ของสองประเทศยังคง ตึงเครียด

ข. ปากีสถาน เช่นเดียวกับอินเดีย ชาวปากีสถานยังคงเผชิญกับปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ สังคม และทางการเมือง เนื่องจากปากีสถานถูกปกครองโดยระบอบเผด็จการมาเป็นเวลายาวนาน (ช่วง ค.ศ.1958 - 1972, ค.ศ.1977 - 1985 และ ค.ศ.1999 ถึงปัจจุบัน) ยุคเผด็จการในอดีตได้สร้างความไม่เท่าเทียมกันทั้งในทางสังคม และทางเศรษฐกิจ เช่นในสมัยของรัฐบาลอายูบ ข่าน (Ayub Khan - ค.ศ.1958 - 1972) สัดส่วนภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 66 ตกอยู่ในมือของ 22 ครอบครัว⁷¹ ในทางการเมืองการทำรัฐประหารครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ.1999 โดยพลเอกเปอร์ดวาช มุซาร์ราฟ (General Pervez Musharraf) ซึ่งอ้างว่า เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยได้กล่าวว่า “ เราต้องอุดหนุนเร็วที่กำลังจะจม ” แต่

⁶⁹ Kishore C. Dash, “ The Political Economy of Regional Cooperation in South Asia, ” *Pacific Affairs* 69 (Summer 1996), p.190.

⁷⁰ เดลินิวส์, วันอังคารที่ 25 มกราคม 2543, หน้า 6.

⁷¹ Khawar Mumtaz and Yameema Mitha, *op.cit*, p. 23.

รัฐบาลทหารก็ยังไม่แสดงให้เห็นว่าจะสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมภายในได้ มิหนำซ้ำยังต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมือง จากคำสัญญาว่าจะปฏิรูปเศรษฐกิจและการเมือง ได้นำไปสู่ความขัดแย้งกับพวกเจ้าของที่ดิน ผู้ค้าที่มีอิทธิพล มาเฟีย กองกำลังของกลุ่มอิสลาม และนักการเมืองที่ทุจริต⁷² นอกจากนี้ปากีสถานยังประสบปัญหาความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์-ภาษา ภายในจังหวัดซินด์ (the province of Sind) ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่าง ชาวซินด์ (Sindhis) กับชาวมุฮายาเจอร์ (Muhajirs) ซึ่งพูดภาษาอูรดูอพยพมาจากอินเดีย นอกจากนี้ยังประสบปัญหาความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์-ภาษาระหว่างชาวมุฮายาเจอร์กับชาวปากทูน (Pakhtuns) ซึ่งพูดภาษาพาซโท (Pashto) และกลุ่มอิสลามกับกลุ่มอื่น ๆ ด้วย⁷³

ในความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ปากีสถานมีความสัมพันธ์ที่ตึงกับทุกประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ ยกเว้นอินเดีย และนับตั้งแต่ได้รับเอกราช นโยบายภูมิภาคของปากีสถานยังคงมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 2 ประการคือ ปัญหาแคชเมียร์ที่ต้องการให้แคชเมียร์มีเสรีภาพเพื่อต้องการพิสูจน์ทฤษฎี 2 ชาติ (Two-Nation Theory)* และเพื่อถ่วงดุลย์แห่งอำนาจในภูมิภาคกับอินเดีย ความต้องการในการบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสอง ทำให้ปากีสถานแสวงหาการสนับสนุนจากภายนอก เพื่อทำทลายการครอบงำของอินเดียในภูมิภาคเอเชียใต้

ในช่วงสงครามเย็น ปากีสถานได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การด้านความมั่นคงได้แก่ องค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia Treaty Organization -- SEATO) และองค์การสนธิสัญญากลาง (Central Treaty Organization -- CENTO) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ในด้านการสร้างความปลอดภัยและจะได้รับการสนับสนุนทางทหารในกรณีการเผชิญหน้ากับอินเดีย และจากสงครามแคชเมียร์ 2 ครั้ง แม้ว่าอินเดียจะได้รับชัยชนะก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าปากีสถานประสบความสำเร็จในการตอบโต้ความทะเยอทะยานของอินเดียในการครอบงำภูมิภาคเอเชียใต้ ทั้งนี้ปากีสถานได้รับการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและทางทหารจากสหรัฐอเมริกา จีน อิหร่าน ตุรกี อย่างไรก็ตามการประกาศเอกราชของบังคลาเทศ (ปากีสถานตะวันออก ในปี ค.ศ.1971) ด้วยการแทรกแซงของอินเดียก็เป็นการลดความเข้มแข็งของปากีสถานลงและทำให้ทฤษฎี 2 ชาติล้มเหลว⁷⁴ แต่ปากีสถานก็ยังมีได้ลดความ

⁷² Ahmed Rashid, "Technocrats on parade," *Far Eastern Economic Review*, 18th November 1999, p.20.

⁷³ รายละเอียดโปรดอ่าน Tariq Rahman, "Language and Politics in a Pakistan Province: The Sindhi Language Movement," *Asian Survey* 35 (November 1995), pp.1005 - 1016.

* แนวคิดในทฤษฎี 2 ชาติ เป็นแนวความคิดของมุฮัมหมัด อาลี จินนาห์ (Muhammad Ali Jinnah) ผู้ก่อตั้งประเทศปากีสถาน ตามแนวคิดนี้คือ ผู้ที่นับถือศาสนาฮินดูต้องอยู่ในประเทศอินเดีย ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามต้องอยู่ในประเทศปากีสถาน และต้องแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน

⁷⁴ Kishore C. Dash, *op.cit.*, p.193.

พยายามในการที่จะทำให้วัตถุประสงค์สำเร็จ โดยหลังจากปี ค.ศ.1971 ปากีสถานได้พึ่งพารัฐอ่าว (Gulf States) ได้แก่ ซาอุดีอาระเบีย อิหร่าน เป็นต้น รวมทั้ง สหรัฐอเมริกา และจีน ทั้งทางเศรษฐกิจและทางทหารและยังคงมีนโยบายในการสนับสนุนแคชเมียร์กลายเป็นดินแดนของปากีสถานอีกต่อไป ถึงแม้ข้อตกลงซิมลา (Simla Agreement) จะเปิดโอกาสให้ทั้งอินเดียและปากีสถานแก้ไขปัญหาแคชเมียร์ร่วมกัน แต่ภายหลังจากปากีสถานได้ละเมิดข้อตกลงด้วยการนำประเด็นปัญหาแคชเมียร์ไปเป็นประเด็นในเวทีระหว่างประเทศ ทำให้อินเดียไม่พอใจ ดังนั้นปัญหาแคชเมียร์จึงยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของความตึงเครียดระหว่างอินเดียกับปากีสถานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งกล่าวได้ว่าถ้ายังไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ ความร่วมมือในภูมิภาคก็จะยังคงถูกจำกัดอยู่

ค. บังคลาเทศ บังคลาเทศไม่มีข้อพิพาทกับประเทศอื่นในภูมิภาค ยกเว้นอินเดีย ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างบังคลาเทศกับปากีสถานได้รับการปรับปรุงหลังจากช่วงปี ค.ศ.1971 - 1975 โดยตลอดทศวรรษที่ 1980 ปากีสถานได้นำเข้าสินค้าจากบังคลาเทศเกือบร้อยละ 60 ของการส่งออกของบังคลาเทศในรูปของชา กระดาษหนังสือพิมพ์ ปอ กระเจา และหนังสือสัตว์ ส่วนการนำเข้าสินค้าจากปากีสถานจะเป็นสินค้า เช่น สิ่งทอ ซีเมนต์ เครื่องจักร เป็นต้น

แม้บังคลาเทศจะได้รับเอกราชเมื่อปี ค.ศ.1971 แต่ความสามารถของบังคลาเทศเกี่ยวกับการสร้างชาติมีขอบเขตจำกัดเป็นอย่างมาก เนื่องจากการมีทรัพยากรธรรมชาติอันจำกัด ประสบภัยพิบัติจากภาวะน้ำท่วมและพายุไซโคลนทำให้ผู้คนจำนวนมากไร้ที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน การขาดแคลนน้ำใช้ ประสบปัญหาการประมงเนื่องจากมลพิษทางน้ำจากการใช้ยาปราบศัตรูพืช ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้ถูกตัดโค่นทำลาย และการมีประชากรมากเกินไป⁷⁵ ทำให้ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อุตสาหกรรม รวมถึงเงินทุนจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อความช่วยเหลือได้ลดน้อยลง ประกอบกับความสัมพันธ์อันดีในช่วงของนายกรัฐมนตรีมูจิเบอว์ ราห์มาน (Mujibur Rahman) ระหว่างอินเดียบังคลาเทศได้เปลี่ยนไปหลังจากอสัญกรรมของนายมูจิเบอว์ ราห์มาน ในปี ค.ศ.1975 ได้ทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดียบังคลาเทศกลับมาอีกครั้งในเรื่องของการใช้แม่น้ำคงคา การหลังไหลของผู้อพยพข้ามพรมแดนไปยังอินเดียอันเป็นผลมาจากกบฏชนเผ่าใน CHT และการอพยพของชาวบังคลาเทศเป็นจำนวนมากเข้าสู่รัฐอัสสัมของอินเดีย ความกังวลหลักของบังคลาเทศจึงอยู่ที่การ

⁷⁵ Bangladesh. (SAARC Secretary) <http://www.saarc.org/spbangla.html/1/ Dec/ 1999>.

ปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจกับอินเดีย เนื่องจากอินเดียมีศักยภาพที่จะสร้าง ความมั่งคั่งและสนองตอบต่อความต้องการของบังคลาเทศได้

ง. เนปาล เนปาลไม่พอใจบทบัญญัติในสนธิสัญญาสันติภาพและมิตรภาพ (Treaty of Peace and Friendship) ระหว่างเนปาลและอินเดียที่ลงนามเมื่อกรกฎาคม ค.ศ.1950 ซึ่งทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของเนปาลขึ้นอยู่กับอินเดีย เพราะตามบทบัญญัติในสนธิสัญญาดังกล่าว เนปาลและอินเดียต้องปรึกษาหารือกันในปัญหาสำคัญ ความไม่เข้าใจต่อประเทศเพื่อนบ้านซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อมิตรภาพระหว่างอินเดียและเนปาล รวมทั้งกำหนดการใช้มาตรการต่อต้านการคุกคามความมั่นคงจากประเทศภายนอก สนธิสัญญาดังกล่าวทำให้เนปาลไม่มีอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนเอง และตกอยู่ในอำนาจครอบงำของอินเดีย ⁷⁶ เนปาลจึงพยายามที่จะสกัดการครอบงำดังกล่าวโดยไปมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งทำให้เนปาลเกิดข้อพิพาทกับอินเดียเมื่อเนปาลได้ยอมรับความช่วยเหลือจากสาธารณรัฐประชาชนจีนในการสร้างถนนจากกรุงลพบุรีในทิเบตถึงกาดมันดุเมืองหลวงของเนปาลภายหลังการเกิดสงครามระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับอินเดียเมื่อปี ค.ศ.1962 ความพยายามของเนปาลในการสกัดการครอบงำจากอินเดียปรากฏอีกในช่วงปี ค.ศ.1969 - 1970 นายเคอร์ตีนิธิ บิสตา (Kirtinidhi Bista) นายกรัฐมนตรีของเนปาลเรียกร้องให้มีการถอนทหารอินเดียซึ่งเข้ามาตั้งกองบัญชาการตั้งแต่ปี ค.ศ.1953 ที่กรุงกาดมันดุ เมืองหลวงของประเทศเนปาลและที่ชายแดนทางภาคเหนือของประเทศ อินเดียได้ยอมตามข้อเรียกร้องดังกล่าวแต่กำหนดให้เนปาลต้องจ่ายค่าชดเชยเพื่อแลกกับข้อเรียกร้อง และจากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้การเจรจาระหว่างเนปาลกับอินเดียเกี่ยวกับสนธิสัญญาการค้าและการผ่านแดนฉบับใหม่ในปี ค.ศ.1970 ต้องล่าช้าออกไป ⁷⁷ นอกจากนี้ในสมัยที่กษัตริย์พีเรนทราแห่งเนปาลขึ้นครองราชย์ยังได้พยายามดำเนินนโยบายเป็นกลาง โดยกล่าวในการประชุมของกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่ประเทศอัลจีเรียในปี ค.ศ.1973 ว่า “ เนปาลตั้งอยู่ระหว่าง 2 ประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก (สาธารณรัฐประชาชนจีนมีประชากรมากที่สุดในโลก ส่วนอินเดียมีประชากรมากเป็นอันดับ 2 ของโลก) และปรารถนาที่จะประกาศให้เนปาลเป็นเขตแห่งสันติภาพ (Zone of Peace) ” ⁷⁸ แต่ไม่มีตัวแทนของประเทศใดในที่ประชุมนั้นให้ความเห็นไปในทางหนึ่งทางใด และไม่มีการพูดถึงประเด็นนี้เป็นเวลาเกือบ 2 ปี จนกระทั่งในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1975 ซึ่งเป็นวันที่กษัตริย์พีเรนทราครองราชย์ครบ 3 ปี กษัตริย์พีเรนทราได้ เรียกร้องให้ประเทศเพื่อนบ้านและประเทศ

⁷⁶ Kishore C. Dash, *op.cit.*, pp. 198 - 199.

⁷⁷ Leo E. Rose and John T. Scholz, *Nepal: Profile of a Himalayan Kingdom* (Colorado : Westview Press, 1980), p.126.

⁷⁸ *Ibid.*, p.130.

มหาอำนาจทั้งหลายรับรองให้เนปาลเป็นเขตแห่งสันติภาพอย่างเป็นทางการ ส่วนประเทศมหาอำนาจทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตยังคงมีท่าทีไม่ชัดเจนในเรื่องนี้ และไม่ดำเนินการใด ๆ จนกว่าสาธารณรัฐประชาชนจีน อินเดีย ปากีสถาน และบังคลาเทศจะลงนามรับรองให้เนปาลเป็นเขตแห่งสันติภาพ อินเดียได้ตอบโต้ต่อข้อเรียกร้องดังกล่าวของเนปาลตลอดมาไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลอินเดียในสมัยใดต่างมีนโยบายที่คัดค้านข้อเรียกร้องในการรับรองให้เนปาลเป็นเขตแห่งสันติภาพ เช่น รัฐบาลของนางอินทิดา คานธี และรัฐบาลของนายโมราจิ เดชาย เป็นต้น และยังได้ยื่นข้อเสนอสัญญาสันติภาพและมิตรภาพที่เนปาลได้ทำไว้กับอินเดียเมื่อปี ค.ศ.1950 ตลอดมา ดังนั้นความหวังของเนปาลที่จะได้รับการรับรองให้เป็นเขตแห่งสันติภาพจึงขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงนโยบายในเรื่องนี้ของอินเดีย⁷⁹ นอกจากนี้การที่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ขายเครื่องบินรบให้กับเนปาลในปี ค.ศ.1988 และต่อมาสาธารณรัฐประชาชนจีนกับเนปาลได้มีการลงนามร่วมกันในข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิค ในปี ค.ศ.1992 ทำให้อินเดียมองว่าเป็นการแทรกแซงสนธิสัญญาที่อินเดียทำไว้กับเนปาล รวมทั้งมองว่าเป็นการคุกคามความมั่นคงของอินเดีย⁸⁰

นอกจากนี้การเปิดพรมแดนระหว่างกัน ได้ทำให้เนปาลเสียประโยชน์เพราะการเปิดพรมแดนได้ส่งเสริมให้ชาวอินเดียอพยพเข้าสู่เนปาลและมีการลักลอบขนสินค้าของอินเดียเข้าสู่เนปาลโดยไม่เสียภาษีทำให้เศรษฐกิจของเนปาลได้รับความเสียหาย จากรายงานของ The Gurung Commission 1983 พบว่าผู้อพยพเข้าสู่ภาคเทไร (Terai region) ของเนปาลมากกว่าร้อยละ 97 เป็นชาวอินเดีย และได้เข้ามาควบคุมการพาณิชย์และอุตสาหกรรมอันเป็นผลกระทบต่อเศรษฐกิจของเนปาล

อินเดียถือว่าแหล่งพลังอำนาจที่มั่นคงและยืนยาวของอินเดียเหนือเนปาลคือการที่อินเดียสามารถครอบครองการเข้าถึงวัตฤติบและทรัพยากร ตลอดจนถึงเส้นทางลำเลียงวัตฤติบเหล่านั้น และจากการครอบครองดังกล่าวทำให้เกิดข้อพิพาททางการค้าและการขนส่งระหว่างอินเดียและเนปาลในต้นปี ค.ศ.1989 และปี ค.ศ.1992 ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับเนปาลได้เกิดเลวร้ายลงอีกทั้งนี้ผลมาจากความขัดแย้งในข้อตกลงความร่วมมือโครงการไฟฟ้าพลังน้ำ และโครงการชลประทาน ที่เมืองทานักเปอร์ (Tanakpur) ใกล้ทางตะวันตกเฉียงใต้ของ

⁷⁹ Leo E. Rose and John T. Scholz, *op.cit.*, pp. 130 - 131.

⁸⁰ Andrea Matles Savada, *Nepal and Bhutan : Country Studies* (3rd ed.) (Washington D. C. : US. Government, 1993), p. xxi

เนปาล ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1991 ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคฝ่ายค้านในเนปาลต่างคัดค้านโครงการดังกล่าวเพราะเนปาลไม่ได้ประโยชน์ นอกจากนี้ตามรัฐธรรมนูญของเนปาลยังได้ระบุว่าการทำสนธิสัญญาต้องได้รับความยินยอมจากรัฐสภาหากสนธิสัญญานั้นเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ แต่นายกิริจา ปราสาท คอยราลา (Girija Prasad Koirala) นายกรัฐมนตรีเนปาล กล่าวว่ามันเป็นเพียงการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding) เท่านั้น ไม่ใช่สนธิสัญญา แต่ฝ่ายค้านก็ได้ยื่นร้องขอต่อศาลสูงสุดให้พิพากษาตัดสิน ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1992 ศาลสูงสุดแห่งเนปาลได้ตัดสินให้การลงนามในเดือนธันวาคม ค.ศ.1991 ในข้อตกลงความร่วมมือโครงการไฟฟ้าพลังน้ำกับประเทศอินเดียที่เมืองทานคเปอร์ ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ก่อน จากชัยชนะของฝ่ายค้านดังกล่าว จึงได้มีการเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีคอยราลา ลาออกจากตำแหน่ง แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ ต่อมารัฐบาลของนายกรัฐมนตรีคอยราลา ได้เสนอข้อตกลงความร่วมมือที่กระทำไว้กับประเทศอินเดียให้กับรัฐสภาเพื่อเห็นชอบและให้สัตยาบัน⁸¹

อย่างไรก็ตาม การที่เนปาลเป็นประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล (land locked country) ต้องอาศัยทำการค้าและขนส่งสินค้าผ่านเข้าออกทางประเทศอินเดีย แม้ว่าเนปาลจะมีถนนติดต่อกับกรุงลพบุรี ในทิเบตถึงกรุงกาดมัตันดู แต่ก็ไม่สามารถใช้ได้ตลอดปีเนื่องจากมีหิมะปกคลุมในช่วงฤดูหนาว ทำให้เนปาลต้องอยู่ภายใต้เงื้อมมือของอินเดีย ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1989 ข้อตกลงทางการค้าและการขนส่งระหว่างเนปาลกับอินเดียหมดระยะเวลาลง นายกรัฐมนตรีอินเดีย นายราจีฟ คานธี (Rajiv Gandhi) ปฏิเสธที่จะขยายระยะเวลาของข้อตกลงหากเนปาลไม่ยอมรับข้อเสนองานการค้าและข้อเสนอที่เกี่ยวข้องทางด้านความมั่นคงของอินเดีย ในการนี้ กษัตริย์ พิเรนทรา (Birendra) แห่งเนปาลไม่ยินยอมตามข้อเสนอดังกล่าวและว่าเนปาลมีสิทธิที่จะตัดสินใจซื้ออาวุธป้องกันประเทศด้วยตัวเอง เป็นเหตุให้นายกรัฐมนตรีของอินเดียสั่งปิดพรมแดนจำนวน 13 ด้านจากทั้งหมด 15 ด้าน การปิดพรมแดนทำให้เนปาลได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ทั้งป่าก็สแกนและบังคลาเทศก็ไม่อยู่ในสถานะที่จะช่วยเหลือเนปาลได้ เพราะทุกเส้นทางต้องผ่านอินเดีย สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา และประเทศตะวันตกอื่น ๆ ต่างโน้มน้าวให้ทั้งสองฝ่ายกลับมาเจรจากัน เหตุการณ์นี้เป็นเสมือน “บทลงโทษ” แก่เนปาลที่คิดจะเป็นอิสระ ไม่ยอมตามอินเดีย หลังจาก 15 เดือนของการกอดันอย่างหนักจากฝ่ายอินเดีย สุดท้ายก็ได้มีการเจรจาโดยยึดหลักการตามสนธิสัญญาที่ทำไว้ในปี ค.ศ.1950 โดยเนปาลเห็นด้วยที่จะไม่ซื้ออาวุธจากต่างประเทศโดยไม่ได้รับคำปรึกษาจากอินเดีย ดังนั้น กษัตริย์พิเรนทรา (

⁸¹ Andrea Matles Savada, *op.cit.*, pp. xx

Birendra) จึงได้ยกเลิกการสั่งซื้อเครื่องบินรบจากสาธารณรัฐประชาชนจีน⁸² ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกกับเนปาลกลับคืนสู่สภาพปกติอีกครั้ง

จ. ศรีลังกา ปัญหาภายในประเทศของศรีลังกาที่สร้างความไม่มั่นคงก็คือปัญหาชนกลุ่มน้อยชาวมหิฬิที่ที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนปกครองตนเองนำโดยกลุ่มพยัคฆ์มหิฬิที่แลมที่ใช้การก่อการร้าย และใช้ความรุนแรง ในการเรียกร้องและสร้างความเสียหายทั้งชีวิตประชาชน ตลอดจนทรัพย์สินของทางราชการ ซึ่งถือเป็นปัญหาหลักที่รัฐบาลศรีลังกาทุกยุคทุกสมัยต้องแก้ไขอย่างรีบด่วน

ความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้นั้น ด้วยลักษณะที่ตั้งของประเทศศรีลังกาจึงมีเพียงอินเดียที่เป็นเพื่อนบ้านทางตอนเหนือ นอกนั้นถูกล้อมรอบด้วยมหาสมุทรอินเดีย และด้วยความยิ่งใหญ่ทั้งขนาด ประชากร ทรัพยากร ทหาร เศรษฐกิจและเทคโนโลยีของอินเดียจึงทำให้ศรีลังกามีความกังวลเป็นอย่างมากต่อความไม่เท่าเทียมกันนี้และได้ก่อให้เกิดปัญหา ระหว่างกันขึ้นจากผลกระทบของความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ของชาวมหิฬิกับสิงหลในศรีลังกาตั้งแต่ปี ค.ศ.1983 เนื่องจากอินเดียได้เข้ามามีอิทธิพลในปัญหาภายในศรีลังกา จากปี ค.ศ.1986 ถึงปีค.ศ.1990 ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกกับศรีลังกาตกต่ำลงเนื่องจากการแทรกแซงของอินเดียในสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นในศรีลังกา อย่างไรก็ตามภายหลังปี ค.ศ.1990 อินเดียได้ปรับความสัมพันธ์กับศรีลังกาด้วยการให้การสนับสนุนความพยายามของรัฐบาลศรีลังกาในการก่อให้เกิดสันติภาพภายในเกาะ นอกจากความขัดแย้งกับอินเดียแล้ว ศรีลังกาไม่มีข้อพิพาทสำคัญใด ๆ กับประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้

ฉ. ภูฏาน ปัญหาภายในของภูฏานที่สำคัญที่สุดคือความยากจนของประชากร ภูฏานถือเป็นหนึ่งในประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาสูงขาดแคลนการประกอบอุตสาหกรรม สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ประชากรประกอบอาชีพการเกษตร ส่งออกข้าว มันฝรั่ง และลูกกระวาน ต้องนำเข้าสินค้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ แม้รัฐบาลจะพยายามดำเนินนโยบายตามกรอบของอินเดียบอกด้วยการนำเข้าสมดุล (balance import) แต่ภูฏานก็ยังขาดดุลการค้าเป็นอย่างมาก

ปัญหาภายในของภูฏานที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือการที่ชนกลุ่มน้อยที่มีเชื้อสายเนปาลเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองโดยในทศวรรษที่ 1980 ชาวภูฏานเชื่อว่าเอกลักษณ์ประจำชาติกำลังถูกกลืนโดยชนกลุ่มน้อยเชื้อสายเนปาล รัฐบาลของภูฏานได้ประกาศนโยบายรักษา

⁸² Ibid, pp. 234 - 235.

ชนบธรรมเนียม จรรยา มารยาทแห่งชาติ ที่เรียกว่า “ ดริกลาม นามซา ” (driglam namzha) นโยบาย ดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงวนรักษาและดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเชื้อชาติภูฏาน โดยการประกาศให้สวมใส่ชุดประจำชาติในโอกาสที่สำคัญ ๆ และให้ใช้ภาษาของคา (Dzongkha) ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติในโรงเรียน ในปี ค.ศ.1989 ได้ประกาศไม่ให้ภาษาเนปาลของคนเชื้อสายเนปาลสอนในโรงเรียน ผลของการที่รัฐบาลประกาศนโยบายดังกล่าวได้รับการต่อต้านจากคนเชื้อสายเนปาลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ชนกลุ่มน้อยเชื้อสายเนปาลได้ต่อต้านเพื่อปกป้องสิทธิของพวกเขาจากนโยบายดังกล่าวโดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองเชื้อสายเนปาลในประเทศเนปาลและอินเดีย ⁸³ นอกจากนี้ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชนกลุ่มน้อยเชื้อสายเนปาล มีการจับกุมชนกลุ่มน้อยโดยไม่มีความผิด การทรมาน การข่มขืนกระทำชำเรา การฆาตกรรม จนทำให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นต้องกลายเป็นผู้ลี้ภัยอพยพเข้าสู่เนปาล แสดงให้เห็นถึงผลของ นโยบายดังกล่าวว่าได้ก่อให้เกิดปัญหาชาติพันธุ์ภายในประเทศภูฏานและได้ลุกลามกลายเป็นปัญหากับประเทศเพื่อนบ้าน

ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1993 มีผู้ลี้ภัยเชื้อสายเนปาลประมาณ 100,000 คนอพยพเข้ามาอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยของคณะข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations' High Commissioner for Refugees -- UNHCR) ในประเทศเนปาล เนปาลซึ่งเป็นประเทศที่ยากจนอยู่แล้วต้องรับภาระดูแลผู้พลัดถิ่นเหล่านั้น และต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากแม้ว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากสหประชาชาติและประเทศต่าง ๆ ก็ยังคงเป็นภาระหนักอยู่ดี ปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นปัญหาทวิภาคีระหว่างเนปาลกับภูฏาน แม้จะมีการเจรจาระหว่างกษัตริย์จิกเม ซิงห์ วังชุก (Jigme Singye Wangchuk) แห่งภูฏานกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเนปาลในการประชุมสุดยอด SAARC ครั้งที่ 7 ณ กรุงดกกา ประเทศบังคลาเทศก็ตาม แต่ก็ประสบความล้มเหลวในการแก้ปัญหา ⁸⁴ และก่อนการประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ปี ค.ศ.1998 นายกิริยา ปราสาท คอยราลา (Girija Prasad Koirala) นายกรัฐมนตรีของประเทศเนปาลได้เรียกร้องให้อินเดียเข้ามาช่วยเจรจาแก้ปัญหาผู้ลี้ภัย แต่อินเดียกลับปฏิเสธและไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้อง ⁸⁵ นอกจากนี้กษัตริย์จิกเม ซิงห์ วังชุก กษัตริย์แห่งประเทศภูฏานยังไม่ได้เข้าร่วมประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 ด้วย ⁸⁶ ทำให้ปัญหาดังกล่าวยังคงไม่ได้

⁸³ Andrea Matles Savada, *Ibid.* pp.234 - 235.

⁸⁴ Andrea Matles Savada, *Ibid.*, p.xxvi.

⁸⁵ **Nepal Appeals to India Over Refugee.** (BBC WORLD Service, 19 July 1999) http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_135000/135527.stm/27/Jul/1998.

⁸⁶ **Bhutanese King Decides Not to Go to SAARC Summit.** (BBC World Service, 27 July 1998) http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_139000/139802.stm/27/Jul/1998.

รับการแก้ไขและเป็นปัญหาที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเจรจาเพื่อคลี่คลาย โดยอินเดียควรจะเข้าไป มีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขปัญหาซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องเหมาะสมอาจจะลุกลาม กลายเป็นปัญหาภูมิภาคเนื่องจากลักษณะปัญหาชาติพันธุ์มีความคล้ายคลึงกับปัญหาของ ประเทศสมาชิก SAARC หลายประเทศ

ในด้านความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อปี ค.ศ.1961 ซึ่งเป็นปีที่ภูฏานได้ เริ่มแผนพัฒนาประเทศ 5 ปีฉบับแรก (The First Five Years Plan) และได้ดำเนินนโยบายเปิด ประเทศ โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหประชาชาติ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (Group of 77 Countries -- G-77) และ กลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (NAM) ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1980 ภูฏานได้ ดำเนินนโยบายเปิดความสัมพันธ์กับประเทศในแถบภูมิภาค เอเชียใต้ด้วยการเปิดสัมพันธ์ ทางการค้ากับบังคลาเทศในปี ค.ศ.1980 กับเนปาลในปี ค.ศ.1983 กับมัลดีฟส์ในปี ค.ศ.1984 กับศรีลังกาในปี ค.ศ.1987 และกับปากีสถานในปี ค.ศ.1990 ส่วนความสัมพันธ์กับอินเดียนั้น ภูฏานถือว่าเป็นหุ้นส่วนที่ซื่อสัตย์ต่ออินเดียเป็นอย่างยิ่ง ในปี ค.ศ.1971 ภูฏานได้สนับสนุนนโยบาย ของอินเดียต่อปัญหาปากีสถานตะวันออก และเป็นประเทศที่ลงนามรับรองประเทศบังคลาเทศ เป็นอันดับสองต่อจากอินเดีย ถึงแม้ว่าปากีสถานจะมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับภูฏานก็จริงแต่ ภูฏานไม่เคยสนับสนุนความริเริ่มใด ๆ ของปากีสถานเลย นอกจากนี้ยังปฏิเสธแนวคิดของภูมิภาค ในการต่อต้านการครอบงำของอินเดียโดยการก่อตั้ง “ สหพันธรัฐหิมาลายัน (Himalayan Federation) ” ที่เสนอโดยประเทศเนปาล⁸⁷ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าภูฏานเป็นเสมือนรัฐประเทศราช ของอินเดีย ทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของอินเดียอย่าง แท้จริง นอกจากนี้อินเดียยังมีอิทธิพล เหนือภูฏานในการกดดันให้ภูฏานไม่เข้าร่วมประชุมสุดยอด SAARC ครั้งที่ 11 ที่จัดให้มีขึ้นที่ ประเทศเนปาล ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1999 ลักษณะเช่นนี้จะทำให้ภูฏานต้องพึ่งพาอินเดียทั้ง ในทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก หากอินเดียไม่มีความจริงใจให้ความช่วยเหลือก็จะ เป็นผลเสียในระยะยาว ต่อภูฏาน

ส่วนมัลดีฟส์ ซึ่งเป็นประเทศหมู่เกาะเล็ก ๆ ในภูมิภาคเอเชียใต้ ตั้งอยู่ในมหาสมุทร อินเดียทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย มีเพียงอินเดียเท่านั้นที่อยู่ใกล้ที่สุด แม้ว่ามัลดีฟส์ จะมีการปกครองเป็นของตนเอง แต่ก็ถือว่าเป็นรัฐที่อยู่ในอารักขาของอินเดีย ทำให้ไม่ค่อยมีความ ขัดแย้งที่ปรากฏเห็นเด่นชัดนัก

⁸⁷ Thierry Mathou, "The Growth of Diplomacy in Bhutan 1961 - 1991 : Opportunities and Challenges," in **Bhutan : Aspects of Culture and Development** eds. Michael Aris and Michael Hutt (Scotland : Paul Strachan - Kiscadele, 1994), p.73.

โดยภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าไม่มีที่ใดที่มีความเชื่อมโยงอันซับซ้อนอย่างเห็นเด่นชัดยิ่งกว่าภูมิภาคเอเชียใต้ ที่มีชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษา กระทบซึ่งกันและกันไม่เพียงแต่ในการพัฒนาการเมืองภายในของแต่ละรัฐ แต่รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐอย่างลึกซึ้ง⁸⁸

ถึงแม้ว่าภายในภูมิภาคเอเชียใต้จะยังคงมีความขัดแย้งอันสลับซับซ้อนที่ฝังรากลึกมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นอาณานิคมอยู่ก็ตาม แต่ก็ได้เกิดความพยายามที่จะประสานผลประโยชน์และร่วมมือกันในขอบเขตที่เป็นไปได้ จากการก่อตั้งสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือภายในภูมิภาค (SAARC) ในปี ค.ศ.1985 ทำให้ภูมิภาคเอเชียใต้เริ่มมีความหวังในการร่วมมือเพื่อพัฒนาภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงความร่วมมือในของประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ในกรอบของ SAARC ใบบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁸ Baladas Ghoshal, "International Sources of Conflict in South Asia," in South Asia After the Cold War International Perspectives Kanti P. Bajpai and Stephen P. Cohen eds. (USA : Westview Press, 1993), p.68.

บทที่ 3

บทบาทของ SAARC ทางด้านความร่วมมือภายในภูมิภาค

ก่อนที่จะประเมินบทบาทของสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (South Asian Association for Regional Cooperation -- SAARC) ทางด้านความร่วมมือภายในภูมิภาค จำเป็นต้องกล่าวถึงวิวัฒนาการ ความเป็นมาของ SAARC ดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของการก่อตั้ง SAARC ¹

ข้อเสนอที่เห็นประจักษ์เป็นครั้งแรกสำหรับความร่วมมือในกรอบของภูมิภาคเอเชียใต้คือข้อเสนอของประธานาธิบดีเซียฮูล ราห์มาน (Ziaur Rahman) แห่งบังกลาเทศ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ.1980 โดยก่อนหน้านั้น แนวคิดความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียใต้ได้ถูกอภิปรายในเวทีระหว่างประเทศอย่างน้อยที่สุดก็ 3 การประชุมด้วยกันคือ The Asian Relations Conference ที่กรุงนิว เดลี เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1947 The Baguio Conference ที่ประเทศฟิลิปปินส์ ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1950 และ The Colombo Powers Conference ที่กรุง โคลอมโบ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1954 และตั้งแต่ปี ค.ศ.1977 ประธานาธิบดีเซียฮูล ราห์มาน ก็ได้ดำเนินการตามแนวคิดในการก่อตั้งองค์การที่มีลักษณะคล้ายกับสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of South East Asia Nations -- ASEAN) * และในระหว่างการประชุมอินเดียเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.1977 ประธานาธิบดีเซียฮูล ราห์มาน ได้หารือในประเด็นความร่วมมือในภูมิภาคกับนายโมราจี เดไซ (Moraji Desai) นายกรัฐมนตรีของอินเดีย และในสุนทรพจน์ของกษัตริย์พีเรนทราแห่งประเทศเนปาลในการประชุมคณะกรรมการปรึกษาแผนการโคลอมโบ (The Colombo Plan Consultative Commission) ที่กรุงกาดมันดู ประเทศเนปาล เดือนธันวาคม ค.ศ.1977 ได้เรียกร้องให้ประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ในประเด็นเรื่องของการใช้แม่น้ำร่วมกัน การเรียกร้องของกษัตริย์พีเรนทราแห่งประเทศเนปาลได้สอดคล้องกับแนวความคิดของประธานาธิบดีเซียฮูล ราห์มาน ดังนั้นประธานาธิบดีเซียฮูล ราห์มาน จึงได้ดำเนินการหารืออย่างไม่เป็นทางการในแนวคิดความร่วมมือภายในภูมิภาคกับผู้นำ

¹ รายละเอียดโปรดอ่าน ปรีชา พงษ์ทองคำ, “ สมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค : ความร่วมมือและความขัดแย้ง ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) .

* องค์การสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1964

ประเทศเอเชียใต้ ในระหว่างการประชุมสุดยอดเครือจักรภพ (Commonwealth) ที่เมืองลูคาซา (Lukasa) ปี ค.ศ.1979 การประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Align Movement -- NAM) ที่เมืองฮานาวา (Havana) ปี ค.ศ.1979 และสุดท้ายประธานาธิบดีเซีย อุล รากห์มาน ได้ทำข้อเสนอให้เป็นจริงหลังจากที่ได้หารือกับประธานาธิบดีของศรีลังกาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1979

ปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดแนวคิดในการก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศในระหว่างช่วงปี ค.ศ.1975 - 1979 ของประธานาธิบดีเซีย อุล รากห์มาน คือ 1) มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองของประเทศที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียใต้ เช่น อินเดีย เป็นต้น 2) ความปรารถนาของประธานาธิบดีเซีย อุล รากห์มาน ที่ต้องการให้อินเดียยอมรับความชอบธรรมจากการปฏิวัติของเขา 3) วิฤตการณ์การขาดดุลชำระเงินของเกือบทุกประเทศในเอเชียใต้ ซึ่งเลวร้ายยิ่งขึ้นเนื่องจากวิฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ.1979 4) ความล้มเหลวของการประชุมเหนือ - ใต้ (North - South Dialogue) และประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายได้ใช้นโยบายปกป้อง (protectionism) 5) การตีพิมพ์รายงานภูมิหลังที่เป็นประโยชน์อย่างสูง โดยคณะกรรมการว่าด้วยการศึกษาเพื่อความร่วมมือในการพัฒนาในเอเชียใต้ (the Commission on Studies for Cooperation in Development in South Asia -- CSCD) ซึ่งได้กำหนดขอบเขตสาขาที่ยืดหยุ่นของความร่วมมือ 6) ความแน่นอน ของความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในโครงการความร่วมมือพหุภาคีว่าด้วยการใช้ทรัพยากรจากน้ำในแม่น้ำคงคา และแม่น้ำพรหมบุตร ซึ่งสนับสนุนโดยประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter) ของสหรัฐอเมริกา นายกรัฐมนตรีเจมส์ คาลาแกน (James Callaghan) ของอังกฤษ ระหว่างที่ทั้งสองเยือนอินเดีย ปากีสถานและบังคลาเทศในเดือนมกราคม ค.ศ.1978 7) การแทรกแซงของสหภาพโซเวียตที่ยึดครองอัฟกานิสถานปลายปี ค.ศ.1979 และก่อให้เกิดสถานการณ์ที่ไม่มั่นคงขึ้นในภูมิภาค

ในช่วงดังกล่าว การริเริ่มของประธานาธิบดีเซีย อุล รากห์มาน เพื่อจัดตั้งองค์การในภูมิภาคจึงถูกตอบสนองจากบรรดาผู้นำในเอเชียใต้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะปรับปรุงความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกัน และที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

ข้อเสนอในการจัดตั้งองค์การความร่วมมือในภูมิภาคได้รับความเห็นชอบจากเนปาล ศรีลังกา มัลดีฟส์ และภูฏาน ในขณะที่ในเบื้องต้นอินเดียและปากีสถานยังคงมีความระแวงสงสัยอยู่ สิ่งที่อินเดียกังวลก็คือ ข้อเสนอได้นำปัญหาความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียใต้เข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งผู้กำหนดนโยบายของอินเดียต่างเกรงว่าข้อเสนอของประธานาธิบดีเซีย อุล รากห์มาน ในการจัดตั้งองค์การความร่วมมือในภูมิภาคดังกล่าวจะเป็นโอกาสสำหรับประเทศเล็ก ๆ ใน

ภูมิภาคที่จะนำประเด็นข้อพิพาทที่แต่ละประเทศมีต่ออินเดียเข้ามาเจรจาและจะรวมกลุ่มกันกดดันและต่อต้านอินเดีย ในขณะที่ปากีสถานก็เกรงว่าองค์การดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์ของอินเดียในการจัดการประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคให้ต่อต้านปากีสถาน และทำให้ตลาดสำหรับสินค้าของอินเดียขยายใหญ่ขึ้นกลายเป็นตลาดภูมิภาค ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจของอินเดียเข้มแข็งและครอบงำภูมิภาค²

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ได้มีการเจรจาทางการทูตรอบระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ณ สำนักงานใหญ่ของสหประชาชาติที่กรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน ปี ค.ศ.1980 ก็มีความเห็นพ้องต้องกันให้บังคลาเทศเตรียมร่างข้อเสนอเพื่อใช้ในการอภิปรายระหว่างปลัดกระทรวงการต่างประเทศของประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ ร่างข้อเสนอใหม่ของบังคลาเทศไม่มีการอ้างอิงเกี่ยวกับความมั่นคงในภูมิภาคและได้ส่งเสริมความร่วมมือทางด้านที่ไม่ใช่การเมืองและไม่ใช่วิธีที่เป็นข้อโต้แย้งกันเท่านั้น

ระหว่างปี ค.ศ.1980 - 1983 ได้มีการประชุมระดับปลัดกระทรวงการต่างประเทศ 4 ครั้ง (ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 21 - 23 เมษายน ค.ศ.1981 ที่กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 2 - 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1981 ที่กรุงกาดมันดู ประเทศเนปาล ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 7 - 8 สิงหาคม ค.ศ.1982 ที่กรุงอิสลามาบัด ประเทศปากีสถาน และครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 28 - 30 มีนาคม ค.ศ.1983 ที่กรุงดกกา ประเทศบังคลาเทศ) เพื่อวางหลักการขององค์การและกำหนดขอบเขตของความร่วมมือ หลังจากที่ได้มีการอภิปรายในระดับราชการมาเป็นเวลา 3 ปี การอภิปรายก็ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ระดับการเมือง การประชุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงนิว เดลี ประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ 1 - 3 สิงหาคม ค.ศ.1983 ซึ่งได้เห็นชอบในกิจกรรมโครงการร่วมกันในสาขาเกษตรกรรม การพัฒนาชนบท การสื่อสาร โทรคมนาคม อุตุนิยมวิทยา สุขอนามัยและการควบคุมประชากร การขนส่ง การกีฬา ศิลปะและวัฒนธรรม การบริการทางไปรษณีย์ และความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และได้ยอมรับคำประกาศความร่วมมือภูมิภาค อันเป็นจุดเริ่มของความร่วมมือภูมิภาคเอเชียใต้ (South Asian Regional Cooperation -- SARC) หลังจากการประชุมดังกล่าว ได้มีการประชุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอีกที่กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟล์ เมื่อวันที่ 10 - 11 กรกฎาคม ค.ศ.1984 ที่เมืองทิมภู ประเทศเนปาล เมื่อวันที่ 13 - 14 พฤษภาคม ค.ศ.1985 และที่กรุงดกกา ประเทศบังคลาเทศ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ.1985 เพื่อกำหนดรายละเอียดสุดท้ายและกำหนดวันเวลาเพื่อที่จะให้เกิดการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำเอเชียใต้ขึ้นเป็นครั้งแรก และใน

² Kishore C. Dash, *op.cit.*, p.187.

การประชุมที่กรุงดกกาแห่งนี้เองได้มีการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงชื่อองค์การจากความร่วมมือภูมิภาคเอเชียใต้ (SARC) มาเป็นสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (South Asian Association Regional Cooperation -- SAARC) การเปลี่ยนแปลงชื่อดังกล่าวมาจากความคิดที่ว่า SARC หมายถึงกระบวนการของความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียใต้ ส่วน SAARC ก่อตั้งเป็นสมาคมหรือองค์การที่ส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือ และการประชุมสุดยอดครั้งแรกก็ได้เกิดขึ้นที่กรุงดกกา ประเทศบังคลาเทศเมื่อวันที่ 7 - 8 ธันวาคม ค.ศ.1985

นับตั้งแต่การก่อตั้งอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1985 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ของประเทศสมาชิกภายใน SAARC ได้แผ่ขยายออกไปอย่างมากจากที่กำหนดในกฎบัตร ในวัตถุประสงค์ประการแรกและเป็นประการสำคัญของ SAARC คือเพื่อส่งเสริมการกินดีอยู่ดีของประชาชนและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในภูมิภาค ซึ่งยังคงดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อยู่จนทุกวันนี้ แต่ความพยายามในเบื้องต้นของ SAARC นั้นได้เกิดโครงการที่มีความร่วมมือกันเพียง 5 สาขา ได้แก่ เกษตรกรรม การพัฒนาชนบท โทรคมนาคม อุตุนิยมวิทยา และกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและประชากร³ อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาที่ต้องร่วมมือในด้านอื่น ๆ ได้ทวีความสำคัญและเกิดขึ้นภายใน SAARC เช่น ประเด็นปัญหาความยากจน สิ่งแวดล้อม การศึกษา การค้ายาเสพติด การก่อการร้าย ผู้หญิง เด็ก ภัยพิบัติ และอื่น ๆ

สำหรับวัตถุประสงค์หลักของ SAARC ตามกฎบัตรขององค์การมีด้วยกัน 8 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อส่งเสริมความกินดีอยู่ดีของประชาชนในเอเชียใต้และปรับปรุงคุณภาพชีวิต
2. เพื่อเร่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กระบวนการทางสังคม และการพัฒนาวัฒนธรรมในภูมิภาค อันก่อให้เกิดโอกาสของแต่ละคนที่จะมีชีวิตรอยู่และตระหนักในศักยภาพของตน
3. เพื่อส่งเสริมและร่วมมือช่วยเหลือกันอย่างเข้มแข็งระหว่างสมาชิก
4. เพื่อสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความเข้าใจและยินที่จะแก้ไขปัญหาของกันและกัน
5. เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และด้านสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
6. เพื่อสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งกับประเทศกำลังพัฒนา

³ K.K. Bhargava, "Regionalism : The SAARC Experience," in *Asia Pacific Economic Community?* M.dutta, David Jay Green, Suthiphand Chirathivat and Paitoon Wiboonchutikula eds. (England : Jai Press, 1995), pp.427 - 428.

7. เพื่อสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างสมาชิกในเวทีระหว่างประเทศอัน เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก
8. เพื่อร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ และองค์การระดับภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์หลักทั้ง 8 ประการของ SAARC ได้บ่งบอกถึงความตั้งใจที่จะร่วมมือกันของมวลสมาชิกที่มองเห็นถึงผลประโยชน์ร่วมกันของภูมิภาค นอกจากนี้ในวัตถุประสงค์แต่ละข้อนั้น สังเกตให้ดีแล้วจะมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกันเป็นอย่างดี

SAARC ถือเป็นกลไกหนึ่งในภูมิภาคที่แสดงถึงกรอบความร่วมมือระหว่างสมาชิกในภูมิภาคเอเชียใต้ได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะประสบปัญหาบ้างก็ตาม แต่การดำเนินอยู่ของ SAARC จนถึงทุกวันนี้ซึ่งย่างเข้าสู่ทศวรรษที่ 2 แล้วย่อมแสดงให้เห็นการเติบโตขึ้นของความร่วมมือในภูมิภาค ถึงแม้ว่าในขณะเดียวกันความขัดแย้งในภูมิภาคจะยังไม่หมดลงไปก็ตาม จึงกล่าวได้ว่า SAARC ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกประสานความร่วมมือทั้งภายในภูมิภาค และภายนอกภูมิภาคได้เป็นอย่างดี ซึ่งกลไกในการดำเนินการรวมถึงการพัฒนาความร่วมมือในกรอบของ SAARC ทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคจะได้ทำการศึกษากันต่อไป

หลังจากที่มีการก่อตั้ง SAARC แล้วปรากฏว่าองค์กรนี้ได้เข้ามามีบทบาทในด้านความร่วมมือภายในภูมิภาคหลายประการ ทั้งที่ดำเนินการไปด้วยดีและที่มีปัญหาอุปสรรค ซึ่งผู้วิจัยจะแบ่งอธิบายออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ ประเด็นแรกจะประเมินความร่วมมือที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย ๆ ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า และการเปิดเสรีทางการค้า ประเด็นที่สองจะกล่าวถึงความร่วมมือที่ยังประสบปัญหา ซึ่งแบ่งออกเป็นย่อย ๆ ได้แก่ การกำจัดความยากจน การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการต่อต้านการค้ายาเสพติดและการก่อการร้าย

3.1 ความร่วมมือที่ประสบผลสำเร็จ

3.1.1 การพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า

ในทางเศรษฐกิจและการค้าภายในภูมิภาคเอเชียใต้ เมื่อพิจารณาที่ระดับการค้าภายในภูมิภาคในช่วงแรกก็จะพบว่าไม่มีนัยสำคัญ ระหว่างปี ค.ศ.1980 - 1994 การค้าภายในกลุ่ม SAARC เปรียบเทียบกับการค้าโลกยังคงอยู่ในระดับต่ำ (โปรดดูตารางที่ 1) และมีการค้ากันเล็กน้อยเพียงร้อยละ 3 ระหว่างปี ค.ศ.1980 - 1994 การส่งออกภายในภูมิภาคของ

SAARC กับความสัมพันธ์ของการส่งออกของโลกลดลงจากร้อยละ 5 ในปี ค.ศ.1980 เหลือเพียงร้อยละ 4 ในปี ค.ศ.1994

ตารางที่ 2 การค้าภายในของภูมิภาคเอเชียใต้ต่อความสัมพันธ์กับการค้าโลก

ปี ค.ศ.	การค้าภายในภูมิภาคเอเชียใต้ ส่งออกและนำเข้า (ล้าน US\$)	การค้าโลกของภูมิภาคเอเชียใต้ ส่งออกและนำเข้า (ล้าน US\$)	อัตราการการค้าภายในของภูมิภาค เอเชียใต้ต่อการค้าโลก (%)
1980	1210.0	37885.3	3.2
1985	1088.7	43759.5	2.4
1990	1584.7	65490.0	2.4
1994	2919.0	83110.0	3.5

ที่มา: ประมาณจาก Direction of Trade Statistics Yearbook 1985, 1992, 1995, International Monetary Fund, Washington, D.C.

จากระดับการค้าที่ลดต่ำลงเป็นผลให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ซึ่งมีประชากรมากถึง 1 ใน 5 ของประชากรโลกมีการพึ่งพาทางเศรษฐกิจในระดับต่ำและทำให้เป้าหมายของ SAARC ในการช่วยเหลือและส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจดำเนินไปด้วยความยากลำบาก ผู้นำสมาชิก SAARC อาทิ นายนาวาซ ชารีฟ (Navaz Sharif) นายกรัฐมนตรีแห่งปากีสถานยังได้กล่าวก่อนหน้าที่จะมีการประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศโคลัมเบีย ค.ศ.1998 ว่า ภูมิภาคเอเชียใต้มีการค้าเพียงร้อยละ 1 ของมูลค่าการค้าโลก ทั้งที่มีประชากรถึง 1 ใน 5 ของประชากรโลก และมีการค้าระหว่างกันเพียงร้อยละ 3 ของการค้าทั้งหมดภายในภูมิภาค นอกจากนี้ยังมีประชากรประมาณ 500 ล้านคนอยู่ในภาวะยากจน⁴ แสดงให้เห็นความวิตกกังวลของผู้นำชาติสมาชิก SAARC ถึงระดับการค้าภายในภูมิภาค ซึ่งมีผลต่อการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาคและการกำจัดความยากจนภายในภูมิภาค โดยสิ่งที่ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดที่กีดกันการค้าในภูมิภาคก็คือ ความสัมพันธ์ที่เลวร้ายระหว่างอินเดียกับปากีสถาน

ระหว่างสมาชิก SAARC มีเพียงประเทศอินเดียเท่านั้นที่มีประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ เทคโนโลยี และทุน ที่จะลงทุนและดำเนินกิจการร่วมกับประเทศสมาชิกในภูมิภาค แสดงให้เห็นถึงศักยภาพความเป็นผู้นำหรือมหาอำนาจของภูมิภาคได้ แต่การลงทุนของอินเดียใน

⁴ **Pakistan Premier Warns on South Asia Trade.** (BBC World Service, 29 April 1998) http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_85000/85572.stm/29/Apr/1998.

ภูมิภาคเอเชียใต้ยังคงมีน้อย และถือว่าประสบความสำเร็จต่ำ ทั้งนี้เพราะความขัดแย้งทางการเมืองและความระแวงสงสัยในเจตนารมณ์ของอินเดียที่รัฐในภูมิภาคเอเชียใต้ไม่ยอมรับความเป็นผู้นำหรือเป็นมหาอำนาจของอินเดีย นอกจากนี้อินเดียยังไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ทุน หรือเทคโนโลยี หรือความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาได้ดังเช่นที่สหรัฐอเมริกาได้รับการยอมรับว่าเป็นมหาอำนาจทางการทหารและญี่ปุ่นได้รับการยอมรับว่าเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ เพราะประเทศสมาชิก SAARC ทุกประเทศแม้แต่อินเดียยังคงได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากประเทศพัฒนาแล้ว และองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา⁵ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund - IMF) เป็นต้น ถึงแม้ว่าอินเดียจะมีตลาดภายในประเทศที่กว้างใหญ่เนื่องจากมีประชากรจำนวนมากที่สามารถจะรองรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้แต่ก็เป็นเพียงปัจจัยที่เอื้ออำนวยเพียงปัจจัยเดียวเท่านั้น เพราะการที่จะเป็นผู้นำภูมิภาคหรือมหาอำนาจจะต้องมีความมั่นคง มีเสถียรภาพ ศักยภาพ สามารถพึ่งตนเองได้และมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นการที่อินเดียยังคงได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินอยู่ยิ่งทำให้ได้รับการยอมรับจากบรรดาประเทศสมาชิก SAARC ยากมากขึ้น และเมื่อพิจารณาที่ปัจจัยทางการลงทุนแล้วจะยิ่งเห็นเด่นชัด โดยในปี ค.ศ.1988 มีกิจการร่วมค้าของอินเดีย 152 โครงการ แต่มีเพียง 24 โครงการ (ไม่ถึง 1 ใน 4) ที่ลงทุนในเอเชียใต้ ขณะที่ร้อยละ 83 กระจายอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแอฟริกา มีเพียงร้อยละ 8 ที่ลงทุนในภูมิภาคเอเชียใต้⁶ จึงเห็นแนวโน้มนโยบายการลงทุนของอินเดียได้ชัดเจนว่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับการลงทุนในภูมิภาคเอเชียใต้เลย

เมื่อการลงทุนในภูมิภาคมีจำกัด ผลก็คือการพึ่งพาระหว่างรัฐถูกจำกัดลง โดยมีปัจจัยที่จะกล่าวถึงการค้าภายในภูมิภาคเอเชียใต้ 4 ประการคือ

1. ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐม (primary producer) ส่งออกสินค้าที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นจึงเป็นการแข่งขันกันเอง
2. ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ มีการเก็บภาษีศุลกากรในอัตราสูง รวมทั้งมีมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร (non - tariff barrier) อีกด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จำกัดการค้าภายในภูมิภาค

⁵ ศิริโรตม์ ภาคสุวรรณ, *ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศโลกที่สาม ศึกษากรณีความล้มเหลว* (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526), หน้า 45.

⁶ Ananya Mukherjee Reed, "Regionalization in South Asia : Theory and Praxis," *Pacific Affairs* 70 (Summer 1997), pp. 240 - 241.

3. การขาดการขนส่งและการเชื่อมโยงของข้อมูลข่าวสารระหว่างประเทศที่เพียงพอในภูมิภาคเอเชียใต้เป็นปัญหาสำคัญสำหรับการขยายปริมาณการค้าภายในภูมิภาค
4. ความแตกต่างทางการเมืองและการขาดความตั้งใจจริงระหว่างผู้นำในภูมิภาคเอเชียใต้ ซึ่งทำให้การค้าภายในภูมิภาคอยู่ในระดับต่ำ

แม้จะมีปัจจัยจำกัดดังกล่าวข้างต้น แต่ก็มี ความพยายามในการสร้างเครื่องมือทางเศรษฐกิจและกรอบทางการค้าเพื่อที่จะช่วยส่งเสริมการค้าภายในภูมิภาค เช่น นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจและนโยบายในการส่งเสริมการลงทุนของประเทศสมาชิก SAARC ความร่วมมือทางด้าน การขนส่ง และความร่วมมือของประเทศสมาชิก SAARC ในข้อตกลงว่าด้วยสิทธิพิเศษทางการค้าเอเชียใต้ (Agreement on SAARC Preferential Trade Arrangement -- SAPTA) เป็นต้น

การปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในประเทศอินเดียและปากีสถานได้ก่อให้เกิดโอกาสของทั้งสองประเทศในการผลิตและส่งออกสินค้าที่หลากหลายมากกว่าการแข่งขันกันเอง โดยจะขึ้นอยู่กับความสามารถของทั้งสองประเทศในการหาตลาดใหม่ทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา แต่สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในปัจจุบันทำให้ภาพการส่งออกของสินค้าภูมิภาคเอเชียใต้ต่อตลาดใหม่ดูไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากเศรษฐกิจโลกในช่วงทศวรรษที่ 1990 กำลังประสบปัญหาการเติบโตที่ช้าลง ประเทศอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ หรือประเทศที่พัฒนาแล้วมีเศรษฐกิจที่เติบโตช้ากว่าทศวรรษที่ 1980 ดังนั้นจึงเป็นการยากที่สินค้าภูมิภาคเอเชียใต้จะสามารถขยายการส่งออกได้อย่างรวดเร็วไปยังประเทศพัฒนาแล้ว และด้วยรูปแบบของการเป็นกลุ่มเศรษฐกิจในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ซึ่งมีลัทธิปกป้องยิ่งทำให้สินค้าภูมิภาคเอเชียใต้เข้าถึงตลาดของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วได้ยากยิ่งขึ้น

ภูมิภาคเอเชียใต้ได้เริ่มส่งเสริมการค้าภายในภูมิภาคและให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกันมากขึ้น สินค้าหลายชนิดได้เริ่มมีการค้าทางตรงระหว่างสมาชิกมากขึ้น เช่น สินค้าประเภทเหล็กและอลูมิเนียม เครื่องจักรกล สิ่งทอ เคมีภัณฑ์ และผลไม้แห้ง และได้ขยายการค้าออกไปสู่ประเทศภายนอกภูมิภาคซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งอินเดียและปากีสถานรวมทั้งประเทศสมาชิก SAARC อื่น ๆ อย่างแท้จริงทั้งในด้านของราคา คุณภาพ และเวลา * นอกจากนี้

* ตามการประมาณการ สินค้าที่อินเดียส่งออกไปยังปากีสถานมีมูลค่าประมาณ 650 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา มีเพียง 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกาคือเป็นการค้าทางตรง ส่วนที่เหลือเป็นการค้าโดยผ่านประเทศที่สาม ตัวอย่างเช่น ปากีสถานมีความ

สินค้าต่าง ๆ ที่นำเข้าโดยเสียต้นทุนสูงจากประเทศที่สามก็สามารถนำเข้าโดยตรงได้จากอินเดีย และด้วยการนำเข้าสินค้าจากอินเดีย ประเทศในกลุ่ม SAARC จะสามารถประหยัดเงินตราต่างประเทศได้

ด้วยสภาพแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปและด้วยเหตุผลของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ดังนั้นในการประชุมสุดยอด SAARC ครั้งที่ 5 ณ กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ ค.ศ.1990 ที่ประชุมสุดยอดได้ร่วมกันพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันไปสู่ประชาธิปไตย การมีเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน การเผชิญหน้ากันในยุคสงครามเย็นได้หมดไป อุปสรรคต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องกีดกันเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนได้ลดน้อยถอยลง และทำให้ความตึงเครียดในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกลดลง กระแสหลักของโลกปัจจุบันคือกระแสแห่งเศรษฐกิจและการบูรณาการเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งเน้นแบบแผนการผลิต การบริโภค และการค้า ภาวะดังกล่าวได้นำโลกก้าวเข้าสู่โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบหลายขั้ว ประเทศที่พัฒนาแล้วมีการรวมตัวกันเพื่อรักษาตลาดของตนเองและรักษาความเป็นผู้นำทางด้านเทคโนโลยีและการแข่งขัน ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นความท้าทายและเป็นโอกาสของภูมิภาคเอเชียใต้ ที่ประชุมสุดยอดได้ตระหนักถึงปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ SAARC ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นก็คือความร่วมมือ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มของการกำหนดทิศทางการร่วมมือไปสู่ความร่วมมือในทางเศรษฐกิจ โดยที่ประชุมได้ทำการตัดสินใจสำคัญร่วมกัน 2 ประการเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของโลกและตอบสนองต่อความท้าทายของกลุ่มภูมิภาคอื่นที่เกิดขึ้น คือ ⁷

1. SAARC ควรเน้นย้ำความร่วมมือในสาขาที่สำคัญคือเศรษฐกิจ นักศึกษา ผู้ประกอบอาชีพ องค์กรเอกชน และสื่อมวลชน ควรช่วยกันผลักดันกระบวนการของ SAARC ไปสู่ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจให้มากขึ้น
2. SAARC ต้องมีความสัมพันธ์กับตัวแสดงอิสระ (independent actors) เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organization -- NGOs) โดยให้องค์กรเหล่านั้นเข้าไปช่วยสร้างความสัมพันธ์ในส่วนที่ SAARC ไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องได้ เช่น ประเด็นปัญหาความขัดแย้งทวีภาคี * นอกจากนี้ SAARC ต้องมีการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ รวมทั้งมีแนวความคิด

ต้องการเครื่องจักรในการผลิตสิ่งทอเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถนำเข้าโดยตรงจากอินเดียได้ในราคาที่ถูกลง แต่บ่อยครั้งต้องนำเข้าผ่านทางยุโรป ซึ่งทำให้ต้องเสียค่าขนส่งในอัตราสูง ค่าเช่า และเกิดปัญหาในการควบคุมคุณภาพ

⁷ Ponna Wignaraya, **Innovative Partnership in the SAARC Process.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/saarc/partner.htm/25/Dec/1998>.

* ตามกฎบัตรของ SAARC ห้าม SAARC เข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นความขัดแย้งทวีภาคี

นวัตกรรม ตลอดจนมีส่วนร่วมร่วมกับกลุ่มอิสระต่าง ๆ อันจะนำมาซึ่งศักยภาพของประชาคมเศรษฐกิจเอเชียได้ และโครงสร้างประชาธิปไตยในประเทศสมาชิก กระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริงและบทเรียนต่าง ๆ จะนำไปสู่การริเริ่มการปฏิบัติเพื่อทำให้จุดมุ่งหมายประสบความสำเร็จ

ในระยะแรกมีความพยายามที่จะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้นโดยมีการตั้งสหพันธ์หอการค้าและอุตสาหกรรมเอเชียใต้ (The SAARC Federation of Chambers of Commerce and Industry -- SCCI) เพื่อเป็นกลไกเบื้องต้นในการประสานความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก

ต่อมาในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ค.ศ.1991 ที่ประชุมได้ตัดสินใจตั้งคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Committee on Economic Cooperation -- CEC) อันเป็นผลมาจากการศึกษาระดับภูมิภาคว่าด้วยการค้า การผลิต และการบริการ (Regional Study on Trade Manufactures and Services) ก่อให้เกิดการค้าภายในประเทศสมาชิก และกำหนดกรอบความร่วมมือในรูปของข้อตกลงสิทธิพิเศษทางการค้า เอเชียใต้รวมไปถึงความร่วมมือในการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงทิศทางของ SAARC ที่จะดำเนินความร่วมมือไปในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า สังคม และสิ่งแวดล้อมภายในภูมิภาค และรวมไปถึงการรวมกลุ่มเป็นเขตการค้าเสรีในภูมิภาค (South Asian Free Trade Area - SAFTA)

แนวโน้มการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคเอเชียใต้เริ่มมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นจากสภาพของโลกซึ่งปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์และกระแสของการค้าเสรี⁸ ทำให้เศรษฐกิจกลายเป็นประเด็นสำคัญเป็นตัวนำการพัฒนาภูมิภาค เริ่มตั้งแต่ในช่วงทศวรรษแรกของ SAARC การประชุมระดับรัฐมนตรี SAARC ที่เกิดขึ้นได้เน้นย้ำถึงความสนใจร่วมกันของประเทศสมาชิก และเป็นส่วนหนึ่งของการปรึกษาหารือร่วมกันเกี่ยวกับประเด็นทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การประชุม 6 ครั้ง ระดับผู้วางแผนในปี ค.ศ.1983 และอีก 5 ครั้งระหว่างปี ค.ศ.1987 - 1991 การประชุมเหล่านี้ได้ริเริ่มความร่วมมือในสาขาสำคัญเช่น การค้า การผลิต การบริการ ความต้องการขั้นพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ข้อมูลพื้นฐานว่าด้วยตัวบ่งชี้ทางเศรษฐกิจ-สังคม เทคนิคของรูปแบบพลังงาน เทคนิคของรูปแบบการวางแผน และยุทธศาสตร์การบรรเทาความยากจน โดยในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ.1991 ได้มีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Committee on Economic Cooperation -- CEC) ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงพาณิชย์ (the Commerce Secretaries) ของแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อเป็นผู้กำหนดประเด็น

⁸ Ananya Mukherjee Reed, *op.cit.*, p.235.

โครงการและวิธีการในสาขาของความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการค้า ตลอดจนรับผิดชอบดูแล และตัดสินใจเกี่ยวกับการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าภายใต้กรอบของ SAARC พิจารณารายงานของ คณะทำงานระหว่างรัฐบาล (Inter-Governmental Group -- IGG) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญระหว่างรัฐบาล (Inter-Governmental Expert Group -- IGEG) คณะกรรมการร่วม (Committee of Participation -- COP) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านศุลกากร กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านการลงทุน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านกำหนดยุทธศาสตร์ (standardization) รวมทั้งพบทบทวนกระบวนการตัดสินใจของที่ประชุมรัฐมนตรีพาณิชย์ SAARC (SAARC Commerce Ministers) ซึ่งทำให้กระบวนการของความร่วมมือมีความก้าวหน้า

คณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (CEC) ยังได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการขนส่งขั้นพื้นฐานและการอำนวยความสะดวกในการขนส่ง และได้เสนอต่อสมาชิกรัฐมนตรี ในการประชุมครั้งที่ 11 เดือนกรกฎาคม ค.ศ.1992 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ให้มีการปรับปรุงการขนส่งขั้นพื้นฐานและการอำนวยความสะดวกในการขนส่งในภูมิภาคเพื่อเร่งรัดการเติบโตของการค้าในภูมิภาคและนอกภูมิภาค จากการศึกษาดังกล่าวเป็นผลให้เกิดข้อตกลงระหว่างอินเดียกับปากีสถานในการให้บริการขนส่งผู้โดยสารโดยรถประจำทางระหว่างประเทศระหว่าง กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย กับเมืองลาฮอร์ ประเทศปากีสถาน เป็นระยะทาง 500 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 14 ชั่วโมง⁹ รวมถึงการขยายรางรถไฟในประเทศเมียนมาร์ บังกลาเทศ อินเดีย ปากีสถาน อิหร่าน เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งให้รวดเร็ว โดยโครงการนี้จะลดต้นทุนการขนส่งจากประเทศสิงคโปร์ไปสู่ทวีปยุโรปได้ร้อยละ 25 และลดระยะเวลาในการขนส่งได้ 3 สัปดาห์¹⁰ อันเป็นประโยชน์ต่อภูมิภาคเอเชียใต้โดยตรง

นอกจากการริเริ่มโดย SAARC แล้ว บรรดาประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียใต้ยังใช้นโยบายในการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศอีกด้วย เช่น ประเทศบังกลาเทศอนุญาตให้ต่างชาติเป็นเจ้าของกิจการโดยใช้ทุนจากต่างประเทศร้อยละ 100 ไม่มีข้อกำหนดในการลงทุนแต่ได้ยกเว้นสาขาการลงทุนที่สงวนไว้เพียง 5 สาขา ประเทศอินเดียอนุญาตให้ต่างชาติเป็นเจ้าของกิจการโดยใช้ทุนจากต่างประเทศร้อยละ 51 แต่ในบางกิจการอาจเพิ่มเป็นร้อยละ 75 และ ร้อยละ 100 ศรีลังกามีการดึงดูดให้อินเดียเข้ามาร่วมทุนในกิจการร่วมค้า (joint venture) เมื่อปลายปี ค.ศ.1995 มีกิจการร่วมค้ากับอินเดีย 30 โครงการ ซึ่ง 132 โครงการกำลัง

⁹ **Bus to Lahore Gets Final Clearance.** (The Economic Times, 12 Feb 1999) http://www.saarcyellowpages.com/Bus_to_Lahore_gets_final_clearance.html/15/Feb/1999.

¹⁰ **South Asian Rail Corridor by Year-End.** (Business Standard, 26 Feb 1999) http://www.saarcyellowpages.com/South_asian_rail_corridor_by_year_end.html/15/Feb/1999.

ดำเนินการอยู่ และประมาณร้อยละ 50 ของการดำเนินการอยู่ในภาคการผลิตและการบริการ นอกจากนั้นเป็นภาคอุตสาหกรรม เนปาลอนุญาตให้ต่างชาติลงทุนเป็นหุ้นส่วนใหญ่ในอุตสาหกรรมขนาดกลาง (ประมาณวงเงิน 10 - 50 ล้านดอลลาร์) และสามารถเพิ่มการลงทุนเป็นร้อยละ 100 ในโครงการขนาดใหญ่ (มากกว่า 50 ล้านดอลลาร์) และได้อนุญาตให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในทุกด้านยกเว้น ในอุตสาหกรรมนุหรี การป้องกัน และแอลกอฮอล์ ปากีสถานได้ยอมรับนโยบายการค้าเสรี ด้วยการกำหนดมาตรการปกป้องเงินทุนเพื่อเป็นการคุ้มครองต่างชาติที่นำเงินเข้ามาลงทุน อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวของปากีสถานยังคงมีข้อจำกัดต่ออินเดีย ส่วนประเทศสมาชิกอื่นในภูมิภาคสามารถเข้าสู่ตลาดของปากีสถานได้อย่างเสรี¹¹

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอจากฝ่ายการเมืองและนักวิชาการ ของประเทศสมาชิก SAARC เกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของศรีลังกา ได้เรียกร้องให้มีการลงทุนข้ามชาติในภูมิภาคเอเชียใต้โดยใช้วัตถุดิบจากประเทศสมาชิกบางประเทศหรือทุกประเทศ ควรมีที่ตั้งการผลิตในหนึ่งหรือหลายประเทศ ใช้บุคลากรจากทุกประเทศ และขยายตลาดให้ครอบคลุมทั่วภูมิภาคและทั่วโลก โดยอินเดียซึ่งมีศักยภาพในการลงทุนควรริเริ่มการลงทุนเป็นอันดับแรก ตามด้วยศรีลังกา ปากีสถาน และบังคลาเทศ แต่การลงทุนข้ามชาติระหว่างสมาชิกลีนี้จะมีขึ้นได้ต้องมีข้อยกเว้น 2 - 3 ประการ ได้แก่ จะต้องไม่มีประเทศใดทำให้ยุทธศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียใต้เปลี่ยนแปลงไปนั่นก็คือจะต้องไม่มีแนวคิดหรือเหตุการณ์อันร้ายแรงที่นำไปสู่การย้ายฐานการผลิตสินค้า (เช่น การปฏิวัติ รัฐประหาร การยึดอำนาจ เป็นต้น) ยุทธศาสตร์ทางการตลาดของประเทศจะต้องไม่เปลี่ยนแปลงและในขณะเดียวกันจะต้องร่วมมือกัน ไม่ควรจะมีข้อจำกัดขอบเขตความร่วมมือกับประเทศสมาชิกใดเพียงประเทศเดียว สังเกตได้จากประเทศอินเดียซึ่งมีบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กซึ่งแผ่ขยายไปทั่วโลก แนวคิดในการดำเนินกิจการร่วมค้าจึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อภูมิภาคเอเชียใต้ ประเทศอินเดียได้ร่วมกิจการร่วมค้ากับประเทศศรีลังกา บังคลาเทศ และเนปาล ภายใต้ชื่อบริษัท เช่น TATES, CEAT, ACE เป็นต้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือสินค้าซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นสินค้าที่สามารถทำกิจการร่วมค้าได้ โดยอินเดียมีผู้เชี่ยวชาญและเทคโนโลยี ประเทศเนปาล ภูฏาน ศรีลังกา และมัลดีฟส์ มีความเหมาะสมที่จะส่งออกซอฟต์แวร์ บริษัทของอินเดียสามารถร่วมค้ากับผู้ลงทุนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาซอฟต์แวร์ได้ ซึ่งรวมทั้งการฝึกอบรมบุคลากร การสร้างสาธารณูปโภค การตลาด การสื่อสาร ถึงแม้ว่าจะมีความได้เปรียบในกิจการร่วมค้า แต่ SAARC ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญอย่าง

¹¹ Ananya Mukherjee Reed, *op.cit.*, p.247.

พอเพียงที่จะส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทุนหรือกิจการร่วมค้า จึงมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกัน ดังต่อไปนี้¹²

1. เริ่มกระทำการเจรจาสำหรับการลงทุนระหว่างสมาชิก SAARC
2. มีนโยบายการลงทุนไปในทิศทางเดียวกันกับทุกสมาชิก (harmonizing investment policy)
3. สร้างข้อมูลพื้นฐานเพื่อสนับสนุนกิจการร่วมค้า
4. แลกเปลี่ยนผู้ลงทุน

ข้อเสนอของกลุ่มนักวิชาการอิสระ (The Independent Group on South Asian Co-operation -- IGSAC) ซึ่งได้รับการก่อตั้งจากสมาคมเครือข่ายวิสัยทัศน์เอเชียใต้ (South Asian Perspectives Network Association -- SAPNA) ในปี ค.ศ.1991 กลุ่มนักวิชาการอิสระ (IGSAC) ประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคและกระบวนการของ SAARC ได้แก่ นักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักประวัติศาสตร์ เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศนอกราชการ ร่วมกันเจ้าหน้าที่ในกระบวนการของ SAARC คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ รวม 15 คน สมาชิกในกลุ่มได้ใช้ประสบการณ์ แนวคิดของตนร่วมอภิปรายและสังเคราะห์บทสรุปจากรายงานการศึกษาของนักศึกษาและผู้วิจัย โดยใช้เวลาในการประชุม สังเคราะห์ และอภิปราย เป็นระยะเวลา 1 ปี ในรายงานได้สรุปหัวข้อสำคัญ 3 ประการคือ¹³

- 1) เอเชียใต้มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีระบบนิเวศร่วมกัน และมีค่านิยมพื้นฐานร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ของประชาคมเอเชียใต้ที่เป็นเอกภาพบนความหลากหลายได้
- 2) เอเชียใต้ยังคงเผชิญกับปัญหาความยากจน การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เชื่องช้า การพัฒนาไม่สม่ำเสมอ ปัญหาประชากรมากเกินไป การใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง การใช้จ่ายทางด้านอาหารในสัดส่วนที่สูง การแข่งขัน การสะสมอาวุธ ปัญหาพหุสังคม ซึ่งผลักดันให้ภูมิภาคเอเชียใต้มีความแตกต่างกับเศรษฐกิจและการเมืองของโลก

¹² **South Asian Multinationals.** (SAARC Scan, October 1998) http://www.saarc-sec.org/saarc/Oct_issue.html/
26/Oct/1998.

¹³ Ponna Wignaraya, *op.cit.*

- 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนามนุษย์ให้ยั่งยืนได้ซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงการกระจายอำนาจและความเคลื่อนไหวทางสังคมอันทำให้คนยากจนต้องการการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง และรัฐบาลที่ดี

กลุ่มนักวิชาการอิสระ (IGSAC) ได้ย้ำถึงความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง รายงานได้สรุปว่า ไม่มีประเทศในเอเชียใต้ประเทศใดที่จะสามารถแก้ปัญหาได้เพียงประเทศเดียว ความร่วมมือเป็นสิ่งจำเป็น พร้อมกับได้เสนอให้ดำเนินการในสาขาความร่วมมือที่สำคัญดังต่อไปนี้¹⁴

- การตั้งคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการกำจัดความยากจน (Independence Commission on Poverty Alleviation) ในเอเชียใต้
- การตั้งระบบสำรองอาหาร (a Food Security System) ซึ่งเชื่อมโยงกับสิทธิที่จะได้รับอาหารและสิทธิการทำงานของคนยากจน
- การตั้งเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (a South Asian Free Trade Area)
- การตั้งสหภาพการชำระเงินเอเชียใต้ (a South Asian Payments Union) ที่จัดการโดยธนาคารชาติของภูมิภาค
- การตั้งกองทุนพัฒนาเอเชียใต้ (a South Asian Development Fund)

ทั้ง 5 สาขานี้ไม่เพียงแต่จะเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดแต่ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ประชาคมเศรษฐกิจเอเชียใต้ประสบความสำเร็จ IGSAC ได้เสนอรายงานดังกล่าวที่มีชื่อว่า “ SAARC Moving Towards Core Areas of Co-operation ” ต่อที่ประชุมสุดยอด SAARC ครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ในปี ค.ศ.1991 ซึ่งที่ประชุมได้ร่วมกันลงนามรับรองรายงานดังกล่าวและได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอนแล้ว

ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า ยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาตลอดจนถึงปัจจุบัน โดยในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ได้มีการตัดสินใจร่วมกันในการจัดตั้งเครือข่ายการวิจัยว่าด้วยเศรษฐกิจการเงินโลก (Network of Researchers on Global Financial and Economic Issue) ซึ่งได้มีการประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 - 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1999 ที่กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา¹⁵ เครือข่ายดังกล่าวประกอบด้วยตัวแทนจากภาคเอกชน ธนาคารกลาง รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องทางด้านเศรษฐกิจ สถาบันการวิจัย นักเศรษฐศาสตร์ ผู้แทนภาครัฐ และผู้ที่รับผิดชอบในการกำหนด วิเคราะห์ นโยบายเพื่อช่วยให้

¹⁴ Ponna Wignaraya, *op.cit.*

¹⁵ **Global Financial and Economic Issues Launched.** (SAARC Newsletter, March-April 1999) http://www.saarc-sec.org/saarc2saarcnews_april99.htm/26/Oct/1999.

SAARC สามารถเผชิญกับโลกทางการเงิน และการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาภูมิภาค โดย ดร.กามินิ โคเรีย (Dr.Gamini Corea) ประธานเครือข่ายกล่าวว่า ¹⁶ เครือข่ายจะเน้น ประเด็นเศรษฐกิจภายนอกและอิทธิพลของเศรษฐกิจต่อประเทศสมาชิกแต่ละประเทศและต่อภูมิภาคเอเชียใต้ โดยจะตรวจสอบสภาพเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของภูมิภาค เช่น วิกฤตเศรษฐกิจเอเชียตะวันออก การประชุมองค์การการค้าโลก นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะกำหนดมาตรฐานสิ่งแวดล้อม มาตรฐานแรงงาน และประเด็นอื่น ๆ ที่จำกัดการเข้าถึงตลาดในประเทศพัฒนาแล้ว สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา วิถีปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยของอาหาร อนามัย การบรรจุภัณฑ์และฉลาก เป็นต้น

ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าภายในภูมิภาค จะเห็นได้ว่าการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอนมาตลอด และอยู่ในความสนใจของบรรดาระดับผู้นำชาติสมาชิกทำให้มีแนวโน้ม ในการพัฒนาเป็นไปในทางที่ดี และเมื่อดูจากระดับการค้าโดยรวมภายในภูมิภาคเพิ่มขึ้นจาก 3.16% ในปี ค.ศ.1990 ไปเป็นร้อยละ 4.25 ในปี ค.ศ.1996 ¹⁷ ยิ่งทำให้เห็นความชัดเจนของแนวโน้มของความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าของบรรดาชาติสมาชิกได้เป็นอย่างดี ในการพัฒนาเศรษฐกิจการค้านี้มีความเกี่ยวพันและส่งผลกระทบต่อการเปิดเสรีทางการค้าภายในภูมิภาค ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

3.1.2 การเปิดเสรีทางการค้า

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 อันเป็นช่วงที่สงครามเย็นได้สิ้นสุดลง ระบบโลกได้เปลี่ยนแปลงจาก 2 ขั้วอำนาจไปเป็นหลายขั้วอำนาจและประเด็นทางการเมืองที่เคยมีความสำคัญกลับลดบทบาทลง ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจกลับเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งได้เคลื่อนไหวในทางรวมตัวกันก่อให้เกิดกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community -- EEC) ซึ่งได้พัฒนาจนเป็นสหภาพยุโรป (European Union -- EU) องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation -- APEC) เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Area -- NAFTA) เขตการค้าเสรียุโรปตะวันตก (European Free Trade Area -- EFTA) เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area -- AFTA) เป็นต้น

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Tahir Ahmad Khan, The Sidling of SAARC. (The Dawn of Pakistan, 27 March 2000) <http://www.dailystarnews.com/200003/24/n0032408.htm/24/Mar/2000>.

ภูมิภาคเอเชียใต้ได้สังเกตเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยผู้นำชาติสมาชิกของ SAARC ทั้ง 7 ชาติ ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ค.ศ.1991 ได้ตัดสินใจก่อตั้งความตกลงว่าด้วยสิทธิพิเศษทางการค้า (Agreement on SAARC Preferential Trading Arrangement -- SAPTA)

ข้อตกลงดังกล่าวได้ลงนามในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 7 ณ กรุงดักกา ประเทศบังกลาเทศ ค.ศ.1993 ซึ่งก่อให้เกิดกรอบของการค้าเสรีอย่างเป็นขั้นตอนภายในภูมิภาค และการเจรจาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อลดหย่อน (concession) ทางการค้าว่าด้วยมาตรการทางภาษีศุลกากร (tariff measure) และที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร (non-tariff measure) SAPTA มีบทบัญญัติที่ให้สิทธิพิเศษและข้อปฏิบัติอันเป็นคุณแก่ประเทศสมาชิกที่ด้อยพัฒนาในภูมิภาคได้แก่ เนปาล ภูฏาน มัลดีฟส์ และ บังกลาเทศ และยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการปกป้องตลาด และมาตรการดูแลการชำระเงิน ซึ่งปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับใช้วันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1995

แนวความคิดในการเปิดเสรีทางการค้าได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในช่วงทศวรรษที่ 2 ของการก่อตั้ง SAARC และเป็นแนวความคิดที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ โดยในที่ประชุมสุดยอดครั้งที่ 9 ณ กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ ค.ศ.1997 ได้เห็นชอบตามที่คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ (GEP) เสนอให้ภูมิภาคเอเชียใต้เร่งให้เกิดเขตการค้าเสรี (SAFTA) ภายในปี ค.ศ.2008 - 2010 สหภาพศุลกากร (Customs Union) ในปี ค.ศ.2015 และสหภาพเศรษฐกิจเอเชียใต้ ในปี ค.ศ.2020

ความเป็นมาของการเปิดเสรีทางการค้า

ในการประชุมของสภารัฐมนตรี (Council of Ministers) ครั้งที่ 9 ณ กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1991 มีการลงนามร่วมกันในการศึกษาความเป็นไปได้ในทางการค้า การผลิต การบริการ (Trade Manufactures and Services --TMS) และได้ตัดสินใจก่อตั้งคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Committee on Economic Cooperation -- CEC) ขึ้นเพื่อเป็นกลไกหลักในการแสวงหาความร่วมมือทางเศรษฐกิจของชาติสมาชิก

ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ปี ค.ศ.1991 ผู้นำของประเทศสมาชิก เห็นชอบในการก่อตั้งคณะทำงานระหว่างรัฐบาล (Inter-Governmental Group -- IGG) เพื่อหาหนทางในการทำข้อตกลงร่วมกันในกรอบของสถาบันภายใต้มาตรการพิเศษเพื่อส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศสมาชิก SAARC

คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลได้ทำการศึกษาและพัฒนาร่างข้อตกลงว่าด้วยสิทธิพิเศษทางการค้าเอเชียใต้ ซึ่งได้มีการประชุมกันจำนวน 2 ครั้ง และได้เสนอร่างข้อตกลงดังกล่าวให้คณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจซึ่งได้ลงนามรับรองกรอบข้อตกลง SAPTA และได้เสนอให้กับบรรดาผู้นำชาติสมาชิกในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 7 ณ กรุงดกกา ประเทศบังคลาเทศ เมื่อวันที่ 11 เมษายน ค.ศ.1993 โดยบรรดาผู้นำชาติสมาชิก SAARC ได้มีการลงนามรับรองร่างข้อตกลง SAPTA อย่างเป็นทางการ

หลังจากที่การดำเนินการโดยสมาชิก SAARC เสร็จสมบูรณ์ และตามมาตรา 22 ของ SAPTA ทำให้ข้อตกลงมีผลใช้บังคับต่อประเทศสมาชิกวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1995 เป็นต้นไป SAPTA เป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิพิเศษและการปฏิบัติที่เป็นคุณต่อประเทศสมาชิกที่ด้อยพัฒนา มาตรการที่เป็นคุณต่อประเทศสมาชิกที่ด้อยพัฒนา รวมทั้งบทบัญญัติของมาตรการปกป้อง (safe-guard) และการควบคุมดุลการชำระเงิน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติสมาชิกในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ

ในการประชุมของสภามิตรครั้งที่ 16 ที่กรุงนิว เดลี ประเทศอินเดีย เดือนธันวาคม ค.ศ.1995 ได้มีความเห็นร่วมกันว่าควรพยายามทำให้เขตการค้าเสรีเอเชียใต้เป็นความจริง ดังนั้นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระหว่างรัฐบาล (IGEG) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากประเทศสมาชิกที่ถูกตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (CEC) เพื่อกำหนดขั้นตอนที่จำเป็นอันนำไปสู่การเป็นเขตการค้าเสรี ได้ประชุมกัน 2 ครั้งและมีการอภิปรายกันอย่างรอบด้านและลึกซึ้ง จึงมีมติเห็นด้วยกับร่างนิยามของกลุ่มและได้ส่งร่างต่อคณะกรรมการวางแผน (Board Framework of action plan) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (SAFTA) เพื่อที่จะให้มีการค้าภายในภูมิภาคภายใต้ข้อตกลง SAPTA และเพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค และกลุ่มยังมีความเห็นควรให้รัฐมนตรีพาณิชย์ประชุมกันทุกปี เพื่อเจรจาปรึกษาหารือ และสร้างความเข้าใจในกรอบการค้าระหว่างกัน

กลไกของการเจรจาทางการค้า

ประเทศสมาชิก SAARC ได้มีการเจรจาทางการค้าร่วมกันผ่านทางคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลโดยการเจรจาทางการค้าในรอบแรกเป็นการเจรจาเพื่อเป็นหนทางนำไปสู่ข้อตกลง SAPTA และหลังจากที่ SAPTA มีผลใช้บังคับแล้ว คณะทำงานระหว่างรัฐบาลได้ประชุมเจรจา

ทางการค้ารอบที่ 2 ซึ่งยุติลงหลังจากการประชุมย่อย 4 ครั้ง (ที่ กรุงโคลอมโบ กรุงอิสลามาบัด กรุงนิว เดลี และกรุงกาดมันดู ในเดือนมีนาคม กันยายน ตุลาคม และพฤศจิกายน ค.ศ.1996 ตามลำดับ) สินค้าที่ได้รับสิทธิพิเศษจากการเจรจาทางการค้ารอบที่ 2 มีมากกว่า 2,000 รายการ

ในการประชุมของสภารัฐมนตรีครั้งที่ 19 เมื่อวันที่ 29 - 30 พฤศจิกายน ค.ศ.1997 ที่กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ ได้ย้ำถึงความต้องการที่จะประสานและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ SAFTA ประสบความสำเร็จ ภายในกรอบระยะเวลาปี ค.ศ.2001 (จากที่กำหนดเดิมภายในปี ค.ศ.2010) สภารัฐมนตรีชี้ให้เห็นว่าการเจรจาครั้งนี้จะต้องมีผลลัพธ์ที่มีนัยสำคัญ และมีผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน (equitable benefit) ต่อประเทศสมาชิกทั้งหมด โดยการลดภาษีศุลกากร เพิ่มรายการสินค้าที่จะลดภาษี กำจัดอุปสรรคที่มีใช้ภาษีศุลกากรและโครงสร้างอื่นอันเป็นอุปสรรคต่อการค้าในภูมิภาค ย้ำถึงความสำคัญของความต้องการพิเศษอย่างเพียงพอของประเทศสมาชิกด้อยพัฒนา ด้วยการให้สิทธิพิเศษในการลดหย่อนภาษีทางการค้าบนหลักการของการไม่ต่างตอบแทน (non - reciprocal)¹⁸

เพื่อที่จะทำให้กระบวนการของการเจรจาทางการค้ารอบที่ 3 มีความต่อเนื่องภายใต้ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิพิเศษทางการค้าเอเชียใต้ (SAPTA) คณะทำงานระหว่างรัฐบาล (IGG) จึงได้จัดการประชุมเจรจาทางการค้าเมื่อวันที่ 20 - 22 มกราคม ค.ศ.1998 ณ กรุงกาดมันดู ประเทศเนปาล การประชุมประกอบไปด้วยตัวแทนของประเทศสมาชิกร่วมกับนาย จี เอ็ม มาวดอล (G.M.Maudal) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์จากประเทศบังคลาเทศ และมีผู้แทนจาก SAARC คือนายอชोक เค อาทตรี (Ashok K. Attrı) ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการ SAARC (Director SAARC Secretariat) เป็นผู้เปิดการประชุมซึ่งได้ย้ำถึงความหวังว่าการเจรจาทางการค้า รอบที่ 3 จะสำเร็จลงตามกำหนดเวลาในปี ค.ศ.1998

การเจรจาทางการค้ารอบที่ 3 นี้ มีการแบ่งเป็นการประชุมย่อย ๆ ระหว่างประเทศสมาชิกจำนวนหลายครั้ง ตัวแทนของประเทศสมาชิกได้อภิปรายถึงรายการสินค้าที่จะต้องให้มีการลดหย่อนภาษีศุลกากรเป็นอันดับแรก (request list) และแลกเปลี่ยนรายการสินค้าและข้อมูลในทางการค้าและมาตรการในการควบคุมทางการค้า การเจรจาทางการค้ารอบที่ 3 นี้ได้ยุติลง ณ การประชุมที่กรุงกาดมันดู ประเทศเนปาล เมื่อวันที่ 21 - 23 พฤศจิกายน ค.ศ.1998 โดยที่ประชุมมีการอภิปรายในรายละเอียดของรายการสินค้าซึ่งค้าขายกันหรือที่จะค้าขายกันรวมทั้งขยายขอบเขตของชนิดสินค้าเพื่อให้มีการลดหย่อนภาษีมากขึ้น รวมถึงการกำจัดการปฏิบัติที่เป็น

¹⁸ **Moving Towards SAFTA : Third Round Trade Negotiations Concludes.** (SAARC Newsletter, January -February 1998) <http://www.saarc-sec.org /saarc/jan98.htm/15/Mar/1998>.

การแบ่งแยกและกีดกันทางการค้าในส่วนที่ไม่ใช่ภาษี และให้สิทธิพิเศษแก่ประเทศสมาชิกที่ด้อยพัฒนา ผลของการประชุมเจรจาทางการค้ารอบที่ 3 นี้มีสินค้ามากกว่า 5,500 รายการได้รับสิทธิพิเศษลดหย่อนภาษีศุลกากรตั้งแต่อ้อยละ 5 - 75¹⁹

ทางฝ่ายการเมือง ในการประชุมครั้งที่ 2 ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1998 ที่กรุงอิสลามาบัด ประเทศปากีสถาน โดยมีนายกรัฐมนตรี นาวาซ ชารีฟ ของปากีสถานและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของชาติสมาชิก และมีนาย นาอีม ยู ฮัสซัน (Naem U. Hasan) เลขาธิการ SAARC เข้าร่วมประชุมด้วย

ระหว่างการประชุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของแต่ละชาติสมาชิกได้ แลกเปลี่ยนแนวคิดและข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายการค้าปัจจุบันของแต่ละประเทศและ ขั้นตอนที่จะส่งเสริมกระบวนการค้าเสรีของ SAARC ในกรอบของ SAPTA มีการพิจารณา มาตรการที่กระทำได้จริงเพื่อเร่งให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาค เพิ่มอัตราการไหลเวียนของการค้าภายในภูมิภาค คุ้มครองและส่งเสริมการลงทุนภายในภูมิภาค ส่งเสริมการค้าที่ดึงดูดการลงทุนโดยหลีกเลี่ยงการเก็บภาษีซ้อน จัดระบบพิธีการศุลกากรให้สอดคล้อง และง่ายในการจัดเก็บ ปรับปรุงระบบการขนส่งและโทรคมนาคม และตั้งกลไกการระงับข้อพิพาท ที่มีประสิทธิภาพ

ที่ประชุม ฯ ได้ตัดสินใจว่าประเทศสมาชิกควรจะมีข้อสรุปในการเจรจาทางการค้า รอบที่ 3 ภายใต้ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิพิเศษทางการค้าเอเชียใต้ (SAPTA) โดยกำหนดให้มีสินค้าที่สามารถลดภาษีได้จริง ดังนั้นในช่วงก่อนการประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 บังคลาเทศได้เป็น เจ้าภาพในการประชุมคณะกรรมการร่วม (the SAARC Committee of Participants) ที่กรุงดักกา เมื่อวันที่ 5 - 6 กรกฎาคม ค.ศ.1998 โดยมีนายจี เอ็ม มาวดอล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของ บังคลาเทศเป็นประธาน และประกอบด้วยตัวแทนสมาชิกและตัวแทนจากสำนักงาน เลขาธิการ SAARC คือนายทาเฮอ อิบบาล บัตต์ (Tahir Iqbal Butt) คณะกรรมการร่วมนี้ได้ตั้งขึ้น ตามมาตรา 9 ของข้อตกลง SAPTA

การประชุมได้เริ่มโดยนายจี เอ็ม มาวดอล ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเพิ่ม การค้าภายในภูมิภาคและการเร่งความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าภายในภูมิภาค

¹⁹ News from the South Asian Association for Regional Cooperation third round of SAFTA Negotiations
Concludes. (SAARC Newsletter, December 1998) <http://www.saarc-sec.org/saarc/dec98.htm/16/May/1999>.

นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้ทบทวนข้อตกลงและได้อภิปรายถึงผลประโยชน์ที่เพิ่มพูนขึ้นต่อรัฐสมาชิก จากข้อตกลงดังกล่าวและรับรองว่าการเจรจาการค้ารอบที่ 3 ภายใต้ SAPTA ควรจะสรุปให้เร็วขึ้น

นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐของประเทศสมาชิกได้แก่กรมศุลกากรยังได้มีการจัดประชุมระหว่างผู้แทนกรมศุลกากรของประเทศสมาชิกที่เมืองไจปูร์ (Jaipur) ประเทศอินเดีย ระหว่างวันที่ 24 - 26 สิงหาคม ค.ศ.1998 ซึ่งเป็นการประชุมคณะกรรมการของ SAARC ว่าด้วยความร่วมมือทางศุลกากร ที่ประชุมได้ปรึกษาร่วมกันเพื่อกำหนดแผนการเพื่อทำให้กฎเกณฑ์และพิธีการศุลกากรเป็นไปในแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกัน และง่ายต่อการปฏิบัติกับประเทศสมาชิก

คณะกรรมการ ฯ ได้กำหนดความสอดคล้องของกฎเกณฑ์ทางศุลกากรของประเทศสมาชิก รวมทั้งการเตรียมตัวระบบสินค้าด้วยรหัสที่ขยายเป็น 6 หลัก เพื่อความเหมาะสมของสินค้าภายในภูมิภาค กฎหมายเกี่ยวกับการบรรจุภัณฑ์ หนีบท่อ ขั้นตอนและการขออนุญาต กฎหมาย พิธีการและการจำกัดข้อยกเว้นว่าด้วยของขจรและสินค้าไปรษณีย์ สินค้าที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าชั่วคราวของยานยนต์และสินค้านำเข้าอื่น ๆ และการส่งออกซ้ำในรัฐเดียวกัน และมีความเห็นร่วมกันกับนายสุกุมาร์ จันคาร์ (Sukumar Shankar) คณะกรรมการของศุลกากรประเทศอินเดียถึงความสำคัญของการบูรณาการเศรษฐกิจของภูมิภาค นอกจากนี้ นายทาเฮอร์ อิคบาร์ บัตต์ ยังได้กล่าวแก่ตัวแทนว่าในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 ที่กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ได้ทบทวนถึงกระบวนการที่สร้างขึ้นตามข้อตกลง SAPTA มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ในการเร่งกระบวนการเจรจาการค้าภายใต้ SAPTA ในรอบถัดไป สิทธิพิเศษทางภาษีในข้อตกลงหย่อนควรถูกขยายไปสู่สินค้าซึ่งค้าขายกันอยู่หรือที่น่าจะค้าขายกันได้ การปฏิบัติที่แบ่งแยก (discriminatory practice) และการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษี (non-tariff barrier) ควรถูกกำจัดออกจากระบบ และควรมีมาตรการในการกำจัดอุปสรรคทางโครงสร้างเพื่อเร่งไปสู่เป้าหมายของ SAFTA

ผลของการประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 นี้ ที่ประชุมได้ตัดสินใจที่จะตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญทำการร่างสนธิสัญญาเพื่อสร้างเขตการค้าเสรี อย่างไรก็ตาม ผู้นำของชาติสมาชิกต่างแสดงความเห็นว่าสนธิสัญญาจะต้องมีเรื่องของกรอบระยะเวลาของการเป็นเขตการค้าเสรี มาตรการที่อำนวยความสะดวก บทบัญญัติที่กระจายผลประโยชน์ทางการค้าของทุกรัฐอย่างเท่า

เทียมกัน โดยเฉพาะประเทศเล็ก ๆ และประเทศด้อยพัฒนา รวมถึงกลไกต่างๆ เพื่อชดเชยรายได้ที่สูญเสียไป และได้เน้นถึงการกำหนดให้เสร็จสิ้นภายในปี ค.ศ.2001²⁰

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่า SAARC ได้ดำเนินความร่วมมือเพื่อการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียใต้อย่างเป็นทางการ โดยที่มีประเทศอินเดียให้การสนับสนุนการสร้างเขตการค้าเสรี สืบเนื่องจากระดับผู้นำรัฐบาลของอินเดียคือนายอตัล เบฮารี วัชปายี (Atal Behari Vajpayee) นายกรัฐมนตรีของอินเดีย ได้กล่าวกระตุ้นให้ประเทศสมาชิก SAARC เร่งดำเนินการเพื่อให้ภูมิภาคเอเชียใต้เกิดเป็นเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (SAFTA) ภายในปี ค.ศ.2001 โดยกล่าวว่า “ ข้าพเจ้าหวังว่าเราจะเริ่มเจรจาตามสนธิสัญญาเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (SAFTA) ทันทีที่มีความชัดเจนในรายละเอียดของตารางข้อตกลงหย่อนเพื่อการค้าเสรี รวมทั้งการจัดการปฏิบัติที่ยุ่งยากในทางการค้า กำจัดอุปสรรคที่เป็นภาษีและไม่ใช่อุปสรรค ในกระบวนการนี้ ความต้องการของประเทศสมาชิกที่กำลังพัฒนาจะต้องถูกคำนึงถึงด้วย ”²¹ “ อินเดียพร้อมและเต็มใจที่จะเจรจาข้อตกลงทางการค้าทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ เพื่อให้รวดเร็วยิ่งขึ้น ” นายกรัฐมนตรีอินเดียยังเสนอต่อ SAARC ว่า “ นำไปสู่ความมั่งคั่งด้วยกัน ” เขาประกาศว่า “ เพียงพอแล้วสำหรับแนวคิดที่ไม่เกิดผล เพียงพอแล้วสำหรับชาตินิยม เพียงพอแล้วสำหรับความขัดแย้งทางศาสนา และลัทธิความเชื่อ เพียงพอแล้วสำหรับความยากจนและความล้าหลัง นำพวกเราไปสู่ความมั่งคั่งด้วยกัน สิ่งนี้เป็นเจตนารมณ์ของประชาชน เป็นหน้าที่ของผู้นำ จะต้องไม่สะดุดหยุดลง ” นอกจากนี้ เขายังกระตุ้นให้มีการเชื่อมการค้ากับการลงทุนด้วยการตั้งกิจการร่วมค้า (joint venture) ให้มากขึ้นภายใน SAARC อินเดียจะก้าวเข้าสู่การลงทุนโดยให้ทุนลงทุนอินเดียลงทุนใน SAARC โดยจะเพิ่มการลงทุนเป็น 2 เท่าภายใน SAARC และจะเพิ่มเป็น 15 ล้านเหรียญสหรัฐ (ในปี ค.ศ.1999) “ วิสัยทัศน์ของพวกเราควรมองข้ามพ้น SAFTA ไปสู่การวิวัฒนาการเป็นประชาคมเศรษฐกิจ SAARC (a SAARC Economic Community) ในต้นศตวรรษถัดไป (ค.ศ.2000) ”²²

นายวัชปายี (Vajpayee) ยังได้เน้นหนักในประเด็นทางเศรษฐกิจ การเน้นย้ำของเขาเป็นความพยายามในการประสานงานของประเทศสมาชิก SAARC ที่จะเผชิญกับแนวโน้มเศรษฐกิจโลก 2 ประการคือ โลกาภิวัตน์ และเสรีนิยม ซึ่งได้เสนอว่า “ ผู้ว่าการธนาคารกลางของ

²⁰ **SAARC Leaders Reaffirm Commitment to Regional Cooperation.** (SAARC Newsletter, August 1998)

<http://www.saarc-sec.org/saarc/aug98.htm/19/Dec/1998>.

²¹ กล่าวในที่ประชุมสุดยอด SAARC ครั้งที่ 10 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศโคลอมโบ เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม ค.ศ.1998

²² เรื่องเดียวกัน.

ประเทศสมาชิก และปลัดพาณิชย์ ควรมีการประชุมเจรจานโยบายเศรษฐกิจระดับมหภาคและแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวความคิด ” เขาได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่าอินเดียจะรักษากฎบัตรของ SAARC ซึ่งไม่ควรเข้าไปมีภาระหน้าที่ในเรื่องทวิภาคี เขาย้ำความเข้มแข็งของ SAARC ในกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเจตนารมณ์อันเป็นเป้าหมายในการขจัดความยากจนที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญ และได้เพิ่มเติมว่ามาตรการต่าง ๆ ไม่ควรส่งเสริมแต่ความเจริญเติบโตเท่านั้น แต่ควรจะต้องดึงดูดทุนและทรัพยากรจากต่างประเทศมาสู่ภูมิภาคเอเชียใต้ เช่นเดียวกับการสร้างบรรยากาศเพื่อสันติภาพและการพัฒนา และเพื่อแสดงให้เห็นจุดยืนของอินเดียว่ามีความจริงจังและจริงใจที่จะให้ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจภายในกรอบของ SAARC อินเดียจึงได้ประกาศว่าจากวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1998 อินเดียจะยกเลิกการจำกัดการนำเข้าสินค้า 2,000 รายการจากประเทศสมาชิก SAARC ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงตลาดอินเดียของประเทศสมาชิก นอกจากนี้รัฐบาลของอินเดียได้ตัดสินใจที่จะเพิ่มการลงทุนขึ้นเป็น 30 ล้านเหรียญสหรัฐฯ และเพิ่มการลงทุนในประเทศเนปาลและภูฏาน²³ ให้มากขึ้น แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของผู้นำอินเดียและแนวนโยบายที่เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าภายในภูมิภาค เอเชียใต้ส่งผลให้เกิดบรรยากาศแห่งความร่วมมืออันดีระหว่างสมาชิกและช่วยให้ความร่วมมือของ SAARC ดำเนินต่อไปได้

3.2 ความร่วมมือที่ยังมีปัญหาและอุปสรรค

3.2.1 การกำจัดความยากจน

ภูมิภาคเอเชียใต้มีปัจจัยร่วมกันที่กระทบต่อสมาชิกทุกประเทศได้แก่ความยากจน การมีประชากรจำนวนมากเกินไป การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม การขาดแคลนและแก่งแย่งทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของความขัดแย้ง²⁴

เกี่ยวกับความยากจนถือเป็นประเด็นทางสังคม ที่ได้มีความร่วมมือกันตั้งแต่ในการประชุมสุดยอด SAARC ครั้งแรก ณ กรุงดกกา ประเทศบังคลาเทศ การกำจัดความยากจนเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาสังคมเอเชียใต้ อันเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์หลักของ SAARC ตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานขององค์การ การกำจัดความยากจนถือเป็นเป้าหมายที่บรรดาผู้นำชาติสมาชิกให้ความสนใจและให้ความสำคัญ สังเกตจากแนวคิด “ ความจำเป็นพื้นฐานของภูมิภาคเอเชียใต้ภายในปี ค.ศ.2000 (SAARC 2000 A Basic Need Perspective) ” ซึ่งเกิดขึ้น

²³ **Govt to Double SAARC Investment Ceiling to \$30m.** (Business Standard, 8 August 1999)
<http://www.saarcyellowpages.com/saarc-investment.htm/26/Oct/1999>.

²⁴ Reaz Rahman, “ The Illicit Flow of Small Arms in South Asia, ” **Disarmament** 20 (1997), p.84.

ในที่ประชุมสุดยอดครั้งที่ 4 ณ กรุงอิสลามาบัด ประเทศปากีสถาน ปี ค.ศ.1989 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนในภูมิภาคมีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การศึกษา การดูแลสุขภาพสูงขึ้น พื้นฐาน การวางแผนประชากรและสิ่งแวดล้อมที่ดีและเพียงพอ ก่อนปี ค.ศ.2000 อันเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความยากจนในภูมิภาค และในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ณ กรุงมาดี ประเทศมัลดีฟส์ ปี ค.ศ.1990 ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันถึงความจำเป็นของการมีที่อยู่อาศัยของประชาชนในภูมิภาค ด้วยการใช้เทคโนโลยี ความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ภายในภูมิภาค จึงได้กำหนดให้ปี ค.ศ.1991 เป็นปีแห่งที่อยู่อาศัย (SAARC Year of Shelter) และในการประชุมครั้งต่อมามีการเน้นย้ำอย่างต่อเนื่องว่าที่อยู่อาศัยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน และรัฐบาลของประเทศสมาชิกควรอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการมีที่อยู่อาศัย โดยกระตุ้นให้ประเทศสมาชิกดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนทุกคน “ Shelter for All by the Year 2000 ” ก่อนปี ค.ศ.2000

แต่การดำเนินงานแก้ปัญหาในช่วง 5 ปีแรกหลังการก่อตั้งองค์การ มีอุปสรรคมากมายหลายประการ เช่น ปัญหาความหวาดระแวงระหว่างประเทศสมาชิก ปัญหาข้อพิพาทระหว่างอินเดียกับปากีสถาน ปัญหาสังคมและการเมืองภายในประเทศสมาชิก ภาวะสงครามเย็น เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในภูมิภาคโดยตรงและส่งผลกระทบต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไปจากภูมิภาคและทำให้การแก้ไขปัญหาความยากจนยังอยู่ในขั้นดำเนินการ เมื่อภาวะสงครามเย็นสิ้นสุดลง ประเด็นทางเศรษฐกิจและการค้ามีบทบาทมากขึ้น บรรดาผู้นำชาติสมาชิกต่างเล็งเห็นถึงประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการค้า ซึ่งจะช่วยทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและช่วยแก้ปัญหาความยากจนในอีกทางหนึ่ง ดังนั้น บรรดาผู้นำชาติสมาชิกทั้ง 7 จึงมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศ ศรีลังกา ปี ค.ศ.1991 ดังนี้คือ สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกคือการกำจัดความยากจนที่เกิดขึ้นในภูมิภาค และได้ตัดสินใจร่วมกันตั้งคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการกำจัดความยากจน (Independence South Asia Commission on Poverty Alleviation -- ISACPA)²⁵ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจากประเทศสมาชิกที่ร่วมกันศึกษาในทางลึกในประเทศสมาชิก และรายงานการศึกษาต่อผู้นำที่การประชุมสุดยอดครั้งที่ 7 ณ กรุงดกกา ประเทศบังกลาเทศ ปี ค.ศ.1993 ซึ่งได้มีมติเอกฉันท์รับรายงานของคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการกำจัดความยากจน (ISACPA) ในการกำจัดความยากจนให้หมดไปจากเอเชียใต้ภายในปี ค.ศ.2002 รวมถึงยุทธศาสตร์

²⁵ **The Sixth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/6ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

ทางสังคม นโยบายกระจายการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานคนขนาดเล็ก และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การประชุมสุดยอดในครั้งนี้ 7 นี้ได้เน้นในเรื่องของสิทธิในการทำงานและการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นสิ่งที่ควรได้รับเป็นลำดับแรก ได้เน้นย้ำในการเชื่อมจุดวิกฤติระหว่างความพยายามของประเทศสมาชิกในการกำจัดความยากจนให้ประสบผลสำเร็จ และรวมถึงการประสานความร่วมมือจากภายนอกภูมิภาค²⁶

การประชุมสุดยอดครั้งนี้ได้กระตุ้นประเทศที่มีสภาพทางเศรษฐกิจดีให้สร้างบรรยากาศสนับสนุนการกำจัดความยากจนและเน้นความต้องการที่จะเจรจากับประเทศหรือองค์การที่ให้การสนับสนุนในวัตถุประสงค์นี้ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) ในการประชุมปฏิบัติการอย่างไม่เป็นทางการว่าด้วยการกำจัดความยากจนในเอเชียใต้ระหว่าง SAARC กับธนาคารโลก (SAARC/World Bank Informal Workshop on Poverty Reduction in South Asia) ที่เมืองแอนนาโพลิส (Annapolis) ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ.1993 นอกจากนี้ SAARC ยังร่วมมือกับโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และคณะกรรมการว่าด้วยเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิกของสหประชาชาติ (ESCAP) ในการกำจัดความยากจนในภูมิภาคเช่นเดียวกัน

ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 8 ณ กรุงนิว เดลี ประเทศอินเดีย เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1995 ได้มีการลงนามรับรองของบรรดาผู้นำสูงสุดของชาติสมาชิก ตามที่รัฐมนตรีการคลัง/วางแผนของประเทศสมาชิกได้เห็นชอบในการประชุมรัฐมนตรีการคลัง/วางแผนที่กรุงดกกา ประเทศบังคลาเทศ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1994 จัดตั้งกลไก 3 ระดับ สำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลว่าด้วยการกำจัดความยากจนประกอบด้วย²⁷

1. กลุ่มเลขาธิการ (Group of Secretaries) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดความยากจนและการพัฒนาสังคมในประเทศสมาชิก และในการประชุมของกลุ่มที่กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดียได้มีการกำหนดประเด็นการกำจัดความยากจนในภูมิภาคเสนอต่อรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดความยากจนและการพัฒนาสังคมของประเทศสมาชิก SAARC ซึ่งเน้นถึงความต้องการเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเน้นว่าการกำจัดความยากจนเป็นสิ่งที่ต้องกระทำในลำดับ

²⁶ **The Seventh SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/6ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

²⁷ **Poverty Eradication.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/saarc/chapter3.html/26/Oct/1999>.

แรกสุดในประเทศสมาชิกและเพื่อให้แน่ใจว่ามีทรัพยากรที่เพียงพอและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามเจตนารมณ์นี้ และยังสามารถเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการกำจัดความยากจนกำหนดไว้ในแผน วิธีการ ผ่านทางสถาบันและกระบวนการตั้งแต่ในระดับเริ่มต้น กระตุ้นให้ประเทศสมาชิกพัฒนากลไกในการประเมินแผนกำจัดความยากจนและพัฒนาตัวบ่งชี้ทางเศรษฐกิจ-สังคมที่เหมาะสม

2. กลุ่มเลขานุการการคลัง/วางแผน (Finance/Planning Secretaries) กลไกที่ 2 นี้ จะรับรองประเด็นจากกลุ่มที่ 1 และยังพิจารณาเน้นย้ำว่าการกำจัดความยากจนควรมองเป็นภาพรวมโดยเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การจ้างงานที่มีเสถียรภาพในระดับเศรษฐกิจมหภาค ย้ำถึงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ทั้งหมด และได้ย้ำถึงความต้องการที่จะปรับปรุงโครงการ วิธีการ ในการกำจัดความยากจนผ่านทางกระจายอำนาจ
3. กลุ่มรัฐมนตรีการคลัง/วางแผน (Finance/Planning Ministers) ทำหน้าที่พิจารณารายงานของกลุ่มที่ 2 ให้คำรับรองรายงานและยื่นต่อที่ประชุมสุดยอดผ่านทางสภารัฐมนตรี SAARC

ถึงอย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาความยากจนยังคงมีอุปสรรคอยู่มาก นายเค อาร์ เวนูโกปาล (K. R. Venugopal) สมาชิกของคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการกำจัดความยากจน (ISACPA) และที่ปรึกษานโยบายภูมิภาคอาวุโสได้แสดงความเห็นว่าการกำจัดความยากจนให้หมดไปจากภูมิภาคเป็นงานที่ไม่สามารถดำเนินไปสู่ความสำเร็จได้ด้วยองค์กรหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงหน่วยงานเดียว ในระยะแรกโครงการและทรัพยากรในการกำจัดความยากจนยังมีอยู่จำกัด จะต้องเพิ่มขึ้นอย่างรีบด่วน และสิ่งที่ควรทำเป็นอันดับแรกคือส่งเสริมความพยายามขององค์กรต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโดยสมัครใจ ส่งเสริมการกระจายอำนาจในการปกครองตนเองของประชาชน ส่งเสริมให้คนยากจนมีสิทธิในข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นเครื่องรับประกันความสำเร็จ²⁸ การกำจัดความยากจนยังคงเป็นงานที่สำคัญและได้รับการเน้นย้ำจากที่ประชุมสุดยอด SAARC อย่างต่อเนื่องเพื่อเร่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางเอาไว้

²⁸ K. P. Venugopal, **Poverty Eradication**. (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/saars/poverty.htm/>
15/May/1999.

ประธานาธิบดีโมมูน อับดุล เกยูม (Maumoon Abdul Gayoom) แห่งประเทศมัลดีฟส์ ถึงกับกล่าวว่า “ เป็นการตัดสินใจที่สะท้อนเป้าหมายที่สูงและเป็นการเร่งด่วนเกินไป ”²⁹ ที่ จะกำจัดความยากจนให้หมดไปจากภูมิภาคภายในปี ค.ศ.2002 นอกจากนี้คณะกรรมการอิสระว่า ด้วยการกำจัดความยากจน (ISACPA) ยังพบว่าอุปสรรคในการกำจัดความยากจนในภูมิภาคคือ การไม่มีส่วนร่วมของคนยากจนในการกำหนดกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถแก้ปัญหาความ ยากจนได้ อีกทั้ง SAARC ยังไม่ใช่องค์กรที่หาทุนได้เอง ดังนั้นการที่จะกำจัดความยากจนให้ หมด ไปจากภูมิภาคจึงขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจของแต่ละประเทศสมาชิกที่จะต้องมีความจริงจังใน การแก้ไขปัญหานี้

ในที่ประชุมสุดยอดครั้งที่ 10 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ปี ค.ศ.1998 ที่ ประชุมได้ทบทวนกระบวนการความร่วมมือทางภาคสังคม พิจารณาเห็นถึงความจำเป็นในการ พัฒนา และได้ตัดสินใจที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาให้มากกว่าแผนปฏิบัติการของแต่ละชาติ สมาชิก ด้วยการกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการระดับภูมิภาค และได้เห็นพ้องต้องกันว่า SAARC ควรพัฒนากฎบัตรทางสังคม (social charter) เน้นย้ำเป้าหมายในการกำจัดความยากจน รักษา ระดับประชากรในภูมิภาค ส่งเสริมบทบาทของสตรี สร้างกลุ่มเยาวชน พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมสุขภาพและการโภชนาการ และปกป้องคุ้มครองเด็ก โดยให้สมาชิกรัฐมนตรีร่วมกันร่างกฎ บัตรทางสังคมต่อไป³⁰ แต่อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาคความยากจนยังคงมีอุปสรรคมาก

3.2.2 การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากประเทศบังคลาเทศ อินเดีย เนปาล และปากีสถาน ได้รับความเสียหาย จากภัยพิบัติทางธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำท่วม พายุไซโคลน แผ่นดินไหว อยู่เนื่อง ๆ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เช่น น้ำท่วมใหญ่ที่บังคลาเทศในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1974 แผ่นดินไหวที่เมืองสวัต (Swat) และเมืองฮาซารา (Hazara) ประเทศปากีสถานในเดือนมกราคม ค.ศ.1975 พายุไซโคลน ได้เข้าทำลายเมืองเอริซาร์ บังคลาเทศในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1985 น้ำท่วมใหญ่ในบังคลาเทศ เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ.1988³¹ โดยภัยพิบัติอันเกิดจากน้ำท่วมในบังคลาเทศได้คร่าชีวิตผู้คน

²⁹ Maumoon Abdul Gayoom, **Focus on Poverty** (Department of Public Information, 1998) http://www.un.org/Pubs_chronicle/1998/issue1/0198p8.htm/22/Aug/1999.

³⁰ **The Tenth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/10thdecl.htm/> 15/Nov/1999.

³¹ Hasan-Askari Rizvi, *op.cit.*, pp.53 - 57.

ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นจำนวนถึง 700,000 คน³² หรือในปัจจุบันภัยพิบัติทางธรรมชาติจากแผ่นดินไหวที่รัฐกุจราต เมื่อวันที่ 26 มกราคม ค.ศ.2001 ซึ่งทำให้ผู้คนเสียชีวิตถึง 30,000 คน และเกิดความเสียหายคิดเป็นมูลค่า 4,540 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ³³ แสดงให้เห็นว่าภูมิภาคเอเชียใต้ได้รับผลกระทบบกภัยพิบัติทางธรรมชาติอยู่เสมอ ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 3 ณ กรุงกาดมันดู ประเทศเนปาล ปี ค.ศ.1987 ที่ประชุมสุดยอดได้มีความเห็นร่วมกันในการศึกษาการพัฒนาและการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม สมาชิก SAARC ได้ร่วมกันศึกษา “สาเหตุและผลของภัยพิบัติทางธรรมชาติและการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อม” (Causes and Consequences of Natural and Disasters and the Protection and Preservation of the Environment) เพื่อหาหนทางและแผนปฏิบัติที่จะลดความสูญเสียจากภัยพิบัติทางธรรมชาติเหล่านั้น ต่อมาในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 4 ณ กรุงอิสลามาบัด ประเทศปากีสถาน ที่ประชุมได้ตัดสินใจร่วมกันศึกษา “ปรากฏการณ์เรือนกระจกและผลกระทบต่อภูมิภาค” (Greenhouse Effect and Its Impact on the Region)

จากผลของภัยพิบัติทางธรรมชาติที่สมาชิกได้รับ ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ณ กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ ปี ค.ศ.1990 ที่ประชุมได้มีความเห็นร่วมกันว่าภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่โลกต้องรับรู้ ที่ประชุมได้เรียกร้องให้ประชาคมโลกเพิ่มงบประมาณและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถเผชิญหน้ากับปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงของอากาศ การขึ้นลงของระดับน้ำทะเล เป็นต้น ที่ประชุมยังเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะประสานจุดยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมในเวทีระหว่างประเทศ และได้ตัดสินใจกำหนดให้ปี ค.ศ.1992 เป็นปีแห่งสิ่งแวดล้อมเอเชียใต้ (SAARC Year of Environment)³⁴

ต่อมาในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ปี ค.ศ.1991 ที่ประชุมได้ลงนามตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม (Committee of Environment) ตามคำเสนอของสภารัฐมนตรี ทำหน้าที่ตรวจสอบคำรับรองตามรายงานการศึกษาสาเหตุและผลของภัยพิบัติทางธรรมชาติและการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อม กำหนดมาตรการเร่งด่วนเพื่อป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและตัดสินใจวางรูปแบบในการใช้มาตรการและวิธีการต่าง ๆ เพื่อป้องกันภัยธรรมชาติและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษารูปได้ว่าการปกป้องสิ่งแวดล้อมเป็นความจำเป็นร่วมกันของมนุษยชาติ แต่ผลการศึกษาก็ชี้ให้เห็นว่าผู้รับผิดชอบในการปกป้องสิ่งแวดล้อมคือประเทศพัฒนาแล้วเพราะเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดมลพิษเป็นส่วนใหญ่และใน

³² **Bangladesh to Build Dykes, Dams.** (SAARC Scan, October 1998) http://www.saarc-sec.org/Oct_issue.htm/26/Oct/1999.

³³ เดลินิวส์ (5 กุมภาพันธ์ 2544) : 6 .

³⁴ **The Fifth SAARC Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/5ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

การศึกษาปรากฏการณ์เรือนกระจกและผลกระทบต่อภูมิภาค ผลจากการศึกษาดังกล่าวส่งผลให้ที่ประชุมกระตุ้นให้สมาชิกมีการปรึกษาหารือร่วมกันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของอากาศชีววิทยา และเทคโนโลยีชีวภาพ การโอนเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมทางเสียง โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมได้ประชุมพิจารณาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1992 กำหนดกิจกรรม มาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมขั้นพื้นฐานภายในภูมิภาค ได้แก่ โครงการแผ่นดินดี การวางแผนการใช้น้ำ การวิจัยและโครงการการพัฒนาภูเขาหิมาลัย โครงการการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ โครงการพลังงานและสิ่งแวดล้อม การควบคุมมลพิษ และการจัดการเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร โครงการความร่วมมือของ SAARC ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และยังให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีทางเสียง การติดตั้งกลไกการบรรเทา และช่วยเหลือภัยพิบัติ และความร่วมมือระดับภูมิภาคในการพัฒนาระบบการเตือนภัยสมัยใหม่ ความร่วมมือในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในเอเชียได้มีความคืบหน้า และส่งผลให้มีการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างสมาชิกเพื่อกำหนดทำที่ร่วมกันก่อนการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม (The United Nations Conference on Environment and Development - UNCED) ที่กรุง ริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ปี ค.ศ.1992 ซึ่งต่อมาในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 7 ณ กรุงดักกา ประเทศบังคลาเทศ ปี ค.ศ.1993 ที่ประชุมได้ยอมรับผลการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม (UNCED) ดังกล่าว³⁵

ถึงแม้ว่าจะมีความต่อเนื่องในการประชุมและเน้นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ในทางปฏิบัติพบว่าประเทศสมาชิกยังไม่มีการประชุมงานที่ดีพอ ตัวอย่างเช่น บังคลาเทศซึ่งมักประสบกับปัญหาน้ำท่วมเนื่องจากพายุไซโคลน ประชาชนอยู่ในภาวะขาดแคลนอาหาร แต่ยังคงไม่ได้รับความช่วยเหลือจากประเทศสมาชิก SAARC เท่าที่ควร ข้อตกลงว่าด้วยการตั้งสำรองความมั่นคงทางอาหารเอเชียใต้ (Agreement on Establishing the SAARC Food Security Reserve-- SFSR) ที่สมาชิกได้ร่วมลงนามและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1988 ไม่ได้ช่วยให้ประเทศบังคลาเทศผ่านพ้นวิกฤตไปได้ และยังคงขอความช่วยเหลือจากประเทศภายนอกภูมิภาค หรือแม้แต่ประเทศไทยก็ยังได้ให้ความช่วยเหลือแก่บังคลาเทศด้วยการส่งเครื่องอุปโภค บริโภค ไปช่วยประชาชนที่ประสบภัยพิบัติ ปัญหามลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมและการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำคงคาอันเป็นแม่น้ำสาชลในประเทศอินเดีย ทำให้สิ่งแวดล้อมถูกกระทบกระเทือนและส่งผลกระทบต่อประเทศที่อยู่ปลายแม่น้ำด้วย รวมไปถึงการทำลายสิ่งแวดล้อมในรูปแบบอื่น ๆ เป็นต้น การประชุมของคณะกรรมการต่าง ๆ ของ SAARC ที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงการพูดคุย เพื่อแสดงให้เห็น

³⁵ **The Seventh SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/7ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

ว่าปัญหายังคงเป็นสิ่งที่อยู่ในความสนใจ แต่เมื่อการประชุมเสร็จสิ้นลงไม่มีการดำเนินการในทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้คำประกาศที่บรรดาผู้นำประเทศสมาชิกมีส่วนร่วมกันกลายเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ เป็นเพียงการแสดงเท่านั้น

ในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาตินั้น ความยิ่งใหญ่ของทรัพยากรน้ำในเทือกเขาหิมาลัย ได้ก่อให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและการพึ่งพากันในภูมิภาค แม่น้ำสำคัญ อาทิ แม่น้ำคงคา แม่น้ำพรหมบุตร แม่น้ำอินดีส เป็นต้น ไหลผ่านประเทศสมาชิก SAARC ได้แก่ บังกลาเทศ ภูฏาน อินเดีย เนปาล และปากีสถาน ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดของประเทศเหล่านี้ ในการจัดการทรัพยากรน้ำจากเทือกเขาหิมาลัยเป็นเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันน้ำท่วม การจัดการไหลของน้ำ พัฒนาการเดินเรือในน่านน้ำ พัฒนาระบบนิเวศต้นน้ำ และโครงการปลูกป่า และการควบคุมมลพิษทางน้ำ นอกจากนี้ทรัพยากรน้ำแถบเทือกเขาหิมาลัยยังได้กลายเป็นแหล่งพลังงานไฟฟ้าสำคัญของภูมิภาคโดยมีการประมาณการกันว่าพลังงานน้ำที่ไหลผ่านประเทศเนปาลจะผลิตกระแสไฟฟ้าได้ 83,000 เมกกะวัตต์ ขณะที่ในอินเดีย บังกลาเทศ และปากีสถาน มีการประมาณการไว้ประมาณ 70,000 เมกกะวัตต์ 1,772 เมกกะวัตต์ และ 21,000 เมกกะวัตต์ ตามลำดับ³⁶ อินเดียได้ช่วยให้ภูฏานซึ่งมีศักยภาพในการผลิตพลังงานไฟฟ้าในโครงการไฟฟ้าพลังน้ำ ชุกคา (Chukha) สำเร็จลุล่วง โครงการดังกล่าวมีประโยชน์ต่อบังกลาเทศ เนปาล และปากีสถาน ในทำนองเดียวกันความร่วมมือระหว่างอินเดีย เนปาล และ บังกลาเทศ ก็มีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำซึ่งจะช่วยบรรเทาภาวะวิกฤตด้านพลังงานในภูมิภาคได้

ฝ่ายบริหารข้อมูลพลังงานแห่งสหรัฐอเมริกา (U.S. Energy Information Administration -- EIA) ได้ทบทวนสถานการณ์พลังงานในภูมิภาคเอเชียใต้พบว่ามีการใช้พลังงานเพิ่มสูงขึ้นประมาณร้อยละ 50 ในช่วงปี ค.ศ.1990 - 1998 และในปี ค.ศ.1998 ภูมิภาคเอเชียใต้มีการใช้พลังงานประมาณร้อยละ 4 ของการใช้พลังงานของโลก เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.4 จากปี ค.ศ.1987³⁷

จากการประชุมสัมมนาของสหพันธ์สถาบันวิศวกรรมแห่งเอเชียใต้และเอเชียกลาง (Federation of Engineering Institutions of South and Central Asia) ซึ่งมีสมาชิกประกอบด้วย ผู้บริหารของภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียกลาง ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian

³⁶ Jim Monan, *op.cit.*, pp.39 - 40.

³⁷ **South Asian Regional Overview.** (Energy Information Administration, February 2000) <http://www.eia.doe.gov/emcu/cabs/sasia/htm/28/Mar/2000>.

Development Bank -- ADB) ธนาคารโลก (World Bank) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมเอเชียแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ (UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific -- ESCAP) นักลงทุนภาคเอกชนและองค์การเอกชนได้ทบทวนและเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า สถานการณ์พลังงานในเอเชียใต้ไม่เพียงพอที่จะทำให้เศรษฐกิจในภูมิภาคดีขึ้น และการปรับปรุงด้านพลังงานต้องใช้เงินลงทุนประมาณ 25,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา แต่ในภูมิภาคเอเชียใต้ยังคงมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการลงทุนของเอกชน ซึ่งจะทำให้เอกชนที่มาลงทุนไม่ได้ผลคุ้มค่าในระยะยาว จึงได้แนะนำว่า S5 ARC ควรมีนโยบายร่วมกันเพื่อให้ผู้ลงทุนมีโอกาสเข้ามาลงทุนด้านพลังงาน และเชื่อว่าการพัฒนาทรัพยากรน้ำในภูมิภาคจะช่วยบรรเทาวิกฤตด้านพลังงานในภูมิภาคและประเทศสมาชิก SAARC ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรน้ำที่จะนำมาใช้ผลิตไฟฟ้า เช่น เนปาล ภูฏาน จะสามารถจำหน่ายพลังงานซึ่งไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนำรายได้เข้าสู่ประเทศได้

ในที่ประชุมรัฐมนตรีสิ่งแวดล้อม เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1997 ได้มีการเน้นห้ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคโดยตรง รวมถึงมีการกำหนดแผนปฏิบัติ เพื่อให้มีการปฏิบัติการตามรายงานการศึกษาทั้งสอง และในที่ประชุม สูดยอดครั้งที่ 9 ที่กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟล์ ปี ค.ศ.1997 ได้มีการพิจารณาร่วมกันถึงการมีสนธิสัญญาสิ่งแวดล้อม และได้ย้าให้สมาชิกควรดำเนินการในการพัฒนาความสามารถในทางวิทยาศาสตร์เพื่อปกป้องและจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และมีความเห็นพ้องต้องกันว่ามีควมจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ยุทธศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อต่อสู้กับปัญหามลพิษทางอากาศและทางน้ำและกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำร่วมกันทั่วทั้งภูมิภาค และได้ย้าถึงการเสื่อมลงของบรรดาความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ในภูมิภาคเอเชียใต้ ที่ประชุมได้มีเจตนาร่วมกันในการมุ่งไปสู่การปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรทางพันธุกรรม และได้ตัดสินใจให้มีการประชุมรัฐมนตรีสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้บรรดาผู้นำเอเชียใต้ยังได้ย้าร่วมกันถึงการเสื่อมสภาพลงของสิ่งแวดล้อมในส่วนอื่นของโลกรวมทั้งในภูมิภาคเอเชียใต้ นอกจากนี้ต้องมีการริเริ่มร่วมกันอย่างเร่งด่วนที่จะกำหนดให้มีการแก้ปัญหาเพื่อลดการเสื่อมสภาพลง ที่ประชุมได้ย้าว่ารูปแบบการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน (unsustainable consumption) ในประเทศพัฒนาแล้วและการขยายตัวของความยากจนในประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งในภูมิภาคเอเชียใต้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดสภาพเลวร้ายดังกล่าวตามส่วนต่างๆของโลก และถึงแม้ว่าทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาจะถูกกำหนดให้มีมาตรการเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ที่ประชุมได้เน้นว่าควรมีการเร่งพัฒนาในประเทศกำลัง

พัฒนาเพื่อให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น³⁸ แสดงให้เห็นว่าในภูมิภาคเอเชียใต้ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง แต่ความสนใจยังอยู่ในวงจำกัด ถึงแม้ว่าบรรดาผู้นำจะให้ความสำคัญต่อปัญหาแต่ในทางปฏิบัติกลับไม่มีความคืบหน้า เพราะมีเพียงแต่การเจรจาพูดคุยกันระหว่างคณะกรรมการหรือสมาชิกในที่ประชุมเท่านั้น ไม่ได้เผยแพร่หรือให้ความรู้ในทางที่ถูกต้องไปสู่ประชาชนเท่าที่ควรจนทำให้ประชาชนในภูมิภาคต้องเผชิญปัญหาสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมโดยไม่รู้ทิศทาง³⁹ ส่วนในระดับประชาชนก็ไม่มีภาวะตื่นตัวหรือสนใจในการทำความเข้าใจในปัญหา ตลอดจนไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่ยังคงอุปโภคและบริโภคทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมโดยไม่มีความระมัดระวัง สงวนรักษา เช่น ปัญหาคุณภาพน้ำ ดังที่นายอับเดอร์ ราซซัค (Abdur Razzak) รัฐมนตรีว่าด้วยทรัพยากรน้ำของบังคลาเทศกล่าวว่า ภูมิภาคเอเชียใต้กำลังประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ และปัญหาน้ำเน่าเสียที่เพิ่มสูงขึ้นในที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา แม่น้ำพรหมบุตร แม่น้ำแอมักนา ในประเทศอินเดีย และประเทศบังคลาเทศ สาเหตุหลักมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โรงงานอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการใช้น้ำอย่างผิดวิธี มีประชากรถึงร้อยละ 80 ที่ต้องเจ็บป่วย และร้อยละ 30 เสียชีวิตเนื่องจากบริโภคน้ำเป็นพิษ⁴⁰

3.2.3 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ประชาชนในภูมิภาคเอเชียใต้ประสบปัญหาด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนร่วมกันเช่น การปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง การใช้กำลังรุนแรงกับสตรี การใช้แรงงานเด็ก กฎหมายของประเทศสมาชิก SAARC ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนก่อให้เกิดปัญหาการจับกุมโดยเจ้าหน้าที่โดยปราศจากเหตุผล การทำร้ายร่างกาย และการฆ่าผู้บริสุทธิ์โดยเจ้าหน้าที่รัฐบาล ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวกองประชาชนโดยเสรีในประเทศสมาชิกถูกจำกัด โดยในอินเดียและปากีสถานยังคงไม่ให้เอกสารสำคัญเพื่อการเข้าประเทศ (visa) แก่ประชาชนระหว่าง 2 ประเทศ หรือแม้ว่าจะได้รับอนุญาตก็ต้องไปรายงานตัวที่สถานทูตใน เมืองที่ผู้นั้นอาศัยอยู่ทุกวัน หญิงชาวเนปาลมากกว่า 2 ล้านคนทำงานเป็นโสเภณีในอินเดีย ซึ่งประมาณร้อยละ 20 เป็นเด็กหญิงที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปี การขายหญิงและเด็กหญิงเป็นโสเภณี ชาวภูฏานเชื้อสายเนปาลได้รับการกดขี่จากรัฐบาลภูฏานตามนโยบายล้างเผ่าพันธุ์ ทำให้ต้องอพยพลี้ภัยออกจากภูฏานไปอยู่บริเวณชายแดนของประเทศอินเดียและเนปาล รัฐบาลสิงคโปร์ของ

³⁸ **South Asian Association for Regional Cooperation.** (Haveeru Daily) http://www.haveeru.com/saarc97/Haveeru_Daily_-_SAARC_An_Overview.htm/5/Nov/1998.

³⁹ **Official : South Asia Faces Impending Water Crisis.** (CNN) <http://www.CNN.com/1999/nature/12/08/bangladesh.water.reut/index.html/11/Dec/1999>.

⁴⁰ Ibid.

ศรีลังกาพยายามทำลายล้างกลุ่มเรียกร้องดินแดนเช่น กลุ่มพยัคฆ์หมิพื่อแลมที่ก่อการร้าย ภายในประเทศ รัฐบาล บังคลาเทศใช้กำลังเข้าปราบปรามชนชาวพื้นเมืองที่ต้องการเป็นอิสระทางการเมือง ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาสิทธิมนุษยชน นายแมทฮาฟ บาสเน็ต (Madhavt Basnet) แห่งศูนย์กฎหมายมนุษยชนแห่งมหาวิทยาลัยวอชิงตัน (Center for Human Right and Humanitarian Law at Washington College of Law) ได้กล่าวว่าภูมิภาคเอเชียใต้ยังคงเป็นภูมิภาคเดียวในโลกที่ไม่มีเครื่องมือในการดูแลสิทธิมนุษยชน⁴¹ ช่วงทศวรรษแรกของ SAARC ไม่มีความพยายามในการพูดเรื่องสิทธิ มนุษยชน เนื่องจากตามกฎบัตร SAARC ไม่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน รัฐบาลของประเทศสมาชิกจึงอาศัยช่องว่างของกฎบัตรตีความสิทธิมนุษยชนไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐบาล ถึงแม้ว่ารัฐบาลของประเทศสมาชิก SAARC จะได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชน เช่น การลงนามในสนธิสัญญาสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ.1990 และประเทศสมาชิกทั้งหมดยกเว้น มัลดีฟล์ ได้ลงนามในสนธิสัญญาการกำจัดการแบ่งแยกสตรีทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of Discrimination Against Women -- CEDAW) มีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1981 ประเทศสมาชิกทุกประเทศมีรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน แต่สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีข้อจำกัดและข้อยกเว้นต่าง ๆ มากมาย สิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับรัฐบาลของประเทศที่จะกำหนดให้เป็นไป ดังนั้นบรรดาผู้นำของชาติสมาชิกและ SAARC จึงควรส่งเสริมให้มีการพูดเรื่องสิทธิมนุษยชน

3.2.4 การต่อต้านการค้ายาเสพติดและการก่อการร้าย

ภูมิภาคเอเชียใต้ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งยาเสพติดแหล่งสำคัญแห่งหนึ่งของโลก มีการแพร่ยาเสพติดออกไปทั่วทุกมุมโลก ประเทศสมาชิก SAARC ได้ตระหนักในปัญหาของการค้ายาเสพติดที่แพร่หลายในภูมิภาคและทั่วโลก เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวจึงได้ร่วมกันลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยยาเสพติดให้โทษและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท (SAARC Convention on Narcotic Drugs and Psychotropic Substance) ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ณ กรุงมาดี ประเทศมัลดีฟล์ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1990 มีผลใช้บังคับวันที่ 15 กันยายน ค.ศ.1993⁴² สนธิสัญญาดังกล่าวเป็นหนทางส่งเสริมความร่วมมือในระดับภูมิภาคทั้งในด้านการบังคับใช้กฎหมายและการทำให้ยาเสพติดลดลง ยอมรับหลักการของการส่งผู้ร้ายข้ามแดนหรือการฟ้องร้องคดี โดยการกำหนดมาตรการกว้าง ๆ เพื่อช่วยเหลือประเทศสมาชิกในการสืบสวน ดำเนินคดี

⁴¹ Madhavi Basnet, South Asia's Regional Initiative on Human Rights. (Washington College of Law, Winter 1997) <http://www.wcl.american.edu/pub/humright/brief/v4i2/saarc42/htm/28/Mar/1998>.

⁴² Regional Conventions/Agreements. (SAARC Secretariat) [Http://www.saarc-sec.org/saarc/c6.htm/15/Jan/1998](http://www.saarc-sec.org/saarc/c6.htm/15/Jan/1998).

และพิพากษาผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด นอกจากนี้ยังมีหน่วยที่เรียกว่าหน่วยดูแลป้องกัน ยาเสพติดเอเชียใต้ (SAARC Drug Offenses Monitoring Desk -- SDOMD) ที่ตั้งขึ้นในกรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ทำหน้าที่รวบรวม วิเคราะห์ และสัมมนาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันการค้ายาเสพติดในประเทศสมาชิก

เช่นเดียวกับปัญหาการก่อการร้าย ภูมิภาคเอเชียใต้เป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่มีการก่อการร้ายเกิดขึ้นจำนวนหลายครั้งและแต่ละครั้งมีความรุนแรง สร้างความเสียหายให้กับชีวิตและทรัพย์สินของผู้บริสุทธิ์เป็นจำนวนมาก บรรดาผู้นำประเทศสมาชิกได้ตระหนักว่าปัญหาการก่อการร้ายเป็นปัญหาที่บั่นทอนความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นต่อไปในภูมิภาค ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 2 ที่กรุงกาดมันดู ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1987 ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยการปราบปรามการก่อการร้าย (SAARC Regional Convention on Suppression of Terrorism) สนธิสัญญานี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ.1988 ⁴³ ภายใต้สนธิสัญญาจะย้าหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ ประเทศสมาชิกจะมีคณะกรรมการในการส่งผู้ร้ายข้ามแดนหรือดำเนินการฟ้องร้องกล่าวหาผู้ก่อการร้ายเพื่อป้องกันไม่ให้อาสาหลบหนีไปยังประเทศอื่น ๆ ได้ รวมถึงความร่วมมือในการเผชิญหน้ากับการก่อการร้าย การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวกรอง และ ผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้ยังมีหน่วยที่เรียกว่าหน่วยดูแลป้องกันการก่อการร้าย (SAARC Terrorist Offenses Monitoring Desk -- STOMD) ตั้งขึ้นที่กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และสัมมนาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการก่อการร้าย ยุทธศาสตร์ และวิธีการในการปราบปรามการก่อการร้าย แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์ของการก่อการร้ายในภูมิภาคไม่มีที่ว่างจะยุติลง มีการก่อการร้ายเกิดขึ้นกันอยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะระหว่างอินเดียกับปากีสถานที่มีการกล่าวหาว่ากันอยู่เสมอว่ารัฐบาลของอีกฝ่ายให้การสนับสนุนการก่อการร้าย หรือการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในประเทศศรีลังกาจากบรรดากลุ่มอิสระนำโดยกลุ่มพยัคฆ์พิแลมที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนปกครองตนเอง ต่อมาในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 8 ที่กรุงนิว เดลี ประเทศอินเดีย เมื่อเดือนพฤษภาคมค.ศ.1995 ที่ประชุมมีความกังวลในการขยายตัวของการก่อการร้ายทั้งในและนอกภูมิภาค และได้ร่วมกันดำเนินกรกระทำ วิธีการ และการปฏิบัติของพวกผู้ก่อการร้ายว่าเป็นอาชญากร นำความเสียหายมาสู่วิต ทรัพย์สิน การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และเสถียรภาพทางการเมือง ที่ประชุมได้ย้าว่าควรมีการเจรจาและปรึกษารื้อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันการก่อการร้ายในประเทศสมาชิก ⁴⁴ นอกจากการประชุมระดับสุดยอดผู้นำดังกล่าวซึ่งได้

⁴³ Regional Conventions/Agreements. (SAARC Secretariat) [Http://www.saarc-sec.org/saarc/c6.htm/15/Jan/1998](http://www.saarc-sec.org/saarc/c6.htm/15/Jan/1998).

⁴⁴ South Asian Association for Regional Cooperation. (Haveeru Daily, 1997) http://www.haveeru.com/saarc97/saarc_An_Overview/5/Nov/1999.

มอบนโยบายในการปราบปรามการค้าการร้ายแล้ว ความร่วมมือในการประชุมของผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายจากประเทศสมาชิกที่เกิดขึ้นที่เมืองแคนดี้ (Kandy) ประเทศศรีลังกา เมื่อวันที่ 17 - 18 มิถุนายน ค.ศ.1999 ได้กำหนดองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการที่ทำให้สนธิสัญญาดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จได้แก่ 1) การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ก่อการร้ายให้เป็นผู้ก่อการร้ายข้ามชาติตามกฎหมายภายในของประเทศ สมาชิก 2) การปฏิบัติต่อผู้ก่อการร้ายว่าเป็นผู้กระทำความผิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งจะทำให้สามารถส่งตัวผู้ก่อการร้ายข้ามแดนได้ 3) การขยายเขตอำนาจทางอาญาของศาลในการส่งผู้ก่อการร้ายข้ามแดน

ถึงแม้ว่าจะมีสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการต่อต้านยาเสพติดและการก่อการร้ายในระดับภูมิภาคก็ตาม แต่ปรากฏว่าสถานการณ์ยาเสพติดและการก่อการร้ายในภูมิภาคไม่ได้ลดลง โดยก่อนที่จะมีสนธิสัญญาว่าด้วยการปราบปรามการค้าการร้าย ค.ศ.1987 มีการกล่าวหากันอยู่เสมอจากทั้งทางฝ่ายอินเดียและปากีสถานว่าต่างฝ่ายต่างอยู่เบื้องหลังการก่อการร้ายภายในภูมิภาค รวมทั้งมีการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้าน แม้ว่าทั้งอินเดียและปากีสถานจะเป็นสมาชิกของ SAARC แล้ว และได้ลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยการปราบปรามการค้าการร้าย ค.ศ.1987 แล้วก็ตาม การก่อการร้ายภายในภูมิภาคก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่น การให้การสนับสนุนของปากีสถานต่อชาวแคชเมียร์ที่นิยมปากีสถานทำสงครามก่อการร้ายเพื่อให้ดินแดนแคชเมียร์ที่อยู่ในความครอบครองของอินเดียพ้นจากการครอบครองของอินเดีย เป็นต้น

บรรดาผู้นำชาติสมาชิกต่างยอมรับว่าประเทศสมาชิกและประชาชนยังคงเผชิญกับปัญหาเสพติด การค้ายาเสพติดและการก่อการร้ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะลดปัญหานี้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นผล⁴⁵ ยังคงมีการลักลอบค้ายาเสพติดตามแนวพรมแดนโดยเฉพาะประเทศปากีสถาน อินเดีย บังคลาเทศ ซึ่งไม่ได้รับการปราบปรามอย่างจริงจังจากเจ้าหน้าที่ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่ดีพอ เช่นเดียวกับการก่อการร้ายที่ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ทั้งปัญหาเสพติดและปัญหาการค้าการร้ายยังคงเป็นปัญหาที่เรื้อรังและยังไม่สามารถแก้ไขได้

⁴⁵ ปัญหาเสพติดและปัญหาการค้าการร้ายภายในภูมิภาคเป็นปัญหาที่บรรดาผู้นำประเทศสมาชิก SAARC ให้ความสำคัญและมีความกังวลร่วมกันมาโดยตลอดเนื่องจากปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับความร่วมมือจากประเทศสมาชิกในการแก้ไขปัญหาเท่าที่ควร สังเกตจากการประชุมสุดยอดตั้งแต่ครั้งที่ 5 จนถึงครั้งที่ 10 มีการหยิบยกปัญหาดังกล่าวขึ้นมาเจรจาพูดคุยกันโดยลักษณะที่แสดงถึงความกังวลต่อปัญหาดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวยังไม่มีความโน้มในทางที่ดีขึ้น รายละเอียดโปรดดู The Fifth SAARC Summit Declaration - The Tenth SAARC Summit Declaration.

บทที่ 4

บทบาทของ SAARC ทางด้านความร่วมมือนอกภูมิภาค

นับตั้งแต่การก่อตั้งสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (South Asian Association for Regional Cooperation -- SAARC) อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1985 การประชุมสุดยอดของบรรดาผู้นำชาติสมาชิกที่เกิดขึ้นจะเน้นการสร้างความร่วมมือภายในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็ง การประชุมสุดยอดครั้งที่ 1 - 4 ตั้งแต่ปี ค.ศ.1985 - 1988 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการก่อตั้งองค์การ การประชุมสุดยอดจะเน้นการริเริ่มความร่วมมือในสาขาต่างๆ บทบาทของ SAARC จึงทำหน้าที่เป็นกลไกในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์การให้มีความร่วมมือและเพิ่มระดับความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพราะในระยะแรกบรรดาชาติสมาชิกต่างมีความหวาดระแวงกันอยู่มาก จึงทำให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นยังไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร

เมื่อภาวะสงครามเย็นได้สิ้นสุดลงประมาณปี ค.ศ.1989 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบโลกจากระบบ 2 ขั้วอำนาจ เป็นระบบหลายขั้วอำนาจ กระแสแห่งเสรีนิยมและการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ ระบบตลาด ได้มีบทบาทมากขึ้นและกระจายออกไปทั่วโลก ในขณะที่ในช่วงทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา มีการร่วมมือกันของกลุ่มประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกเป็นเขตการค้าเสรี (free trade area) หรือกลุ่มเศรษฐกิจ (trade bloc) มีการสร้างตลาดภายในกลุ่มประเทศสมาชิกให้มีขนาดใหญ่เพื่อซื้อขายสินค้าและกระทำธุรกรรมระหว่างกันเอง เช่น เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Area -- NAFTA) เขตการค้าเสรีอเมริกาใต้ (Latin American Free trade Area -- LAFTA) สหภาพยุโรป (European Union – EU) เป็นต้น การรวมตัวกันเป็นกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเหล่านี้ในทางหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศสมาชิก แต่ในอีกทางหนึ่งก็กลายเป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้ากับประเทศนอกกลุ่มให้ทำการค้ากับประเทศสมาชิกในกลุ่มยากมากขึ้น

จากภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวของภูมิภาคต่างๆ รวมถึงภูมิภาคเอเชียใต้ที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสของโลก เพื่อให้ดำรงอยู่ได้ไม่ล้าหลังและไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบมากนัก การร่วมมือกันของประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้เป็น SAARC จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และเป็นประโยชน์มหาศาลต่อประเทศสมาชิก เพราะหมายถึงการสร้างความสำเร็จเติบโตให้กับภูมิภาค สร้างมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน อันเป็นวัตถุประสงค์หลัก รวมถึงการสร้างความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของภูมิภาคในเวทีระหว่าง

ประเทศ และสร้างความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ทั้งองค์การระดับภูมิภาคอื่น ๆ และองค์การระหว่างประเทศซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของ SAARC เช่นเดียวกัน

4.1 การแสดงจุดยืนร่วมกันของประเทศสมาชิกในเวทีระหว่างประเทศ

บรรดาผู้นำชาติสมาชิกประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเบกุม คาเลดา เซีย (Begum Khaleda Zia) แห่งบังกลาเทศ กษัตริย์จิกเม ชิงห์ วังชุก แห่งภูฏาน นายกรัฐมนตรีชรีนาราซิมมา ราว (Shri Narasimha Rao) แห่งอินเดีย ประธานาธิบดีโมมูน อับดุล เกยุม (Maumoon Abdul Gayoom) แห่งมัลดีฟส์ นายกรัฐมนตรีกิริจา ปราสาธ คอยราลา (Girija Prasad Koirala) แห่งเนปาล นายกรัฐมนตรีโมฮัมเหม็ด นาวาซ ชารีฟ (Mohammed Navaz Sharif) แห่งปากีสถาน และประธานาธิบดีนาราซิงห์ ปริมาดาสะ (Ranasinghe Premadasa) แห่งศรีลังกา ได้ตระหนักถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกเป็นอย่างดี และจากร่วมกันแถลงคำประกาศอย่างเป็นทางการในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศ ศรีลังกา เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.1991 เห็นพ้องต้องกันให้ SAARC มีส่วนร่วมในสหประชาชาติซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดประเด็นระหว่างประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และความ เป็นประชาธิปไตย คำนึงถึงผลประโยชน์ของทุกสมาชิกรวมทั้งประเทศสมาชิก SAARC ด้วย ประเด็นต่าง ๆ ที่มีการเจรจาในสหประชาชาติได้แก่ การคุ้มครองรักษาสังแวดล้อม การจัดการทรัพยากรโลกอย่างยั่งยืนและเท่าเทียมกัน การพัฒนาเศรษฐกิจ การกำจัดความยากจน การปราบปรามการค้าการร้าย ยาเสพติด และอาชญากรรมระหว่างประเทศ

ที่ประชุมสุดยอดยังได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการขยายความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกไปสู่เวทีระหว่างประเทศ (international fora) โดยผู้นำชาติสมาชิกสนับสนุนให้มีการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างตัวแทนของประเทศสมาชิกในเวทีระหว่างประเทศทุกเวที เพื่อให้มีจุดยืนร่วมกันหรือที่เรียกว่า “ speak with one voice ” ในการกระทำใด ๆ อันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งหมดของสมาชิก จากคำประกาศดังกล่าวถือเป็นการเปิดตัวของ SAARC ออกไปสู่ความร่วมมือ การเจรจาต่อรองในเวทีระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการ ซึ่งบรรดาผู้นำชาติสมาชิกต่างเชื่อมั่นว่าการมีจุดยืนร่วมกันของชาติสมาชิกในเวทีระหว่างประเทศจะทำให้ภูมิภาคเอเชียใต้ได้รับความเชื่อถือมากขึ้นและสามารถที่จะเพิ่มเติมประเด็นการเจรจา การมองปัญหาของภูมิภาคในเวทีระหว่างประเทศได้ดียิ่งขึ้น¹

¹ **The Sixth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/6ss-decl.htm/>
15/Nov/1999.

สัญญาณที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า SAARC ได้ดำเนินการตามแนววัตถุประสงค์ในความร่วมมือระหว่างสมาชิกเพื่อแสดงจุดยืนร่วมกันในเวทีระหว่างประเทศ ก็คือคำประกาศของที่ประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ณ กรุงมาตี ประเทศมัลดีฟส์ ปี ค.ศ.1990 ซึ่งที่ประชุมได้ย้ำถึงความร่วมมือในการปฏิบัติตามมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่เรียกร้องให้ประเทศอิรักถอนทหารออกจากประเทศคูเวตอย่างไม่มีเงื่อนไข และที่ประชุมสุดยอดในครั้งนั้นได้ให้การรับรองรัฐบาลของคูเวตว่าเป็นรัฐบาลอันชอบธรรม นอกจากนี้ยังมีการประชุมร่วมกันเพื่อทบทวนผลการเจรจาการค้า GATT รอบอุรุกวัย และการประสานจุดยืนร่วมกันในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations' Conference on Environment and Development - UNCED)² เป็นต้น

ในการปรึกษาหารือระหว่างตัวแทนประเทศสมาชิกจะเป็นในรูปแบบของคณะกรรมการของ SAARC เช่น การกำหนดทำที่ร่วมกันของประเทศสมาชิก SAARC ในการประชุมของคณะกรรมการเทคนิคว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Technical Committee on Science and Technology) เพื่อยอมรับข้อตกลงในการประชุมวิทยาศาสตร์โลก (World Conference Science) ที่เมืองบูดาเปสต์ ประเทศฮังการี โดยคณะกรรมการดังกล่าวจะเสนอความเห็นต่อสภารัฐมนตรีเพื่อตัดสินใจในการประชุมสภารัฐมนตรีของ SAARC ในที่ประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ในปี ค.ศ.1990 ได้แสดงจุดยืนเรียกร้องให้ประชาคมโลกกำหนดปัญหาของผลิตภัณฑ์หรือรูปแบบการบริโภคและวิถีชีวิตที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมลง ที่ประชุมเห็นว่ามาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมที่ใช้ในประเทศพัฒนาแล้วมีมากเกินไปและหากใช้กฎเกณฑ์เหล่านั้นในประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่อาจเป็นเครื่องรับประกันต้นทุนทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศเหล่านั้นได้ ที่ประชุมจึงได้เรียกร้องให้ทุกประเทศมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมกัน และในการประชุมรัฐมนตรีสิ่งแวดล้อม SAARC ที่กรุงนิว เดลี ประเทศอินเดีย ในเดือนเมษายน ค.ศ.1992 ได้มีการกำหนดจุดยืนร่วมกันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UNCED)³

จากการประชุม UNCED ที่เกิดขึ้นที่กรุงริโอ เดอ จาไนโร ประเทศบราซิลในปี ค.ศ.1992 ที่ประชุม SAARC ได้แสดงจุดยืนเน้นย้ำว่ากิจกรรมระหว่างประเทศทุกกิจกรรมในสาขา สิ่งแวดล้อมควรอยู่บนพื้นฐานร่วมกันแต่ความรับผิดชอบต่างกัน นั่นคือ กิจกรรมต่าง ๆ ต้อง

² **The Fifth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/5ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

³ **The Sixth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/9ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

พิจารณาด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ และการกำจัดความยากจน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาร่วมกันรวมทั้งต้องกำหนดการเจรจาประนีประนอม และเงื่อนไขฝ่ายเดียวให้ชัดเจนและต้องแน่ใจว่าการพัฒนากับสิ่งแวดล้อมไปด้วยกันได้ ที่ประชุมสุดยอด SAARC พอใจกับการตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกัน นอกจากนี้สมาชิก SAARC ยังได้แสดงให้เห็นความร่วมมือในการมีจุดยืนร่วมกันในการประชุมเวทีระดับโลกในสาขาต่างๆ อาทิ จากการริเริ่มของประเทศมัลดีฟส์ในการเรียกร้องต่อองค์การสหประชาชาติให้มีการปกป้องและคุ้มครองรัฐเล็ก (small states) โดยมัลดีฟส์ได้เสนอประเด็นดังกล่าวต่อที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ครั้งที่ 46 ประเด็นนี้ได้รับการสนับสนุนจาก 65 ประเทศ รวมทั้งสมาชิก SAARC ทั้งหมด ซึ่งมีความเห็นร่วมกันว่ารัฐเล็ก ๆ มีความอ่อนแอหากถูกคุกคามและแทรกแซงกิจการภายในจากภายนอกประเทศ ควรจะให้มีมาตรการในการคุ้มครองอธิปไตย อิสรภาพ บูรณภาพแห่งดินแดน และสวัสดิภาพของประชาชน⁴ และสมาชิก SAARC ยังให้การสนับสนุนและยอมรับหลักการอันเกี่ยวกับสิทธิอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนอันถือเป็นความมั่นคงของรัฐเล็กมาโดยตลอด⁵ นอกจากนี้ SAARC ยังสนับสนุนคำประกาศกรุงปารีส (Paris Declaration) ในปี ค.ศ.1990 ซึ่งเป็นคำประกาศจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (United Nations Conference on the Least Developed Countries) โดย SAARC ได้เรียกร้องให้ประชาคมโลกช่วยเหลือให้โครงการปฏิบัติงานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคม-เศรษฐกิจให้ประสบความสำเร็จ⁶ สมาชิก SAARC ยังมีจุดยืนร่วมกันในการประชุมโลกครั้งที่ 4 ว่าด้วยการลดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ที่เมืองโยโกฮามา ประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ.1994 การมีจุดยืนร่วมกันในเวทีการประชุมโลกครั้งที่ 4 ว่าด้วยสตรีในกรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน เดือนกันยายน ค.ศ.1995⁷ การมีจุดยืนร่วมกันในการประชุมสุดยอดอาหารโลก (World Food Summit) ในกรุงโรม ประเทศอิตาลี เดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1996⁸ นอกจากนี้ที่ประชุมสุดยอด SAARC ยังสนับสนุนกระบวนการรักษาสันติภาพในตะวันออกกลาง โดยที่ประชุมได้เรียกร้องให้มีการสงวนรักษาสีทิวของชาวปาเลสไตน์ รวมถึงสิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเองและการสร้างรัฐอธิปไตย

⁴ **The Sixth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/6ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

⁵ **The Eighth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/8ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

⁶ **The Ninth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/9ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

ภายใต้การนำของผู้นำองค์การปลดปล่อยปาเลสไตน์ (Palestine Liberation Organization -- PLO)

9

ในการประชุมสุดยอดทุกครั้ง บรรดาผู้นำของประเทศสมาชิกจะมีการแถลงคำประกาศ (declaration) ร่วมกันซึ่งเป็นที่ยืนยันถึงความร่วมมือที่เกิดขึ้นในองค์การได้เป็นอย่างดี สิ่งที่ผู้นำของประเทศสมาชิกเหล่านั้นคำนึงถึงและย้ำอย่างหนักแน่นอยู่เสมอ คือ การปฏิบัติตามวัตถุประสงค์และหลักการของกฎบัตรของ SAARC เน้นย้ำถึงการกระทำที่ร่วมมือกันเพื่อก่อให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาภูมิภาค การส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคง ความเป็นมิตร และความก้าวหน้าของภูมิภาค และผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก ดังที่ ประธานาธิบดี จันทรिका บันดาราเนยกะ กุมาระตุงคะ (Chandrika Bandaranaike Kumaratunga) ได้กล่าวถึงมุมมองของ SAARC ในการประชุมสภารัฐมนตรีครั้งที่ 21 เมื่อวันที่ 19 - 20 มีนาคม ค.ศ.1999 ว่า “ SAARC จะต้องกำหนดและแสดงเอกลักษณ์ของตัวเองและต้องแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันในภูมิภาค เช่นเดียวกับการสร้างผลประโยชน์ร่วมกันและเชื่อมกับภูมิภาคอื่นและองค์การระหว่างประเทศ ”¹⁰ การแสดงทัศนะดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากประเทศสมาชิก SAARC

ในด้านเศรษฐกิจ จากการที่บรรดาผู้นำชาติสมาชิกต่างได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เท่าเทียมกันซึ่งจะนำไปสู่สันติภาพที่มั่นคงของโลก และยังได้ย้ำถึงความร่วมมือในการพัฒนาและการกำจัดความยากจนว่าเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออกและยังเชื่อมโยงกับการรักษาสันติภาพและความมั่นคงของโลกด้วย และยังสามารถแสดงความกังวลร่วมกันว่าภาวะเศรษฐกิจที่เลวร้ายอย่างต่อเนื่องในประเทศกำลังพัฒนานั้น เป็นผลมาจากการจำกัดการนำเข้าของประเทศพัฒนาแล้ว การขาดการลงทุนจากต่างประเทศ การมีหนี้สินภายนอกในระดับสูง การขาดแคลนการโอนเทคโนโลยี และความไม่เท่าเทียมกันในระบบการค้าและการเงินของโลก แม้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะมีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนาด้วยตัวเองแล้ว แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วก็มีบทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นประเทศส่วนใหญ่ บรรดาผู้นำชาติสมาชิก SAARC จึงย้ำถึงความสำคัญของการพึ่งพาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงการฟื้นฟูการเจรจาเหนือ-ใต้

⁹ The Ninth SAARC Summit Declaration. (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/9ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

¹⁰ SAARC Council of Ministers Meets for Its Twenty-First Session. (SAARC Newsletter, March-April 1999) http://www.saarc-sec.org/saarc/saarcnews_april99.htm/26/Oct/1999.

(North - South dialogue)¹¹ และยังเห็นว่าชาติทุกชาติควรมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ เน้นความสำคัญของความเป็นอิสระและระบบการค้าพหุภาคีที่เสรี การประสานนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและการคลังที่มีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดเสถียรภาพในเศรษฐกิจโลก SAARC ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการประสานนโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา และได้เรียกร้องให้ยกเว้นข้อกำหนดต่าง ๆ ทางการเงินเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการปฏิรูปเศรษฐกิจใน SAARC¹²

บรรดาผู้นำเอเชียได้ยังได้ย้ำความสำคัญของระบบการเสรีที่เข้มแข็งในการเจรจาการค้า GATT รอบอุรุกวัย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อประเทศกำลังพัฒนา ความล้มเหลวของการเจรจาทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงและได้ส่งเสริมให้เกิดนโยบายปกป้องการค้า และได้เรียกร้องให้ประเทศสมาชิกคู่เจรจาต่าง ๆ ใน GATT แสดงเจตนาที่ปรารถนาที่จะเป็นผลดีต่อการเจรจา เสร็จด้วยความโปร่งใส รวดเร็วและเป็นธรรมต่อประเทศกำลังพัฒนา ผู้นำเอเชียได้ยังมีความกังวลเกี่ยวกับประเด็นของการต่อต้านการทุ่มตลาด การต่อต้านการส่งออกของประเทศกำลังพัฒนา และการคุ้มครองระบบเศรษฐกิจเสรีด้วยรูปแบบของมาตรการเกี่ยวกับแรงงานและสิ่งแวดล้อม¹³ ถึงแม้ว่าการเจรจา GATT รอบอุรุกวัยจะประสบความสำเร็จอย่างมากจนนำไปสู่การก่อตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization - WTO) เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1994 ตามข้อตกลงมารากะช (Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization) แต่สิ่งที่ผู้นำเอเชียได้วิตกกังวลยังคงเป็นปัญหาอยู่ ดังนั้นภายหลังจากที่ได้มีการจัดตั้งองค์การการค้าโลกซึ่งเป็นเวทีสำคัญในการเจรจาทางการค้าและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ากฎเกณฑ์ทางการค้าร่วมกันของประเทศสมาชิกประเด็นปัญหาที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ ก็ถูกนำมาพิจารณาใหม่

ในการประชุม WTO ครั้งที่ 2 ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดประเด็นในการเจรจา ประเด็นต่าง ๆ เช่น การกีดกันทางการค้า สภาพการจ้างงาน กฎเกณฑ์ทางสิ่งแวดล้อม และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการปกป้องตลาด อุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีอื่นมีผลกระทบต่อการค้าและการเข้าถึงตลาดของประเทศพัฒนาแล้ว รวมถึงการให้สิทธิพิเศษของประเทศด้อยพัฒนาจะถูกนำมาพิจารณาใหม่ในการประชุม WTO ครั้งที่ 3 ที่เมืองซีแอตเติล (Seattle) ประเทศสหรัฐอเมริกา

¹¹ **The Seventh SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/7ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

ในการประชุมขององค์การการค้าโลกในครั้งที่ 3 ที่เป็นรอบของการเจรจาเพื่อ กำหนดกฎเกณฑ์ทางการค้าที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้จากการเจรจารอบที่ผ่านมา ซึ่งกำหนดให้มี ขึ้นที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1999 ประเทศสมาชิก SAARC ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากโดยมีการเตรียมการกำหนดจุดยืนร่วมกันของชาติสมาชิก SAARC จากการประชุมสุดยอดของ SAARC ครั้งที่ 10 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ใน ปี ค.ศ.1998 ที่ประชุมมีความต้องการร่วมกันที่จะทำให้ประเทศสมาชิก SAARC พุดเป็นเสียง เดียวกัน “speak with one voice” ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคเอเชียใต้ ดังนั้นเพื่อให้บรรลุ ความต้องการดังกล่าว การประชุมระดับรัฐมนตรีพาณิชย์ของชาติสมาชิกที่กรุงดกกา ประเทศ บังคลาเทศ เมื่อวันที่ 2 - 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1999 จึงมีความเห็นร่วมกันในการกำหนดประเด็น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาค รวมทั้งประสานนโยบายร่วมกันเพื่อให้มีผลในการเจรจาทางการค้าใน เวทีองค์การการค้าโลก นายกรัฐมนตรีชีค ฮาสินา มาจิด (Sheik Hasina Majid) แห่ง บัง คลาเทศได้เรียกร้องให้ประเทศกำลังพัฒนาและสมาชิก SAARC แสดงจุดยืนร่วมกันในประเด็น เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางด้านแรงงานและสิ่งแวดล้อม และได้กล่าวว่ากฎเกณฑ์ใหม่ดังกล่าวจะเป็น ข้อจำกัดการส่งออกของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย¹⁴ ซึ่งประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้ถูกพิจารณา โดยตลอดก่อนที่การประชุมองค์การการค้าโลกที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกาจะเริ่มขึ้น และจากการประชุมร่วมกันโดยรัฐมนตรีทางการค้าของชาติสมาชิก SAARC ที่เกาะบันดอส (Bandos islands) ประเทศมัลดีฟส์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ.1999 ได้มีแถลงการณ์ร่วมกัน เรียกร้องต่อองค์การการค้าโลก ให้จัดทามีสกุลการของประเทศพัฒนาแล้วซึ่งอยู่ในระดับสูง การ ปกป้องตลาดจากสินค้าของประเทศโลกที่สาม และได้ร่วมกันตอบโต้ประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับด้าน การค้าเช่น ประเด็นทางด้านสังคม มาตรฐานแรงงานและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นข้อที่ประเทศพัฒนา แล้วจะยกขึ้นมาเจรจากับประเทศกำลังพัฒนา¹⁵ สมาชิก SAARC ยังได้เน้นถึงการกำหนดยุทธ ศาสตร์ร่วมกันในการแสวงหารอบของกฎหมายที่ครอบคลุมการผลิตในประเทศอุตสาหกรรม รวมถึงบรรษัทข้ามชาติ และการลงทุนจากประเทศพัฒนาแล้ว ทั้ง 7 ชาติสมาชิก ได้กำหนด จุดยืนร่วมกันในเรื่องการใช้มาตรการฝ่ายเดียวที่ผิดหลักกฎหมายระหว่างประเทศและกติกากองการค้า การค้าโลก (WTO pacts) และหลักการของระบบการค้าพหุภาคี ไม่ควรนำมาปฏิบัติ โดยกล่าวว่า “ SAARC ย้ำว่าการใช้จ่ายอย่างเต็มที่และวิธีการที่ยุติธรรมตามข้อตกลงที่มีอยู่และความไม่

¹⁴ **SAARC Inches Toward Free Trade.** (BBC World Service, 2 February 1998) http://newsbbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_270000/270368.htm/26/Oct/1999.

¹⁵ **SAARC Asks WTO to Lift Higher Duties Developed Nations.** (The Economic Times, 11 August 1999) http://www.saarcyellowpages.com/saarc_asks_WTO.htm/26/Oct/1999.

สมดุลของข้อตกลงเหล่านั้น เป็นสิ่งได้เปรียบอย่างเห็นได้ชัด ”¹⁶ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดร่วมกันของภูมิภาค เอเชียใต้ที่จะไม่ยอมให้ประเทศพัฒนาแล้วนำสิ่งที่ตนเองได้ เปรียบมาใช้ในการเจรจา ซึ่งผลของการเจรจาองค์การการค้าโลกที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงใด ๆ ที่เป็นสาระสำคัญได้ เพราะประเทศกำลังพัฒนาได้ร่วมกันต่อต้านการเจรจาการค้าของประเทศพัฒนาแล้ว

4.2 ความร่วมมือกับองค์การหรือสถาบันระหว่างประเทศ

นับตั้งแต่ก่อตั้ง SAARC ในปี ค.ศ.1985 ได้ร่วมมือกับองค์การหรือสถาบันระหว่างประเทศต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.2.1 ที่ประชุมว่าด้วยการค้าและการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations' Conference on Trade and Development -- UNCTAD)¹⁷

SAARC และ UNCTAD มีบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการวิเคราะห์ทางการค้าและระบบข้อมูลข่าวสาร (Trade Analysis and Information System -- TRAINS) ลงนามเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1993 ตามเป้าหมายของ TRAINS เพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการค้าระหว่างประเทศและอำนวยความสะดวกทางการค้า ข้อตกลงดังกล่าวนี้เป็นข้อตกลงแรกที่ SAARC ทำกับองค์การระหว่างประเทศ ภายใต้ข้อตกลงดังกล่าว UNCTAD จะส่งข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมทางการค้าที่มีทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาให้สำนักงานเลขาธิการ SAARC และสำนักงานเลขาธิการ SAARC จะส่งข้อมูลของประเทศสมาชิกให้กับ UNCTAD เช่นเดียวกัน ปัจจุบันสำนักงานเลขาธิการ SAARC มีข้อมูลของ 50 ประเทศในรูปแบบของ CD - ROM

4.2.2 คณะกรรมาธิการว่าด้วยเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ (UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific -- ESCAP)¹⁸

¹⁶ **SAARC Asks WTO to Lift Higher Duties Developed Nations.** (The Economic Times, 11 August 1999)
http://www.saarcyellowpages.com/saarc_asks_WTO.htm/26/Oct/1999.

¹⁷ **South Asian Association for Regional Cooperation.** (Haveeru Daily, 1997) http://www.haveeru.com/saarc97/SAARC_An_Overview/5/Nov/1999.

¹⁸ Ibid.

ได้มีการลงนามความตกลงระหว่าง SAARC กับ ESCAP เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1994 ข้อตกลงก่อให้เกิดความร่วมมือว่าด้วยการพัฒนาผ่านทางการศึกษา การทำงาน การสัมมนา และการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเอกสารในการกำจัดความยากจน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การส่งเสริมการค้า การลงทุนทางตรง การปกป้องสิ่งแวดล้อม และการป้องกันการค้ายาเสพติด การพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน โดยเลขาธิการ SAARC ได้เข้าร่วมประชุมกับ ESCAP ที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ปี ค.ศ.1994 และที่กรุงจาร์การ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ปี ค.ศ.1995

4.2.3 กองทุนพัฒนาเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations' Children's Fund -- UNICEF)¹⁹

ข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง SAARC กับ UNICEF ลงนามเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1993 ข้อตกลงดังกล่าวเกี่ยวข้องกับปัญหาเด็กในภูมิภาคเอเชียใต้ โดยการร่วมปรึกษาหารือกันระหว่างสำนักงานเลขาธิการ SAARC และเจ้าหน้าที่ UNICEF ประจำภูมิภาคเอเชียใต้เพื่อกำหนดทิศทางปัญหาเด็กเสนอต่อสภารัฐมนตรี SAARC คณะกรรมการประจำ และคณะกรรมการเทคนิค การปรึกษาหารือกันจะเน้นเกี่ยวกับสถานการณ์เด็กในภูมิภาคเอเชียใต้ การดำเนินตามมติโคลอมโบว่าด้วยเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง SAARC กับ UNICEF ได้ช่วยอำนวยความสะดวกให้ความเข้าใจปัญหาเด็กในเอเชียใต้ และสามารถกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในปัญหาดังกล่าวได้ โดยในการประชุมสุดยอด SAARC ครั้งที่ 5 ณ กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ ค.ศ.1990 ที่ประชุมมีความเห็นเป็นเอกฉันท์กำหนดให้ปี ค.ศ.1990 เป็นปีแห่งเด็กหญิง (SAARC Year of the Girl Child) และกำหนดให้ปี ค.ศ.1991 - 2000 เป็นทศวรรษแห่งเด็กหญิง (the SAARC Decade of the Girl Child)²⁰

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹ **South Asian Association for Regional Cooperation.** (Haveeru Daily, 1997) http://www.haveeru.com/saarc97/SAARC_An_Overview/5/Nov/1999.

²⁰ **The Fifth SAARC Summit Declaration.** (SAARC Secretariat) <http://www.saarc-sec.org/summits/5ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

4.2.4 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations' Development Program -- UNDP)

บันทึกความเข้าใจระหว่าง SAARC กับ UNDP ลงนามเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1995²¹ ระหว่างเลขาธิการ SAARC กับผู้บริหารของ UNDP ข้อตกลงทั่วไปเป็นการร่วมมือกันอย่างกว้าง ๆ ด้วยวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการกำจัดความยากจน ปกป้อง คุ้มครองสิ่งแวดล้อม รักษาทรัพยากรธรรมชาติ สร้างงาน และพัฒนาสตรี ซึ่งกำหนดให้มีระยะเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการตีพิมพ์การศึกษาและแลกเปลี่ยนรายงานที่เกี่ยวข้องระหว่างกัน

4.2.5 โครงการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (United Nations' International Drug Control Program -- UNDCP)²²

เลขาธิการ SAARC กับผู้อำนวยการบริหารของ UNDCP ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ.1995 เพื่อประสานความพยายามในการต่อสู้กับการค้ายาเสพติดในภูมิภาค ปกป้องหรือร่วมกันและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่าง 2 องค์กร นอกจากนี้ทั้ง 2 องค์กรยังร่วมมือกันทางเทคนิคในการติดตาม ควบคุมกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในพื้นที่ที่มีการผลิตยาเสพติดในภูมิภาค และลดความต้องการของผู้ติดยาเสพติดเพื่อช่วยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปรับปรุงความร่วมมือด้านข่าวกรองผ่านทางหน่วยดูแลป้องกัน ยาเสพติดเอเชียใต้ (SDOMD) การออกกฎหมาย การให้เงินสนับสนุนในการสืบสวน การฟอกเงิน การก่อตั้งเครือข่ายการจัดการระหว่างสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการป้องกันปัญหาเสพติด

4.2.6 สหภาพยุโรป (European Union -- EU)

สหภาพยุโรปโดยประชาคมยุโรปมีความสัมพันธ์แบบทวิภาคีที่ดีกับประเทศในกลุ่ม SAARC มาเป็นระยะเวลายาวนาน เช่น ความร่วมมือกับอินเดียในปี ค.ศ.1973 ปากีสถานในปี ค.ศ.1986 บังกลาเทศในปี ค.ศ.1976 ศรีลังกาในปี ค.ศ.1975 เป็นต้น²³ แม้ประชาคมยุโรป (

²¹ South-Asian Association of Regional Cooperation. http://www.GB_267/Governing Body.htm/6/Aug/2000.

²² South Asian Association for Regional Cooperation. (Haveeru Daily, 1997) http://www.haveeru.com/saarc97/SAARC_An_Overview/5/Nov/1999.

²³ SAARC the Countries of Southern Asia. (European Parliament, 1999) http://www.europarl.eu.int/dg4/factsheets/en/6_3_12.htm/13/Jul/2000.

European Community -- EC) จะได้มีมติเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม ค.ศ.1988 ให้ความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ SAARC ที่ได้รับการก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1985 แต่ในด้านความสัมพันธ์กับ SAARC โดยตรงนั้น ได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกเมื่อมีการประชุมระหว่างคณะกรรมการยุโรป (European Commission) กับคณะกรรมการวิชาการของ SAARC ที่ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศ เบลเยียม ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1993 ตามด้วยการประชุมระหว่างคณะกรรมการบริการ (Commission services) กับเลขาธิการ SAARC ที่กรุงกาดมันดู ประเทศเนปาล ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1994 และการเจรจาทางการเมืองในเดือนกันยายน ค.ศ.1994 ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ที่นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

ตามมติของสหภาพยุโรป เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ.1995 สมาชิกสหภาพยุโรปได้นั้นถึงความผูกพันกับเอเชียทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ผ่านทางการค้าและการลงทุน ความพยายามที่จะปรับปรุงเสรีภาพ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชนและชนกลุ่มน้อย สิทธิทางสังคม และการคุ้มครองสภาพแวดล้อม ตามที่ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เอเชีย ที่เรียกว่า “ Toward a New Asia Strategy ” ²⁴

นับตั้งแต่การลงนามในบันทึกความเข้าใจกับประชาคมยุโรป ที่เรียกว่า Memorandum of Understanding on Administrative Cooperation ระหว่างคณะกรรมการยุโรป กับเลขาธิการ SAARC ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1996 เป็นต้นมา ได้เปิดโอกาสให้มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีในกรอบของสถาบัน โดยสำนักงานเลขาธิการของ SAARC เป็นกลไกสำคัญที่ประสานงานกับคณะกรรมการยุโรป เพื่อสร้างความร่วมมือผ่านทางโครงการพิเศษ บันทึกความเข้าใจดังกล่าวเน้นถึงความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบัน และการฝึกอบรม และความร่วมมือในการช่วยเหลือทางเทคนิค วิชาการ เช่น โครงการรณรงค์กำจัดโรครินเดอร์เพลสในเอเชียใต้ (South Asia Rinderpest Eradication Campaign Project - SAREC) ที่เสนอโดย EU ได้รับการพิจารณาจากประเทศสมาชิก SAARC หรือการดำเนินงานของ SAARC ภายในกรอบของ SAPTA ซึ่งต้องการทักษะทางด้านวิชาการ และการบริหาร EU ก็พร้อมให้ความช่วยเหลือ ²⁵

²⁴ **SAARC the Countries of Southern Asia.** (European Parliament, 1999) http://www.europarl.eu.int/dg4/factsheets/en/6_3_12.htm/13/Jul/2000.

²⁵ **EU-SAARC Relations & Prospects.** (European Parliament) http://193.121.156.26/Main_Pages/General_Info/Europe_Asia/Asian_Context/saarc/saarc.htm/12/Jul/2000.

ในระหว่างการประชุมสมัชชาสหประชาชาติครั้งที่ 54 ที่นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา บรรดาเจ้าหน้าที่สำคัญของชาติสมาชิก SAARC เช่น นายนิฮาล โรดริโก (Nihal Rodrigo) เลขาธิการ SAARC นาย ซาทัจ อาซิด (Sartaj Aziz) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศปากีสถาน ผู้แทนถาวรและเจ้าหน้าที่อาวุโสของชาติสมาชิก SAARC นำโดยนายลักชมาน คาเดอร์กามา (Lakshman Kadirgama) ได้กล่าวว่าสมาชิก SAARC ยินดีในความร่วมมือกับ EU ในโครงการที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งจะได้ลงนามความร่วมมือในปลายปี ค.ศ.1999 ส่วนนางทาร์จา ฮาโลเนน (Tarja Halonen) ตัวแทนของ EU ได้กล่าวว่า EU จะส่งเสริมความพยายามในความร่วมมือของสมาชิก SAARC และว่าประสบการณ์ในอดีตของ EU จะมีประโยชน์ต่อ SAARC ในการเพิ่มความร่วมมือในภูมิภาค นอกจากนี้ นายคริส แพทเทน (Chris Patten) คณะกรรมาธิการกิจการภายนอกของ EU ได้ย้ำว่าตนมีความยินดีในความพยายามของศรีลังกาในการที่จะปรับปรุงความร่วมมือทางวิชาการระหว่าง SAARC กับ EU และได้ให้ความเห็นว่าสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (Generalized System of Preferences - GSP) ที่ EU จะให้กับ SAARC จะช่วยเพิ่มการลงทุนระหว่างภูมิภาค และเชื่อมั่นว่าความร่วมมือระหว่างภูมิภาคไม่เพียงแต่จะทำให้เศรษฐกิจก้าวหน้าแต่ยังก่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคได้²⁶ ขณะที่ นายนิฮาล โรดริโก เลขาธิการ SAARC ได้กล่าวว่า SAARC กำลังดำเนินการไปสู่เสรีทางการค้า และได้รับประโยชน์จากประสบการณ์ของ EU ในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพเศรษฐกิจที่ยังไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศสมาชิกเพื่อที่จะทำให้สมดุลและนำไปสู่การค้าเสรีต่อไป และเกี่ยวกับสิทธิพิเศษทางการค้าที่ EU จะให้กับ SAARC จะมีการดำเนินการลงนามให้สำเร็จลุล่วงในปลายปี ค.ศ.1999²⁷ จะเห็นได้ว่าความร่วมมือระหว่าง EU กับ SAARC ที่เริ่มภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงเป็นความร่วมมือในกรอบขององค์การ และได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วซึ่งในอนาคตความร่วมมือระหว่าง 2 องค์การนี้จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น

4.2.7 สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations - ASEAN)

SAARC กับ ASEAN ได้มีการประชุมผู้บริหารระดับสูงโดยตัวแทนของฝ่าย SAARC คือ นายลักชมาน คาเดอร์กามา (Lakshman Kadirgamar) ประธานสภารัฐมนตรี SAARC กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสิงคโปร์ นายเจกุนมา (Jaykumar)

²⁶ South Asian Association for Regional Cooperation. (Haveeru Daily, 1997) http://www.haveeru.com/saarc97/SAARC_An_Overview/5/Nov/1999.

²⁷ SAARC Holds Consultations With the EU and ASEAN. (Ministry of Foreign Affairs Sri Lanka) http://www.lanka.net/fm/press/24th_sep_1999.htm/24/Sep/1999.

ตัวแทนของ ASEAN เมื่อวันที่ 25 กันยายน ค.ศ.1998 โดยทั้งสองฝ่ายได้หาหนทางร่วมกันในการเพิ่มความร่วมมือในสาขาสำคัญเช่น การค้า การลงทุน การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การส่งเสริมการติดต่อระหว่างประชาชน รวมถึงการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคเอกชนของทั้ง 2 องค์กร และการประชุมดังกล่าวได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นในการประสานความร่วมมือที่เข้มแข็งเพิ่มขึ้นระหว่างองค์กรทั้งสอง

ในปีต่อมา ระหว่างการประชุมสมัชชาสหประชาชาติครั้งที่ 54 เดือนกันยายน ค.ศ.1999 คณะผู้บริหารระดับสูงของ SAARC ประกอบด้วยนายนิฮาล โรดริโก เลขาธิการ SAARC นายลักชมาน คาร์เดอ์กามาร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของศรีลังกา นายซาทัจ อาซิช (Sartaj Aziz) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของปากีสถาน และคณะผู้บริหารระดับสูงของ ASEAN ได้แก่ นายรุคอฟโฟ ซี เซเวอรัโน เลขาธิการ ASEAN นายเล็งสวาด (S.Lengsavad) รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของลาว พร้อมด้วยตัวแทนจากประเทศสมาชิกทั้ง 2 องค์กร²⁸ โดยฝ่าย SAARC ได้ปรึกษาหารือในประเด็นหลักด้านการค้าที่จะมีการเจรจาในองค์การการค้าโลก ซึ่งจะร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม นายลักชมาน คาร์เดอ์กามา กล่าวแสดงความเสียใจ ถึงแม้จะมีความพยายามและมีการแสดงเจตนารมณ์ที่ดีของทั้ง 2 องค์กร แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้าในการปฏิบัติเท่าที่ควร และยังคงต้องปรับปรุงเพื่อส่งเสริมความร่วมมือของทั้ง 2 องค์กร สำหรับนายเล็งสวาด ตัวแทนของ ASEAN ได้กล่าวว่า ในการประชุมนี้ได้ก่อให้เกิดโอกาสที่ดีระหว่าง 2 องค์กรในการเพิ่มความร่วมมือหลังจากที่ได้มีการประชุมร่วมกันเมื่อปีที่ผ่านมา²⁹ นายเล็งสวาดเชื่อมั่นว่า ประสิทธิภาพและบทเรียนของ ASEAN ที่ผ่านมา 32 ปี จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.8 องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศแห่งประเทศแคนาดา (Canadian International Development Agency -- CIDA)³⁰

SAARC และ CIDA ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจในความร่วมมือเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1997 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและความสัมพันธ์อันเป็นประโยชน์ร่วมกันระหว่าง

²⁸ SAARC Holds Consultations With the EU and ASEAN. (Ministry of Foreign Affair Sri Lanka)

http://www.lanka.net/fm/press/24th_sep_1999.htm/24/Sep/1999.

²⁹ Ibid.

³⁰ South Asian Association for Regional Cooperation. (Haveeru Daily, 1997) http://www.haveeru.com/saarc97/SAARC_An_Overview/5/Nov/1999.

2 องค์การ ในประเด็นต่าง ๆ ที่มีความกังวลร่วมกัน รวมไปถึงการกำจัดความยากจน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม กงไว้ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และตามบันทึกความเข้าใจอันมีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือ ได้ก่อตั้งโครงการความร่วมมือและกิจกรรมการประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการทบทวนกิจกรรมความร่วมมือต่าง ๆ

4.2.9 แผนการโคลอมโบ (Colombo Plan)

SAARC ได้เข้าสู่แผนการโคลอมโบ เมื่อปี ค.ศ.1951³¹ เพื่อส่งเสริมบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ของ SAARC ในด้านกิจกรรมต่อต้านสิ่งเสพติดและของมีนเมา โดยตัวแทนขององค์การเอกชนจาก 7 ประเทศสมาชิก SAARC จะประชุมร่วมกันในบทบาทของ NGOs ด้านการลดความต้องการยาเสพติด

นอกจากนี้ ยังมีการประชุมร่วมกันระหว่างองค์การต่าง ๆ หลายองค์การกับ SAARC เช่น การประชุมระหว่างผู้บริหารของ ESCAP, ASEAN, South Pacific Forum และ SAARC โดยมีตัวแทนของ UNDP และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank - ADB) ร่วมสังเกตการณ์ ซึ่งมีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง และในการประชุมร่วมกันครั้งที่ 4 ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 26 - 27 ตุลาคม ค.ศ.1998 ที่กรุงกาดมันดู ประเทศเนปาล นายกิริจา ปราสาท คอยราลา (Girija Prasad Koirala) นายกรัฐมนตรีของประเทศเนปาลในฐานะเจ้าภาพการประชุมได้กล่าวย้าว่า องค์การในภูมิภาคควรมีบทบาทสำคัญ และเข้าใจในยุทธศาสตร์เพื่อกำหนดประเด็นปัญหาสำคัญและกำหนดรูปแบบการพัฒนา³² เช่นเดียวกันกับที่นายรูคอฟโฟ ชิเวรีโน (Rudolfo Severino) เลขาธิการของ ASEAN ที่กล่าวว่า หนทางที่ดีที่สุดที่จะแข่งขันในตลาดโลกได้คือการทำให้ภูมิภาคมีความเข้มแข็งเป็นอันดับแรก³³ และที่ประชุมได้มีความเห็นร่วมกันเน้นย้ำถึงความร่วมมือและประสานงานระหว่างองค์การ พัฒนาความเข้าใจในยุทธศาสตร์เพื่อกำหนดปัญหาหลักของวิกฤตเศรษฐกิจของเอเชียที่เกิดขึ้น และริเริ่มมาตรการที่จะรักษาผลประโยชน์ของภูมิภาค ที่ประชุมย้ำเจตนารมณ์ร่วมกันขององค์การว่าความร่วมมือและการบูรณาการเศรษฐกิจ ร่วมกันของภูมิภาคเป็นวิธีการที่จะส่งเสริมการพัฒนาที่เท่าเทียม มีเสถียรภาพ และยั่งยืน และได้แสดงความพอใจต่อความร่วมมือที่เกิดขึ้นในสาขาสำคัญ ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนและ

³¹ Ainslie T. Embree, Encyclopedia of Asian History (New York : Macmillan Publishing, 1988), p.326.

³² Call for Regional Approach to Asia's Problems. (BBC World Service, 27 October 1998) http://newsbbc.co.uk/h/english/world/south_asia/newsid_202000/202480.htm/27/Oct/1998.

³³ Ibid.

การใช้ประสบการณ์ร่วมกันที่นำไปสู่การค้าเสรี การส่งเสริมการลงทุน การพัฒนาสาธาณูปโภคขั้นพื้นฐาน การกำจัดความยากจน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเร่งการดำเนินการไปสู่เครือข่ายครอบคลุมการค้าที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการวิจัยต่าง ๆ และระบบฐานข้อมูลภูมิภาค ขยายความร่วมมือไปสู่สาขาการขนส่งและพัฒนาสาธาณูปโภคขั้นพื้นฐาน³⁴

จะเห็นได้ว่าในระยะหลังช่วงสงครามเย็นตั้งแต่ปี ค.ศ.1990 เป็นต้นมา สมาชิก SAARC ต่างได้ตระหนักในบทบาทของ SAARC ที่เพิ่มขึ้นในฐานะเป็นองค์การระดับภูมิภาคที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาติสมาชิกเพื่อแสดงจุดยืนร่วมกันให้เป็นหนึ่งเดียวในการเจรจาเรียกร้องและร่วมมือกับประเทศหรือกลุ่มประเทศภายนอกภูมิภาคหรือกับองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ทำให้เสียงของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ได้รับการพิจารณาและคำนึงถึงในเวทีระหว่างประเทศมากขึ้น ทำให้สามารถได้รับความช่วยเหลือทั้งทางการค้า เศรษฐกิจ การพัฒนา จากเวทีการเจรจาระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund -- IMF) ที่ประชุมว่าด้วยการค้าและการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations' Conference on Trade and Development -- UNCTAD) และ ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade -- GATT)³⁵ ส่งผลดีต่อประเทศสมาชิก SAARC จึงกล่าวได้ว่าบทบาทของ SAARC ที่ในระยะแรกเน้นความร่วมมือภายในภูมิภาค ได้ขยายออกไปสู่ความร่วมมือกับภายนอกภูมิภาคอันเป็นประโยชน์ต่อองค์การและสมาชิกในระยะยาวต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁴ **Call for Regional Approach to Asia's Problems.** (BBC World Service, 27 October 1998) http://newsbbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_202000/202480.htm/27/Oct/1998.

³⁵ Sadrel Reza, " Issues in Trade Cooperation in South Asia : A Bangladesh Perspective, " in **Asia-Pacific Economic Community?** M. Dutta, David Jay Green, Suthiphand Chirathivat and Paitoon Wiboonchutikula eds. (England : Jai Press Ltd., 1995), p.393.

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเรื่องความร่วมมือ (cooperation) ของ โรเบิร์ต โอ โคเฮน (Robert O. Keohane) ที่มองว่าความร่วมมือจะเกิดขึ้นเมื่อตัวแสดงต่าง ๆ ปรับพฤติกรรมของตนเพื่อให้ได้สิทธิประโยชน์หรือสิทธิพิเศษที่คาดว่าจะได้จากตัวแสดงอื่น การปรับพฤติกรรมของตัวแสดงจะผ่านทาง การประสานนโยบาย ดังนั้นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการพิจารณาประสานนโยบาย ทั้งนี้แต่ละรัฐจะสนใจเฉพาะสิ่งที่ตนเข้าใจว่าเป็นผลประโยชน์ของตนและจะต่อรองผลประโยชน์กับรัฐอื่น ๆ ด้วยการนำข้อตกลงและร่วมมือกัน แต่เมื่อมีความร่วมมือก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีความขัดแย้ง แม้จะมีความขัดแย้ง รัฐต่าง ๆ ก็ยังสามารถร่วมมือกันได้ โดยมีผลประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดที่ทำให้รัฐมาร่วมมือกันและไม่จำเป็นต้องได้ผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

จากแนวคิดความร่วมมือดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายความร่วมมือที่เกิดขึ้นใน สมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค (SAARC) ได้ กล่าวคือความร่วมมือที่เกิดขึ้นใน ภูมิภาคเอเชียใต้เกิดขึ้นจากความตึงเครียด ความขัดแย้งภายในภูมิภาค แม้ว่าประเทศในภูมิภาค เอเชียใต้ได้แก่ บังกลาเทศ ภูฏาน อินเดีย มัลดีฟส์ เนปาล ปากีสถาน และศรีลังกา ได้ร่วมมือกัน ก่อตั้ง SAARC แล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถทำให้ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทต่าง ๆ ระหว่างประเทศ สมาชิกยุติลงได้ แต่ขณะเดียวกันความร่วมมือในกรอบของ SAARC ยังคงดำเนินการอยู่ได้และ ขยายความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่า แม้ประเทศสมาชิกจะมีความขัดแย้งกัน แต่ก็ ไม่ได้หมายความว่า จะร่วมมือกันไม่ได้ ในทางตรงกันข้ามประเทศสมาชิกยังคงร่วมมือกันใน รูปแบบของ SAARC และตามแนวคิดนี้ได้แสดงให้เห็นว่าประเทศสมาชิก SAARC ต้องมี ผลประโยชน์ร่วมกันบางประการที่ทำให้ร่วมมือกันและสามารถตกลงกันเป็นมติเอกฉันท์ได้ ผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิก SAARC ที่กล่าวถึงนี้ผู้วิจัยนำมาตั้งเป็นสมมติฐาน การศึกษาดังนี้คือ การที่สมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาคยังสามารถดำเนินการอยู่ได้ ท่ามกลาง ความขัดแย้งของประเทศสมาชิกที่ดำเนินการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นผลมาจากผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกใน 3 ประเด็นหลัก คือ การต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก และการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันในภูมิภาค เมื่อ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยมาตลอดแล้ว ปรากฏว่าข้อมูลที่ศึกษามาสามารถตอบสนองสมมติฐานได้ครบถ้วนคือ

5.1 ผลประโยชน์ร่วมของสมาชิกในการต่อรองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

ภาวะสงครามเย็นได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1990 ระบบโลกได้เปลี่ยนแปลงไป กระแสแห่งเสรีนิยมและการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจมีบทบาทมากขึ้นและกระจายไปทั่วโลก ก่อให้เกิดการตื่นตัวของภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงภูมิภาคเอเชียใต้ที่จะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสโลก การร่วมมือกันเป็น SAARC ของประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียใต้จึงกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสามารถสร้างประโยชน์มหาศาลให้กับประเทศสมาชิก เพราะเป็นการสร้างความเจริญเติบโตให้กับภูมิภาค สร้างมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน สร้างพลังต่อรองในฐานะเป็นกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาคในเวทีระหว่างประเทศเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิก อันสอดคล้องกับแนวคิดความร่วมมือที่ได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าประเทศสมาชิก SAARC ต่างได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของโลก และคำนึงถึงผลประโยชน์ของทุกประเทศสมาชิก SAARC ในเวทีระหว่างประเทศคือ คำประกาศร่วมกันหลังการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ในปี ค.ศ.1991 จากคำประกาศดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเปิดตัว SAARC ออกไปสู่การเจรจาต่อรองในเวทีระหว่างประเทศเพื่อผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกอย่างเป็นทางการในทุกด้าน เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ SAARC ยังทำหน้าที่เป็นองค์กรตัวแทนประเทศสมาชิกในเจรจาร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ นอกภูมิภาค องค์กรระหว่างประเทศ หรือสถาบันระหว่างประเทศ เท่าที่ผ่านมา SAARC ได้ร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศมากมาย นำประโยชน์มาสู่ประเทศสมาชิก เช่น ความร่วมมือระหว่าง SAARC กับ EU และ ASEAN ในด้านการค้า การลงทุน การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม รวมถึงด้านวัฒนธรรม ระหว่างภูมิภาคความร่วมมือระหว่าง SAARC กับ UNDCP ในด้านการป้องกันปราบปรามยาเสพติด ความร่วมมือระหว่าง SAARC กับ UNICEF ในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นต้น

5.2 ผลประโยชน์ร่วมของสมาชิกในการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันในภูมิภาค

ในทางเศรษฐกิจและการค้าภายในภูมิภาคเอเชียใต้ เมื่อพิจารณาในระหว่างช่วงปี ค.ศ.1980 - 1994 พบว่าการค้าภายในภูมิภาคเอเชียใต้ยังอยู่ในระดับต่ำเพียงร้อยละ 3 ของการค้าโลก (โปรดดูตารางที่ 2) แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาทางเศรษฐกิจการค้าภายในภูมิภาคที่อยู่ในระดับต่ำ ทำให้วัตถุประสงค์ในการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการกินดีอยู่ดีของประชาชนในภูมิภาคตามกฎบัตรของ SAARC เป็นไปด้วยความยากลำบาก และเพื่อต้องการให้บรรล่วัตถุประสงค์ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ณ กรุงมาลี ประเทศมัลดีฟส์ ค.ศ.1990 บรรดาผู้นำ

ชาติสมาชิกได้ตัดสินใจสำคัญ 2 ประการ คือ 1) SAARC ควรเน้นย้ำความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมผลักดันกระบวนการทางเศรษฐกิจ และ 2) SAARC ต้องร่วมมือกับองค์การอิสระและต้องดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ ต่อมาในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ค.ศ.1991 ที่ประชุมได้ตั้งคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (CEC) อันเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้าภายในภูมิภาค ได้มีการปรับปรุงการขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวกในการขนส่ง ปรับปรุงโครงสร้างขั้นพื้นฐาน เพื่อเร่งรัดการเติบโตของการค้าภายในภูมิภาค นอกจากนี้ประเทศสมาชิก SAARC ยังใช้นโยบายในการเร่งส่งเสริมการลงทุนไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดการขยายตัวของภาคการลงทุนขึ้นในภูมิภาค และยังได้ร่วมมือกันดำเนินกิจการร่วมค้า ซึ่งทำให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนและฐานการผลิตขึ้นในภูมิภาค เกิดการไหลเวียนของเงินทุนซึ่งจะช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าในภูมิภาคมากขึ้น มีการจัดการแสดงสินค้าซึ่งจะหมุนเวียนกันทุกปี จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าภายในภูมิภาคเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการที่ประเทศสมาชิก SAARC ได้ร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจย่อมแสดงให้เห็นเป็นที่แน่ชัดว่าประเทศสมาชิกย่อมเห็นผลประโยชน์ที่แต่ละสมาชิกจะได้รับจากการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันในภูมิภาค ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดความร่วมมือที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัย โดยสิ่งที่แสดงให้เห็นชัดคือ ระดับการค้าภายในภูมิภาคได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.16 ในปี ค.ศ.1990 เป็นร้อยละ 4.25 ในปี ค.ศ.1996 และทำให้เห็นแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันในภูมิภาคได้เป็นอย่างดี

5.3 ผลประโยชน์ร่วมกันในการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก

ผลจากการประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ค.ศ.1991 นอกจากจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคแล้ว ที่ประชุมยังได้ตัดสินใจก่อตั้งความตกลงว่าด้วยสิทธิพิเศษทางการค้า (SAPTA) ขึ้นในภูมิภาค เพื่อเอื้อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าภายในภูมิภาคด้วย ความตกลงดังกล่าวมีการลงนามรับรองโดยประเทศสมาชิกในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 7 ณ กรุงคัทกา ประเทศบังกลาเทศ ค.ศ.1993 และให้มีผลบังคับใช้กับประเทศสมาชิกในวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1995 ได้ก่อให้เกิดการค้าเสรีขึ้นในภูมิภาคจากที่ก่อนหน้านี้ การค้าภายในภูมิภาคถูกกีดกันด้วยอุปสรรคด้านภาษีศุลกากร และที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร โดยมีการประชุมร่วมกันกำหนดข้อตกลงหย่อนทางภาษีศุลกากรระหว่างประเทศสมาชิก และกำจัดอุปสรรคที่มีไข่มุกออกไป แนวความคิดในการเปิดการค้าเสรีในภูมิภาคเอเชียใต้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งถือเป็นความสำเร็จขององค์การในช่วงทศวรรษที่ 2 ของการก่อตั้ง SAARC ซึ่งมีแนวโน้มจะพัฒนาไปสู่การเป็นเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (SAFTA) ในปี ค.ศ.2008 - 2010 สหภาพศุลกากร ในปี ค.ศ.2015 และสหภาพเศรษฐกิจเอเชียใต้ ในปี ค.ศ.2020

ผลประโยชน์ร่วมกันในการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าประเทศสมาชิกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการเปิดเสรีทางการค้าที่จะทำให้แต่ละประเทศสมาชิกได้รับประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าซึ่งเป็นไปตามแนวคิดความร่วมมือที่มองว่าความร่วมมือเกิดขึ้นได้โดยมีการพิจารณาประสานนโยบายระหว่างประเทศสมาชิก และแต่ละสมาชิกจะมองผลประโยชน์ของตนเองโดยรวมมือกับประเทศอื่นในการทำข้อตกลงเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากความร่วมมือนั้น

โดยสรุปหากพิจารณาความสำเร็จของ SAARC ในขอบเขตทางการเมืองนั้นจะเห็นได้ว่าความร่วมมือยังคงอยู่ในวงจำกัด แต่จากจุดเริ่มที่กล้าหาญของบรรดาผู้นำเอเชียใต้ที่ได้เริ่มกระบวนการความร่วมมือในช่วงทศวรรษ 1980 ยังคงเจตนาธรรมณ์ในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ปรากฏตามกฎบัตร ซึ่งเป้าหมายตามกฎบัตรของ SAARC แสดงให้เห็นความชัดเจนในเรื่องของการเร่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมผ่านทางการร่วมมือในหลายสาขา แต่ผู้นำหลายคนก็ยังยอมรับว่าบทบาททางการเมืองมีความสำคัญที่จะกำหนดอนาคตของ SAARC กระบวนการความร่วมมือจะต้องก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งยังผลให้สามารถขยายสภาพทางการเมืองภายในภูมิภาคได้ แม้ว่าประเด็นทางด้านสังคมและวัฒนธรรมจะสามารถร่วมกันได้อย่างเข้มแข็งในภูมิภาคเนื่องจากปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ แต่กระบวนการในทางเศรษฐกิจและการเมืองจะยังคงเป็นตัวกำหนดความสำเร็จ (efficacy) ขององค์การ

กล่าวได้ว่า พัฒนาการของ SAARC ได้พัฒนาขึ้นอย่างช้า ๆ และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านโครงสร้างและโครงการความร่วมมือขององค์การ ความสำคัญขององค์การอยู่ที่การตัดสินใจที่จะดำเนินความร่วมมือร่วมกัน โดยมีโครงสร้างขององค์การ 4 ชั้น (four - tier) ได้แก่ คณะกรรมการเทคนิคในสาขาต่าง ๆ (Technical Committees) คณะกรรมการประจำ (Standing Committee) สภารัฐมนตรี (Council of Ministers) และในระดับสูงสุดคือ การประชุมสุดยอดของผู้นำรัฐหรือผู้นำรัฐบาล (Summit of the Heads of State or Government) รวมทั้งเลขาธิการ (secretary - general) เป็นกลไกในการดำเนินงาน จากที่ก่อนหน้านี้จะก่อตั้ง SAARC หากมีปัญหาจะต้องเจรจากัน ผู้นำของประเทศต่าง ๆ ต้องเจรจากันในระดับทวิภาคี ซึ่งอาจทำให้เกิดความตึงเครียดขึ้นง่าย ๆ และเมื่อ SAARC ถูกตั้งขึ้น จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่อำนวยความสะดวกสัมพันธ์ระหว่างชาติสมาชิก ในสาขาต่าง ๆ และประเด็นปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน กระบวนการของ SAARC ช่วยลดช่องว่าง (gap) แห่งความรู้ซึ่งแบ่งแยกประเทศสมาชิกออกจากกัน

แม้ว่าความร่วมมือในภาคสังคมยังคงลุ่ม ๆ ดอน ๆ เช่น ความร่วมมือในการกำจัดความยากจนที่ยังประสบความสำเร็จอย่างจำกัด ภูมิภาคเอเชียใต้ยังคงเป็นภูมิภาคที่ยากจนที่สุดในโลก การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนยังไม่มีความเข้าใจและใช้ทรัพยากรโดยสิ้นเปลืองและเปล่าประโยชน์ตลอดจนยังมีความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรร่วมกันในภูมิภาคทางด้านปัญหาสิทธิมนุษยชน จะเห็นได้ว่าภูมิภาคเอเชียใต้ยังคงเป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งในสตรีและเด็กในระดับสูง การค้ายาเสพติดและค้าของเถื่อนเป็นไปอย่างแพร่หลายตามแนวพรมแดนและการก่อการร้ายในภูมิภาคที่ยังเกิดขึ้นเนื่อง ๆ และก่อให้เกิดความหวาดระแวงว่าประเทศสมาชิกเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ภูมิภาคเอเชียใต้ยังคงต้องพัฒนาความร่วมมือในภาคสังคมอย่างจริงจังต่อไป เป็นที่น่ายินดีที่มีหลายฝ่ายทั้งจากบรรดาผู้นำชาติสมาชิก นักวิชาการ และประชาชน ที่ส่งเสริมให้มีการร่างกฎบัตรทางสังคม (social charter) เพื่อช่วยส่งเสริมความร่วมมือให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น แต่การร่างกฎบัตรดังกล่าวยังคงต้องใช้เวลา และปัจจุบันก็ยังอยู่ในขั้นของการดำเนินการและยังไม่เป็นผลสำเร็จ

ในประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ จากอดีตการค้าภายในภูมิภาคเอเชียใต้ไม่มีนัยยะสำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิภาค ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคยังคงแสวงหาตลาดภายนอกภูมิภาคและไม่ได้ให้ความสำคัญกับตลาดภายในภูมิภาคจนทำให้การค้าระหว่างสมาชิกภายในภูมิภาคมีอัตราน้อยมากเมื่อเทียบกับการค้าโลก การพัฒนาแบบตัวใครตัวมันในภาวะปัจจุบันได้กลายเป็นจุดด้อย เพราะหากไม่มีเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งจริงก็จะไม่สามารถคงอยู่ได้ และต้องถูกกดดันจากประเทศที่มีเศรษฐกิจที่ใหญ่กว่าและมั่นคงกว่า ซึ่งเป็นอันตรายต่อตัวเอง ประกอบกับที่โลกในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ รอบโลกรับรู้ได้ไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใดของโลกเพียงเวลาไม่กี่นาที ย่อมแสดงให้เห็นว่าโลกแคบลงกว่าเดิม การติดต่อสื่อสารกันเป็นสิ่งสำคัญที่จะได้เห็นในยุคต่อไป การติดต่อสื่อสารจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ภาวะเช่นนี้จึงจำเป็นที่ประเทศที่อยู่ใกล้เคียงหรืออยู่ในภูมิภาคเดียวกันต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่ง การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจได้เกิดขึ้นตามภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อสามารถแข่งขันทางการค้า และสร้างพันธมิตรทางเศรษฐกิจ ในการต่อรองกับภูมิภาคอื่น ๆ การแข่งขันกันเป็นมหาอำนาจจึงมิใช่อยู่ที่การแข่งขันกันทางการทหาร แต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป ปัจจัยในด้านเศรษฐกิจกำลังมีบทบาทโดดเด่นในปัจจุบัน

ช่วงหลังปี ค.ศ.1990 บรรดาผู้นำของ SAARC ได้เน้นย้ำให้ส่งเสริมการค้าภายในภูมิภาคเพิ่มขึ้น จากการประชุมสุดยอดจำนวน 3 ครั้งติดต่อกัน ได้แก่ การประชุมสุดยอดครั้งที่ 5 ที่กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ค.ศ.1991 การประชุมสุดยอดครั้งที่ 6 ที่กรุงดกกา ประเทศบัง

ค.ศ.1993 และการประชุมสุดยอดครั้งที่ 7 ที่กรุงนิว เดลี ประเทศอินเดีย ค.ศ.1995 ก่อให้เกิดการให้สัตยาบันต่อข้อตกลงสิทธิพิเศษทางการค้า (SAPTA) และการประชุมเพื่อ ก่อให้เกิดเขตการค้าเสรีเอเชียใต้ (SAFTA) ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ภายในภูมิภาค

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า ภายในภูมิภาคเอเชียใต้ได้ส่งผลต่อประเทศ สมาชิกให้มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้าระหว่างประเทศสมาชิกมากขึ้น โดยเฉพาะอินเดียซึ่งเป็นประเทศใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงแนวนโยบายกลับมาให้ความสำคัญและส่งเสริมการค้าภายใน ภูมิภาค ทั้งยังเป็นผู้นำในการลดภาษีศุลกากรสินค้าจำนวนกว่า 2,000 รายการ ให้กับประเทศ สมาชิก และทำให้ประเทศสมาชิกอื่น ๆ หันมาร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อดำเนินการให้บรรลุ ข้อตกลงสิทธิพิเศษทางการค้า (SAPTA) และยังร่วมกันกำหนดกรอบระยะเวลา (ในปี ค.ศ.2008 - 2010) เพื่อที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียใต้เป็นเขตการค้าเสรี (SAFTA) แสดงให้เห็นแนวโน้มของ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคว่าเป็นไปในทางที่ดี

นอกจากความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าแล้ว ประเทศสมาชิก SAARC ยังได้ขยายความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกไปสู่เวทีระหว่างประเทศ อันเป็นการดำเนินการ ตามวัตถุประสงค์ของกฎบัตร เพื่อให้ประเทศสมาชิก SAARC แสดงจุดยืนร่วมกัน “ speak with one voice ” ในการเจรจา ตอรอง และร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศหรือกลุ่มประเทศต่าง ๆ ในเวทีระหว่างประเทศเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิก เช่น สหประชาชาติ องค์การ การค้าโลก สหภาพยุโรป สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น แสดงให้เห็น บทบาทของ SAARC ในฐานะที่เป็นองค์การในระดับภูมิภาคที่มีเพิ่มมากขึ้นและอยู่ในฐานะเป็น ตัวแทนของชาติสมาชิก ทำให้เสียงของกลุ่มประเทศสมาชิกได้รับการพิจารณาและคำนึงถึงในเวที ระหว่างประเทศมากขึ้น ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศสมาชิก SAARC อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า การขยายความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกไปสู่เวทีระหว่างประเทศได้ส่งผลดีต่อทั้งองค์การ และประเทศสมาชิก

อย่างไรก็ตาม จากที่ได้กล่าวแล้วว่าความร่วมมือของ SAARC ยังอยู่ในวงจำกัดซึ่ง ทำให้การดำเนินการของ SAARC ต้องประสบอุปสรรคมากมาย ผู้วิจัยได้สำรวจพบว่าปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือของ SAARC อันอาจทำให้ความร่วมมือไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ซึ่งเป็นผลร้ายต่อองค์การ แบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศสมาชิก

1.1 ปัญหาความขัดแย้งภายในของแต่ละประเทศสมาชิก SAARC

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สัญญาของความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองในสมาชิก 7 ประเทศ ได้คุกคามความสนใจของผู้นำเอเชียใต้ในการร่วมมือกัน ปัญหาความขัดแย้งภายในของแต่ละสมาชิกเป็นอุปสรรคที่คอยรบกวนความร่วมมือตลอดมา

ในอินเดีย ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตยในโลกที่ 3 ถูกคุกคามอันเนื่องมาจากการพังทลายของระเบียบโครงสร้างทางสังคมและการเมือง ความขัดแย้งระหว่างศาสนาฮินดูกับศาสนาอิสลามได้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกและได้กลายเป็นพลังผลักดันที่จะแบ่งแยก 3 รัฐสำคัญได้แก่ รัฐปันจาบ รัฐจัมมูแคชเมียร์ และรัฐอัสสัม

ปากีสถาน ยังคงดิ้นรนต่อสู้กับความเป็นประชาธิปไตยกับอิทธิพลของฝ่ายทหาร และปัญหาชนกลุ่มน้อยศาสนาซิกข์ในรัฐชินด์ ที่เรียกร้องปกครองตนเอง นอกจากนี้ปากีสถานยังคงแสวงหาหนทางที่จะรักษาดุลแห่งอำนาจกับอินเดียในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งในประเด็นของอาวุธนิวเคลียร์

ศรีลังกา ยังคงมีความไม่สงบโดยทั่วไป จากการก่อการร้ายของชนกลุ่มน้อยแบ่งแยกดินแดนที่เรียกว่า “ กลุ่มพยัคฆ์ทมิฬอีแลม ” ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับ ผู้ก่อการร้ายยังคงไม่ลุล่วง

บังคลาเทศ หลังจากได้รับเอกราชจากปากีสถานในปี ค.ศ.1971 แล้วยังคงประสบปัญหาจากชนเผ่าบริเวณจิตตะกอง ที่ต้องการแบ่งแยกปกครองตนเอง

ในเนปาลและภูฏาน พวกนิยมประชาธิปไตยยังคงกดดันราชวงศ์ที่ปกครองประเทศให้คำนึงถึงการรักษายานเมือง ประเทศชาติก่อนที่จะไปพิจารณาความร่วมมือในภูมิภาค ตลอดจนปัญหาผู้ลี้ภัยเชื้อสายเนปาลที่อพยพออกจากภูฏาน ซึ่งยังไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้

ส่วนมัลดีฟส์ ประสบปัญหาของผู้นำที่ครองอำนาจยาวนานทำให้เกิดเผด็จการอำนาจนิยม และนำไปสู่การเรียกร้องประชาธิปไตย

ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งผิดปกติที่ผู้นำเอเชียใต้จะปฏิบัติตามข้อเสนอหรือข้อตกลงใน

กรอบของ SAARC อย่างล่าช้า เพราะรัฐบาลต่าง ๆ ของสมาชิกอาจเลือกที่จะทบทวนนโยบายภายในประเทศอันเป็นไปตามบริบทของโลกและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภูมิภาค ก่อนที่จะปรับแนวคิด โครงสร้าง ที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติของ SAARC

1.2 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก SAARC และปัญหาชาย่ายในการป้องกันอยู่ในระดับสูง

ปัญหาความขัดแย้งทวีภาคระหว่างอินเดียกับปากีสถาน เป็นสิ่งที่บดบังความร่วมมือของ SAARC ความขัดแย้งดังกล่าวถือเป็นความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดที่รบกวนสันติภาพภายในภูมิภาคและของโลก ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีที่ผ่านมาหลังจากได้รับเอกราช มีการทำสงครามระหว่าง 2 ประเทศนี้ถึง 3 ครั้ง และได้สร้างความเสียหายให้กับเศรษฐกิจของทั้ง 2 ประเทศอย่างใหญ่หลวง นอกจากความขัดแย้งที่สำคัญระหว่างอินเดียกับปากีสถานแล้ว อินเดียยังเป็นศูนย์กลางความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับบังคลาเทศ ในประเด็นของการใช้ทรัพยากรน้ำและแม่น้ำ ความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับศรีลังกาในประเด็นของการสนับสนุนกลุ่มทมิฬอีแลมในการแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองตนเอง เป็นต้น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก SAARC จึงเป็นอุปสรรคของความร่วมมือในภูมิภาคตลอดมา โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถานยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และทำให้ทั้ง 2 ประเทศยังคงใช้จ่ายงบประมาณป้องกันประเทศในระดับสูงเพื่อพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และบำรุงรักษาระบบป้องกันประเทศ และได้ทำให้งบประมาณภาคสังคมที่จะช่วยในการจัดความยากจนของทั้ง 2 ประเทศลดลง จากรายงานของ สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Development Report) ได้มีการรายงานว่าในปี ค.ศ.1999 ทุก ๆ 1 เหรียญสหรัฐอเมริกานที่ปากีสถานและอินเดียใช้จ่ายในภาคสังคม ปากีสถานจะใช้จ่ายในด้านการป้องกันประเทศ 1.70 เหรียญสหรัฐอเมริกาน (1 : 1.7) และอินเดียจะใช้จ่ายในด้านการป้องกันประเทศ 4.32 เหรียญสหรัฐอเมริกาน (1 : 4.32) ส่วนค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศของศรีลังกาได้เพิ่มขึ้นถึง ร้อยละ 450 ในช่วง ค.ศ.1981 - 1997

1.3 บทบาทของอินเดีย

เนื่องจากอินเดียถือได้ว่าเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียใต้ เป็นประเทศที่มีประชากร พื้นที่ เศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาค อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือของ SAARC ก็คือ การที่อินเดียมีนโยบายเป็นเจ้ามหาอำนาจในภูมิภาค (hegemony) และเพื่อให้บรรลุนโยบายดังกล่าวอินเดียจึงใช้นโยบายที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านเกือบทุกประเทศในภูมิภาค ได้แก่ ปากีสถาน บังคลาเทศ ศรีลังกา และเนปาล การที่อินเดียมีนโยบายดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวงระหว่างชาติสมาชิก SAARC ที่มีขนาดเล็กกว่า

อินเดียจะใช้ SAARC เป็นเครื่องมือในการครอบงำภูมิภาค อินเดียยังมีบทบาทสำคัญในการทำให้ SAARC สามารถดำเนินต่อไปได้หรือหยุดชะงักความร่วมมือได้ จะเห็นได้จากการประชุม สหุคยอดครั้งที่ 11 ที่เดิมกำหนดให้จัดขึ้น ณ กรุงกาดมัตันคู ประเทศเนปาล ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1999 แต่ก็ต้องหยุดลงไป เนื่องจากเกิดการรัฐประหารของพลเอกเปอร์วาช มุซาร์ราฟ (General Pervez Musharraf) ยึดอำนาจจากนายนาวาซ ชารีฟ นายกรัฐมนตรีปากีสถาน เหตุการณ์นี้เองที่ทำให้อินเดียซึ่งเป็นสมาชิกหนึ่งของ SAARC ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมประชุมสหุคยอด โดยอ้างว่าสถานการณ์ในปากีสถานยังไม่มี ความชัดเจน และอินเดียไม่พร้อมที่จะติดต่อกับรัฐบาลทหารของปากีสถาน ทั้งยังชักจูงให้ประเทศภูฏานเห็นชอบกับการเลื่อนการประชุมสหุคยอดออกไปด้วย แม้ว่าศรีลังกาจะใช้ความพยายามในการเรียกร้องให้ปากีสถานกลับสู่ความเป็นประชาธิปไตยโดยเร็ว และได้พยายามผลักดันให้เกิดการประชุมเกิดขึ้น ประเทศศรีลังกายังชี้ให้สมาชิกอื่น ๆ เห็นอีกว่าไม่มีบทบัญญัติใดในกฎบัตรของ SAARC ที่จะทำให้การประชุมเลื่อนออกไปเนื่องจากปัญหาการเมืองภายในของประเทศสมาชิกหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลของประเทศสมาชิก แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำให้การประชุมสหุคยอดดังกล่าวเกิดขึ้นได้

ขณะที่ศาสตราจารย์ชรีธา กาดริ (Shreedhar Khatri) แห่งมหาวิทยาลัย ตริภูวาน (Tribhuvan) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านรัฐศาสตร์ได้วิเคราะห์เหตุการณ์โดยกล่าวว่า “ การเลื่อนการประชุมสหุคยอดออกไปและยังไม่มี ความแน่นอนในการประชุมสหุคยอดครั้งใหม่ ทำให้ประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีการเจรจากัน การประชุมสหุคยอดครั้งใหม่ยังไม่ประกาศจนกว่าปากีสถานจะกลับสู่ประชาธิปไตย หรืออินเดียจะเปลี่ยนแปลงจุดยืนของตัวเอง เมื่อไม่มีการประชุมสหุคยอดเกิดขึ้นจะส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการในไม่ช้า ”¹ ผลกระทบที่สำคัญคือความคืบหน้าในการสร้างสหภาพเศรษฐกิจเอเชียใต้ (South Asian Economic Union - SAEU) ที่เกิดขึ้นจากการเห็นพ้องต้องกันของบรรดารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสมาชิก SAARC นำโดยนายลักชมาน คาคอร์กามา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของศรีลังกา เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์ การค้า สังคม และวัฒนธรรมระหว่างกัน ซึ่งบรรดาผู้นำของประเทศสมาชิกจะรับรองการตัดสินใจดังกล่าวในการประชุมสหุคยอดครั้งที่ 11 ที่ประเทศเนปาลจึงต้องเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด

จะเห็นได้ว่า บทบาทของอินเดียส่งผลต่อการพัฒนาความร่วมมือในภูมิภาค

¹ SAARC Faces Crucial Test. (The Independent, November 17 - 23, 1999) <http://www.nepal.com/headline/Independent/1/Dec/1999>.

อย่างชัดเจน ดังนั้นหากอินเดียไม่สนับสนุนความร่วมมือในภูมิภาคแล้ว ย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการของ SAARC

1.4 การขาดเจตนาธรรมทางการเมืองที่แท้จริงของประเทศสมาชิก

แม้ว่า SAARC จะได้รับการก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1985 การดำเนินการของ SAARC ในระยะแรกเป็นการดำเนินการผ่านทางกิจกรรมภาครัฐบาล ซึ่งยังไม่สามารถประสานงานกันได้ และถูกกล่าวกันว่าโครงการส่วนใหญ่และความสำเร็จของ SAARC ปรากฏอยู่บนกระดาษ เช่น การเจรจาเกี่ยวกับการสำรองความมั่นคงทางอาหาร (SAARC Food Security Reserve) ไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อบังคลาเทศในระหว่างที่ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ ในปี ค.ศ.1991 สนธิสัญญาปราบปรามการค้าการร้ายล้มเหลวเนื่องจากทั้งอินเดียและปากีสถานไม่ดำเนินความพยายามเต็มที่ที่จะกำจัดกรเคลื่อนไหวของกลุ่มการค้าการร้ายข้ามพรมแดนเป็นต้น จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรมของ SAARC ถูกจำกัดขอบเขตอยู่เพียงในการสัมมนา การประชุมปฏิบัติการ และโครงการฝึกอบรมระยะสั้น เท่านั้น กิจกรรมเหล่านี้อาจเป็นประโยชน์ แต่ไม่มีการพัฒนาที่ดีขึ้น ขาดการเน้นย้ำอันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาเอกลักษณ์ของความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียใต้ ทั้งนี้เป็นผลจากการขาดเจตนาธรรมที่แท้จริงของบรรดาผู้นำชาติสมาชิกในการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น

2. อุปสรรคทางเศรษฐกิจ

2.1 ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจระหว่างชาติสมาชิก

ระดับการพัฒนาตลอดจนอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกมีความแตกต่างกันมากทั้งในด้านการค้า การผลิต และการบริการ จึงทำให้การพัฒนาความร่วมมือในภูมิภาคเป็นไปได้ยาก

2.2 การขาดการค้าระหว่างประเทศสมาชิก SAARC

เมื่อดูที่อัตราการค้าภายในทั่วทั้งภูมิภาคเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการค้าโลกมีไม่ถึงร้อยละ 4 ของการค้าโลก (โปรดดูตารางที่ 2) รวมทั้งนโยบายในการจำกัดการค้ากับประเทศในภูมิภาคของประเทศสมาชิก การควบคุมการลงทุนของต่างชาติ การแข่งขันทางเศรษฐกิจ ช่องว่างทางการสื่อสารและขาดความร่วมมือทางการเงินระหว่างประเทศสมาชิก เป็นเหตุผลที่ทำให้การค้าระหว่างประเทศอยู่ในระดับต่ำ

2.3 ประเทศสมาชิก SAARC แข่งขันกันเองในการหาตลาด

ประเทศสมาชิก SAARC ส่วนใหญ่จะส่งออกสินค้าประเภทเดียวกัน เช่น

บังคลาเทศ อินเดีย เนปาล สังก่อออกประชาชาติ ไปยังสหราชอาณาจักร ตลาดร่วมยุโรป และ สหรัฐอเมริกา อินเดีย ศรีลังกา บังคลาเทศ สังก่อออกชาไปยังสหราชอาณาจักร ตลาดร่วมยุโรป ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ซึ่งทำให้ประสบปัญหาสินค้าราคาตกต่ำอันเนื่องมาจากการแข่งขันกันเองในตลาดเดียวกัน

2.4 การขาดการแสดงจุดยืนร่วมกันในเวทีระหว่างประเทศ

ประเทศสมาชิก SAARC มีความเห็นที่แตกต่างระหว่างกันเองอย่างกว้างขวาง ในการเจรจาเหนือ - ใต้ การเจรจาต่อรองในเวที GATT และการเจรจาใต้ - ใต้ เนื่องจากมีความแตกต่างทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ทางภูมิศาสตร์การเมืองภายในภูมิภาคเอเชียใต้

3. อุปสรรคจากตัวองค์กร

3.1 หลักการของ SAARC

หลักการของ SAARC เป็นหลักการที่หลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาข้อพิพาทแบบทวิภาคี (bilateral and contentious issues) การยึดถือในนโยบายหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาข้อพิพาทแบบทวิภาคีดังกล่าว โดยบัญญัติไว้เป็นหลักการ (principle) ในกฎบัตรตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจึงเป็นข้อจำกัดขององค์กร ซึ่งในกรอบความคิดความร่วมมือ (Cooperation framework) ก็ไม่ได้ช่วยลดสภาพของความขัดแย้งหรือการขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก หลักการดังกล่าวของกฎบัตรจึงเป็นสิ่งที่ควรจะต้องนำมาพิจารณาใหม่

3.2 บทบาทเลขาธิการและโครงสร้างขององค์กร

เนื่องจาก SAARC มีภูมิประเทศอยู่ใกล้กับสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association South East Asian Nations - ASEAN) ประกอบกับลัทธิแนวพหุนิยมของ ECAFE/ESCAP ได้มีอิทธิพลต่อความคิดโดยทั่วไปของบรรดาผู้นำในเอเชีย ซึ่งมีความโน้มเอียงที่จะใช้ประสบการณ์ของ ASEAN เป็นพื้นฐาน ไม่เพียงแต่แนวความคิดของผู้นำสมาชิก SAARC แต่ยังรวมไปถึงการกำหนดความสำเร็จขององค์กรด้วย สิ่งที่สังเกตเห็นได้ก็คือ โครงสร้างของ SAARC กับบทบาทของเลขาธิการ (General Secretariat) ซึ่งได้กำหนดตามรูปแบบของ ASEAN แต่ตลอดระยะเวลาที่ก่อตั้งองค์กรบทบาทเลขาธิการ SAARC ยังมีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับบทบาทของเลขาธิการ ASEAN บทบาทของเลขาธิการ SAARC เป็นเพียงผู้ประสานงานเพื่อก่อให้เกิดการประชุมสุดยอด ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการของสำนักงานเลขาธิการ SAARC นอกจากนี้เลขาธิการ SAARC ยังมีบทบาทที่จำกัดโดยไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาข้อพิพาททวิภาคี ดังนั้นบทบาทของเลขาธิการจึงเป็นอุปสรรคต่อการเจรจาเพื่อความร่วมมือในภูมิภาค หากเลขาธิการ SAARC มีบทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมความร่วมมือรวมถึงการทำหน้าที่อย่าง

กว้างขวางในการเข้าไปเป็นศูนย์กลางในการเจรจาปัญหาที่สำคัญ เช่น ปัญหาแคชเมียร์ เป็นต้น ทั้งนี้ต้องรวมถึงการแก้ไขกฎบัตรของ SAARC ให้สอดคล้องโดยให้เลขาธิการมีบทบาทนำองค์การมากขึ้น และประเทศสมาชิกยอมรับในบทบาทของเลขาธิการ SAARC ย่อมทำให้ภูมิภาคเอเชียได้เข้าใจกันได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ของภูมิภาครวมถึงส่งเสริมความร่วมมือในสาขาอื่น ๆ ได้อีกมาก

ในทางโครงสร้างขององค์การ ผลกระทบของการขยายสาขาความร่วมมือของ SAARC โดยปราศจากกรอบที่เข้มแข็งเนื่องจากขาดยุทธศาสตร์แบบเบ็ดเสร็จ (comprehensive strategy) จึงทำให้องค์การคล้ายกับต้นไม้ที่มีกิ่งก้านสาขามากมาย แต่ไม่มีรากและลำต้นที่แข็งแรงพอที่จะทำให้กิ่งก้านสาขานั้นคงอยู่ได้ ผู้ที่ตัดสินใจระดับภูมิภาคได้กำหนดกิจกรรมในระยะสั้น และกำหนดยุทธศาสตร์ระยะกลางและระยะยาว แต่ก็พบว่าคำประกาศและการปฏิบัติยังคงมีช่องว่างอยู่ ถึงแม้ว่าในการประชุมสุดยอดแต่ละครั้งจะก่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ และเป็นการง่ายที่บรรดาผู้นำประเทศสมาชิกจะเห็นพ้องในการเพิ่มสาขาความร่วมมือใหม่ ๆ แต่การดำเนินการตามความร่วมมือดังกล่าวกลับไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างแท้จริง

ถึงอย่างไรก็ตาม การดำรงความร่วมมือภายใต้ SAARC แม้จะต้องประสบกับอุปสรรคนานาประการ แต่ความสำคัญของความร่วมมือในภูมิภาคก็อยู่ที่ความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างกันโดยไม่ถือทิฐิหรือความบาดหมางอันเป็นอุปสรรคสำคัญ สัญญาณแห่งความร่วมมือในภูมิภาคได้ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องตลอดมานับตั้งแต่ก่อตั้ง SAARC

ในการประชุมสุดยอดตั้งแต่ครั้งที่ 6 ณ กรุงโคลอมโบ ประเทศศรีลังกา ค.ศ.1991 เป็นต้นมา ได้มีแนวคิดร่วมกันในการเน้นความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ การค้า จนนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันที่สำคัญคือ ข้อตกลงสิทธิพิเศษทางการค้าเอเชียใต้ (SAPTA) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมเศรษฐกิจในภูมิภาคให้มีความเข้มแข็งและเป็นเอกภาพมากขึ้น นับเป็นความสำเร็จของ SAARC ท่ามกลางความขัดแย้ง ความยุ่งเหยิงและโกลาหลที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาคในเวลาเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าความสำเร็จของ SAARC ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในการส่งเสริมการค้าภายในภูมิภาคและอุตสาหกรรม โดยการลดภาษีศุลกากรภายในภูมิภาคให้อยู่ในระดับต่ำ ส่งเสริมกิจการร่วมค้าภายในภูมิภาค ขยายการลงทุนและการค้าของประเทศสมาชิกภายในภูมิภาคตามโครงสร้างเศรษฐกิจแบบใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและได้ประโยชน์ร่วมกัน ตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาเอเชียใต้ (South Asia Development Fund – SDF) เพื่อสนับสนุนด้านการคลังและงบประมาณต่อโครงการภูมิภาค และในฐานะที่อินเดียเป็นยักษ์ใหญ่ในภูมิภาค ทศนะของอินเดียกับความสัมพันธ์ของอินเดียที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้านควรแสดงถึง

ขอบเขตทางการค้าที่ได้ประโยชน์ร่วมกัน โดยผู้นำอินเดียควรแสดงเจตนาชัดเจนและให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการพัฒนาแก่ประเทศสมาชิกภายในภูมิภาคอย่างแท้จริงและด้วยความจริงใจ

จากการศึกษาพบว่า SAARC ดำเนินการประสบความสำเร็จในขอบเขตความร่วมมือที่สำคัญระดับหนึ่งแล้ว นั่นคือความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า และความร่วมมือในกรอบของการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียใต้ (SAFTA) และมีการกำหนดแผนความร่วมมือในการก้าวไปสู่การเป็นสหภาพศุลกากร และสหภาพเศรษฐกิจเอเชียใต้ในที่สุด แต่ยังคงต้องการระยะเวลาในการดำเนินการช่วงเวลานึง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภูมิภาคนี้ไม่ได้นิ่งเฉยต่อกระแสเสรีนิยมและโลกาภิวัตน์ของโลก นอกจากนี้การที่ประเทศสมาชิกได้ร่วมมือกันแสดงจุดยืนของ SAARC ในการเจรจาต่อรองและร่วมมือกับประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศภายนอกภูมิภาค แสดงให้เห็นบทบาทของ SAARC ในการเป็นตัวแทนของประเทศสมาชิก และถือได้ว่าองค์การได้เดินมาถูกทางแล้ว แม้ว่าปัญหาและอุปสรรค รวมถึงความหวาดระแวงซึ่งกันและกันยังคงมีอยู่ แต่น่าเชื่อว่าจะได้ลดลงกว่าระดับเดิม และระหว่างสมาชิกได้มีการร่วมมือกันมากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกียรติชัย พงษ์พานิชย์. เรื่องจากศรีลังกา (6). ข่าวสด (28 กุมภาพันธ์ 2543): 7.
- จุลชีพ ชินวรรณโณ. นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น. ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์ (บรรณาธิการ), 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทยจากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, หน้า 121 - 139. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิรสกล จำกัด, 2536.
- เดลินิวส์ (25 มกราคม 2543): 6.
- เดลินิวส์ (5 กุมภาพันธ์ 2544): 6.
- ถนอม อานามวัฒน์. ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ : อดีตถึงปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : บางลำภูการพิมพ์, 2517.
- ทวี ทวีวาร. ประวัติศาสตร์เอเชียใต้หลังการประกาศเอกราชจนถึงปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- ปรีชา พงษ์ทองคำ. สมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือในภูมิภาค : ความร่วมมือและความขัดแย้ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ศรีตระกูล เวลาดิ. บทบาทของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดีย-ปากีสถาน : ศึกษากรณีปัญหาจัมมู-แคชเมียร์ (พ.ศ.2490 - 2542). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ. ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศโลกที่สาม ศึกษากรณีความล้มเหลว. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526.

ภาษาอังกฤษ

Ahmed, I. **State, Nation and Ethnicity in Contemporary South Asia**. London : Biddles, 1996.

Ahsan, S. A.; and Chakma, B. Bhutan's Foreign Policy Cautious Self-Assertion?. **Asian Survey** 33 (November 1993) : 1043 - 1054.

Appadorai, A. **National Interest and India's Foreign Policy**. New Delhi : Kalinga Publications, 1992.

Ayodhya anniversary passes peacefully. BBD World Service. 1998. http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_229000/229081.html/12/Feb/2000.

Bangladesh. SAARC Secretariat. <http://www.saarc.org/spbangla.html/1/Dec/1999>.

Bangladesh to build dykes, dams. SAARC Scan. October 1998. http://www.saarc-sec.org/Oct_issue.htm/26/Oct/1999.

Barnds, William J. **India, Pakistan, and the Great Powers**. London : Pall Mall Press, 1977.

Basnet, Madhavi. **South Asia's regional initiative on human rights**. Washington College of Law, Winter 1997. <http://www.wcl.american.edu/pub/humright/brief/v4i2/saarc42/hm/28/Mar/1998>.

Bhanot, Monica. **Challenges to Regional Security in South Asia : A New Perspective**. <http://www.trinstitute.org/ojpcr/2/3bhanot.htm/15/Nov/2000>.

Bhargava, K.K. Regionalism : The SAARC Experience. In M. Dutta; David Jay Green; Suthiphand Chirathivat; and Paitoon Wiboonchutikula (eds.), **Asia Pacific Economic Community?** pp.427 - 447. England : Jai Press, 1995.

- Bhutanese King decides not to go to SAARC summit.** BBC World Service, 1998.
http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_139000/139802.stm/
 27/Jul/1998.
- Bose, S. ;and Jalal, A. **Modern South Asia History, Culture, Political Economy.**
 London : Routledge, 1998.
- Brass, P. R. **The Politics of India Since Independence.** 2nd ed. Great Britain :
 Cambridge, 1994.
- Burki, S. J. **Pakistan : A Nation in the Making.** Colorado : Westview Press, 1986.
- Bus to Lahore gets final clearance.** The Economic Crimes. 1999.
[http://www.saarcyellowpages.com/Bus to Lahore gets final
 clearance.html/15/Feb/1999.](http://www.saarcyellowpages.com/Bus%20to%20Lahore%20gets%20final%20clearance.html/15/Feb/1999)
- Call for regional approach to Asia's problem.** [http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/
 south_asia/newsid_202000/202480.htm/27/Oct/1998.](http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_202000/202480.htm/27/Oct/1998)
- Cronin, Richard P. India and Pakistan. in Jed C. Snyder; and Samuel F. Wells, Jr.
 (eds.), **Limiting Nuclear Proliferation**, pp.59 - 88. Massachusetts :
 Ballinger Publishing, 1985.
- Dash, K. C. The Political Economy of Regional Cooperation in South Asia. **Pacific
 Affairs** 69 (Summer 1996) : 185 - 209.
- David, K. Ethnic Conflict : Rethinking the Fundamentals. In K. Rupesinghe ; and
 K. Mumtaz. **Internal Conflicts in South Asia**, pp.1 - 17. London : Sage,
 1996.
- Embree, A. Statehood in South Asia. **Journal of International Affairs** 51
 (summer 1997) : 1 - 18.

Embree, A. T. **Encyclopedia of Asian History**. New York : Macmillan Publishing, 1988.

EU - SAARC relations & prospect. European Parliament. http://193.121.156.26/Main_Pages/General_Info/Europe_Asia/Asian_context/saarc.htm/12/Jul/2000.

Farmer, B. H., **An Introduction to South Asia**. London : Routledge, 1993.

Friendship with India must not be a matter of party politics. The New Nation. 1999.
http://www.Nation - Online.com/The_New_Nation_Internet_Editon.html/12/Dec/1999.

Gayoom, Maumoon Abdul. **Focus on poverty**. Department of Public Information, 1998.
http://www.un.org/Pubs_chronicle/1998/issue1/0198p8.htm/22/Aug/1999.

Ghoshal, B. Internal Sources of Conflict in South Asia. In K. P. Bajpai and S. P. Cohen. (eds.) **South Asia After the Cold War International Perspectives**, pp.67 - 90. USA : Westview , 1993.

Global financial and economic issues launched. SAARC Newsletter. March-April 1999.
http://www.saarc-sec.org/saarc2saarcnews_april99.htm/26/Oct/1999.

Gordon, S. **India's Rise to Power**. Great Britain : Macmillan, 1995.

Govt to double SAARC investment ceiling. Business Standard. 1999.
<http://www.saarcyellowpages.com/saarc-investment.htm/26/Oct/1999>.

Historical background and institutional structure. SAARC Secretariat. 1998.
<http://www/saarc-sec.org/saarc/chapter1.htm/15/Jan/1998>.

Huntington, S. P. America's changing strategic interests. **Survival** (January/February, 1991): 12 - 25.

- Husain N. A. India's regional policy : Strategic and security dimensions. In Stephen Phillip
Cohen (ed.) **The Security of South Asia : American and Asian Perspectives**. pp.24 - 49. USA : University of Illinois, 1987.
- Hyman, A.; Muhammed, G.; and Naresh, K. **Pakistan : Zia and after ...** India : Abhinav publications, 1989.
- India, history of foreign policy.** Encyclopaedia. Britannica. <http://www.britannica.com/bcom/eb/article/5/0,5716,121175+13,00.html/7/Mar/1997>.
- Khan, T. A. **The sidelining of SAARC.** The Dawn of Pakistan. 2000.
<http://www.dailystarnews.com/200003/24/n0032408.htm/24/Mar/2000>.
- Khana, D. D. Pakistan's nuclear development and policy. In D. D. Khana. (ed.) **Strategic Environment in South Asia during the 1980s**, pp.63 - 72. West Bengal : Naya Prokash, 1979.
- Keohane, R. O. Cooperation and International Regimes. In R. Little and M. Smith. (2nd ed.), **Perspectives on World Politics**, pp.102 - 114. New York : Routledge, 1992.
- Krieger, J. **The Oxford Companion to Politics of the World.** New York : Oxford University Press, 1993.
- Maliyagoda, J. Solidarity and Co-operation in the South Asian Region : A People perspectives. **Asian Action** 3 (July - September, 1998) : 7 - 9.
- Malkani, K. R. **The Politics of Ayodhya and Hindu - Muslim Relation.** New Delhi : Har - Anand, 1993.
- Mallick, R. Cooperation among antagonist : regional integration and security in South Asia. **Contemporary South Asia** 2 (January 1993) : 33 - 45.

Mathou, T. The growth of diplomacy in Bhutan 1961 - 1991 : Opportunities and challenges.

In M. Aris; and M. Hutt (eds.), **Bhutan : Aspects of Culture and Development**, pp.51 - 77. Scotland : Paul Strachan-Kiscadele, 1994.

Monan, J. **Bangladesh : The Strength to Succeed**. United Kingdom : Oxfam, 1995.

Moving towards SAFTA : Third round trade negotiations concludes. SAARC Newsletter. 1998. <http://www.saarc-sec.org/saarc/jan98.htm/15/Mar/1998>.

Mumtaz, K. **Internal Conflicts in South Asia**. London : Sage, 1996.

Mumtaz, K. and Mitha, Y. **Pakistan Tradition and Change**. Oxford : Oxfam, 1996.

Nepal appears to India over refugees. BCC World Service. 1998. http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_135000/135527.stm/27/Jul/1998.

News from the South Asian Association for Regional Cooperation third round of SAFTA negotiations concludes. SAARC Newsletter. 1998. <http://www.saarc-sec.org/saarc/dec98.htm/16/May/1999>.

Norway in Sri Lankan peace attempt. BBC World Service. 25 January 1999. http://news.bbc.co.th/hi/english/world/south_asia/newsid_618000/618218.stm/26/Jan/1999.

Nyon, P. South Asia and the geostrategics of the 1990s. **Contemporary South Asia** 1 (January 1992) : 25 - 39.

Osmani, S. R. Poverty and Nutrition in South Asia. In United Nations Administrative Committee on Coordination. (ed.) **Nutrition and Poverty**, pp.23 - 52. Papers from the ACC/SCN 24th Session Symposium Katmandu : March, 1997.

Pakistan premier warns on South Asia trade. BBC World Service. 1998.

http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_85000/85572.stm/29/Apr/1998.

Parmanad. **Political Development in South Asia.** New Delhi : Sterling, 1988.

Prasad, I., and Subedar, S. K. **Hindu - Muslim Problem.** India : Chugh, 1974.

Perspective. **Asian Action** 3 (July - September 1998) : 7.

Poverty Eradication. SAARC Secretariat. <http://www.saarc-sec.org/saarc/chapter3.html/26/Oct/1999>.

Qadir, S. G. International effort to solve Kashmir issue. In K. F. Yusuf (ed.), **Perspectives on Kashmir**, pp.249 - 258. Islamabad : Pakistan Forum, 1994.

Rahman, R. The Illicit Flow of Small Arms in South Asia. **Disarmament** 20 (1997) : 79 - 102.

Rahman, T. Language and politics in a Pakistan province : The Sindhi language movement. **Asian Survey** 35 (November 1995) : 1005 - 1016.

Rashid, A. Technocrats on parade. **Far Eastern Economic Review** (18th November 1999) : 20.

Reed, A. M. Regionalization in South Asia : Theory and praxis. **Pacific Affair** 70 (Summer 1997) : 235 - 250.

Regional Conventions/Agreements. SAARC Secretariat. <http://www.saarc-sec.org/saarc/c6.htm/15/Jan/1998>.

- Reza S. Issues in Trade Cooperation in South Asia : A Bangladesh Perspective. In M. Dutta; David Jay Green; Suthiphand Chirathivat and Paitoon Wiboonchutikula. (eds.) **Asia-Pacific Economic Community?**, pp.385 - 416. England : Jai Press Ltd., 1995.
- Rizvi, G. Arms control and Indo-Pakistani relations. In Gerald Segal. (ed.) **Arms Control in Asia**, pp.116 - 143. London : Macmillan Press, 1987.
- Rizvi, G. India, Pakistan and the Kashmir problem—1947 - 1971. In K. F. Yusuf (ed.), **Perspectives on Kashmir**, pp.17 - 70. Islamabad : Pakistan Forum, 1994.
- Rizvi, G. **South Asia in a Changing International Order**. New Delhi : Sage, 1993.
- Rizvi, H-A. **Pakistan and the Geostrategic Environment : A Study of Foreign Policy**. New York : St.Martin's, 1993.
- Rupesinghe, K. Strategies for conflict resolution : The case of South Asia. In K. Rupesinghe and K. Mumtaz (eds.), **Internal Conflicts in South Asia**, pp.164 - 186. London : Sage, 1996.
- SAARC asks WTO to lift higher duties in developed nations**. The Economic Times. 11 August 1999. http://www.saarcyellowpages.com/saarc_asks_WTO.htm/ 26/Oct/1999.
- SAARC faces crucial test**. The Independent. 1999. [http://www.nepal.com/the_Independent_November_17 - 23, 1999/28/Nov/1999](http://www.nepal.com/the_Independent_November_17_-_23,_1999/28/Nov/1999).
- SAARC holds consultations with EU and ASEAN**. Ministry of Foreign Affair Sri Lanka. 1999. http://www.lanka.net/fm/press/24th_sep_1999.htm/ 23/Sep/1999.

SAARC inches towards free trade. BBC World Service. 1998. http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_270000/270368.htm/12/Dec/1998.

SAARC leaders reaffirm commitment to regional cooperation. SAARC Secretariat. <http://www.saarc-sec.org/saarc/oct98.htm/15/Nov/1998>.

SAARC The countries of Southern Asia. European Parliament. 1999. http://europarl.eu.int/dg4/factsheets/en/6_3_12.htm./13/Jul/2000.

SAARC Council of Ministers meets for its Twenty-First session. SAARC Newsletter. March-April 1999. http://www.saarc-sec.org/saarc/saarcnews_april99.htm/26/Oct/1999.

Sabur, A. K. M. A. South Asian security in the post - Cold War era : Issues and outlook. **Contemporary South Asia** 3 (March 1994) : 95 - 110.

Saeed, M. A. Origins of the Kashmir dispute. In K. F. Yusuf (ed.), **Perspectives on Kashmir**, pp.1 - 16. Islamabad : Pakistan Forum, 1994.

Savada, A. M. **Nepal and Bhutan : Country Studies.** 3rd ed. Washington D. C. : US. Government, 1993.

Singer, C. E.; Saksena, J.; and Thakar, M. Feasible deals with India and Pakistan after the nuclear test. **Asian Survey** 12 (December 1998) : 1161 - 1178.

South Asian Association for Regional Cooperation. Haveeru Daily. http://www.haveeru.com/saarc97/Haveeru-Daily-SAARC_An_Overview.htm/5/Nov/1999.

South Asia regional overview. Energy Information Administration. 2000. <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/sasia/htm/28/Mar/2000>.

South Asia goes nuclear : Indian and Pakistani positions. **Contemporary South Asia** 7 (July 1998) : 193 - 200.

South Asian rail corridor by year-end. Business Standard. 1999.

http://www.saarcyellowpages.com/South_asian_rail_corridor_by_year_end.html/26/Feb/1999.

South-Asian Association of Regional Cooperation. http://www.GB_267/Governing_Body.htm/6/Aug/2000.

South Asian multinationals. SAARC Scan. October 1998. http://www.saarc-sec.org/saarc/Oct_issue.html/26/Oct/1998.

South Asian regional overview. Energy Information Administration, February 2000. <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/sasia/htm/28/Mar/2000>.

Sri Lanka : The ethnic divide. BBC World Service. 10 November 1999.

http://news.bbc.co.th/hi/english/world/south_asia/newsid_514000/514577.stm/15/May/1999.

Tamil leader blames Sri Lanka ‘curse’. BBC World Service. 27 November 1999.

http://news.bbc.co.th/hi/english/world/south_asia/newsid_539000/539102.stm/30/Nov/1999.

The Fifth SAARC Summit Declaration. SAARC Secretariat <http://www.saarc-sec.org/summits/5ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

The Sixth SAARC Summit Declaration. SAARC Secretariat. <http://www.saarc-sec.org/summits/6ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

The Seventh SAARC Summit Declaration. SAARC Secretariat. <http://www.saarc-sec.org/summits/7ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

The Eighth SAARC Summit Declaration. SAARC Secretariat. <http://www.saarc-sec.org/summits/8ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

[sec.org/summits/8ss-decl.htm/15/Nov/1999](http://www.sarc-sec.org/summits/8ss-decl.htm/15/Nov/1999).

The Ninth SAARC Summit Declaration. SAARC Secretariat. <http://www.sarc-sec.org/summits/9ss-decl.htm/15/Nov/1999>.

The Tenth SAARC Summit Declaration. SAARC Secretariat. <http://www.sarc-sec.org/summits/10thdecl.htm/15/Nov/1999>.

Trade and economic cooperation. SAARC Secretariat. <http://www.sarc-sec.org/sarc/chapter4.htm/25/Aug/1998>.

Vali, Ference A. **Politics of the Indian Ocean regional : The Balance of Power.** New York : The Free Press, 1976.

Venugopal, K. P. **Poverty Eradication.** SAARC Secretariat. <http://www.sarc-sec.org/sarc/poverty.htm/15/May/1999>.

Wignaraja, P. **Innovative partnership in the SAARC process.** SAARC Secretariat. <http://www.sarc-sec.org/sarc/partner.htm/25/Dec/1998>.

Wriggins, W. H. Pakistan's Foreign Policy after Afghanistan. In Stephen Phillip Cohen (ed.), **The Security of South Asia : American and Asian Perspective.** pp.61 - 80. USA : University of Illinois, 1987.

Wolpert, S. **India.** California : California University, 1991.

Wolpert, S. **Roots of Confrontation in South Asia.** New York : Oxford University Press, 1982.

Ziring, L. South Asian Tangles and Triangles. In Lawrence Ziring (ed.), **The Subcontinent in World Politics : India, Its Neighbors, and the Great Powers,** pp. 1 - 29. New York : Praeger Publishers, 1978.

ภาคผนวก ก
CHARTER
OF THE
SOUTH ASIAN ASSOCIATION FOR
REGIONAL COOPERATION

We, the Heads of State or Government of BANGLADESH, BHUTAN, INDIA, MALDIVES, NEPAL,
PAKISTAN and SRI LANKA;

1. **Desirous** of promoting peace, stability, amity and progress in the region through strict adherence to the principles of the UNITED NATIONS CHARTER and NON-ALIGNMENT, particularly respect for the principles of sovereign equality, territorial integrity, national independence, non-use of force and non-interference in the internal affairs of other States and peaceful settlement of all disputes;
2. **Conscious** that in an increasingly interdependent world, the objectives of peace, freedom, social justice and economic prosperity are best achieved in the SOUTH ASIAN region by fostering mutual understanding, good neighbourly relations and meaningful cooperation among the Member States which are bound by ties of history and culture;
3. **Aware** of the common problems, interests and aspirations of the peoples of SOUTH ASIA and the need for joint action and enhanced cooperation within their respective political and economic systems and cultural traditions;
4. **Convinced** that regional cooperation among the countries of SOUTH ASIA is mutually beneficial, desirable and necessary for promoting the welfare and improving the quality of life of the peoples of the region;
5. **Convinced** further that economic, social and technical cooperation among the countries of SOUTH ASIA would contribute significantly to national and collective self-reliance;
6. **Recognising** that increased cooperation, contacts and exchanges among the countries of the region will contribute to the promotion of friendship and understanding among their peoples;
7. **Recalling** the DECLARATION signed by their Foreign Ministers in NEW DELHI on August 2, 1983 and **noting** the progress achieved in regional cooperation;
8. **Reaffirming** their determination to promote such cooperation within an institutional framework;

DO HEREBY AGREE

to establish an organisation to be known as SOUTH ASIAN ASSOCIATION FOR REGIONAL COOPERATION hereinafter referred to as the ASSOCIATION, with the following objectives, principles, institutional and financial arrangements:

ARTICLE I**OBJECTIVES**

The objectives of the ASSOCIATION shall be:

- a) to promote the welfare of the peoples of SOUTH ASIA and to improve their quality of life;
- b) to accelerate economic growth, social progress and cultural development in the region and to provide all individuals the opportunity to live in dignity and to realise their full potentials;
- c) to promote and strengthen collective self-reliance among the countries of SOUTH ASIA;
- d) to contribute to mutual trust, understanding and appreciation of one another's problems;
- e) to promote active collaboration and mutual assistance in the economic, social, cultural, technical and scientific fields;
- f) to strengthen cooperation with other developing countries;
- g) to strengthen cooperation among themselves in international forums on matters of common interests; and
- h) to cooperate with international and regional organisations with similar aims and purposes.

ARTICLE II**PRINCIPLES**

1. Cooperation within the framework of the ASSOCIATION shall be based on respect for the principles of sovereign equality, territorial integrity, political independence, non-interference in the internal affairs of other States and mutual benefit.
2. Such cooperation shall not be a substitute for bilateral and multilateral cooperation but shall complement them.
3. Such cooperation shall not be inconsistent with bilateral and multilateral obligations.

ARTICLE III

MEETINGS OF THE HEADS OF STATE OR GOVERNMENT

The Heads of State or Government shall meet once a year or more often as and when considered necessary by the Member States.

ARTICLE IV

COUNCIL OF MINISTERS

1. A Council of Ministers consisting of the Foreign Ministers of the Member States shall be established with the following functions:

- a) formulation of the policies of the ASSOCIATION;
- b) review of the progress of cooperation under the ASSOCIATION;
- c) decision on new areas of cooperation;
- d) establishment of additional mechanism under the ASSOCIATION as deemed necessary;
- e) decision on other matters of general interest to the ASSOCIATION.

2. The Council of Ministers shall meet twice a year. Extraordinary session of the Council may be held by agreement among the Member States.

ARTICLE V

STANDING COMMITTEE

1. The Standing Committee comprising the Foreign Secretaries shall have the following functions:

- a) overall monitoring and coordination of programme of cooperation;
- b) approval of projects and programmes, and the modalities of their financing;
- c) determination of inter-sectoral priorities;
- d) mobilisation of regional and external resources;
- e) identification of new areas of cooperation based on appropriate studies.

2. The Standing Committee shall meet as often as deemed necessary.

3. The Standing Committee shall submit periodic reports to the Council of Ministers and make reference to it as and when necessary for decisions on policy matters.

ARTICLE VI

TECHNICAL COMMITTEES

1. Technical Committees comprising representatives of Member States shall be responsible for the implementation, coordination and monitoring of the programmes in their respective areas of cooperation.

2. They shall have the following terms of reference:
 - a) determination of the potential and the scope of regional cooperation in agreed areas;
 - b) formulation of programmes and preparation of projects;
 - c) determination of financial implications of sectoral programmes;
 - d) formulation of recommendations regarding apportionment of costs;
 - e) implementation and coordination of sectoral programmes;
 - f) monitoring of progress in implementation.
3. The Technical Committees shall submit periodic reports to the Standing Committee.
4. The Chairmanship of the Technical Committees shall normally rotate among Member States in alphabetical order every two years.
5. The Technical Committees may, inter-alia, use the following mechanisms and modalities, if and when considered necessary:
 - a) meetings of heads of national technical agencies;
 - b) meetings of experts in specific fields;
 - c) contact amongst recognised centres of excellence in the region.

ARTICLE VII

ACTION COMMITTEES

The Standing Committee may set up Action Committees comprising Member States concerned with implementation of projects involving more than two but not all Member States.

ARTICLE VIII

SECRETARIAT

There shall be a Secretariat of the ASSOCIATION.

ARTICLE IX

FINANCIAL ARRANGEMENTS

1. The contribution of each Member State towards financing of the activities of the ASSOCIATION shall be voluntary.
2. Each Technical Committee shall make recommendations for the apportionment of costs of implementing the programmes proposed by it.
3. In case sufficient financial resources cannot be mobilised within the region for funding activities of the ASSOCIATION, external financing from appropriate sources may be mobilised with the approval of or by the Standing Committee.

ARTICLE X**GENERAL PROVISIONS**

1. Decisions at all levels shall be taken on the basis of unanimity.
2. Bilateral and contentious issues shall be excluded from the deliberations.

IN FAITH WHEREOF We Have Set Our Hands And Seals Hereunto. **DONE** In **DHAKA, BANGLADESH**, On This The Eighth Day Of December Of The Year One Thousand Nine Hundred Eighty Five.

Hussain Muhammad Ershad

PRESIDENT OF THE PEOPLES REPUBLIC OF BANGLADESH

Maumoon Abdul Gayoom

PRESIDENT OF THE REBUPLIC OF MALDIVES

Jigme Singye Wangchuk

KING OF BHUTAN

Birendra Bir Bikram Shah Dev

KING OF NEPAL

Rajiv Gandhi

PRIME MINISTER OF THE REPUBLIC OF INDIA

Muhammad Zia-ul-Haq

PRESIDENT OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF PAKISTAN

Junius Richard Jayewardene

PRESIDENT OF DEMOCRATIC SOCIALIST REPUBLIC OF SRI LANKA

AGREEMENT ON SAARC PREFERENTIAL TRADING ARRANGEMENT (SAPTA)

Preamble:

The Government of the People's Republic of Bangladesh, the Kingdom of Bhutan, the Republic of India, the Republic of Maldives, the Kingdom of Nepal, the Islamic Republic of Pakistan and the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka hereinafter referred to as "Contracting States", Motivated by the commitment to promote regional cooperation for the benefit of their peoples, in a spirit of mutual accommodation, with full respect for the principles of sovereign equality, independence and territorial integrity of all States;

Aware that the expansion of trade could act as a powerful stimulus to the development of their national economies, by expanding investment and production, thus providing greater opportunities of employment and help securing higher living standards for their population; Convinced of the need to establish and promote regional preferential trading arrangement for strengthening intraregional economic cooperation and the development of national economies; Bearing in mind the urgent need to promote the intraregional trade which presently constitutes a negligible share in the total volume of the South Asian trade;

Recalling the direction given at the Fourth SAARC Summit meeting held in Islamabad in December 1988 that specific areas be identified where economic cooperation might be feasible immediately; Guided by the declared commitment of the Heads of State or Government of the Member Countries at the Sixth SAARC Summit held in Colombo in December 1991 to the liberalisation of trade in the region through a step by step approach in such a manner that countries in the region share the benefits of trade expansion equitably;

Cognizant of the mandate given by the Sixth SAARC Summit in Colombo to formulate and seek agreement on an institutional framework under which specific measures for trade liberalisation among SAARC Member States could be furthered and to examine the Sri Lankan proposal to establish the SAARC Preferential Trading Arrangement (SAPTA) by 1997; Recognising that a preferential trading arrangement is the first step towards higher levels of trade and economic cooperation in the region,

Have agreed as follows : Article 1 Definitions For the purpose of this Agreement:

- (1) "Least Developed Country" means a country designated as such by the United Nations.
- (2) "Contracting State" means any Member State of the South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC) which has entered into this Agreement.
- (3) "Serious injury" means significant damage to domestic producers, of like or similar products resulting from a substantial increase of preferential imports in situations which cause substantial losses in terms of earnings, production or employment unsustainable in the short term. The examination of the impact on the domestic industry concerned shall also include an evaluation of other relevant economic factors and indices having a bearing on the state of the domestic industry of that product.
- (4) "Threat of serious injury" means a situation in which a substantial increase of preferential imports is of a nature to cause "serious injury" to domestic producers, and that such injury, although not yet existing, is clearly imminent. A determination of threat of serious injury shall be based on facts and not on mere allegation, conjecture, or remote or hypothetical possibility.
- (5) "Critical circumstances" means the emergence of an exceptional situation where massive preferential imports are causing or threatening to cause "serious injury" difficult to repair and which calls for immediate action.
- (6) "Sectoral basis" means agreements amongst Contracting States regarding the removal or reduction of tariff, nontariff and paratariff barriers as well as other trade promotion or cooperative measures for specified products or groups of products closely related in end use or in production.
- (7) "Direct trade measures" means measures conducive to promoting mutual trade of Contracting States such as long and medium term contracts containing import and supply commitments in respect of specific products, buyback arrangements, state trading operations, and government and public procurement.
- (8) "Tariffs" means customs duties included in the national tariff schedules of the Contracting States.
- (9) "Paratariffs" means border charges and fees, other than "tariffs", on foreign trade transactions of a tarifflike effect which are levied solely on imports, but not those indirect taxes and charges, which are levied in the same manner on like domestic products. Import charges corresponding to specific services rendered are not considered as paratariff measures.
- (10) "Nontariffs" means any measure, regulation, or practice, other than "tariffs" and "paratariffs", the effect of which is to restrict imports, or to significantly distort trade.
- (11) "Products" means all products including manufactures and commodities in their raw, semiprocessed and processed forms.

Article 2 Establishment and Aims :

1. By the present Agreement, the Contracting States establish the SAARC Preferential Trading Arrangement (SAPTA) to promote and sustain mutual trade and the economic cooperation among the Contracting States, through exchanging concessions in accordance with this Agreement.
2. SAPTA will be governed by the provisions of this Agreement and also by the rules, regulations, decisions, understandings and protocols to be agreed upon within its framework by the Contracting States.

Article 3 Principles SAPTA shall be governed in accordance with the following principles:

- (a) SAPTA shall be based and applied on the principles of overall reciprocity and mutuality of advantages in such a way as to benefit equitably all Contracting States, taking into account their respective levels of economic and industrial development, the pattern of their external trade, trade and tariff policies and systems;
- (b) SAPTA shall be negotiated step by step, improved and extended in successive stages with periodic reviews;
- (c) The special needs of the Least Developed Contracting States shall be clearly recognised and concrete preferential measures in their favour should be agreed upon;
- (d) SAPTA shall include all products, manufactures and commodities in their raw, semiprocessed and processed forms.

Article 4 Components SAPTA may, inter alia, consist of arrangements relating to:

- (a) tariffs;
- (b) paratariffs;
- (c) nontariff measures;
- (d) direct trade measures.

Article 5 Negotiations:

1. The Contracting States may conduct their negotiations for trade liberalisation in accordance with any or a combination of the following approaches and procedures:
 - (a) Product by product basis;
 - (b) Across the board tariff reductions;
 - (c) Sectoral basis;
 - (d) Direct trade measures.

2. Contracting States agreed to negotiate tariff preferences initially on a productbyproduct basis.
3. The Contracting States shall enter into negotiations from time to time with a view to further expanding SAPTA and the fuller attainment of its aims.

Article 6 Additional Measures:

1. Contracting States agree to consider, in addition to the measures set out in Article 4, the adoption of trade facilitation and other measures to support and complement SAPTA to mutual benefit.
2. Special consideration shall be given by Contracting States to requests from Least Developed Contracting States for technical assistance and cooperation arrangements designed to assist them in expanding their trade with other Contracting States and in taking advantage of the potential benefits of SAPTA. The possible areas for such technical assistance and cooperation are listed in Annex I.

Article 7 Schedules of Concessions The tariff, paratariff and nontariff concessions negotiated and exchanged amongst Contracting States shall be incorporated in the National Schedules of Concessions. The initial concessions agreed to by the Contracting States are attached as Annex II.

Article 8 Extension of Negotiated Concessions The concessions agreed to under SAPTA, except those made exclusively to the Least Developed Contracting States in pursuance of Article 10 of this Agreement, shall be extended unconditionally to all Contracting States.

Article 9 Committee of Participants A Committee of Participants, hereinafter referred to as the Committee, consisting of representatives of Contracting States, is hereby established. The Committee shall meet at least once a year to review the progress made in the implementation of this Agreement and to ensure that benefits of trade expansion emanating from this Agreement accrue to all Contracting States equitably. The Committee shall also accord adequate opportunities for consultation on representations made by any Contracting State with respect to any matter affecting the implementation of the Agreement. The Committee shall adopt appropriate measures for settling such representations. The Committee shall determine its own rules of procedures.

Article 10 Special Treatment for the Least Developed Contracting States1. In addition to other provisions of this Agreement, all Contracting States shall provide, wherever possible, special and more

favourable treatment exclusively to the Least Developed Contracting States as set out in the following subparagraphs:

- (a) Dutyfree access, exclusive tariff preferences or deeper tariff preferences for the export products,
- (b) The removal of nontariff barriers,
- (c) The removal, where appropriate, of paratariff barriers,
- (d) The negotiations of longterm contracts with a view to assisting Least Developed Contracting States to achieve reasonable levels of sustainable exports of their products,
- (e) Special consideration of exports from Least Developed Contracting States in the application of safeguard measures,
- (f) Greater flexibility in the introduction and continuance of quantitative or other restrictions provisionally and without discrimination in critical circumstances by the Least Developed Contracting States on imports from other Contracting States.

Article 11 Nonapplication Notwithstanding the measures as set out in Articles 4 and 6, the provisions of this Agreement shall not apply in relation to preferences already granted or to be granted by any Contracting State to other Contracting States outside the framework of this Agreement, and to third countries through bilateral, plurilateral and multilateral trade agreements, and similar arrangements. The Contracting States shall also not be obliged to grant preferences in SAPTA which impair the concession extended under those agreements.

Article 12 Communication, Transport and Transit Contracting States agree to undertake appropriate steps and measures for developing and improving communication system, transport infrastructure and transit facilities for accelerating the growth of trade within the region.

Article 13 Balance of Payments Measures:

1. Notwithstanding the provisions of this Agreement, any Contracting State facing serious economic problems including balance of payments difficulties may suspend provisionally the concessions as to the quantity and value of merchandise permitted to be imported under the Agreement. When such action has taken place, the Contracting State which initiates such action, shall simultaneously notify the other Contracting States and the Committee.

2. Any Contracting State which takes action according to paragraph 1 of this Article shall afford, upon request from any other Contracting State, adequate opportunities for consultations with a view to preserving the stability of the concessions negotiated under the SAPTA. If no satisfactory adjustment is effected between the Contracting States concerned within 90 days of such notification, the matter may be referred to the Committee for review.

Article 14 Safeguard Measures If any product, which is a subject of a concession with respect to a preference under this Agreement, is imported into the territory of a Contracting State in such a manner or in such quantities as to cause or threaten to cause, serious injury in the importing Contracting State, the importing Contracting State concerned may, with prior consultations, except in critical circumstances, suspend provisionally without discrimination, the concession accorded under the Agreement. When such action has taken place the Contracting State which initiates such action shall simultaneously notify the other Contracting State(s) concerned and the Committee shall enter into consultations with the concerned Contracting State and endeavour to reach mutually acceptable agreement to remedy the situation.

In the event of the failure of the Contracting States to resolve the issue within 90 days of the receipt of original notification, the Committee of Participants shall meet within 30 days to review the situation and try to settle the issue amicably. Should the consultations in the Committee of Participants fail to resolve the issue within 60 days, the parties affected by such action shall have the right to withdraw equivalent concession(s) or other obligation(s) which the Committee does not disapprove of.

Article 15 Maintenance of the Value of Concessions Any of the concessions agreed upon under this Agreement shall not be diminished or nullified, by the application of any measures restricting trade by the Contracting States except under the provisions as spelt out in other Articles of this Agreement.

Article 16 Rules of Origin Products contained in the National Schedules of Concessions annexed to this Agreement shall be eligible for preferential treatment if they satisfy the rules of origin, including special rules of origin, in respect of the Least Developed Contracting States, which are set out in Annex III.

Article 17 Modification and Withdrawal of Concessions:

1. Any Contracting State may, after a period of three years from the day the concession was extended, notify the Committee of its intention to modify or withdraw any concession included in its appropriate

schedule.

2. The Contracting State intending to withdraw or modify a concession shall enter into consultation and/or negotiations, with a view to reaching agreement on any necessary and appropriate compensation, with Contracting States with which such concession was initially negotiated and with any other Contracting States that have a principal or substantial supplying interest as may be determined by the Committee.

3. Should no agreement be reached between the Contracting States concerned within six months of the receipt of notification and should the notifying Contracting State proceed with its modification or withdrawal of such concessions, the affected Contracting States as determined by the Committee may withdraw or modify equivalent concessions in their appropriate schedules. Any such modification or withdrawal shall be notified to the Committee.

Article 18 Withholding or Withdrawal of Concessions A Contracting State shall at any time be free to withhold or to withdraw in whole or in part any item in its schedule of concessions in respect of which it determines that it was initially negotiated with a State which has ceased to be a Contracting State in this Agreement. A Contracting State taking such action shall notify the Committee, and upon request, consult with Contracting States that have a substantial interest in the product concerned.

Article 19 Consultations:

1. Each Contracting State shall accord sympathetic consideration to and shall afford adequate opportunity for consultations regarding such representations as may be made by another Contracting State with respect to any matter affecting the operation of this Agreement.

2. The Committee may, at the request of a Contracting State, consult with any Contracting State in respect of any matter for which it has not been possible to find a satisfactory solution through such consultation under paragraph 1 above.

Article 20 Settlement of Disputes Any dispute that may arise among the Contracting States regarding the interpretation and application of the provisions of this Agreement or any instrument adopted within its framework shall be amicably settled by agreement between the parties concerned. In the event of failure to settle a dispute, it may be referred to the Committee by a party to the dispute. The Committee shall review the matter and make a recommendation thereon within 120 days from the date on which the dispute was submitted to it. The Committee shall adopt appropriate rules for this purpose.

Article 21 Withdrawal from SAPTA:

1. Any Contracting State may withdraw from this Agreement at any time after its entry into force. Such withdrawal shall be effective six months from the day on which written notice thereof is received by the SAARC Secretariat, the depositary of this Agreement. That Contracting State shall simultaneously inform the Committee of the action it has taken.
2. The rights and obligations of a Contracting State which has withdrawn from this Agreement shall cease to apply as of that effective date.
3. Following the withdrawal by any Contracting State, the Committee shall meet within 30 days to consider action subsequent to withdrawal.

Article 22 Entry into Force This Agreement shall enter into force on the thirtieth day after the notification issued by the SAARC Secretariat regarding completion of the formalities by all Contracting States.

Article 23 Reservations This Agreement may not be signed with reservations nor shall reservations be admitted at the time of notification to the SAARC Secretariat of the completion of formalities.

Article 24 Amendments This Agreement may be modified through amendments to this Agreement. All amendments shall become effective upon acceptance by all Contracting States.

Article 25 Depositary This Agreement shall be deposited with the Secretary General of SAARC who shall promptly furnish a certified copy thereof to each Contracting State.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned being duly authorized thereto by their respective Governments have signed this Agreement on the SAARC Preferential Trading Arrangement. Done at DHAKA this ELEVENTH day of APRIL One Thousand Nine Hundred Ninety Three in eight originals in the English language. **A.S.M. MOSTAFIZUR RAHMAN DAWA TSERING** Minister of Foreign Affairs Minister of Foreign Affairs People's Republic of Bangladesh Kingdom of Bhutan **DINESH SINGH FATHULLA JAMEEL** Minister of External Affairs Minister of Foreign Affairs Republic of India Republic of Maldives **MAHESH ACHARYA MOHAMMAD SIDDIQUE KHAN KANJU** State Minister of Finance Minister of State for Foreign Affairs His Majesty's Government of Nepal

Islamic Republic of Pakistan **HAROLD HERAT** Minister of Foreign Affairs. Democratic Socialist
 Republic of Sri Lanka Annex I

ADDITIONAL MEASURES IN FAVOUR OF LEAST DEVELOPED CONTRACTING STATES

- (a) The identification, preparation and establishment of industrial and agricultural projects in the territories of Least Developed Contracting States which could provide the production base for the expansion of exports of Least Developed Contracting States to other Contracting States, possibly linked to cooperative financing and buyback arrangements;
- (b) the setting up of manufacturing and other facilities in Least Developed Contracting States to meet intra-regional demand under cooperative arrangements;
- (c) the formulation of export promotion policies and the establishment of training facilities in the field of trade to assist Least Developed Contracting States in expanding their exports and in maximising their benefits from SAPTA;
- (d) the provision of support to export marketing of products of Least Developed Contracting States by enabling these countries to share existing facilities (for example, with respect to export credit insurance, access to market information) and by institutional and other positive measures to facilitate imports from Least Developed Contracting States into their own markets;
- (e) bringing together of enterprises in other Contracting States with project sponsors in the Least Developed Contracting States (both public and private) with a view to promoting joint ventures in projects designed to lead to the expansion of trade;
- (f) the provision of special facilities and rates in respect to shipping.

**Annex II National Schedules of Concessions (circulated separately) Annex III RULES OF
 ORIGIN**

RULE 1: Originating products Products covered by preferential trading arrangements within the framework of the SAPTA imported into the territory of a Contracting State from another Contracting State which are consigned directly within the meaning of Rule 5 hereof, shall be eligible for preferential concessions if they conform to the origin requirement under any one of the following conditions:

- (a) Products wholly produced or obtained in the exporting Contracting State as defined in Rule 2; or

(b) Products not wholly produced or obtained in the exporting Contracting State, provided that the said products are eligible under Rule 3 or Rule 4.

RULE 2: Wholly produced or obtained Within the meaning of Rule 1 (a) the following shall be considered as wholly produced or obtained in the exporting Contracting State:

- (a) raw or mineral products extracted from its soil, its water or its seabeds:
- 1 (b) agricultural products harvested there;
- 2 (c) animals born and raised there;
- (d) products obtained from animals referred to in paragraph (c) above;
- (e) products obtained by hunting or fishing conducted there;
- (f) products of sea fishing and other marine products taken from the high seas by its vessels; 3/4
- (g) products processed and/or made on boards its factory ships 4/5 exclusively from products referred to in paragraph (f) above;
- (h) used articles collected there, fit only for the recovery of raw materials;
- (i) waste and scrap resulting from manufacturing operations conducted there;
- (j) goods produced there exclusively from the products referred to in paragraph (a) to (i) above.

RULE 3 : Not wholly produced or obtained (a) Within the meaning of Rule 1(b), products worked on or processed as a result of which the total value of the materials, parts or produce originating from nonContracting States or of undetermined origin used does not exceed 50 per cent of the f.o.b. value of the products produced or obtained and the final process of manufacture is performed within the territory of the exporting Contracting State shall be eligible for preferential concessions subject to the provisions of Rule 3(c) and Rule 4. (b) Sectoral agreements 6 (c) The value of the nonoriginating materials, parts or produce shall be:

- (i) The c.i.f. value at the time of importation of materials parts or produce where this can be proven: or
- (ii) The earliest ascertainable price paid for the materials, prices or produce of undetermined origin in the territory of the Contracting State where the working or processing takes place.

RULE 4: Cumulative rules of origin Products which comply with origin requirements provided for in Rule 1 and which are used by a Contracting State as input for a finished product eligible for preferential treatment by another Contracting State shall be considered as a product originating in the territory of the Contracting State where working or processing of the finished product has taken place provided that the aggregate content originating in the territory of the Contracting State is not less than 60 percent of its f.o.b. value⁷.

RULE 5 : Direct consignment The following shall be considered as directly consigned from the exporting Contracting State to the importing Contracting State: (a) if the products are transported without passing through the territory of any nonContracting State: (b) the products whose transport involves transit through one or more intermediate nonContracting States with or without transshipment or temporary storage in such countries, provided that:

- (i) the transit entry is justified for geographical reason or by considerations related exclusively to transport requirements;
- (ii) the products have not entered into trade or consumption there; and
- (iii) the products have not undergone any operation there other than unloading and reloading or any operation required to keep them in good condition.

RULE 6: Treatment of packing When determining the origin of products, packing should be considered as forming a whole with the product it contains. However, packing may be treated separately if the national legislation so required.

RULE 7: Certificate of Origin Products eligible for preferential concessions shall be supported by a Certificate of Origin⁸ issued by an authority designated by the government of the exporting Contracting State and notified to the other Contracting States in accordance with the Certification Procedures appearing on pages 15 and 16 of this Annex.

RULE 8:

- (a) In conformity with Article 15 of the Agreement on SAPTA and national legislations, any Contracting State may prohibit importation of products containing any inputs originating from States with which it does not have economic and commercial relations.
- (b) Contracting States will do their best to cooperate in order to specify origin of inputs in the Certificate of Origin.

RULE 9: Review These Rules may be reviewed as and when necessary upon request of one-third of the Contracting States and may be open to such modifications as may be agreed upon.

RULE 10: Special criteria percentage Products originating in Least Developed Contracting States can be allowed a favourable 10 percentage points applied to the percentage established in Rules 3 and 4.

Thus, for Rule 3, the percentage would not exceed 60 per cent, and for Rule 4, the percentage would not be less than 50 per cent.

1 Include mineral fuels, lubricants and related materials as well as mineral of metal ores.

2 Include forestry products.

3 "Vessels" shall refer to fishing vessels engaged in commercial fishing, registered in a Contracting State's country and operated by a citizen or citizens or governments of Contracting State or partnership, corporation or association, duly registered in such Contracting State's country, at cost 60 per cent of equity of which is owned by a citizen or citizens and/or government of such Contracting State or 75 percent by citizens and/or governments of the Contracting States. However, the products taken from vessels engaged in commercial fishing under bilateral agreements which provide for chartering/leasing of such vessels and/or sharing of catch between Contracting States will also be eligible for preferential concessions.

4 In respect of vessels or factory ships operated by government agencies the requirement of flying the flag of a Contracting State does not apply.

5 For the purpose of this Agreement, the term "factory ship" means any vessels, as defined, used for processing and/or making on board products exclusively from those products referred to in paragraph (f) above.

6 In respect of products traded within the framework of sectoral agreements negotiated under SAPTA, provision may need to be made for special criteria to apply. Consideration may be given to these criteria as and when the sectoral agreements are negotiated.

7 "Partial" cumulation as implied by Rule 4 above means that only products which have acquired originating status in the territory of one Contracting State may be taken into account when used as inputs for a finished product eligible for preferential treatment in the territory of another Contracting State.

8 A standard Certificate of Origin to be used by all Contracting States is annexed and approved by the Contracting States.

CERTIFICATE OF ORIGIN (see file Origin.wk1 in Lotus 123) I. General Conditions To qualify for preference, products must :

- a) fall within a description of products eligible for preference in the schedule of concessions of SAPTA country of destination;
- b) comply with SAPTA Rules of Origin. Each article in a consignment must qualify separately in its own right; and

c) comply with the consignment conditions specified by the SAPTA Rules of Origin.

In general, products must be consigned directly within the meaning of Rule 5 hereof from the country of exportation to the country of destination. II. Entries to be made in Box 8 Preference products must be wholly produced or obtained in the exporting Contracting State in accordance with Rule 2 of the SAPTA Rules of Origin, or where not wholly produced or obtained in the exporting Contracting States must be eligible under Rule 3 or Rule 4. a) Products wholly produced or obtained; enter the letter "A" in Box 8. b) Products not wholly produced or obtained: the entry in Box 8 should be as follows : 1. Enter letter "B" in Box 8, for products which meet the origin criteria according to Rule 3. Entry of letter would be followed by the sum of the value of materials, parts or produce originating from nonContracting States, or undetermined origin used, expressed as a percentage of the f.o.b. value of the products; (example "B" 50 per cent); 2. Enter letter "C" in Box 8 for products which meet the origin criteria according to Rule 4. Entry of letter "C" would be followed by the sum of the aggregate content originating in the territory of the exporting Contracting State expressed as a percentage of the f.o.b. value of the exported product; (example "C" 60 per cent); 3. Enter letter "D" in Box 8 for products which meet the special origin criteria according to Rule 10.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ร้อยตำรวจโทชวลิต ชวลิตพงศ์พันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2516 ที่ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนวัดโคกนอน ในปีการศึกษา 2527 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 5 จากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 การศึกษานอกโรงเรียน ในปีการศึกษา 2533 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนเตรียมทหาร (รุ่นที่ 34) ในปีการศึกษา 2536 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต (รพ.บ.(ตร)) จากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ (รุ่นที่ 50) ในปีการศึกษา 2539 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต (นบ.) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในปีการศึกษา 2539 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ.2540 ปัจจุบันรับราชการ ตำแหน่งพนักงานสอบสวน (สบ 1) งาน 4 กองกำกับการ 3 กองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ แขวงสีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย